

Міністерство внутрішніх справ України
ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

**ПРАВОВА ДЕРЖАВА: ІСТОРІЯ, СУЧАСНІСТЬ
ТА ПЕРСПЕКТИВИ ФОРМУВАННЯ В УКРАЇНІ**

*Матеріали
XVIII Всеукраїнської науково-практичної
конференції*

*(28 лютого 2020 року, Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)*

Дніпро
2020

УДК 34+351
П 68

*Рекомендовано до друку та поширення через
мережу Інтернет Вченою радою юридичного
факультету Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
(протокол № 5 від 14.02.2018)*

П 68 Правова держава: історія, сучасність та перспективи формування в Україні : матер. XVIII Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 28 лютого 2020 р.). Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2020. 256 с.

ISBN 978-617-7665-11-2

Збірник містить матеріали восьмої Всеукраїнської науково-практичної конференції, у якій взяли участь науковці, викладачі та здобувачі вищих навчальних закладів і наукових установ України та зарубіжжя. Матеріали конференції можуть бути використані в науково-дослідній роботі та навчальному процесі спеціалізованих ВНЗ, а також у законотворчості та правоохоронній діяльності.

Матеріали друкуються у авторській редакції.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

д-р юрид. наук, проф. **Л.Р. Наливайко** (голова); д-р філос. наук, доц. **О.В. Марченко**; д-р юрид. наук, доц. **В.М. Савіщенко** (заст. голови); д-р філос. наук, проф. **О.В. Халапсіс**; канд. юрид. наук, доц. **Шалгунова С.А.**; канд. юрид. наук, доц. **Л.О. Золотухіна**; канд. наук з фіз. вих. та спорту, доц. **І.Т. Скрипченко**; канд. юрид. наук **О.С. Чепік-Трегубенко**; канд. юрид. наук **Л.В. Межевська**.

ISBN 978-617-7665-11-2

© Автори, 2020
© ДДУВС, 2020

ЗМІСТ

Наливайко Л.Р.

Поняття та особливості системи державних гарантій
(The concept and features of state system guarantees) ... 10

Бойко А. І., Синьогуб І. О.

Філософський зміст гуманітарних викликів
в контексті гуманітарної безпеки України 14

Наливайко Л.Р., Орешкова А.Ф.

Критерії класифікації та види
гарантій прав і свобод внутрішньо переміщених осіб 16

Грибан В.Г., Мельников В.Л.

Роль адаптації та резервів організму для безпеки людини
в екстремальних умовах 22

Кадієвська І.А.

Правова відповідальність ЗМІ та їх вплив
на громадянське суспільство 25

Грибан В.Г., Носач А.М.

Лісові пожежі – загроза людині та природному середовищу 28

Катеринчук К. В

Проблеми визначення моменту початку життя людини
в теорії та правозастосовній практиці 31

Легеза Ю.О.

Надання спеціального дозволу на використання
техногенних родовищ корисних копалин в Україні 33

Мурашкін М.Г.

Корупція як відсутність реформ в суспільстві 36

Савіщенко В.М.

Генезис деонтологічної основи професійної діяльності юристів 37

Скиба Е.К.

Вплив філософії права на формування правової свідомості 42

Халапсіс О.В.

Рід та patria як фундаментальні елементи римської ідеї 45

Астахов В.А., Скрипченко О.Т.

Міжнародні спортивні організації водних видів спорту
в системі олімпійського права 47

Беспаль О. Л.

Заклади освіти як суб'єкти запобігання насильству в сім'ї щодо дітей 51

Бондар О.С.

Трудовий договір як підстава виникнення трудових
правовідносин за трудовим законодавством України 53

Головіна О.В.

Створення центрів освітніх послуг як вирішення
проблеми освіти дорослих 57

Ділігул А.С.

Контроль та перевірка дотримання юридичними
та фізичними особами-підприємцями законодавства про працю 60

Завгородня Ю.С.

Удосконалення механізму захисту прав дитини: окремі зауваги 64

Золотухіна Л. О.

Реалізація публічного інтересу
в соціально-забезпечувальних відносинах 66

Івченко О.М., Гуржий О. С.

Спортивна відповідальність як складова спортивного
права у формуванні основних правових розумінь 70

Ільющенко Г.В.

Актуальні питання правового забезпечення
концентрації суб'єктів господарювання 72

Івченко О.М., Ластовкін В.А.

Особливості формування спортивних норм і правил
функціонування правової природи спорту 75

Івченко О.М., Порохнявий А.В.

Функції і принципи спортивної відповідальності,
дисциплінарні спортивні стягнення за спортивні правопорушення 77

Карпенко Р.В.

Новації та особливості реалізації мовного законодавства 79

Ковальчук О.С., Салюк М.А.

Особливості прояву когнітивних стилів
людини при роботі з текстом 82

Косяченко К.Е.

Питання відповідальності
за порушення фінансового законодавства 84

Крамаренко Ю.М.

Баланс правових можливостей у кримінальному процесі
як запорука формування правової держави 86

Кузьменко А.О.

Euro-english – мова ХХІ сторіччя 89

Левін О.Л.

Володимир Великий та становлення
правової системи Київській Русі 91

Межевська Л.В.

Програми з екологізації аграрного виробництва 94

Мірошніченко Л.В.

Мова фахівця як культурне явище народу 96

Обушенко Н.М.

Вдосконалення механізму реалізації права
як обов'язкова умова розбудови соціальної і правової держави 99

Огороднійчук І.А., Бикова С.В.

Значення та роль правової компетентності
в українському суспільстві 103

Орлова О.О., Сойка Ю.Ю.

Наслідки «брекситу» для Європейського Союзу та України 106

Поліщук М.Г., Андрієвська Л.О. Медіація як нова культура діалогу	109
Поплавський О.О. Судочинство Запорізької Січі як етап розвитку правової системи України	111
Риб'янець С.А., Лапко А.Г. Довічне позбавлення волі як вид кримінального покарання	115
Самотуга А.В. Санкції інформаційного права України в сучасних умовах	118
Скок О.С., Шевченко Т.В. Кримінологічна характеристика порушення правил безпеки дорожнього руху особами, які керують транспортними засобами в стані сп'яніння	123
Риб'янець С. А., Шемет У. Р. Порівняльно-правове осмислення нагального функціонування Вищого антикорупційного суду України	126
Скрипченко І.Т., Ластовкін В.А. Спортивне право, як навчальна дисципліна	128
Скок О.С., Молчанов Р.Ю. Обмежувальні заходи як спосіб захисту потерпілого від домашнього насильства	132
Скрипченко І.Т. До питання антидопінгової освіти молоді в Україні	137
Соболь О.І., Чіпець А.І. Поняття принципу гуманізму в кримінальному праві	140
Тищенкова І. О., Богащенко А. І. Сучасний стан та перспективи розвитку надання електронних адміністративних послуг в Україні	143
Царьова І.В., Царьов О.Д. Юридична мова як феномен правової комунікації	147

Чепік-Трегубенко О.С.

Поняття та особливості політичної системи суспільства
(Concepts and features of the political system of society) 150

Черненко А.П., Шиян А.Г.

Окремі питання щодо строків досудового розслідування 154

Шалгунова С.А.

Законодавче розуміння предметів, що можуть бути
використані в якості зброї при вчиненні злочину 158

Ядловська О.С.

Використання фемінітивів як впровадження
гендерно паритетної лексики: український зріз 161

Аксютіна А.В.

Добре відомі знаки для товарів і послуг:
питання правової охорони 165

Власенко І.В., Карпенко Р.В.

Правопорушення у сфері авторського
права і суміжних прав: плагіат 168

Гвоздак А.П., Мелешко В.І.

Сучасні технології допінг контролю в спорті 169

Гудим І.В.

Актуальні питання запровадження інституту
медіації у сімейних правовідносинах 173

Дзюба І.В., Книш С.В.

Еволюція спадкового права від радянських часів до сьогодення 175

Дзюба І.В.

Договір про сплату аліментів на дитину
як вирішення спору без участі суду 179

Ірчишина М.В.

Комунікативна компетенція майбутніх юристів та правоохоронців 181

Каширіна І.О.

Засвоєння термінології англійською мовою
студентами юридичних спеціальностей 182

Козубай І.В.

Розвиток когнітивних рівнів мислення
для формування комунікативних компетенцій 185

Маркечко К.А.

Проблеми допінгу в Україні 188

Обушко В.В.

Підвищення ефективності боротьби
з корупцією: зарубіжний досвід 190

Поклонська О.Ю.

Право на материнство та батьківство як особисті немайнові
права подружжя за законодавством України 192

Счастливець В.І.

Студентський спорт в закладах вищої освіти 196

Тимченко Л.М.

Допомога у зв'язку з вагітністю та пологами
в Україні та європейських країнах 198

Хаджи А.Ю., Сойка Ю.Ю.

Труднощі перекладу юридичних термінів англійської мови 202

Шубенок Т.І.

Щодо мовного питання мігрантів 204

Волощук В.В.

Проблема медіавпливів у сучасному інформаційному просторі 207

Кальчик Д.С., Карпенко Р.В.

Проблеми правової охорони доменних імен
за законодавством України 209

Книш С.В.

Співвідношення іпотеки з іншими способами
забезпечення виконання зобов'язань 212

Кузьменко А.О.

Актуальні проблеми використання поліграфа:
кримінальний процесуальний аспект 215

Лук'янчук Н.С., Карпенко Р.В.

Права на раціоналізаторські пропозиції та їх захист 218

Мухай А.А.

Жінка у війську: правова повсякденність 222

Падалка А. В.

Сучасні мовні процеси в українському суспільстві 225

Попенко А.С.

Сучасна молодіжна політика в Україні 227

Тукіна С.В., Карпенко Р.В.

Формування системи та розвиток сільськогосподарських
обслуговуючих кооперативів 230

Фоміна Д.О.

До питання правового регулювання
раціоналізаторської пропозиції в Україні 233

Чечель А.О.

Порівняльно-правовий аналіз правового режиму
майна подружжя України та Німеччини 236

Наливайко Ігор Олегович

Державна служба в Україні як складова публічної служби 238

Попенко А. С.

Новації та умови проведення виборів органів
місцевого самоврядування в Україні 241

Шемет Уляна Романівна

Обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина
в Україні в інтересах національної безпеки: поняття та особливості 243

Мухай Анастасія Андріївна

Генеза інституту омбудсмена з прав дитини у зарубіжних країнах 246

Бідняк Софія Станіславівна

Позитивні та негативні тенденції розвитку
гендерних принципів в умовах глобалізації 248

Землянко Марія Сергіївна

Регулювання проблеми булінгу на законодавчому рівні 252

Nalyvaiko Larysa
Vice-Rector of the Dnipropetrovsk
State University of Internal Affairs,
Doctor of Law, Professor,
Honored Lawyer of Ukraine

THE CONCEPT AND FEATURES OF STATE SYSTEM GUARANTEES

The formation of a modern state system necessitates a scientific search in the field of guarantee in order to ensure its adequacy to the realities and prospects of socio-political development. At present, there is no comprehensive substantiated approach to defining the concept, features, classification criteria and types of state system guarantees.

The state system guaranteeing is actualized by the need to improve the activity of the state as a whole and of separate bodies of state power which are intended to ensure the stability of its basic principles and institutions. The existence of a system of state system guarantees is a mandatory consequence of the existence and formation of a certain type of state system. In the absence of state system guarantees, the possibility of considering it as a functionally and structurally stable, political and legal phenomenon is lost.

In jurisprudence, there is hardly another category that is so commonly used and, at the same time, has such a broad semantic form which contains a wide variety of meanings. This category is guarantees. In some cases we are talking about guarantees of legality, in others – about legality as a guarantee, about guarantees of the constitutional order, about guarantees of law and order, about law enforcement guarantees and law enforcement as a guarantee, about guarantees of the rights and freedoms of citizens and about the rights of a person as a guarantee of his freedom, etc.

Guarantees are one of the main issues in the problem of the correct application of legal norms, the assurance of legality and many other processes of legal validity. The concept of guarantee is quite widely used in various spheres of human activity, in politics, philosophy, diplomacy, as well as in everyday, non-professional word usage [1, p. 153]. Studies of individual theoretical aspects of the state system and elements of the system of its guarantees were carried out by domestic and foreign scientists: M. Abdulaiev, N. Bobrova, M. Vitruk, A. Kolodii, V. Kopieichikov, V. Korelskyi, V. Kotiuk, M. Marchenko, O. Mickiewicz, O. Negodchenko, M. Orzikh, V. Perevalov, V. Pogorilko, A. Polianskyi, Zh. Pustovit, Yu. Sokolenko, M. Stavniichuk, E. Supruniuk, V. Tatsii, Yu. Todiuk, O. Fritskyi, V. Shapoval, Yu. Shemshuchenko, Yu. Shymin and others.

From the legal and technical side, the guarantee can be described as the proper activity of the subjects of law for the purpose of realization, actualization of certain social interest provided by legal protection. In such a context, the state of

guaranteeing is determined by certain positive activities of the subjects of law, and in case of a breach of the balance of their interests, by the need for the use of instruments of legal protection and legal responsibility [2, p. 129].

In the theory of state and law, under “guarantees” some scholars understand the system of conditions, means and methods that provide each and every level of opportunity [3, p. 504]. Others define “guarantees of democracy” as objective conditions and means that ensure not only the proclamation and legal consolidation of democratic principles, ideas, rights and freedoms of citizens, but also their comprehensive protection and implementation [4, p. 77]. P. Rabinovych believes that the “guarantees of legality” are a system of means by which legitimacy is introduced, protected and, in the event of a breach, established in public life. In its turn, the scientist defines “legal guarantees of legality” as special means of introduction, protection and, in case of violation, restoration of legality [5, p. 116]. Yu. Oborotov believes that the decisive principle of forming a system of legal guarantees of rights and freedoms is the universality of their provision in all ways that are not contrary to the law. At the same time, among the legal guarantees of rights and freedoms Yu. Oborotov distinguishes the guarantees of implementation and guarantees of protection [6, p. 86-87]. Thus, in the theory of state and law, the main focus is on the guarantees of the realization and protection of human and citizen rights and freedoms, since the protection of individual rights is the key to the development of a democratic state.

In addition, it should be noted that in legal science, the content of guarantees is often limited to the protection of legal norms, in particular, the reduction of guarantees to sanctions, the establishment of liability for their violation. However, if this principle is applied to other areas of law, especially those characterized by the regulation of public relations through prohibitions, this approach is correct. However, it seems rather limited, for example, for constitutional law. The specificity of the method of legal regulation of constitutional law is determined by the social function of this branch of law, which is characterized by the ability to guarantee the existence of certain social phenomena in reality.

The general theoretical guarantee can be defined as a certain phenomenon that ensures a concrete positive result.

Terminological ambiguity in the sphere of state system guaranteeing in terms of its democratic modification adversely affects both the development of legal doctrine and the practice of state formation.

All social conditions, factors, phenomena that are part of the process of formation of the Ukrainian state system, which affect it, create a social background (environment), are considered for the subject of their guaranteeing power through the legal prism and legal “equivalent”, through those criteria produced by the legal science, which allow us to distinguish the general prerequisites of reality, the state system guaranteeing from the actual guarantees of its implementation in the aspect of ensuring democracy and stability.

Scientific elaboration of this problem allows to define the Ukrainian state sys-

tem guarantees as a system of general conditions and special (normative-legal and organizational-legal) means that ensure the existence and effectiveness of institutions of the state system.

The state system guarantees serve as a basis for the formation of certain social relations that have a common specificity. This allows them to be grouped together and characterized by distinguishing common features that are inherent in state system guarantees in general.

Hereafter, we will consider the basic features inherent in the Ukrainian state system guarantees.

1. Formal certainty. The state system guarantees, first of all, are enshrined in the Constitution and legislation of Ukraine. The role of the Constitution and laws of Ukraine in the state system guaranteeing is recognized by many researchers. Moreover, in a number of works it is pointed out that the Constitution (as a normative legal act of the highest legal force) is not only a guarantee of the stability of the state system, but also in general, is a condition for its existence [7, p. 95].

2. Systematicity. The systematicity of state system guarantees is determined, first of all, by the principle of systematicity of law. Systematicity of law, in turn, is a manifestation of social processes. The system of law in action is the interoperability of its individual elements, where the effectiveness of the whole chain of guaranteeing depends on the individual link, since the interconnection of phenomena helps to understand their essence more deeply. The system of state system guarantees can vary (for example, the range of subjects – government guarantors may be narrowed or expanded). However, the existence of these guarantees is a necessary consequence of the existence and formation of a state system of a certain type.

3. Purposefulness. First of all, ensuring any relationship or process is the basis of the concept of guarantees. This feature makes it possible to distinguish this legal phenomenon from others, such as subjective law, legal obligation, to single it out into an independent category, if the legal phenomenon does not ensure the achievement of the purpose, which is set in a certain phenomenon, it cannot be considered a guarantee [8, p. 10]. In addition, the guarantee cannot exist as an independent phenomenon, regardless of the specific object, because the securing process always involves the presence of the object.

4. Procedurality. The realization of the goal set out in the guarantees implies the existence of procedural actions without which it is impossible to achieve a positive result. State system guarantees are largely determined by the behavior and activities of the subjects concerned. Therefore, when determining the state system guarantees, first of all, it must be assumed that they in any case have the subject of the activities of the relevant subjects. The subjects that ensure the sustainable functioning and development of the state system include: the Verkhovna Rada of Ukraine, the President of Ukraine, the Cabinet of Ministers of Ukraine, citizens of Ukraine, state-owned enterprises, institutions, organizations and more. Their activities are aimed at guaranteeing the rule of law.

5. Materiality. This feature is characterized by the fact that the state system guarantees are contained and enshrined in the norms of law, embodied in the acts of enforcement. Mandatory prerequisites for the possible and proper conduct of persons exercising power are legal acts that determine the conditions under which certain persons acquire a specific subjective right and have an appropriate legal obligation.

6. The permanent nature of the guarantees and the determination of the powers of the guarantor subjects. That is, the existence of actions or events with which the rules of law are associated with the occurrence of legal consequences, indicates the period of validity of guarantees, and in accordance with the constitutional principle of organization and activity of public authorities, we have a clear determination of their powers. For example, in the activity of such a subject of the state system as the Verkhovna Rada of Ukraine, the functioning of the guaranteeing mechanism begins after the occurrence of legal facts that determine the conditions for acquiring parliamentary powers, and ends with the termination of powers of the deputy, that is, the end of certain events and actions (sessions, meetings, etc.) or the attainment of a goal stipulated in the rule of law on the possible or proper conduct of a deputy, etc.

7. Effectiveness. The effectiveness of a legal phenomenon has traditionally been defined as the ratio between the actual result of the action of legal norms and those social goals to achieve which these norms were adopted [9, p. 124-126]. The research area is the most complex criteria for measuring performance, diffusion, systemic action and counteraction. It is virtually non-dimensional, such as quantitative indicators of economic or legal effectiveness. It is difficult to apply the methods of specific sociology together with all the criteria for its measurement. Another feature of the effectiveness of state system guarantees is that it always has a political side associated with the development of democracy, the rule of law, and therefore it must be evaluated no less than the achievement of results in the economic sphere.

Indicators of the effectiveness of state system guarantees are both the qualitative state of the norms of the Constitution and other normative legal acts, as well as the mechanism of ensuring their implementation in social reality.

8. Adequacy of guarantees (orientation to the real level of development of public relations). The norms that correspond to the level of development of social relations, consistent with the system of law can be guaranteed.

The specificity of their legal nature is influenced by the implementation of the rules guaranteeing the state system order. They are an important constituent of the Constitution, have a high level of normative generalizations, have a special content and in a concentrated form fix the basic provisions on the organization and functioning of the state and its institutions. The unity of the distinguished features characterizes the mechanism of guaranteeing state system, which ensures the smooth and efficient functioning of both the whole state mechanism and the state as a whole.

1. Nalyvajko L. R. (2005) Gharantiji derzhavnogho ladu Ukrajinu: problemy vyznachennja ponjattja [State system of Ukraine guarantees: problems of definition of the concept]. *Naukovyj visnyk Jurydychnoji akademiji Ministerstva vnutrishnikh sprav*, no. 4 (24), pp. 153-159.
2. Nalyvajko L. R. (2009) Derzhavnyj lad Ukrajinu: teoretyko-pravova modelj [State system of Ukraine: theoretical and legal model]: monohrafija. Kharkiv: Pravo.
3. Korel'skiy V. M., Perevalov V. D. (1998) Teoriya gosudarstva i prava [Theory of Government and Rights]: uchebnyk. Moskva: Infra-M.
4. Marchenko M. N. (2002) Obshchaya teoriya gosudarstva i prava [General Theory of State and Law]. Akademicheskij kurs: v 3 t, t. 3. 2-e izd., pererab. i dop. Moskva: Zertsalo-M.
5. Rabinovych P. M. (2002) Osnovy zaghaljnoji teoriji prava ta derzhavy [Fundamentals of the general theory of law and state]: navch. posib. 6-e vyd. Kharkiv: Konsum.
6. Oborotov Ju. M. (1998) Suchasna derzhava: osnovy teoriji [The modern state: the foundations of theory]: navch. kurs. Odesa: Astroprynt.
7. Poghorilko V. F. (1997) Osnovy konstytucijnogho ladu Ukrajinu [Fundamentals of the constitutional system of Ukraine]. Kyjiv: In Jure.
8. Skobelkin V. N. (1969) Yuridicheskie garantii trudovykh prav rabochikh i sluzhashchikh [Legal guarantees of labour rights of workers and employees]. Moskva: Nauka.
9. Bobrova N. A., Zrazhevskaya T. D. Otvetstvennost' v sisteme garantii konstitucionnykh norm (gosudarstvenno-pravovye aspekty) [Responsibility in the system of guarantees of constitutional norms (state and legal aspects)]. Voronezh: Izd-vo Voronezh. un-ta, 1985.

Бойко Анжела Іванівна

доктор філософських наук, доцент,
завідувач кафедри філософських і політичних наук

Синьогуб Ігор Олександрович

аспірант кафедри філософських і політичних наук

(Черкаський державний технологічний університет)

ФІЛОСОФСЬКИЙ ЗМІСТ ГУМАНІТАРНИХ ВИКЛИКІВ В КОНТЕКСТІ ГУМАНІТАРНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Національна безпека має онтологічний (буттєвісний вимір), який полягає в фізично-подієвому вимірі. Так, за поширеним словниковим визначенням «Національна безпека – це захищеність життєво важливих інтересів громадян, суспільства та держави, а також національних цінностей та способу життя від широкого спектра зовнішніх та внутрішніх загроз, різних за своєю природою (політичних, економічних, військових, екологічних, психологічних тощо). Це також стан держави, що дає можливість їй зберігати свою цілісність і виступати самостійним суб'єктом системи міжнародних відносин» [1].

Разом з тим, формування національної безпеки має гносеологічно-ідеалістичний вимір, який полягає в формування саме гуманітарного напрямку безпеки. На наш погляд, важливість гуманітарної безпеки полягає в тому,

що вона формується зовнішніми факторами, але реалізується через засвоєння свідомістю, тобто формується національні переконання та ідеали.

Важливість гуманітарної безпеки актуалізувалась в умовах сучасної України, коли порушена цілісність кордонів та анексована частина території. Проте гуманітарна безпека держави має такі виклики як глобалізація, масовізація, уніфікація. Основною метою гуманітарної безпеки, на наш погляд, має бути консолідація держави, формування загально-національної ідентичності.

Глобалізаційні процеси є свіченням включення нашої країни в загально-світовий простір, але разом в тим є загрозливими в тому розуміння, якщо не сформовані власні національні інтереси, неусвідомлена власна національна ідентичність. Саме тому їх часто визначають як гуманітарні (від лат. *humanities* – людські, людяні).

Сучасне суспільство, й українське ще в більшому ступені, набуло ознак «суспільства ризику». За термінологією У. Бека, ризик розуміється як подія, потенціальна здатна змінити теперішній стан, але не має факту існування, але саме її латентна потенційність спонукає до діє. Потенційність ризиків – читай потенційність загроз, за У. Беком, містить «суттєво компоненту майбутнього». Ризики по своїй спонукальній природі мають бути усвідомлені (сформульовані, прогнозовані тощо) У. Бек стверджував, що «у суспільстві ризику» минуле втрачає здатність визначати теперішнє. Йдеться саме про майбутнє, яке треба формувати свідомо, зокрема через реалізацію факторів гуманітарної безпеки, що базуються на усвідомлених проблемах минулого з відповідним баченням майбутнього [2].

Варто розширити тезу Ю. Щербака, яка вже перевірена часом [3], що глобальною проблемою сучасності є зростаючий конфлікт між національною державою, межами її самостійності і суверенітету та процесами глобалізації. На його думку, глобалізація – це складне, суперечливе та багатовимірне явище, яке характеризується низкою видів цього процесу: технічна глобалізація, пов'язана з інформаційними та комунікаційними технологіями; політична – з поширенням політичних доктрин і технологій; фінансова – як база перекачування фінансових потоків; торговельна; інформаційно-культурна (через Internet); демографічно-міграційна; екологічна; епідеміологічна (тенденції поширення СНІДу, грипу та ін.); особистісна – через зростання особистих контактів зі світом; наукова – під час здійснення міжнародних проектів через Internet; злочинна глобалізація – під час поширення тероризму, зброї, наркотиків, міжнародної корупції тощо [4]. У зв'язку із цим він зазначив, що сучасні виклики, які можуть загрожувати державному суверенітету будь-якої держави, були сформульовані Міжнародною комісією з інтервенції та суверенітету. Це такі виклики: послаблення режиму кордонів і розколи держав; розширення критеріїв загроз міжнародному миру та безпеці; неспроможність деяких держав ефективно здійснювати контроль над своєю територією та захистити населення своєї країни; зміна балансу верховенства права між державою та народом

Серед чинників, які актуальні для формування гуманітарної безпеки держави варто виділити наступні – інформаційна складова, міграційні процеси (трудова міграція, «втеча мізків» через освітню міграцію молоді), вплив економічних викликів на національну свідомість і самооцінку, рівень громадянського суспільства, техногенні загрози, ментальні війни тощо.

1. Український геополітичний словник // Автор концепції, упоряд. і ред. В. С. Крисаченко; за заг. ред. О. С. Власюка, П. П. Кононенка. – К.: МП «Леся», 2010. – 531 с.

2. Бек У. Общество риска. На пути к другому модерну: пер. с нем. В. Седельника и Н. Федоровой. – М.: Прогресс-Традиция, 2000. – 384 с.

3. Щербак Ю. М. Україна: виклик і вибір. Перспективи України в глобалізованому світі XXI століття / Ю. Щербак. – К.: Дух і літера, 2003. – 576 с.

4. The responsibility to protect. December 2001. Supplementary volume to the report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty. – Ottawa, 2001. с. 6.

Наливайко Лариса Романівна,
доктор юридичних наук, професор,
проректор

Орешкова Аліна Федорівна,
старший викладач кафедри
загальноправових дисциплін
юридичного факультету

*(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)*

КРИТЕРІЇ КЛАСИФІКАЦІЇ ТА ВИДИ ГАРАНТІЙ ПРАВ І СВОБОД ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

Внаслідок збройного конфлікту на територіях Донецької і Луганської областей, а також анексії Автономної Республіки Крим актуального значення набуло питання щодо гарантування прав і свобод внутрішньо переміщених осіб (далі – ВПО). Основоположними принципами демократичної правової держави визнаються не лише закріплені у нормативно-правових актах права і свободи внутрішньо переміщених осіб, а й передбачені гарантії їх захисту, які виступають дієвим показником рівня цивілізованості досягнутого суспільством і державою. З огляду на це нагальним завданням є дослідження системи гарантування прав і свобод внутрішньо переміщених осіб.

Різні аспекти гарантування прав і свобод людини і громадянина, досліджували у своїх роботах такі науковці, як: Ю. Барабаш, М. Гуренко, О. Гончаренко, А. Колодій, В. Кравченко, О. Кушніренко, С. Мороз,

А. Олійник, О. Петришин, В. Погорілко, П. Рабінович, В. Речицький, В. Тацій, Ю. Годика, В. Шаповал, Ю. Шемшученко та ін. Проте, незважаючи на те, що в юридичній літературі є розробки щодо окремих аспектів захисту прав і свобод людини і громадянина, на теперішній час не існує окремого комплексного дослідження щодо системи гарантування прав і свобод внутрішньо переміщених осіб.

У Конституції України гарантії прав і свобод внутрішньо переміщених осіб закріплені в наступних положеннях, зокрема: ст. 3; ч. 3 ст. 8; ст. 55; ст. 59; ст. 64; ст. 157 [1], тощо. Проте, сучасний стан правового статусу внутрішньо переміщених осіб у різних сферах життєдіяльності суспільства свідчить про недосконалість та розбалансованість гарантування їхніх прав і свобод. Створення дієвої системи гарантування прав і свобод досліджуваної категорії осіб є однією із основоположних ознак правопорядку у суспільстві. У контексті вищезазначеного Ю. Годика, акцентує увагу, що для успішного втілення у життя закріплених у Конституції України прав і свобод потрібні, перш за все, сприятливі обставини, які складаються з багатьох суб'єктивних й об'єктивних факторів, покликаних забезпечити сприятливі умови для їхньої реалізації [2, с. 182]. Гарантії прав і свобод внутрішньо переміщених осіб є взаємопов'язаними та взаємозумовленими, забезпечують їхню ефективну реалізацію, всебічну охорону та захист.

Найважливішим чинником реального забезпечення прав і свобод особи, поряд з їх визнанням, дотриманням й повагою, виступає гарантування, яке здійснюється за допомогою специфічних засобів – гарантій, що надають всім елементам правового статусу реального змісту, завдяки яким стає можливим безперешкодне здійснення прав і свобод, їх охорона від протиправних посягань і захист від незаконних порушень [3, с. 31].

Слушною з цього приводу є думка науковців, які зауважують, що у випадках відсутності гарантій, права, свободи і обов'язки людини і громадянина приймають форму «заяв про наміри». Адже, вони стають звичайними деклараціями, які не мають практичного підґрунтя і, відповідно, соціальної цінності. Крім того, гарантії – це свого роду зовнішній механізм обмеження влади, яка завжди прагне до саморозширення й посилення своєї присутності в усіх сферах людського життя [4, с. 85]. Вищезазначене стосується й прав і свобод внутрішньо переміщених осіб, адже з метою їхньої нормальної життєдіяльності щодо них мають бути впроваджені дієві гарантії, які захищатимуть досліджувану категорію осіб під час реалізації ними своїх прав і свобод.

На підставі аналізу та узагальнення як національних, так і міжнародних нормативно-правових актів у сфері гарантування прав і свобод можемо зробити висновок, що сьогодні відсутнім є єдиний акт в якому закріплювався перелік усіх гарантій прав і свобод внутрішньо переміщених осіб. Так, відсутньою є класифікація гарантій прав і свобод внутрішньо переміщених осіб, що зумовлює необхідність у дослідженні зазначеного питання.

В науковій літературі прийнято розрізняти загальні і спеціальні (юриди-

чні) гарантії. Під загальними гарантіями розуміється сукупність економічних, політичних та інших умов, які роблять права реальними. Деякі вчені характеризують такі гарантії як «матеріальні гарантії прав» [5, с. 132; 6, с. 76; 7, с. 146]. Також їх розглядають як сукупність об'єктивних та суб'єктивних факторів, завдяки яким можливо практично здійснювати права і свободи внутрішньо переміщених осіб, усувати ймовірні причини і перешкоди щодо їх неповного (неналежного) здійснення, а також захищати від порушень. Спеціальні (юридичні) гарантії є правовими засобами і способами, які передбачені в законах та інших нормативно-правових актах, за допомогою яких реалізуються, охороняються, захищаються права і свободи громадян, усуваються порушення прав і свобод, поновлюються порушені права [8, с. 132].

В. Погорілко виокремлює дві основні групи гарантій: загальносуспільні (загальносоціальні) і юридичні [9, с. 41]. При цьому науковці поділяють загальні гарантії на політичні, економічні, соціальні та духовні, де ними є відповідні суспільні системи, які склались і функціонують у суспільстві.

І. Магновський, застосувавши вузький підхід до поділу загальних гарантій, виокремлює: політичні, економічні і соціальні [10, с. 13]. Т. Слінько, разом із вищезазначеними гарантіями виокремлює – духовні, матеріальні та організаційні [11, с. 124]. Поділ гарантій прав і свобод людини і громадянина на загальні був традиційним у вітчизняній правовій літературі радянського і пострадянського періодів. В умовах сьогодення з урахуванням в контексті гарантування прав і свобод внутрішньо переміщених осіб неможна розглядати наведену класифікацію як основоположну.

Слід погодитись з думкою І. Ростовщикова, який зазначає, що у сфері прав і свобод громадян, їх охорони і здійснення розраховувати на існування відповідних загальних гарантій, не створюючи при цьому інших гарантій та, не вживаючи додаткових заходів, це призведе до серйозних помилок, що можуть спричинити негативні наслідки, оскільки будь-які повноваження потребують юридичної підтримки. Юридичні гарантії включають в себе діючі принципи, норми права, інші правові явища; інакше кажучи, – законодавчо закріплені засоби, покликані безпосередньо забезпечувати здійснення та охорону суб'єктивних прав і свобод [12]. Подібної думки дотримується С. Братусь [13]. Юридичні гарантії реалізації прав людини в суспільстві – це закріплені в законі засоби, які є правовим виразом загальних умов, безпосередньо забезпечують можливість їх правомірної реалізації та охорони [14]. В. Копейчиков вважав, що юридичні гарантії забезпечення прав і свобод людини є комплексним поняттям, яке поширюється на всі сфери, форми і методи діяльності державних та громадських організацій, а також громадян, і охоплюють практичну реалізацію прав і законних інтересів особи [15]. За своєю сутністю юридичні гарантії є визначеними державою умовами, які закріплені у конституції, конституційних законах, а також у галузевому законодавстві та з настанням яких внутрішньо переміщені особи мають можливість реалізувати свої права і свободи.

На думку В. Федоренка, є два види юридичних гарантій: нормативно-правові та організаційно-правові. Нормативно-правові гарантії представлені системою норм конституційного права, що встановлюють і закріплюють принципи, форми, методи, механізми і процедури реалізації конституційних прав і свобод [16, с. 261]. Як цілісна конструкція, нормативно-правові гарантії прав і свобод внутрішньо переміщених осіб, представлені системою взаємопов'язаних матеріальних і процесуальних норм права, що знаходять своє об'єктивне відображення у національних та міжнародних нормативно-правових актах і договорах.

Завдяки нормативно-правовим гарантіям визначається зміст прав і свобод внутрішньо переміщених осіб, форми їхньої реалізації та процесуальні процедури охорони і захисту. Їхньою особливістю є те, що вони забезпечуються правотворчою і правозастосовною діяльністю. Нормативна частина гарантування прав і свобод внутрішньо переміщених осіб в Україні складається з матеріально-правових та процесуально-правових складових. Як зазначається в Рішенні Конституційного Суду України від 12.04.2012 р. – № 9-рп/2012, гарантована Конституцією України рівність усіх людей у їх правах і свободах означає необхідність забезпечення їм рівних правових можливостей як матеріального, так і процесуального характеру для реалізації однакових за змістом та обсягом прав і свобод [17]. До матеріально-правової складової відносяться права і свободи ВПО, а процесуально-правової – форми та засоби які спрямовані на реалізацію, охорону та захист прав і свобод ВПО.

Організаційно-правові гарантії – це передбачені в нормативно-правових актах суспільно-політичні інституції, на які покладаються відповідні функції і яким надаються певні повноваження щодо організації і здійснення юридичного забезпечення реалізації, охорони і захисту свободи людини і громадянина. На думку вченого, основними суб'єктами конституційного права, які покликані забезпечити організаційно-правові гарантії, є: народ України; територіальні громади; органи державної влади і місцевого самоврядування, їх посадові й службові особи; політичні партії; громадянське суспільство і його інститути; громадяни України [18, с. 262]. Досліджуючи гарантування прав і свобод внутрішньо переміщених осіб, в науковій літературі застосовується термін «інституційний механізм», що, на нашу думку, є некоректним. Так, для позначення суб'єктів, які в контексті гарантування прав і свобод внутрішньо переміщених осіб діють спільно, доцільним є використання таких тотожних понять, як «організаційно-правова», «інституційно-правова» система. В контексті дослідження класифікації гарантування прав і свобод внутрішньо переміщених осіб нами використовуватиметься термін «організаційно-правові (інституційні) гарантії». Основними організаційно-правовими (інституційними) гарантами прав і свобод людини і громадянина, в тому числі внутрішньо переміщених осіб відповідно до Конституції України є Верховна Рада України (ст. 92), Президент України (ст. 102), Кабінет Міністрів України (ст. 116), суди (ст. 55), Уповноважений Верховної Ради України з прав людини (ст. 55), прокуратура

(ст. 131-1), органи місцевого самоврядування (ст. 143), адвокатура (ст. 59), політичні партії і громадські організації (ст. 36), міжнародні судові установи та відповідні органи міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна (ст. 55) [9, с. 41-45]. Взявши за основу положення Конституції України до структури організаційно-правових (інституційних) гарантів уповноважених забезпечувати реалізацію прав і свобод внутрішньо переміщених осіб можемо віднести діяльність таких суб'єктів, як: Верховна Рада України та її інституції; Президент України та його інституції; Кабінет Міністрів України, а також центральні й місцеві органи виконавчої влади; Конституційний Суд України та суди загальної юрисдикції; органи місцевого самоврядування; прокуратура; адвокатура; центри з надання безоплатної правової допомоги; служби підтримки постраждалих осіб (загальні та спеціалізовані); інститути громадянського суспільства; міжнародні та національні спеціалізовані установи, представництва, фонди, які акредитовані в Україні; підприємства, установи і організації державної та приватної форм власності та ін.

Ефективний розвиток системи гарантування прав і свобод внутрішньо переміщених осіб можливий завдяки гармонізації функціонування нормативно-правової та організаційно-правової (інституційної) складових.

Наведені класифікації видів гарантій прав і свобод людини і громадянина можуть бути доповнені й іншими критеріями, що дадуть змогу поглибити основні знання про різноманітність правової природи гарантій прав і свобод внутрішньо переміщених осіб.

Отже, закріплення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб у Конституції України та інших нормативно-правових актах актуалізує питання щодо їх реального здійснення. Для цього необхідно є наявність дієвої та ефективної системи гарантування прав і свобод внутрішньо переміщених осіб. Так, до структури системи гарантування прав і свобод внутрішньо переміщених осіб пропонується віднести: загальносоціальну, нормативно-правову та інституційну (організаційно-правову) складові. Загальносоціальні гарантії представлені політичними, економічними, соціальними та духовними. Організаційно-правових (інституційних) гарантії представлені діяльністю таких суб'єктів, як: Верховна Рада України та її інституції; Президент України та його інституції; Кабінет Міністрів України, а також центральні й місцеві органи виконавчої влади; Конституційний Суд України та суди загальної юрисдикції; органи місцевого самоврядування; прокуратура; адвокатура; центри з надання безоплатної правової допомоги; служби підтримки постраждалих осіб (загальні та спеціалізовані); інститути громадянського суспільства; міжнародні та національні спеціалізовані установи, представництва, фонди, які акредитовані в Україні; підприємства, установи і організації державної та приватної форм власності та ін. Нормативно-правові гарантії, представлені взаємопов'язаними матеріальними і процесуальними нормами права, що знаходять своє об'єктивне відображення в ієрархічній системі побудованих національних та міжнародних нормативно-правових актах і договорах.

Гарантії прав і свобод внутрішньо переміщених осіб є складною, структурованою, динамічною, комплексною системою, що через загальносоціальну, нормативно-правову, а також інституційну (організаційно-правову) складові цілеспрямовано забезпечують і впроваджують права і свободи ВПО в усіх сферах суспільного життя.

1. Конституція України від 28.06.1996 р / *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Тодыка Ю.Н., Тодыка О.Ю. Конституционно-правовой статус человека и гражданина в Украине. Київ: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2004. С. 368.
3. Волинка К. Забезпечення прав і свобод особи в Україні: теоретичні і практичні аспекти / *Право України*. 2000. № 11. С. 30-33.
4. Годованець В.Ф. Конституційне право України: конспект лекцій / Годованець В.Ф. 2-ге вид., стереотип. Київ: МАУП, 2001. 216 с.
5. Витрук Н.В. Основы теории правового положения личности в социалистическом обществе. Москва, 1979. 229 с.
6. Шрамко Ю.Т. Конституційне право на правову допомогу в Україні: актуальні питання законодавчого регулювання: дис ... канд. юрид. наук. Київ, 2016. с. 136.
7. Фарбер И.Е., Ржевский В.А. / *Вопросы теории советского конституционного права*. Вып. 1. Саратов, 1967. 241 с.
8. Конституційне право України: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / [Л.К. Байрачна, Ю.Г. Барабаш, Ф.В. Веніславський та ін.] ; за ред. В.П. Колісника, Ю.Г. Барабаша. Харків: Право, 2008. 416 с.
9. Нова Конституція України: Огляд, коментарі і текст Основного Закону // За ред. В.Ф. Погорілка. Київ: Правова держава, 1997. 156 с.
10. Магновський І.Й. Гарантії прав і свобод людини та громадянина в праві України (теоретико-правовий аспект) дис... канд. юрид. наук. Київ, 2003. 221 с.
11. Кушніренко О.Г, Слінько Т.М. Конституційне право України у запитаннях і відповідях : навчальний посібник. Харків : Майдан, 2012. 330 с.
12. Ростовщиков И.В. О структуре юридических гарантий обеспечения прав человека / *Вестник Волгоградского государственного университета. Научно-теоретический журнал*. 2008. № 10. С. 37-43.
13. Братусь С.Н. Юридическая ответственность и законность: Очерк истории. Москва, 1976. С. 78-79.
14. Гайнетдинов А.Н. Конституционные гарантии защиты прав и свобод граждан от неправомерных действий (бездействий) субъектов правоохранительной системы Российской Федерации: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Ростов-на-Дону, 2004. 21 с.
15. Копэйчиков В.В. Реализация субъективных прав граждан / *Сов. государство и право*. 1984. № 3. С. 23.
16. Федоренко В.Л. Конституційне право України : підруч. / До 20-ї річниці Конституції України та 25-щі річниці незалежності України. Київ : Видавництво Ліра-К, 2016. 615 с.
17. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадянина Трояна Антона щодо офіційного тлумачення положень статті 24 Конституції України (справа про рівність сторін судового процесу) : від 12.04.2012 р., № 9-рп/2012 / *Вісник Конституційного суду України*. 2012. № 3. Ст. 41.
18. Федоренко В.Л. Конституційне право України : підруч. / До 20-ї річниці Конституції України та 25-щі річниці незалежності України. Київ : Видавництво Ліра-К, 2016. 615 с.

Грибан Віталій Григорович
доктор біологічних наук, професор
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

Мельников Володимир Леонідович
кандидат біологічних наук, доцент
(Західноказахстанський державний
університет, м.Уральск, Казахстан)

РОЛЬ АДАПТАЦІЇ ТА РЕЗЕРВІВ ОРГАНІЗМУ ДЛЯ БЕЗПЕКИ ЛЮДИНИ В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ УМОВАХ

Важливим завданням безпеки життєдіяльності є глибоке розуміння адаптації та резервів організму з метою використання їх на користь людини в небезпечних ситуаціях. Адаптація та фізіологічні резерви включають в себе певні зміни функцій і їх взаємодію, а також їх нейрогуморальну регуляцію, що і забезпечує оптимальний рівень діяльності організму, його високу працездатність та стійкість до дії патогенних чинників.

Адаптація, або пристосування до умов існування - одна з основних якостей живої матерії. Вона настільки всеосяжна, що ототожнюється з самим поняттям життя. Починаючи з моменту народження, організм раптово попадає в абсолютно нові для себе умови і повинен пристосувати до них діяльність всіх своїх органів і систем. Надалі в ході індивідуального розвитку фактори, діючі на організм, безперервно видозмінюються, часом набуваючи надзвичайну силу або надзвичайний характер, що вимагає постійних функціональних перебудов. Таким чином, процес пристосування організму до природних (клімато-географічних), виробничих і соціальних умов представляє собою універсальне явище.

Г. Сельє [1] описав три фази розвитку адаптації. Перша фаза або «аварійна», розвивається в самому початку дії як фізіологічного так і патогенного факторів або змінених умов зовнішнього середовища. При цьому реагують вісцеральні системи: кровообіг, дихання. Цими реакціями керує центральна нервова система з широким залученням гормональних факторів, зокрема, гормонів мозкового шару надниркових залоз (катехоламінів), що, в свою чергу, супроводжується підвищенням тону симпатичної нервової системи. Наслідком цієї активації симпатико-адреналової системи і є такі зрушення вегетативних функцій, які мають катаболічний характер і забезпечують організм необхідною енергією. В цю фазу підвищена активність вісцеральних систем мало координувана, реакції генералізовані і неекономні часто перевищують необхідний для даних умов рівень. Управління функціями зі сторони нервової системи і гуморальних факторів недостатньо синхронізовано і вся фаза

вцілому носить як би пошуковий характер і представляється як спроба адаптуватися до нового фактору або до нових умов, головним чином, за рахунок системних допоміжних механізмів. Тканинні процеси, тим більше, молекулярні процеси в клітинах і мембранах організму в цю фазу не змінюються, оскільки для їх стаціонарної перебудови потрібний більш значний час. Аварійна фаза адаптації в основному протікає на фоні підвищеної емоційності (частіше негативної модальності). В механізми протікання цієї фази також включаються всі відділи центральної нервової системи, які забезпечують саме емоціональні зрушення в організмі. Аварійна фаза адаптації може бути виражена по-різному, що залежить не тільки від індивідуальних особливостей організму, але також від сили подразників (чим сильніше вони, тим ця фаза виразніша). Відповідно вони можуть супроводжуватися сильно або слабо вираженим емоційним компонентом, від якого, в свою чергу, залежить мобілізація вегетативних механізмів.

Друга фаза або «перехідна» характеризується зменшенням загальної збудливості центральної нервової системи, формуванням функціональних систем, забезпечуючих управління адаптацію відповідно до нових умов. При цьому знижується інтенсивність гормональних зрушень, поступово вимикається ряд систем і органів, напочатку залучених в реакцію. В ході цієї фази пристосувальні реакції організму як би поступово переключаються на більш глибокий тканинний рівень. Гормональний фон видозмінюється, підвищується дія гормонів кори надниркових залоз (кортикостероїдів).

Вслід за другою перехідною фазою настає третя фаза. «фаза стійкої адаптації» або «резистентності». Вона і є власне адаптацією, т.т. пристосуванням і характеризується новим рівнем діяльності тканинних, клітинних і мембранних елементів.

Нерозривно пов'язані з адаптацією людини до різних умов середовища фізіологічні резерви організму.

Фізіологічні резерви організму – це його здатність суттєво посилювати рівень своєї діяльності порівняно зі станом відносного спокою. Величиною резерву окремої функції є різниця між максимально досягнутим рівнем і рівнем у стані відносного фізіологічного спокою. Наприклад, хвилиний об'єм дихання у стані спокою – в середньому 8 л, а максимально можливий при тяжкій роботі дорівнює 200 л; тобто величина резерву становить 192 л. Для хвилиного об'єму серця величина резерву становить приблизно 35 л, для споживання кисню – 5 л/хв., для виділення вуглекислого газу – 3 л/хв., для протромбіну (глобулін, необхідний для зсідання крові) у 500 разів більша, ніж потрібно для зсідання всієї крові [2].

У повсякденному житті людина використовує не більше 36% можливостей організму. В екстремальних умовах ціною великих вольових зусиль мобілізується до 50%. Прийнято вважати, що з надмірним вольовим зусиллям доволно людина може використати не більше 65% абсолютних можливостей свого організму.

Адаптація та фізіологічні резерви нерозривно пов'язані з рухом. Рухова активність - основна властивість тварин і людини, є невід'ємною частиною життя і розвитку кожного організму. В процесі життя нерідко за впливу будь-яких вимог зовнішнього середовища рівень рухової активності змінюється в бік її підвищення або зниження, тобто відбувається її адаптація.

Якщо людина змінює спосіб життя так, що її рухова активність за необхідністю стає високою, то її організм повинен адаптуватися до нового стану (наприклад, важка фізична робота, систематичні заняття спортом і т.д.) В цих випадках формується специфічна адаптація, що зводиться до перебудови структури мускульної тканини, точніше її маси в відповідно до підвищеної функції.

В основі цього механізму лежить активація синтезу м'язових білків. Ф. З. Мееерсон [3] описав закономірність в співвідношенні функції органу й генетичного апарату. Збільшення функції на одиницю маси тканини викликає зміну активності генетичного апарату; підвищенню кількості інформаційних РНК, що призводить до збільшення числа рибосом і полісом, в яких відбувається синтез білків. В кінцевому підсумку, клітинні білки зростають в обсязі і кількості, наростає маса м'язової тканини, виникає гіпертрофія. При цьому в мітоходріях м'язових клітин збільшується використання пірувату, що запобігає зростанню вмісту лактату в крові і забезпечує мобілізацію і використання жирних кислот, а це, в свою чергу, призводить до підвищення працездатності. В результаті обсяг функції приходить у відповідність з обсягом структури органу і організм в цілому стає адаптованим до навантаження даної величини в наслідок зростання його резервів.

Але якщо людина проводить посилене тренування в обсязі, значно перевищуючий фізіологічний, то структура м'язів піддається особливо вираженим змінам. Маса м'язових волокон зростає в такому ступені, що кровопостачання не справляється з завданням такого високого забезпечення м'язів. Це призводить до зворотного результату: енергетика м'язових скорочень знижується (подібне, наприклад, може мати місце при заняттях культуризмом). Таке явище називається дезадаптацією.

Поряд з підвищеною руховою активністю людина і тварина бувають змушені адаптуватися і до пониженої рухової активності, т. т. до гіпокінезії (гіподинамії) з втратою резервів організму [4].

При такому стані має місце мобілізація реакцій, які компенсують нестачу рухової активності. Ці реакції запускає нервова система. До них належать: збудження симпатико-адреналової системи, яка зумовлює тимчасову часткову компенсацію порушення кровообігу (прискорення роботи серця, підвищення судинного тонуусу й ін.), підвищення активності гормонів адаптації (виділення адреналіну, який стимулює катаболізм у тканинах). Проте ці реакції швидко згасають при тривалій гіпокінезії. Настає зниження інтенсивності обміну речовин, знижується функціональна активність серцево-судинної, дихальної й інших систем. Якщо при цьому споживання їжі залишається та-

ким само, як при активній діяльності, то в організмі акумулюються жири і вуглеводи. При тривалій гіпокінезії таке підвищення асиміляції досить швидко призводить до ожиріння, порушення обміну речовин та стану здоров'я.

Врахування адаптивних здібностей, величину фізіологічних резервів організму людини, їх вікових особливостей, шляхів підвищення і механізмів довірливої мобілізації – необхідна умова для збереження життя і здоров'я в екстремальних ситуаціях.

1. Сельє Г. Очерки об адаптационном синдроме. – М.: Медгиз, 1960.- 255 с.

2. Грибан В.Г. Валеологія: Підручник / В.Г.Грибан- 2 вид. –К.: Центр учбової літератури, 2012. -342 с.

3. Меерсон Ф.З.. Адаптация к стрессовым ситуациям и физическим нагрузкам /Ф.З. Емерсон, М.Г.Пшенникова. –М.: Медицина, 1988. -256 с.

4. Мельников В.Л. Физическая подготовленность как важнейший фактор увеличения продолжительности жизни/В.Л.Мельников, В.Г.Грибан//Физиология, 2018. № 2. –С. 49-52.

Кадієвська Ірина Аркадіївна
доктор філософських наук, професор,
завідувач кафедри філософії,
політології, психології і права
Одеської державної академії
будівництва та архітектури

ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗМІ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО

Вже довгий час багатонаціональному народу України доводиться жити та працювати на межі людських можливостей. Зіткнувшись з тяжкою соціально-економічною і політичною кризою кожен із нас ризикує стати жорстоким і остаточно втратити віру в добро та справедливість. Звичайно в сприятливих мирних умовах набагато легше зберігати внутрішнє благородство і високі моральні якості. Але, що робити всім тим громадянам України, які раптово втратили практично все своє майно і опинились без засобів до існування? На подібні питання, на жаль, не існує простих і однозначних відповідей. Але, в той же час, сьогодні надзвичайно важливо усвідомити, чого ми дійсно хочемо і якої мети бажаємо досягти в майбутньому? Як відомо, з маленької іскри може розгорітися полум'я, так само і самий крихітний вогник душі людської здатний творити чудеса. Тому, якщо ми дійсно мріємо про відродження і процвітання нашої держави необхідно знайти в собі духовні сили і не втратити віри в любов, добро і справедливість. Ми обов'язково повинні залишити в минулому слабкість і зневіру і перейти нарешті до соціального творення. Наша прекрасна країна, як величезний будинок, в якому повинна жити

і процвітати єдина дружна сім'я - народ України. І дуже важливо розуміти, що всі майбутні успіхи і перемоги України, багато в чому, будуть залежати від якості взаємин між людьми. Нам потрібно прагнути до консолідації і примирення нашого суспільства. І в цьому, складному, але необхідному процесі стабілізації духовної атмосфери і зниження рівня конфліктності в суспільстві особливу роль має відіграти інтелігенція. Представники самих різних творчих професій повинні надихати український народ та робити його сильніше. Це, передусім, працівники освіти, юстиції, науки, культури і спорту.

В сучасних умовах особливу унікальну місію в суспільстві можуть виконати журналісти. Наше сьогодення неможливо уявити собі без засобів масової інформації та комунікацій. Журналіст - це не тільки людина, яка збирає актуальну інформацію та доносить її до суспільства, це громадянин, який має змогу активно впливати на суспільну свідомість і соціальний настрій. У сучасному світі ЗМІ виконують надзвичайно важливу, а можливо і вирішальну роль. Всі ми вже давно живемо в умовах інформаційного суспільства, кожен день отримуючи найрізноманітніші відомості зі ЗМІ. І як будь-яке глобальне явище, сучасні ЗМІ здатні здійснювати як позитивний, так і негативний вплив на людей. Поширюючи ту чи іншу інформацію, ЗМІ створюють громадську думку, настрої, певні погляди і поведінку людей. Повідомляючи аудиторії будь-яку інформацію, ЗМІ викликають у неї відповідні емоційні переживання, сприяючи формуванню стереотипних поведінкових установок. Таким чином інформацію деструктивного характеру можна порівняти з найжорсткішим, та найдієвішим засобом впливу на суспільство. Якщо ми не будемо чинити опору інформації деструктивного характеру, вона може зруйнувати цілі держави, спровокувати війни та інші негативні процеси. ЗМІ поряд із іншими інститутами соціалізації впливають на свідомість і поведінку людей не тільки через інформацію про навколишній світ, але й шляхом зміни самої людини: її свідомості, ціннісних орієнтацій, потреб та інтересів, а також звичаїв і моралі.

Можна із впевненістю говорити про те, що ЗМІ дуже сильно впливають на розвиток правосвідомості аудиторії. З одного боку, ЗМІ можуть попереджати кримінально карні діяння, але з іншого - можуть сприяти вчиненню злочинів. Відсутність контролю з боку держави над вільною пресою може породжувати злочинну безкарність людей, на чію професійну компетенцію входить формування правосвідомості. До основних функцій масової правової комунікації професор Г.М. Горшенков відносить: правове інформування, правове виховання, організацію поведінки, комунікацію, створення певного емоційно-психологічного тону, тощо. Серед важливих функцій ЗМІ також можна назвати пояснення злочинів, та їх співвідношення з іншими типами людської активності. Істотно впливаючи на розвиток правосвідомості, ЗМІ в ході правової соціалізації, інформує аудиторію про різні аспекти діяльності судової, правоохоронної та пенітенціарної систем, а також про особливості людей, що працюють в цих організаціях.

Хочеться особливо наголосити на тому, що ЗМІ повинні виконувати морально-просвітницьку функцію. За виконання цієї принципово важливої функції відповідають перш за все правові освітні програми або статті, метою яких є надання інформації про чинне законодавство. Однак розважальна спрямованість ЗМІ призводить до того, що інформація, яка пропонується аудиторії в якості справжньої часто виявляється грубо сфальсифікованою і перекрученою. Сучасна людина може не читати газети або не дивитися телевізор, але це зовсім не означає, що в її підсвідомість не буде проникати інформація зі ЗМІ. Інформація позитивного характеру може служити засобом залучення людини до суспільно-політичного життя та сприяти її розвитку. Однак існує інформація, яка здатна негативно впливати на людину. У величезному обсязі інформації можуть навмисно забиратися сутнісні аспекти, причинно-наслідкові зв'язки, виховний компонент. Саме тому журналісти з позитивним правосвідомістю і високим рівнем правової відповідальності своїми матеріалами не повинні провокувати конфлікти, розпалювати ворожнечу і ненависть між людьми. Вони не мають права сіяти панічні настрої і викликати зневіру в суспільній свідомості. Достовірне, неупереджене відображення реальних подій не виключає загальної націленості на позитивні орієнтири з метою примирення і консолідації суспільства. І про які б складні проблеми не йшла мова, у пресі ніколи не можна допускати і виправдовувати зловтішання, лихослів'я, цинізму і підбурювання до насильства! Оскільки насіння заздрості, ненависті і відчуження, посіяні в пресі, мають властивість проростати в суспільній свідомості, посилюючи і без того вибухонебезпечну соціальну обстановку. І тому необхідно бути не тільки неординарною творчою особистістю, але й принциповою гуманною людиною для того, щоб усвідомлювати всю повноту соціальної та правової відповідальності за кожне друковане слово і кожен, навіть побіжно, зроблений коментар. Виключно важливе значення таке розуміння набуває сьогодні, коли під гнітом об'єктивних соціально-економічних і політичних проблем громадяни стають особливо сприйнятливими до всіх видів інформаційного впливу. І тому преса ні в якому разі не повинна провокувати розвиток темного, похмурого, песимістичного світосприйняття серед населення. Адже кожен негативний прогноз, безнадійний висновок і гнітючий коментар лягає важким тягарем на плечі наших співвітчизників. Свобода слова повинна виявлятися не тільки в жорсткому викритті і шельмуванні соціального зла, але й в утвердженні добра у всіх його можливих проявах. Справжня сила ЗМІ полягає в тому, щоб пробуджувати і стимулювати здорові сили суспільства, пропагувати правові та моральні цінності, розвивати в людях позитивні якості і сприяти соціальному творенню. Це безумовно не означає, що нам необхідно повернутися до жорсткої цензури, але разом з тим настав час більш серйозно підійти до означених проблем та істотно підвищити рівень громадянської відповідальності всім тим, хто за родом своєї професійної діяльності впливає як на індивідуальну, так і на суспільну свідомість.

1. Горшенков Г.Н. Основы криминологии массовых коммуникаций // Преступность среди социальных подсистем. Новая концепция и отрасли криминологии / Под ред. Д. А. Шестакова. СПб. : Издательство «Юридический центр Пресс», 2003. – С. 159-160.
2. Дмитренко Ю. М. Підходи до дослідження української правосвідомості в перехідний період розвитку суспільства / Ю. М. Дмитренко // Харків: ХДУХТ, 2007.
3. Зернецька О. В. Глобальний розвиток систем масової комунікації і міжнародні відносини / О. В. Зернецька. – К. : Освіта, 2002. – 351 с.
4. Кормич Б. А. Організаційно-правові засади політики інформаційної безпеки України: монографія / Б. А. Кормич. – Одеса : Юридична література, 2007. – 471 с.

Грибан Віталій Григорович

доктор біологічних наук, професор,
професор кафедри фізичного виховання
юридичного факультету

Носач Анна Миколаївна

студентка юридичного факультету

*(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)*

ЛІСОВІ ПОЖЕЖІ – ЗАГРОЗА ЛЮДИНІ ТА ПРИРОДНОМУ СЕРЕДОВИЩУ

Протягом останніх десятиріч було встановлено масштабне та катастрофічне збільшення пожеж у Світі, які, як правило, дуже часто становлять загрозу для людини та навколишнього середовища. За даними Всесвітнього фонду дикої природи щороку Земля втрачає 7,5 мільйонів га лісу, це 27 футбольних полів щохвилини.

Пожежа — неконтрольоване горіння поза спеціальним вогнищем, що розповсюджується в часі і просторі; неконтрольоване горіння, що супроводжується знищенням матеріальних цінностей і (або) становить загрозу життю і здоров'ю людей [1].

Лісова пожежа - стихійне поширення вогню територією лісового фонду. Пожежа вважається лісовою, коли горять не тільки насадження, але й ділянки чагарників, захаращені вирубки, сухий травостій на прогалинах і вирубках, стерня на ділянках тимчасового сільськогосподарського користування на території лісових господарств [2].

В Україні ситуація з пожежами також постає гостро. Клімат тут не такий спекотний як у країнах Південної Америки та Австралії, проте масштаби пожеж є дуже значними. Проблема охорон лісових масивів від пожеж є дуже складною. Особливо напруженою є ситуація у східних та південних областях, де внаслідок масштабного лісорозведення на сотнях тисяч гектарів створені

штучні насадження хвойних порід. Значному підвищенню пожежної небезпеки сприяє постійне зростання рекреаційного навантаження на ліси.

За даними Держлісагентства України, загальна площа лісових ділянок становить майже 10,4 млн га. Лісові пожежі при сухій погоді і наявності вітру охоплюють значні простори. У 90-97% випадків винуватцями лиха виявляються люди.

Найтиповішими причинами виникнення лісової пожежі є:

- викинутий палаючий сірник, недопалок;
- тліючий або палаючий пиж після пострілу мисливця;
- багаття, розведене у місцях з підсохлою травою;
- підпал трави на лісових галявинах, прогалинах або стерні на полі біля лісу;
- сфокусовані осколками скла сонячні промені;
- господарські роботи (корчування вибухами, спалювання сміття, будівництво доріг і т.д.).

Головною причиною лісових пожеж є порушення Правил пожежної безпеки та вимог пожежної безпеки в лісових масивах у період надзвичайних небезпечних обставин і випалювання рослинності на сільгоспугіддях [3].

Нажаль причиною пожеж в Україні є умисні підпали. Частка пожеж від блискавок становить не більше 2% від загальної кількості.

Лісові пожежі мають негативний вплив на екосистему в цілому і на всі її підрозділи, такі як: забруднення атмосферного повітря, ґрунтів, поверхневих і підземних вод. За 10 місяців 2019 року на території України було зареєстровано близько 86 143 пожежі, що є на 25,0% більше ніж в 2018 році. Швидко зростання пожеж зареєстровано в природних екосистемах (57%) на відкритих територіях та (43%) у природних екосистемах.

Унаслідок пожеж загинуло 1 470 людей, у тому числі 48 дітей та 1 250 людей отримали травми, з них 102 дитини зазнали тяжких ушкоджень. Порівнюючи ці цифри з 2018 роком - кількість загиблих унаслідок пожеж збільшилося на 3.3% [4]. Матеріальні втрати від пожеж склали 9 млрд 402 млн 279 тис. грн.

Пожежна небезпека в лісових масивах посилюється під впливом людського фактора і погодних умов навесні і в кінці літа. Понад 98% пожеж виникає з цієї причини.

Іноді більше всього вражає людська байдужість. Історія про те, що горить ліс у Карпатах сколихнула більшість, але не винуватців цього лиха. Всі були вражені негативним відношенням окремих людей до пожежі на **горі Великий Вижень**, що взагалі так і треба робити "з діда-прадіда", мовляв, буде менше бур'янів, змій, трава оновиться, а землі буде користь від золи. Дуже моторошно бачити байдужість населення до такого лиха, і до тої чорноти, що залишилася після нього.

На Україні найбільша кількість лісових пожеж в – Житомирській, Волинській, Дніпропетровській, Луганській, Харківській областях.

Найбільш ураженими є території природно-заповідних об'єктів Хмельницької області розташованих в підпорядкуванні Ізяславського, Славутського і Шепетівського лісових господарств. При виникненні пожеж тут найбільш постраждали лісові угіддя та тваринний світ, а сама велика площа вигорання становить 900 га.

Стійкість лісів до пожеж і ефективність протипожежних заходів залежить від багатьох факторів, однак найбільш дієвим засобом зменшення економічних і екологічних збитків від пожеж є контроль пожежної ситуації в лісах.

Профілактика пожеж може мати такі напрями:

- 1) розвиток і удосконалення системи моніторингу, спостереження, прогнозування та лабораторного контролю за пожежонебезпечним станом;
- 2) пропагування культури безпеки в суспільстві;
- 3) запровадження сучасних технологій своєчасного виявлення осередків загорянь;
- 4) використання нових інформаційних технологій для управління ризиками пожеж на основі ризик-орієнтованого підходу.

Охорону лісів від пожеж забезпечують 307 державних лісгосподарських та лісомислових підприємств, у складі яких функціонує понад 1,7 тис. лісництв та 288 лісових пожежних станцій.

Отже, за останні роки екологічна безпека багатьох регіонів України знає впливу пожеж, що виникають в природних екосистемах, які є загрозою для людини та природного середовища

-
1. Грибан В.Г. Основи охорони праці
 2. Нікітін Ю.А. Попередження і гасіння пожеж у лісах і на торфовищах 1989- 96 с
 3. Правила пожежної безпеки в лісах України // Наказ Держлісгоспу України № 278 від 27.12.2004 р
 4. Андрієнко М.В. Дисертація Державна політика України у сфері техногенної та природної безпеки. – 2009. 24 с.
 5. Український науково-дослідницький інститут цивільного захисту «ДСНС України». [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <https://undicz.dsns.gov.ua/ua/STATISTIKA-POZHEZH.html>

Катеринчук
Катерина Володимирівна
доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри
спеціально-правових дисциплін
Навчально-наукового гуманітарного інституту
Таврійського національного університету
імені В. І. Вернадського

ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ МОМЕНТУ ПОЧАТКУ ЖИТТЯ ЛЮДИНИ В ТЕОРІЇ ТА ПРАВАЗАСТОСОВНІЙ ПРАКТИЦІ

В теорії кримінального права серед безлічі дискусійних питань, актуальною залишається тема – момент початку життя людини та його кримінально-правовий захист. Життя людини має певний початок, який має певні «стадії». В доктрині кримінального права існують різні теорії щодо моменту початку життя людини – це ембріональна (право на життя та його охорона з моменту зачаття або на останніх стадіях внутрішньоутробного розвитку) та натусіальна (з моменту народження людини) теорії.

Зачаття (лат. *conceptio*) – «початок розвитку в утробі жінки зародка після процесу запліднення. Зачаття є ознакою вагітності» [1, С. 169]. У наслідок запліднення утворюється нова клітина – зигота (зародок), з якої починається розвиток організму. Цей розвиток обчислюється тижнями або місяцями (40 тижнів, 10 акушерських або 9 календарних місяців). Подальший процес формування зародка в медицині йменується ембріональним. Тобто, з початку запліднення до кінця 8 тижнів – ембріон [2]. З 9 тижня внутрішньоутробного розвитку до народження людини медична література називає плід (*fetus*) [3, С. 335.]. Інструкція з визначення критеріїв перинатального періоду, живонародженості та мертвонародженості надає визначення плоду – внутрішньоутробний продукт зачаття, починаючи з повного 12-го тижня вагітності (з 84 доби від першого дня останнього нормального менструального циклу) до вигнання/вилучення з організму матері (п. 1.4). [4].

Отже, формування плоду та його строки в медичній та юридичній науках мають різні строки розвитку, а отже, і відповідно, назви. Така неузгодженість між науками може вплинути на подальший розвиток теорій початку життя людини. Нагадаємо, що в юриспруденції виокремлюють наступні теорії початку життя – це ембріональна та натусіальна теорії.

Прихильників ембріональної теорії доречно, на нашу думку, умовно поділити на групи. До першої групи пропонуємо віднести вчених, які вважають, що захист життя повинен здійснюватися з моменту зачаття, тобто з 0 тижнів внутрішньоутробного розвитку (А. І. Ковлер, Ю. А. Дорохіна та інші) [5]. Тобто, на підставі проведеного аналізу спеціального законодавства доцільно вказа-

ти, що все ж життя людської істоти повинно охоронятися на самих ранніх етапах свого розвитку. Тому доцільно врахувати досвід зарубіжного законодавства і закріпити право кожного на життя з моменту зачаття [6].

До другої групи віднести науковців, що визначають право на життя з 6 тижнів розвитку (Н. І. Беседкіна [7]). Інша група науковців вважають, що (О. Ф. Бантишев, Б. В. Романюк [8]) «плід на певному етапі розвитку в утробі матері, що має всі ознаки життя людини». Однак така позиція авторів також викликає безліч запитань, а саме, з якого моменту зачаття (тижня вагітності) потрібно вважати плодом, бо автори не конкретизували строки; по-друге, інше словосполучення «плід, що має всі ознаки життя», але плід не може мати всі ознаки, що притаманні людині (дихання, подразливість – реакція зіниць на світло).

О. С. Сотула встановлює певний термін вагітності – 22 тижні з моменту зачаття [9] з якого потрібно здійснювати кримінально-правовий захист. Термін вагітності 22 тижні мабуть обумовлений автором як такий, що має певне юридичне підґрунтя, а саме в Інструкції з визначення критеріїв перинатального періоду, живонародженості та мертвонародженості пункт 2.5. Однак, хотілося зазначити, що доречно здійснювати захист не «певний термін вагітності», а плід в терміні вагітності 22 тижні з моменту зачаття.

Ембріональна теорія та дискусії щодо неї мають безліч питань, серед яких є: невизначений строк охорони життя плоду (зародка); живонародженість та зрілість плоду. Найбільш проблемними є питання щодо встановлення кримінальної відповідальності та відповідно, пропозицій до Кримінального кодексу України (далі – КК України).

Щодо даної теорії, то більшість авторів (Н. М. Ярмиш, О. С. Сотула) пропонують здійснювати кваліфікацію, як вбивство або замах на умисне вбивство. Якщо таке припустити, то виникає певний дисбаланс, це викликано тим, що плід (зародок), не важливо який він має термін з моменту зачаття, є більш незахищеним порівняно з малолітньою особою, тому потребує посиленої кримінально-правової охорони. Аналізуючи нинішню статтю 115 (Умисне вбивство) КК України та пропозиції науковців, то вбивство плоду (зародку) буде вважатися простим складом умисного вбивства (ч. 1 ст. 115 КК України), а кваліфікованим залишається умисне вбивство малолітньої особи (п. 2 ч. 2 ст. 115 КК України). Отже, це одне з проблемних питань такої пропозиції.

Отже, на нашу думку, потрібно узагальнити термінологію юриспруденції та медичної науки; дискусійні питання початкового моменту життя людини та відповідно його кримінально-правовий захист.

1. Завальнюк А. Х. Судова медицина: тлумачний термінологічний довідник. Тернопіль: ТДМУ, 2016. 381 с. С. 169

2. Георги Д. Арнаудов. Медицинская терминология. Medicina et Physcultura, 1964. 1029 с.

3. Энциклопедический словарь медицинских терминов: в 3-х томах / Гл. ред. Б. В. Петровский. Издание первое. Том 2. Кабана болезнь – Пяточный бугор. Москва. Советская энциклопедия, 1983. 448 с. С. 335.

4. Інструкція з визначення критеріїв перинатального періоду, живонародженості та мертвонародженості: Наказ Міністерства охорони здоров'я України 29.03.2006 р. № 179 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0427-06>

5. Ковлер А. И. Антропология права : учеб. для вузов / А. И. Ковлер. М. : НОРМА-ИНФРА-М, 2002. 480 с.

6. Дорохіна Ю. А. Межі кримінально-правового захисту життя людини. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія Юридичні науки*. 2019. Том 30 (69). № 3. С. 101–105.

7. Романюк Б. В., Бантишев О. Ф. Кримінальна відповідальність за спричинення смерті людині: кваліфікація таких діянь та їх відмежування від суміжних злочинів: монографія. Тернопіль: Видавництво «Підручники і посібники», 2017. 678 с. 66-67

8. Сотула О. С. Життя та його початок: кримінально-правові аспекти. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. 2014. № 2. С. 194.

Легеза Юлія Олександрівна
доктор юридичних наук, доцент
професор кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

НАДАННЯ СПЕЦІАЛЬНОГО ДОЗВОЛУ НА ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОГЕННИХ РОДОВИЩ КОРИСНИХ КОПАЛИН В УКРАЇНІ

Перелік спеціальних документів для отримання спеціальних дозволів на використання техногенних родовищ корисних копалин залежать від порядку, який застосовуються для реалізації адміністративної процедури.

Якщо спеціальний дозвіл на використання техногенного родовища корисних копалин надається у порядку проведення аукціону, то до заяви подаються такі документи: 1) опис документів, що додаються до заяви; 2) документ, що підтверджує реєстрацію юридичної особи в державі її місцезнаходження, зокрема витяг з торговельного, банківського або судового реєстру (для іноземних юридичних осіб); 3) документ, що підтверджує повноваження уповноважених осіб, які представлятимуть інтереси покупця на аукціоні; 4) інформацію про пов'язаних із заявником осіб; 5) структуру власності претендента до кінцевого бенефіціарного власника (контролера) для юридичної особи; 6) лист-довідку, яким підтверджується наявність у заявника достатньої кількості кваліфікованих фахівців та технічних ресурсів для за-

безпечення організації виконання програми робіт; документи, що підтверджують сплату вартості пакета аукціонної документації, гарантійного внеску (п. 8 Постанови Кабінету Міністрів України від 30 травня 2011 р. № 594) [1].

Перелік необхідних документів для отримання спеціального дозволу на використання техногенних родовищ корисних копалин без проведення аукціону залежить від мети набуття таких прав, і визначаються у Додатку 1 до Постанови Кабінету Міністрів України від 30 травня 2011 р. № 615 [2]. Наприклад, для отримання спеціального дозволу на геологічне вивчення техногенного родовища корисних копалин заявник має подати такі документи :

- 1) копія паспорта та реєстраційний номер облікової картки платника податків фізичної особи - підприємця (фізичні особи, які через свої релігійні переконання відмовляються від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків та повідомили про це відповідний орган державної податкової служби і мають відмітку у паспорті, замість зазначеного реєстраційного номера подають копію паспорта із серією, номером та відміткою);
- 2) пояснювальна записка з обґрунтуванням необхідності проведення геологорозвідувальних робіт на ділянці надр із зазначенням мети її геологічного вивчення, потужності підприємства; 3) каталог географічних координат кутових точок ділянки надр (похибка - менш як 1 секунда) із зазначенням її площі, а для геологічного вивчення, у тому числі дослідно-промислової розробки підземних вод, - каталог географічних координат водозабірних споруд;
- 4) оглядова карта (масштаб 1:200000); 5) ситуаційний план з нанесеними межами площі геологічного вивчення та географічними координатами її кутових точок (похибка - менш як 1 секунда) у масштабі, який дає змогу перевірити правильність визначення координат, а для геологічного вивчення, у тому числі дослідно-промислової розробки підземних вод, - ситуаційний план з нанесеними водозабірними спорудами та їх географічними координатами;
- 6) оглядова геологічна карта (масштаб 1:200000 - 1:50000) з лініями проектних геологічних розрізів; 7) гідрогеологічна карта (для родовищ підземних вод); 8) геологічні розрізи. Можуть бути ще додаткові документи, зокрема: у разі проведення геологічного вивчення за рахунок коштів державного бюджету - засвідчена в установленому порядку виписка з пооб'єктного плану.

Незалежно від порядку здійснення адміністративного провадження з надання спеціальних дозволів на використання техногенних родовищ корисних копалин невід'ємною частиною дозволу є угода про умови користування надрами, що укладається між органом з питань надання дозволу і надрокористувачем і містить програму робіт, яка оформляється як додаток, та особливі умови надрокористування, що передбачають: вимоги до ефективності робіт; сучасні технології видобування та переробки корисних копалин; порядок видобування корисних копалин, зокрема з метою запобігання негативним екологічним наслідкам і забезпечення безпеки забудованих територій; види, обсяги і строки виконання робіт на ділянці надр; підстави для припинення діяльності, пов'язаної з використанням ділянки надр (п. 10 Постанова Кабінету

Міністрів України від 30 травня 2011 р. № 615) [2].

Дозвіл з угодою про умови користування надрами та додатками до неї підлягає опублікуванню на офіційному веб-сайті органу з питань надання дозволу не пізніше ніж протягом п'яти робочих днів після їх підписання. Примірні угоди про умови користування надрами затверджуються органом з питань надання дозволу та підлягають публікації на його офіційному веб-сайті (абз. 2,3 п. 10 Постанова Кабінету Міністрів України від 30 травня 2011 р. № 615) [2].

Варто підкреслити, що спеціальних адміністративних процедур отримання дозволів на використання техногенних родовищ немає. Право спеціального використання техногенних родовищ виникає водночас з отримання відповідних спеціальних дозволів на надрокористування, в яких додатково зазначається, що суб'єкт господарювання має право промислової розробки техногенного родовища, або його геологічного вивчення з подальшою розробкою, або без такої.

При цьому допускається здійснення прав двома і більше суб'єктами в межах різних видів цільового використання техногенних родовищ. Наприклад, для використання техногенного родовища корисних копалин «Балка Середня» (м. Запоріжжя) видано спеціальні дозволи : 1) на видобування корисних копалин – Відкритому акціонерному товариству «Запорізький металургійний комбінат «Запоріжсталь» ім. С. Орджонікідзе», Відкритому акціонерному товариству «Електрометалургійний завод «Дніпроспецсталь» ім. А.М. Кузьміна», Відкритому акціонерному товариству «Запоріжкокс» та Відкритому акціонерному товариству «Запорізький завод феросплавів» в межах географічних координат земельних ділянок; 2) на геологічне вивчення земельних ділянок техногенного родовища корисних копалин «Балка Середня» - видано ТОВ фірма «Деа Рома, ЛТД» [1].

Однак, не зважаючи на наявність де-юре можливості одночасного використання декількома суб'єктами з різними цілями, де-факто таке використання є неможливим, веде до численних суперечностей між суб'єктами, і результатом має видобування корисних копалин, отримання прибутку, при цьому жодних природоохоронювальних заходів з боку надрокористувачів не здійснюється, через те, що це прямо не передбачено нормами законодавства, а також не встановлюється в межах наданих спеціальних дозволів.

1. Про затвердження Порядку проведення аукціонів з продажу спеціальних дозволів на користування надрами : Постанова Кабінету Міністрів України від 30 травня 2011 р. № 594 // Офіційний вісник України. - 2011 р., № 44, стаття 1783.

2. Про затвердження Порядку надання спеціальних дозволів на користування надрами : Постанова Кабінету Міністрів України від 30 травня 2011 р. № 615 // Офіційний вісник України 2011 р., № 45, стаття 1832.

3. Справа № 2а-3032/10/0870 : постанова від 17 лютого 2011 року Запорізького окружного адміністративного суду // <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/14403634>

¹ Справа № 2а-3032/10/0870 : постановою від 17 лютого 2011 року Запорізького окружного адміністративного суду // <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/14403634>.

Мурашкін Михайло Георгійович
доктор філософських наук, професор,
професор кафедри
соціально-гуманітарних дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

КОРУПЦІЯ ЯК ВІДСУТНІСТЬ РЕФОРМ У СУСПІЛЬСТВІ

Суспільство завжди має запит на зміни. Ці зміни відбуваються в напрямку покращення, покращення умов життя, покращення життєвого простору суспільства. Таке може і не відбуватися. Але суспільство завжди має запит на зміни до найкращого.

Відсутність змін до найкращого може бути пов'язане з певними діями влади. Адже влада так чи інакше повинна щось змінювати виконуючи запит суспільства на реформи які дадуть більш якісне життя. Якщо влада не реформує суспільство, її структури, а живе по старому, то це ознака того, що владанічого не робить. Але влада всерівно чимось займається. Якщо вона не займається реформами то це ознака того, що вона займається собою, своїм життям, своїм достатком.

Влада яка не займається реформами – це вже корумпована влада. Вона відбирає тільки для себе. Хоча у неї може й не бути прямих корупційних схем збагачення. Але витрачений час в повітря, коли неререформованість цілих сфер життя тягне суспільство назад, в минуле показує, що влада корумпована в загальних масштабах. Відсутність реформ, неререформованість – це і є та сама корупція в цілісних масштабах всього суспільства, всіх її інституцій. Зрозуміло, що реформи можуть вести не к прогресу, а к регресу. Тоді корупційна складова виражена більш чітко.

Влада яка не займається реформами і покращенням життя, всерівно чимось займається. Запідозрити її в прямій корупції, коли діють певні схеми збагачення може і не варто. Але бездіяльність, неререформованість державних інституцій, неререформованість сфер людського життя є корупція зсередини, корупція основ, марнотратство часу. А час - це теж гроші. А чиновник при владі в прибутку. Він за цей час покращив своє життя, працюючи на себе. Його збагачення поза державних інституцій. Але воно працювало не для добробуту всіх, коли чиновник відірваний від своїх обов'язків працював фактично на себе.

Чиновник відриваючись від загальних дій державної спільноти вже працює на себе ігноруючи певні правила взаємодій.

В сучасному світі набуває великої ваги інформаційність. Але росте в своїх розмірах і дезінформація. Одна з причин цього явища – це те, що ринок привласнює критику, критика скуповується багатіями. А це вже можливість

поширювати дезінформаційний простір. Цей простір впливає на владу, дезінформує її, а отже робить дії влади не ефективними. Так що корумпованість може не зовсім залежити від влади. Але вона залежить від культурного рівня цієї влади. Високий культурний рівень влади не дозволить піддаватися дезінформаційному впливу, тим самим знижуючи темп реформаційних процесів.

Побороти корупцію – це зайнятися реформами. А тоді вже не буде часу вирішувати свої проблеми і проблеми своїх родичів за рахунок держави. Тоді вже буде можливість позбутися кумівства. А отже виникнуть дії не для себе і своїх родичів, а для всіх. Для всіх – це свобода, рівність, верховенство права, демократія.

Отже можна зробити узагальнюючий підсумок ідейних конструкцій. Корупція може бути представлена як відсутність реформ з боку влади, відсутність реформ задля покращення суспільного життя. Гальмувати ці процеси може просто відсутність певного рівня культури у владі, яка піддається дезінформаційним впливам і гальмує прогресивні тенденції.

Савіщенко Вікторія Миколаївна
декан юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, доцент

ГЕНЕЗИС ДЕОНТОЛОГІЧНОЇ ОСНОВИ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЮРИСТІВ

Справедливе правосуддя виступає невід’ємним елементом верховенства права та передумовою ефективного захисту прав людини. Реалізація цього найважливішого правового принципу вимагає від працівників судів, прокуратури, поліції, юстиції не лише ґрунтовних юридичних знань, а й володіння високими стандартами професійної етики. Проте тривалий час українські суди, адвокатуру, прокуратуру, міліцію поповнювали кадри, підготовка яких здійснювалася за «зунівською» технологією, без урахування етичних стандартів професії. Формування лише юридичних знань призвело до неспроможності фахівців протистояти намаганням неправомірного впливу на їх професійну діяльність, проявів корупції, вияву зневаги до людей, грубості, зверхності та інших негативних якостей. Врешті довіра суспільства до суддів, прокурорів, міліціонерів, адвокатів, нотаріусів була втрачена.

В Україні з 2014 року проходять масштабні реформи правоохоронних органів, які мають на меті очистити професійну спільноту юристів від фахівців, які скомпрометували її, та привести діяльність судів, прокуратури, адвокатури, нотаріату, поліції, юстиції до міжнародних та європейських стандар-

тів. На виконання цих цілей прийнята низка нормативно-правових документів, зокрема, Закони України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)», «Про відновлення довіри до судової влади в Україні», «Про забезпечення права на справедливий суд», «Про судоустрій і статус суддів», «Про Вищу раду правосуддя», «Про прокуратуру», «Про Національну поліцію» та ін.; створені Національна поліція, Державне бюро розслідувань, Національне антикорупційне бюро України, Вищий антикорупційний суд України, міжрегіональні управління Міністерства юстиції. Проте оновлене законодавство самостійно не вирішує проблему поповнення професійної спільноти юристів чесними, порядними, неупередженими, справедливими особистостями. Хоча кадрова політика й починається з правових норм, реалізувати її без вдосконалення юридичної освіти неможливо. Дієвість інститутів прокуратури, адвокатури, нотаріату, юстиції, поліції, судів у справі забезпечення законності і справедливості визначається не тільки обсягом наданих повноважень, а й рівнем деонтологічної компетентності юриста. Відповідно зростає роль і значення вищої юридичної освіти.

В цих умовах актуалізується завдання вдосконалення якості юридичної освіти шляхом звернення до історії формування юридичних професій та деонтологічної основи юридичної діяльності.

Передумовою виникнення юридичних професій стала потреба людства в регулюванні суспільних відносин, розв'язанні конфліктів. Такі функції покладалися на жерців, імператора, сенат, комісії, магістрати, префекти, правителів провінцій.

Прообрази майбутніх юридичних професій виникли за часів Стародавнього Риму. Виходячи з дослідження німецького ученого К.-Г. Брунса можна виокремити етап становлення юридичних професій, коли правові знання вважалися таємними, та етап, коли правові знання стали публічними (за часів Флавія і Корунканія VII ст. до н.е.). «Таємну науку» створили понтифи, доступ до неї мали лише патриції. На цьому етапі становлення юридичних професій ще не існувало класичної юридичної освіти, тому давати поради і настанови могли всі, хто мав бажання і ораторські здібності. Підготовка знавців права здійснювалася в ті часи в юридичних училищах (*stationes scholae*). Поступово почали формуватися соціально-трудова функції юридичної діяльності. Визначили їх зміст класики юриспруденції Емілій Папініан, Доміцій Ульпіан, Юлій Павл, Геренній Модестін, Гай. Мислителі Давнього Риму сформулювали цінності та принципи, які стали ядром деонтологічного коду юридичних професій:

- законність: *Dura lex, sed lex*. – Закон жорстокий, але він закон; *Non rex est lex, sed lex est rex*. – Не цар є закон, а закон є цар; *Sequi debet potentia justitiam, non praecedere*. – Сила повинна йти за правосуддям, а не передувати йому;

- верховенство права: *Iustitia regnorum fundamentum*. – Право – основа держав; *Juris effectus in executione consistit*. – Ефективність закону – у його

виконанні; *Nemo est supra lege.* – Жоден не стоїть вище законів;

• гуманність: *Nemo debet bis puniri pro uno delicto.* – Ніхто не мусить нести покарання за одне й те ж правопорушення; *Aequum et bonum est lex legum.* – Справедливість і благо – закон законів;

• справедливість: *Fraus et jus nunquam cohabitant.* – Неправда та правосуддя ніколи не поєднуються; *Nihil possumus contra veritatem.* – Ми нічого не можемо зробити супроти істини;

• відповідальність: *Scire leges non hoc est verba earum scire, sed vim ac potestatem.* – Знання законів не в тому, щоб знати їхні слова, а щоб розуміти зміст;

• професіоналізм: *Constare non potest jus, nisi sit aliquis juris peritus.* – Право не може існувати, якщо не буде правознавців; *Multitudo imperitorum perdit curiam.* – Велика кількість недосвідчених працівників губить суд.

В XII – XIII ст. – період становлення германської державності та виникнення муніципального права став каталізатором створення правових текстів (від нім. *Rechtprosa*) вперше не латиною, а на середньовісній німецькій мові. В усіх країнах світу почався процес розвитку юридичної освіти. В університетах, які виникли в XII-XIII ст. у Болоньї, Константинополі, Падуї, Кембриджі, Саламанці, Парижі були створені юридичні факультети, де готували знавців закону відповідно до потреб суспільства. На Україні спочатку деякі відомості з права викладалися в монастирях Києва, Чернігова, Галича, Луцька. З часом юридична практика змінювалася, розширювався її зміст, з'являлися нові форми та засоби її здійснення. Рубіконом у становленні юридичної освіти та практики став період буржуазних відносин і формування світсько-юридичного світогляду протягом XVII-XVIII ст. Ідеалізування права як основи суспільства і держави в цей період сприяло розвитку юридичної освіти, науки та практики.

В процесі еволюції права та держав сформувалися правові сім'ї: романо-германська (Франція, Італія, Німеччина, Австрія), англо-американська (Англія, США, Канада), змішана (Данія, Аргентина, Чилі), релігійна (мусульманське, індуське, іудейське право), соціалістична (КНДР, Куба) та ін. Вони відрізняються ступенем рецепції римського права, джерелами права, структурою системи права, юридичною технікою та правозастосовчою діяльністю. Саме тому зміст юридичної освіти передбачає вивчення основних галузей права конкретної держави. Але попри таку різноманітність існуючих правових сімей, консолідуючим фактором професійної діяльності всіх юристів є деонтологічний код, який дозволяє забезпечити справедливе судочинство, правовий порядок, ефективний захист прав і свобод людини.

На сучасному етапі розвитку суспільства сформованими є такі юридичні професії, як суддя, прокурор, адвокат, нотаріус, слідчий, юрисконсульт. Потребуваність суспільства в цих професіях існує в усіх правових системах. Особливості національного законодавства обумовлює існування й інших фахівців юридичної праці. В українському Класифікаторі [1] юридичні професії

угруповано в розділ 242 «Професіонали в галузі правознавства, прокурорського нагляду, правосуддя та правоохоронної діяльності» та п'ять підрозділів. Перший підрозділ 2421 «Професіонали в галузі правознавства та прокурорського нагляду» об'єднує два угруповання професійних назв робіт: 1) наукових співробітників (молодший науковий співробітник (правознавство), науковий співробітник (правознавство), науковий співробітник-консультант (правознавство)); 2) адвокатів та прокурорів (адвокат, прокурор, прокурор-криміналіст, старший помічник Генерального прокурора України з особливих доручень, юрист, юрист-міжнародник). До складу другого підрозділу 2422 «Судді» входить професія «суддя». Третій підрозділ 2423 «Професіонали в галузі правоохоронної діяльності» узагальнює 12 професійних назв робіт: дізнавач, експерт, інспектор, оперуповноважений, помічник начальника чергової частини, слідчий, спеціаліст-вибуховик, спеціаліст-криміналіст, старший дізнавач з особливих доручень, старший інспектор з особливих доручень, старший оперуповноважений в особливо важливих справах, старший слідчий в особливо важливих справах. Четвертий підрозділ 2424 «Професіонали кримінально-виконавчої служби» складається з таких професійних назв робіт, як: інспектор, оперуповноважений, старший інспектор з особливих доручень, старший оперуповноважений в особливо важливих справах. П'ятий підрозділ 2429 «Інші професіонали в галузі правознавства» містить професії: експерт, інспектор праці (правовий), нотаріус, нотаріус державний, радник, слідчий, слідчий в особливо важливих справах, судовий експерт, фахівець з дізнання у сфері цивільного захисту, юрисконсульт. У розділі 3 «Фахівці» угруповано професії, які належать до сфери правоохоронної діяльності, серед них: інспектори правоохоронних органів, кримінально-виконавчої служби, воєнізованої охорони, приватні детективи та фахівці з дізнання.

Реформування правоохоронних органів України, концептуальні зміни у сферах правового захисту, правосуддя, правоохоронної діяльності, необхідність вдосконалення надання адміністративних послуг, реєстрації майнових і немайнових прав громадян призвели до появи нових та скасування застарілих назв юридичних професій. Наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України № 1328 від 10.08.2016 «Про затвердження Зміни № 5 до національного класифікатора України ДК 003:2010» [2] змінені назви міліцейських професій на нову редакцію: поліцейський (інспектор) патрульної служби, командир відділення (поліція), поліцейський (за спеціалізаціями), молодший інспектор (поліція), помічник дільничного офіцера поліції. До професії 5162 внесені нові назви професійних робіт: інструктор (молодший склад поліції), командир катера (поліція), поліцейський (інспектор) поліції особливого призначення, помічник командира взводу (поліція). У зв'язку з набуттям чинності Закону України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» [3] під кодом 2429

угруповано професії: державний виконавець, приватний виконавець; 3432 – помічник приватного виконавця.

Розвиток права та правової культури розширює діапазон функцій професійної діяльності сучасного юриста. Адвокати виконують функцію представництва, захисту та надання правової допомоги; судді здійснюють правосуддя; нотаріуси – посвідчують права, а також факти, що мають юридичне значення, вчиняють інші нотаріальні дії; прокурори – підтримують державне обвинувачення в суді, представляють інтереси громадян або держави в суді, здійснюють нагляд за додержанням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство, нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян; поліцейські надають послуги у сферах забезпечення публічної безпеки і порядку, охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, надання допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги. Багатоманітність юридичних професій створює невизначеність індивідуальної траєкторії кар'єрного зростання, що значно ускладнює процес підготовки майбутніх юристів, визначення змісту і обсягу вивчення навчальних дисциплін.

Генезис деонтологічної основи професійної діяльності юристів дозволяє зробити наступні висновки:

1. Розвиток юридичних професій пов'язаний із складними процесами державо- та правоутворення. З розвитком права та правової культури вимоги до осіб, які займалися юриспруденцією підвищувалися. Зростала й складність юридичної праці. Висока відповідальність юридичної праці обумовила виникнення науки – юридичної деонтології, формування деонтологічного коду професії. Сучасний стан юридичної практики потребує деонтологічно-компетентних випускників, особистостей, відданих правовим ідеалам і цінностям, сформованими ще мислителями Давнього Риму.

2. Організація освітнього процесу, спрямованого на формування деонтологічно-зорієнтованої моделі професійної компетентності юриста, є надзвичайно важливою. З одного боку, це дасть можливість підготувати юристів з глибоким усвідомленням і готовністю виконувати професійний обов'язок. З іншого – такий підхід створить умови для розвитку правової культури в суспільстві, становленню правопорядку.

3. Основні компоненти деонтологічно-зорієнтованої моделі професійної компетентності юриста можна узагальнити в блоки: 1) знання, вміння, практичні навички. Враховуючи, що законодавство постійно оновлюється, складові елементи першого блоку мають динамічний, постійно змінюваний характер. Тому важливо під час навчання у студентів сформувані механізм самоактуалізації особистості, який забезпечить постійне оновлення знань, вмінь та навичок. Другий блок – психолого-педагогічний, орієнтований на

розвиток професійного мислення, комунікації, оволодіння методиками саморегуляції, самовдосконалення. Третій блок – деонтологічний: на основі професійного деонтологічного коду, елементами якого є цінність законності, верховенства права, гуманності, справедливості, відповідальності, професіоналізму, узагальнює правову, політичну, моральну, естетичну, психолого-педагогічну, інформаційну, економічну культуру юриста.

1. Національний класифікатор України: «Класифікатор професій» ДК 003:2010 : Наказ Держспоживстандарту України 28.07.2010 № 327 // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/va327609-10> (дата звернення: 09.02.2020).

2. Про затвердження Зміни № 5 до національного класифікатора України ДК 003:2010 : Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України № 1328 від 10.08.2016 // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1328731-16> (дата звернення: 09.02.2020).

3. Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів : Закон України 1403-VIII від 28.08.2018 // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1403-19> (дата звернення: 09.02.2020).

4. Савіщенко В.М. Діахронія деонтологічно-зорієнтованої моделі професійної компетентності юриста. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2019. № 63. Т.2 С. 147-155.

Скиба Елеонора Костянтинівна
доктор філософських наук, доцент,
професор кафедри
соціально-гуманітарних дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ВПЛИВ ФІЛОСОФІЇ ПРАВА НА ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ СВІДОМОСТІ

Необхідність створення демократичної, справедливої та правової держави вимагає від соціально-відповідального суб'єкта розуміти, що об'єктивна логіка розвитку буття і своєрідність нинішньої соціально-історичної ситуації полягає в тому, що в сьогоденні нашої країни зійшлися разом минуле та нове, новітні цінності та цінності минулого. Саме на цьому протистоянні цінностей людського духу формується ідеологічне забезпечення теоретичної та практичної діяльності у питаннях державотворення. Гострота боротьби між ними знаходить своє відображення у наявності морально-правових конфліктів сучасного суспільства України. Наша держава зараз переживає дуже відповідальний період, фактично виборюючи свій, неповторний від інших країн, дер-

жавотворчий шлях.

Актуальність розробки питань державотворення вбачається у необхідності пошуку теоретичних основ новітньої теорії, як такої, що здатна забезпечити прогресивний розвиток країни та допоможе узгодити протиріччя сучасної соціально-культурної, економічної, морально-правової ситуації.

В таких умовах особлива увага має бути на формуванні морально-правового, етично та естетично освіченого, оптимально сформованого та готового до особистих змін представника юридичних спеціальностей. Для того, щоб оцінити сучасний стан системи та необхідність змін, щоб побачити об'єктивну реальність та можливість особистого шляху у реальності, яка постійно змінюється, людини має піднятися над сьогоденням; вона має вміти бачити загальне та відокремлене, історичну перспективу та вектори досягнення нових цілей.

Боротьба колишніх владних та нових демократичних структур, необхідність захисту територіальної цілісності, нагальність розробки програм модернізації промисловості та збалансованості суспільних інститутів, усе це актуалізує питання удосконалення теоретичних та практичних аспектів державотворення, забезпечення економічного та соціального розвитку України.

Підвищений інтерес до практичних та теоретичних питань ідеології державотворення пов'язаний із проблемами здійснення та вдосконалення державотворчої практики.

Філософія права - особлива галузь знання, що спрямовує свої зусилля на вивченні філософських аспектів юриспруденції, займає важливе місце у теоретичній розбудові методологічних засад суспільно важливих засад соціального пізнання. Філософія права вчить людину самостійно та критично мислити, допомагає особистості зрозуміти світ універсальних смислів та загальнолюдських істин права. Саме філософія права вивчає питання проблем буття права, розробляє засоби пізнання сутності соціально-філософських протиріч, що впливають на мораль та право суспільства та держави.

Філософія права займається розробкою теоретичних принципів розвитку державності, теоретичним обґрунтуванням розвиненої системи права. Таким опосередкованим засобом вона впливає на формування та створює передумови становлення правосвідомості громадянського суспільства. Головні філософські питання правової реальності перетворюються філософією права на мову закону, яка демонструє правову ситуацію як філософську модель існування суспільства у певний період існування. Ми можемо проаналізувати наші уявлення та знання про право як філософсько-сформовані конструкції, що допомагають достеменно вивчити сутність права та призначення закону. Філософія права як галузь знання допомагає юристу дослідити право через філософські категорії та загальнолюдські гуманістичні принципи. Вивчення філософії права допомагає майбутнім правознавцям розуміти справжню сутність права та захищати універсальні людські цінності у своїй практичній діяльності.

Політична свідомість є важливою утворюючою складовою процесу формування ідеології державотворення. У цьому сенсі філософія права формує аналітико-критичну спрямованість студентів-правознавців, розвиває прагнення та вміння піддавати сумніву та критичній експертизі питання правого регулювання суспільних відносин через наукове пізнання. Філософський аналіз права забезпечує здатність суб'єктів правосвідомості виходити за межі суто правових реалій в сфері загальних універсальних істин, що, безумовно, спричиняє розвинутій філософсько-правовій свідомості майбутнього юриста. Філософсько-правова свідомість допомагає вирішити питання про найбільш істотні, визначальні цілі, цінності і смисли буття права, якими керуються у своїй професійній діяльності суб'єкти правосвідомості і правовідносин, майбутні правники. Однією із найважливіших функцій філософії права є виховно-освітня функція. Сучасний період існування правової системи в Україні характеризується як період радикальних докорінних перетворень, коли індивідуальна та колективна правосвідомість піддаються постійному оновленню. В цей час особливо важливо для студентів юридичних професій побачити свою персональну відповідальність за гуманістичне перетворення правової дійсності України. Майбутній юрист-практик, світогляд, якого сформовано на загальнолюдських цінностях, вміло вибудовує ієрархію цих цінностей орієнтуючись на вищі суспільно значимі цінності. У своїй правотворчій, правозастосовній та правоохоронній діяльності сучасний юрист повинен розуміти свою особисту професійну місію у тому, щоб реалізувати принципи справедливості, суспільного блага та гуманістичної рівності, які мають бути підґрунтям, на якому будується вся професійна діяльність юриста. Сучасний правник через правотворчі та правозастосовні дії опосередковано приймає участь у процесі формування ідеології державотворення. Оволодіння загальними методологічними принципами, які розробляє філософія права для вивчення правової реальності допомагає зрозуміти, що процес державотворення має загальні властивості та завжди є відображенням політичної та правової свідомості усіх громадян.

Стан свідомості віддзеркалює правову свідомість соціально-відповідального суб'єкта, яким має бути кожен представник юридичної професії. Тільки ґрунтуючись на соціально-філософському розумінні таких понять як суспільна свідомість, право, правові відносини, правове буття, права свідомість юрист-практик може встановити взаємозв'язок між суспільною та правою видами свідомості. Тим самим, юрист розуміє у повній мірі свою індивідуальну відповідальність за перетворення у колективні свідомості, яка з об'єктивною закономірністю є відображенням суспільної свідомості та є формуючим чинником правосвідомості суспільства. Таким чином, стан суспільної правосвідомості виступає у якості опосередкованого показника індивідуальної правосвідомості громадян, і у першу чергу, правосвідомості юриста, який своєю практичною діяльністю впливає на процес формування суспільної правосвідомості. Високий рівень правосвідомості є чинником державо-

творчого потенціалу. Теоретична думка сьогодення, характеризуючи стан суспільної правосвідомості, відмічає наявність різноспрямованості, ідеологічного дисонансу, суперечливості у свідомості та, як наслідок, у правосвідомості громадян. Юрист-практик, озброєний знанням основних філософських принципів може у межах своєї індивідуальної правничої діяльності впливати на людське буття, на правову дійсність та долати негативні наслідки відсутності належної уваги до процесу формування правосвідомості суспільства як формуючого чинника державотворення.

Філософія права як особлива галузь пізнання допомагає встановити, що правосвідомість суспільства відображає правове буття, систему правових відносин та правову реальність, які за своєю сутністю спрямовані на процес розбудови держави та правової культури сучасного українського суспільства.

Халапсіс Олексій Владиславович
доктор філософських наук, професор,
професор кафедри
соціально-гуманітарних дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

РІД ТА PATRIA ЯК ФУНДАМЕНТАЛЬНІ ЕЛЕМЕНТИ РИМСЬКОЇ ІДЕЇ

Стародавні римляни надавали великого значення роду і сімейній ієрархії. Батько мав повне панування над своїми дітьми, включаючи право життя і смерті. Едвард Гібон писав: «На форумі, в сенаті або в таборі дорослий син римського громадянина користувався публічними і особистими правами *людини*, а в будинку свого батька він був не більше як *річчю*, що належить в силу закону до одного розряду з рухомістю, рогатою худобою і рабами, яких норавливий власник міг відчужувати або знищувати, не наражаючись за це на відповідальність ні перед яким земним судилищем... Ані вік, ані ранг, ані консульське звання, ані почесні тріумфи не знімали з самого знаменитого громадянина уз синівської покори; його власне потомство входило до складу сім'ї їх загального предку, а усиновлення давало не менш священні і не менш суворі права, ніж ті, які були засновані на походженні» [1, с. 41-42]. Поступово влада глави роду обмежувалася, але відгомони цієї традиції зустрічаються і за часів імперії.

Смерть окремої людини була природним фактом, однак згасання цілого роду сприймалося як трагедія. Тому було вжито заходів, щоб зі смертю членів роду або їх бездітністю не припинявся сам рід. По-перше, усиновлення в Римі практикувалося не тільки (і навіть — не стільки) по відношенню до ді-

тей, але й по відношенню до дорослих і повнолітніх громадян. По-друге, усиновлений ставав не просто законним спадкоємцем свого названого батька, але також отримував права і наділявся обов'язками того роду, в який він таким чином інкорпорувався. Людина незнатного походження автоматично ставала знатною в разі, якщо її усиновитель сам був з аристократії; бували й такі випадки, коли багаті плебеї всиновлювали збіднілих патриціїв, що для останніх означало відмову від патриціанського статусу і перехід в розряд плебеїв.

Коли з другої половини I століття до н.е. почала вибудовуватися нова політична модель, інститут усиновлення зіграв в цьому процесі особливу роль. Гай Юлій Цезар усиновив Гая Октавія Фуріна (який став через факт свого усиновлення Гаєм Юлієм Цезарем Октавіаном; Октавіан означало виходець з роду Октавіїв), якому довелося зіграти таку значну роль у римській історії. Вже отримавши фактично необмежену владу, Октавіан Август постійно підкреслював, що він — син божественного Юлія. Август, в свою чергу, усиновив Тиберія (сина своєї дружини Лівії Друзіллі), який і став його спадкоємцем; та ж ситуація повторилася і з Клавдієм, який усиновив свого пасинка Нерона (сина Агрипини Старшої) і т.ін.

Тиберій і Нерон були родичами своїх попередників суто умовно, але через усиновлення вважалися законними наступниками. Проте, вже попередня традиція усиновлення відкрила можливість *духовної* спадкоємності, яка поступово утвердилася в Римі. Іншими словами, якщо традиційні монархічні суспільства в тій чи іншій формі базувалися на переконанні в сакральності *крові* правителя, то в Римі в основу було покладено уявлення про духовну спадкоємність; до кінця існування Римської імперії її вожді вважалися духовними спадкоємцями Юлія Цезаря і Октавіана Августа, не будучи навіть формально (хоча б через усиновлення) їх нащадками.

Особливе значення для римського політичного світогляду мав титул «батька батьківщини» (*pater patriae*). Першим його удостоївся Цицерон після придушення змови Катіліни. «Коли Катон назвав його батьком батьківщини, — писав Аппіан, — народ вітав це криками. Деякі вважають, що таке благоговіння, розпочавшись з Цицерона, перейшло на кращих з теперішніх імператорів. Бо, хоча вони і царюють, але титул батька батьківщини дається їм не відразу разом з іншими титулами, але лише з плином часу і з великими труднощами, як найвище визнання їх подвигів» [2, р. 243]. У цьому титулі було відсилання до духовних імперативів римської громади, зокрема — до уявлення про рід і родоначальника. Сам по собі цей титул не давав жодних додаткових переваг імператорам, але він виступав символом того, що його носій визнається духовним главою всіх римлян.

В імператорському Римі концепція *pater patriae* передбачала щедрість і милосердя імператора по відношенню до громадян. Вона вплинула й на юдео-християнську традицію. Так, Младен Попович виявляє віддзеркалення імперської ідеології Риму в осмисленні Йосипом Флавієм Бога як Отця [4, р.

194-196], а Діана Чен знаходить разючу подібність між сприйняттям римлянами Августа як батька батьківщини і інтерпретацією Бога як Отця в Євангелії від Луки і в Діях апостолів [3].

Отже, для стародавнього Риму поняття «рід», «родоначальник», «батько» були тим сакральним фундаментом, на якому вибудовувалися не лише духовні, а й політичні смисли. Ці «язичницькі» інтенції були переосмислені християнством, де «рід» розрісся до (потенційно) всього людства, а шанування батька римського народу замінилося на шанування Отця Небесного.

1. Гиббон Э. Закат и падение Римской империи. Т. 5. Москва: ТЕРРА–Книжный клуб, 2008. 592 с.

2. Appian. Roman History. Translated by H. White. Vol. III. Loeb Classical Library. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1964. 565 p.

3. Chen D. G. God as Father in Luke-Acts. New York: Peter Lang, 2005. 294 p.

4. Popović M. God the Father in Flavius Josephus. In *The Divine Father: Religious and Philosophical Concepts of Divine Parenthood in Antiquity*, edited by F. Albrecht and R. Feldmeier. Leiden: Brill, 2014. P. 181-197.

Астахов Володимир Антонович,
кандидат педагогічних наук, доцент
(Придніпровська державна академія
фізичної культури і спорту)

Скрипченко Олександр Тарасович,
викладач
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

МІЖНАРОДНІ СПОРТИВНІ ОРГАНІЗАЦІЇ ВОДНИХ ВИДІВ СПОРТУ В СИСТЕМІ ОЛІМПІЙСЬКОГО ПРАВА

Олімпійське право (ОП) - одна з найважливіших структур сучасного міжнародного права - включає норми як міжнародного публічного права, що регулює міждержавні відносини, так і міжнародного приватного права, що охоплює відносини між приватними особами – організаціями і громадянами різної державної приналежності [1].

Олімпійське право об'єднує норми міжнародного права і національного законодавства, що регулює спортивні правовідносини міжнародного характеру. Внутрішнє законодавство кожної країни, в тій чи іншій мірі зачіпає питання міжнародного олімпійського руху, повинно сприяти зміцненню міжнародного спортивного правопорядку. Крім того, ОП тісно взаємодіє з іншими нормативними комплексами в регулюванні міжнародних і внутрішньо державних спортивних відносин.

Головною групою суб'єктів олімпійського права є Міжнародні спортивні організації (МСО) – неурядові громадські об'єднання організацій і приватних осіб, створені на основі добровільності і зацікавленості в певній сфері фізичного виховання. Вони бувають як аматорськими, так і професійними і можуть існувати у формі федерацій, асоціацій, спілок. В умовах глобалізації багато спортивних організацій, в тому числі й федерації є впливовими гравцями в світовій політиці та в міжнародній спортивній сфері. Так, наприклад, такі міжнародні спортивні організації, як МОК, ФІФА, УЄФА, ФІБА та інші беруть участь в громадських рухах, акціях на підтримку найбідніших країн, сприяють вирішенню гуманітарних, екологічних проблем, підтримують боротьбу з бідністю, расизмом [2].

Однією з основних груп МСО, що організують і проводять олімпійський рух є МСО з окремих видів спорту. МСО з окремих видів спорту – це перш за все міжнародні спортивні федерації, які несуть відповідальність за цілісність певного виду спорту на міжнародному рівні. Вони є міжнародними неурядовими організаціями і визнані МОК в якості керуючої одним або декількома видами спорту на світовому рівні. Національні федерації подібних видів спорту пов'язані з міжнародними спортивними федераціями (МСФ). Хоча МСФ зберігають незалежність і самостійність в управлінні своїми видами спорту, їх практика і діяльність діє строго в рамках Олімпійської хартії. МСФ виступають гарантами чесної гри і повинні ретельно спостерігати за розвитком спортсменів, які виступають у цих видах спорту на всіх рівнях.

МСФ можуть формулювати пропозиції для Міжнародного Олімпійського комітету (МОК) щодо Олімпійської хартії і олімпійського руху в цілому, включаючи організацію та проведення олімпійських ігор, висловлювати свою думку щодо кандидатур на організацію Олімпійських ігор, особливо щодо технічних можливостей міст-кандидатів, співпрацювати в підготовці Олімпійських конгресів, а також брати участь в діяльності комісії МОК [3. 4].

У сучасному міжнародному спортивному русі існують дві категорії МСФ – це міжнародні спортивні федерації які входять до програми Ігор Олімпіад та міжнародні спортивні федерації які не входять до них (тобто не-олімпійські види спорту). На даний час існують 35 Міжнародних спортивних федерацій з олімпійських видів спорту (38 МСФ з літних видів спорту та 7 МСФ зимових видів спорту), які беруть безпосередню участь в організації та проведенні Ігор Олімпіад. Всі зазначені МСФ признані МОК.

Розглянемо більш детально роботу Міжнародних спортивних федерацій, які включають водні види спорту і є достатньо великими і вагомими в Україні. Міжнародна федерація веслувального спорту (ФІСА) (фр. Fédération Internationale des Sociétés d'Aviron (FISA)) - організація, що займається розвитком веслування академічного в світі. Її завданням є удосконалення системи проведення змагань, проведення чемпіонатів світу, проведення роботи з розвитку та популяризації виду спорту, удосконалення правил змагань, методики підготовки та веслового інвентарю.

ФІСА була заснована 25 червня 1892 року в Турині представниками Франції, Швейцарії, Бельгії та Італії у відповідь на зростаючу популярність веслування, а Штаб-квартира ФІСА з'явилася в Лозанні (Швейцарія) лише у 1922 році.

Перший чемпіонат Європи був організований і проведений ФІСА в 1893 році в Орта, Італія. ФІСА стала першою міжнародною спортивною федерацією, яка приєдналася до олімпійського руху сучасності. Змагання з академічного веслування вперше з'явилися на літніх Олімпійських іграх 1900 р. в Парижі і з тих пір включалися в програму кожних наступних Ігор. Спочатку змагання були чоловічими, а жіночі дисципліни з'явилися на літніх олімпійських іграх лише у 1976 року в Монреалі. У цьому виді спорту розігруються 14 комплектів нагород.

Кожна країна має свою Федерацію або регулюючий орган, який відноситься входить в конгрес ФІСА. У 1962 році відбувся перший чемпіонат світу з веслування академічного, який з 1974 року проводиться щорічно, а перший чемпіонат Європи - в 1893 році. У 1954 році був проведений перший чемпіонат Європи серед жінок.

Міжнародна федерація плавання (фр. Fédération Internationale de Natation, скор. FINA, в українській транслітерації ФІНА) – організація, що об'єднує більшість національних плавальних федерацій, визначає основні напрямки розвитку найпопулярніших водних видів спорту, зараз це: плавання, стрибки у воду, синхронне плавання, водне поло, плавання на відкритій воді.

Організація була заснована 19 червня 1908 року в Лондоні (Велика Британія), відразу після закінчення Літніх Олімпійських ігор 1908, з метою об'єднання зусиль по стандартизації правил і нормативів проведення змагань в найпопулярніших водних видах спорту. Біля витоків створення організації стояли національні плавальні федерації: Бельгії, Великої Британії, Угорщини, Німеччини, Данії, Фінляндії, Франції і Швеції. До 1928 року в організацію вступило 28 членів, а зараз членство в ФІНА має 201 національна плавальна федерація. Структурно ФІНА розділена на 5 конфедерацій, що займаються управлінням плавальними змаганнями на рівні континентів і регіонів усього світу. Під егідою ФІНА проводиться Чемпіонат світу з водних видів спорту та інші міжнародні змагання. Штаб-квартира ФІНА знаходиться в швейцарському місті Лозанна. ФІНА офіційно визнана МОК і є одним з його партнерів у проведенні змагань з плавальних видів спорту в рамках Олімпійських ігор.

Міжнародна федерація вітрильного спорту (англ. International Sailing Federation, ISAF) – головна всесвітня спортивна організація в області вітрильного спорту, член Асоціації міжнародних федерацій олімпійських літніх видів спорту. Утворена в жовтні 1907 року зі штаб-квартирою в місті Саутгемптон (Велика Британія). Нинішню назву організація отримала в 1996 році, коли був перейменований Міжнародний союз вітрильного спорту (англ. International Yacht Racing Union (IYRU)).

В програмі Ігор Олімпіад вітрильний спорт з 1900 року (в Парижі). В сучасну програму Ігр Олімпіад входять перегони в таких семи класах швертботів, як «470», «Фін», «Лазер», «Лазер-Радіал», «49-er», «49-er FX», «Накра 17» та вітрильна дошка «RS:X». З 1988 року в програму Олімпіад введено жіночі класи яхт, а з 2016 року введено змішаний екіпаж яхт. Чемпіонати світу з вітрильного спорту проводяться з 1922 року, Чемпіонати Європи з 1932 року.

Міжнародна федерація каное (ICF) є головною організацією, що об'єднує всі національні федерації веслування на байдарках і каное. В 1924 році в Копенгагені було засновано Міжнародне представництво каное (ІРК), яке й узяло на себе організацію міжнародних змагань з веслового спорту. У 1933 році ІРК провело перший чемпіонат Європи в Празі, а в 1939 році - в місті Ваксхольм, Швеція – перший чемпіонат світу.

В олімпійську програму змагання з веслування на байдарках і каное були включені в 1936 році в Берліні на XI Іграх Олімпіад. До програми увійшли змагання чоловічих екіпажів на одиночках та двійках. Змагання жінок на байдарках були проведені вперше в рамках XIV Олімпійських ігор в 1948 році в Лондоні. У 1946 році ІРК було перейменовано в ICF (ІКФ) – Міжнародну федерацію веслування на байдарках і каное, у яку входять 157 національних федерацій. Штаб-квартира знаходиться в Лозанні (Швейцарія) і управляє всіма питаннями веслування на байдарках і каное по всьому світу.

Чемпіонати світу проводяться щорічно з 1938 р., а чемпіонати Європи – з 1933; серії змагань Гран-прі – багатоступінчасті Кубки світу, раз на два роки.

Змагання на байдарках проводяться серед чоловіків і жінок (з 1948), на каное – тільки серед чоловіків на дистанціях 500, 1000 м (до 1960) і 10 000 м. Олімпійські класи човнів: байдарки-одиночки, двійки і четвірки; каное – одиночки і двійки.

Всеукраїнські федерації з водних видів спорту підтримують прямі міжнародні контакти і зв'язки, представляють інтереси українських видів спорту, укладають відповідні угоди і беруть участь у здійсненні спортивних заходів, в яких дуже вдало виступають українські атлети, тобто є активними членами МСФ і олімпійського руху.

1. Алексеев С. В. Олимпийское право – новейшее направление спортивной юриспруденции / С. В. Алексеев // Спорт: экономика, право, управление. – 2009. – № 3.

2. Алексеев С.В. Международное спортивное право. Учебник. / С.В. Алексеев–М.: Юнити-Дана, 2012. – 895 с.

3. Гостева С. Р. Спортивное право / С. Р.Гостева, Г. Р. Гостев // БЕРЕГИНЯ.777.СОВА. 2017. – №4 (35). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/sportivnoe-pravo> (дата обращения: 12.01.2020).

4. Право международных организаций: учебник и практикум для бакалавриата и магистратуры / Под ред. А. Х. Абашидзе. – М.: Юрайт, 2019. – 505 с.

Беспаль Ольга Леонідівна
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри
кримінального права та процесу
ДВНЗ «Київський національний
економічний університет
імені В.Гетьмана»

ЗАКЛАДИ ОСВІТИ ЯК СУБ'ЄКТИ ЗАПОБІГАННЯ НАСИЛЬСТВУ В СІМ'Ї ЩОДО ДІТЕЙ

Незважаючи на вжиті останнім часом заходи щодо запобігання та протидії домашньому насильству зокрема й на загальнодержавному рівні, однак питання даного виду насильства не втратило своєї актуальності й гостроти, про що свідчать в т. ч. статистичні дані, оприлюднені на офіційному сайті Офісу Генерального прокурора (див. табл.).

Кількість зареєстрованих правопорушень, пов'язаних з насильством в сім'ї за 2017-2019 рр. [1]

Рік	2017	2018	2019
Кількість правопорушень, пов'язаних з насильством в сім'ї	1341	1586	2 554
% до попереднього року	-	18,3	61

Причому необхідно враховувати, що це та кількість злочинів, яка офіційно відображена в статистиці, разом з тим слід пам'ятати, що це злочини з високим рівнем латентності і значна частина з них залишається поза увагою правоохоронних органів та не відображена в статистиці.

Ще більшу небезпеку таке насильство набуває, коли вчиняється щодо одних з найменш захищених осіб – щодо дітей. Варто погодитись з думкою І. О. Бандурки, що «насильство над дітьми і зневажання їхніми правами можуть мати різні види і форми, їхнім наслідком завжди є серйозний збиток для розвитку і соціалізації дитини, нерідко є загрозою життю дитини чи причиною її смерті. Тому державні спеціально уповноважені органи з протидії насильству, громадські організації, члени сімей повинні використовувати всю систему захисту дітей від жорстокого поводження та запобігання насильству в сім'ї» [2, с. 99].

Вважаємо, що одним з основних суб'єктів запобігання цим злочинам на індивідуальному рівні є заклади освіти. Через роботу з батьками педагоги можуть донести до усвідомлення дорослих, що їх основним обов'язком є турбота про задоволення фізичних потреб дитини та ставлення до дитини, яке б визначило її любов до життя.

Школа зобов'язана систематично на батьківських зборах, засіданнях батьківських університетів та батьківських комітетів розглядати питання запобігання та подолання проявів насильства щодо дітей у сім'ї й повідомляти про випадки насильства відповідні органи [3, с. 645].

Працівникам дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладів, які безпосередньо взаємодіють з дитиною, необхідно бути уважними до поведінки останніх, у тому числі не залишати поза увагою надмірну агресію або, навпаки, заляканість дитини тощо. Також необхідно звертати увагу на поведінку дітей дошкільного віку та їх форму гри, оскільки у випадку наявності насильства в житті таких дітей – це явище вони можуть транслювати в гру. Наприклад, граючись з іграшками, відривають різні частини тіла (руки, ноги, голову), виколують очі, виявляють надмірну агресію та жорстокість щодо інших дітей тощо. Тому вихователям необхідно звертати особливу увагу на таких дітей і на їхню гру, можливо, виникне потреба в залученні психолога для з'ясування причин такої поведінки [4, 214].

Тому необхідно залучати заклади освіти різних рівнів з метою корегування підходів до методів виховання, які отримали особи в батьківській сім'ї. Із цією метою педагогічні працівники можуть надавати батькам інформаційну підтримку щодо різних підходів до виховання дітей без застосування насильства [4, 213].

На допомогу батькам можна підготувати інформаційні матеріали:

- сформувати тематичну бібліотеку книг, посібників, відеофільмів, нормативних документів закладу освіти з питань профілактики насильства;
- підготувати пам'ятки щодо безконфліктного спілкування з дітьми, визначення ознак насильства і знуцань над дитиною та її агресивної поведінки;
- скласти буклети з алгоритмами дій у разі порушення прав дитини або вчинення насильства щодо неї в закладі освіти та контактними даними організацій, куди можна звернутися за допомогою [5, с. 66].

Крім того, у методичних рекомендаціях «Запобігання та протидія насильству», які є додатком до листа Міністерства освіти і науки України від 18 травня 2018 р. № 1/11-5480, рекомендовано також використовувати такі форми роботи з батьками, як: батьківсько-вчительська конференція, сімейний клуб, конференція батьків (матерів), тренінги з проблем виховання дітей, конкурси на кращого з батьків або сім'ю, спільні творчі та спортивні заходи (свята, фестивалі, походи, спортивні змагання) тощо. Поряд з груповими формами роботи вчителі можуть використовувати також індивідуальні форми спілкування з батьками, такі як консультація, бесіда, телефонна розмова, відвідування сім'ї, спільна зустріч з батьками і фахівцями (психологом, соціальним педагогом, медичним працівником, уповноваженим з прав дитини) [5, с. 65–66].

Отже, з метою запобігання насильству в сім'ї щодо дітей важливо залучати заклади освіти різних рівнів. Рекомендовано працівникам дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладів, які безпосередньо взаємодіють з ді-

тьми, бути уважними до поведінки останніх, зокрема не залишати поза увагою надмірну агресію або, навпаки, заляканість дитини тощо.

1. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування: Статистична інформація 2017–2019 рр. / Офіс Генерального прокурора. URL: <https://old.gp.gov.ua/ua/statinfo.html> (дата звернення: 25.01.2020).

2. Бандурка І. О. Протидія насильству над дітьми в сім'ї. *Вісник кримінологічної асоціації України*. 2018. № 1 (18). С. 89–101.

3. Губіна С. Робота школи з батьками як передумова попередження домашнього насильства. *Дитинство без насилля : суспільство, школа і сім'я на захисті прав дітей*: зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф. / за заг. ред. проф. О. Кікінежді. Тернопіль: Стереоарт, 2014. С. 644–646.

4. Беспаль О. Л. Кримінологічна характеристика та запобігання злочинам проти життя та здоров'я дітей, що вчиняються в сім'ї: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Запоріжжя, 2019. 294 с.

5. Лист від Міністерства освіти і науки України «Методичні рекомендації щодо запобігання та протидії насильству» від 18.05.2018 № 1/11-5480. URL: <https://imzo.gov.ua/2018/05/21/lyst-mon-vid-18-05-2018-1-11-5480-metodychni-rekomendatsiji-schodo-zapobihannya-ta-protydiji-nasylstvu/> (дата звернення: 12.06.2018).

Бондар Олександр Сергійович,
доцент кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

ТРУДОВИЙ ДОГОВІР ЯК ПІДСТАВА ВИНИКНЕННЯ ТРУДОВИХ ПРАВОВІДНОСИН ЗА ТРУДОВИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Сьогодні ринок праці є одним із основних показників рівня розвитку суспільних відносин у сфері задоволення потреби працівників у зайнятості, а роботодавців - у найманні працівників. Ці відносини є предметом регулювання трудового права України. Конституція України гарантує право кожного на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується тобто бути зайнятою особою. Основною формою реалізації задоволення особою потреби у зайнятості, а у роботодавця – у найманні працівника є трудовий договір, що являє собою по суті окремих інститут трудового права України. Наразі дуже гостро постає питання щодо проведення реформи законодавства про працю України, оскільки чинний Кодекс законів про працю України був прийнятий ще за часів радянської влади і несе на собі відбиток юридичної конструкції соціалістич-

ної епохи.

Найвищою юридичною силою в Україні наділена Конституція України, яка у ст. 43 проголосила право кожного на працю, а також встановила принципи та основні положення трудового законодавства. Треба наголосити на тому, що Конституція передбачає правило, відповідно до якого кожен має право на належні, безпечні й здорові умови праці, на заробітну плату, не нижчу від встановленого законом рівня. Право на своєчасне одержання винагороди за працю захищається законом. Конституцією України забороняється використання праці жінок і неповнолітніх на небезпечних для їх здоров'я роботах. Громадянам гарантується захист від незаконного звільнення².

Праця для людини займає одне з найважливіших місць в його житті, оскільки вона складає особливу роль і є основою для створення всіх соціальних благ у тому числі економічних та політичних. Праця виступає не тільки як засіб отримання матеріальних благ, а також як спосіб для самореалізації та самовираження людини, яка відчуває моральне задоволення від того, що займає певну ланку в суспільстві та виконує корисну для нього функцію. Невід'ємним чинником цього процесу є використання найманої праці, яка полягає у забезпеченні можливості у влаштуванні людей на роботу і, як результат укладення з майбутнім працівником трудового договору. Саме з укладення трудового договору виникають трудові правовідносини між найманим працівником та роботодавцем, а це, в свою чергу, спричиняє залучення цих суб'єктів до цілої низки трудових відносин.

Відповідно до ст. 21 Кодексу законів про працю України (далі – КЗпП України) трудовим договором визначається угода між працівником і власником підприємства, установи, організації або уповноваженим ним органом чи фізичною особою, за якою працівник зобов'язується виконувати роботу, визначену цією угодою, з підляганням внутрішньому трудовому розпорядкові, а власник підприємства, установи, організації або уповноважений ним орган чи фізична особа зобов'язується виплачувати працівникові заробітну плату і забезпечувати умови праці, необхідні для виконання роботи, передбачені законодавством про працю, колективним договором і угодою сторін. Варто додати, що законодавець також визначає контракт як особливу форму трудового і додає, що сфера застосування контракту визначається законами України. Норми ст. 21 КЗпП України також дають можливість працівнику укласти трудовий договір одночасно на декількох підприємствах, установах, організаціях, якщо інше не передбачене законодавством, колективним договором або угодою сторін. Отже, бачимо, що законодавець у вище вказаній статті встановив поняття трудового договору, його особливу форму та дав можливість працівнику укласти декілька трудових договорів³.

² Конституція України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

³ Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 р. // *ВВР, 1971, додаток до № 50, ст. 375*

Якщо зробити аналіз норм КЗпП України, які стосуються трудового договору, то бачимо, що жодна стаття не містить поняття та елементів змісту трудового договору. Ця обставина є вагомим недоліком КЗпП України, оскільки цей нормативно-правовий акт закріплює право особи на працю, містить норми які визначають поняття трудового договору, але не вказує з яких структурних елементів він має складатись. Оскільки законодавчо типову форму трудового договору не затверджено, кожна організація або фізична особа яка використовує найману працю може розробити бланк трудового договору самостійно. За основу при цьому можна взяти трудові договори, розроблені органами державної влади та затверджені відповідними наказами, наприклад: типова форма трудового договору з працівником, діяльність якого пов'язана з державною таємницею, затверджена наказом Державного комітету України з питань державних секретів від 08.12.1994 № 44⁴; форма трудового договору між працівником і фізичною особою, яка використовує найману працю, затверджена наказом Міністерством праці та соціальної політики України від 08.06.2001 № 260⁵; типова форму контракту з працівником, затверджена наказом Мінпраці від 15.04.1994 № 23⁶; типова форма контракту з керівником підприємства, що є у державній власності, затверджена постановою КМУ від 02.08.1995 № 597⁷. Як бачимо наразі відсутня єдина уніфікована та затверджена на законодавчому рівні типова форма трудового договору і що існують багато підзаконних нормативно-правових актів, які містять самостійно розроблені та неузгоджені між собою форми трудового договору, що призводить до плутанини коли необхідно укласти з майбутнім працівником трудовий договір. Видатний вчений та науковець В.С. Венедіктов з цього приводу зазначає, що існують випадки коли закони містять норми, які відсутні в КЗпП України, хоча за логікою їм слід перебувати саме в ньому⁸. З цим твердженням не можливо не погодитись.

Продовжуючи аналіз норм КЗпП України, які стосуються трудового договору бачимо, що законодавець вказує на різноманітність строків трудового договору, а саме у ст. 23 КЗпП України вказано, що трудовий договір може бути: безстроковим тобто таким, що укладається на невизначний строк; строковим тобто на визначений строк, встановлений за погодженням сторін; та договір який укладається на час виконання певної роботи. Важливо наголосити на тому, що законодавець говорить про форму укладання трудового договору, а саме відповідно до ст. 24 КЗпП України трудовий договір, як правило укладається у письмовій формі (з цього робимо висновок, що зако-

⁴ Наказ Державного комітету України з питань державних секретів від 08.12.1994 № 44

⁵ Наказ Міністерства праці та соціальної політики України від 08.06.2001 № 260

⁶ Наказ Міністерства праці України від 15.04.94 № 23

⁷ Постанова Кабінету Міністрів України від 02.08.1995 № 597

⁸ Сучасні проблеми трудового права України : навч. посіб. для магістрів та аспірантів (напрямок підготовки 081 «Право») / В.С. Венедіктов. – Харків : Право, 2018. – 294 с.

нодавець прямо не забороняє і не виключає можливості укласти трудовий договір у письмовій формі), хоча далі законодавець наголошує на випадках коли трудовий договір укладається обов'язково у письмовій формі, це зокрема: при організованому наборі працівників; при укладенні трудового договору про роботу в районах з особливими природними географічними і геологічними умовами та умовами підвищеного ризику для здоров'я; при укладенні контракту; у випадках, коли працівник наполягає на укладенні трудового договору у письмовій формі; при укладенні трудового договору з неповнолітнім; при укладенні трудового договору з фізичною особою; в інших випадках, передбачених законодавством України⁹. Тоді як випадки щодо усної форми трудового договору взагалі не висвітлені, з цього випливає, що немає прямої заборони укладати трудовий договір в усній формі але випадки коли це можна робити і які не суперечать трудовому законодавству законодавець не вказує, що свідчить про прогалину в законодавстві, що регулює трудові відносини.

Отже, як бачимо існують певні недоліки, розбіжності та неузгодженість норм трудового законодавства, які пов'язані та регулюють питання щодо визначення, порядку укладання, форми трудового договору, а також законодавець жодним чином не охоплює такі питання як поняття сторін у трудовому договорі. Ці та багато інших питань потребують подальшого вдосконалення на законодавчому рівні.

-
1. Конституція України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
 2. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 р. // ВВР, 1971, додаток до № 50, ст. 375.
 3. Наказ Державного комітету України з питань державних секретів від 08.12.1994 № 44.
 4. Наказ Міністерства праці та соціальної політики України від 08.06.2001 № 260.
 5. Наказ Міністерства праці України від 15.04.94 № 23.
 6. Постанова Кабінету Міністрів України від 02.08.1995 № 597.
 7. Сучасні проблеми трудового права України : навч. посіб. для магістрів та аспірантів (напрямок підготовки 081 «Право») / В.С. Венедіктов. – Харків : Право, 2018. – 294 с.

⁹ Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 р. // ВВР, 1971, додаток до № 50, ст. 375

Головіна Ольга Володимирівна,
кандидат історичних наук,
доцент кафедри
соціально-гуманітарних дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

СТВОРЕННЯ ЦЕНТРІВ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ ЯК ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ.

Дедалі більшого значення у сучасних соціально-економічних умовах набуває проблема формування системи освіти дорослих. Необхідність освіти дорослих нині обумовлена не тільки динамікою соціального і науково-технічного прогресу, змінами у місті й характері праці, суспільної соціальної діяльності, збільшенням вільного часу та можливостями його раціонального використання. Не можна обійти зрослі вимоги ринку праці до рівня компетентності фахівців, що обумовлює необхідність постійного навчання, перенавчання, підвищення кваліфікації, набуття нових навичок.

«Безперервна освіта» в даний час є провідною концепцією для освітньої політики на національному та міжнародному рівнях. Вона є частиною програм, що спрямовані на соціальні, економічні та культурні зміни. Центри освіти дорослих як носії суспільної відповідальності, є місцями соціальної інтеграції. Вони є цілісними, проте не одноманітними, освітніми майданчиками для різноманітних груп з різними стартовими позиціями і потребами у навчанні. Центри не розділяють, радше єднають, не «сортують» за соціальним походженням, не розмежовують академічну та неакадемічну подальшу освіту. «Вчимося разом!» є не лише гаслом, а практикою, що вимагає індивідуального розвитку та диференціації учнів/слухачів у аудиторіях. Центри освіти дорослих, як місця продовженого навчання, є простором для розвитку, і майданчиком для культурного злиття всієї громади. Вони спираються на потреби місцевих регіонів і служать форумом інтересів та потреб всього суспільства – тим самим суттєво сприяють розвитку спільноти. Численні пропозиції з навчання професійним кваліфікаціям спрямовані на перспективи регіонального розвитку.

Нинішнє фінансування освітньої галузі не забезпечує належний її розвиток, зокрема у задоволенні потреб дорослого населення, кола їх інтересів. Тому питання створення та розвитку центрів освітніх послуг задля створення додаткових можливостей самовдосконалення та всебічного розвитку особистості є пріоритетним для територіальної громади. Також тренінги, консультації, курси у центрах активно сприятиме підвищенню професійної кваліфікації спільноти загалом.

Проблема, на вирішення якої спрямований даний проект – наявне про-

тиріччя між необхідністю забезпечення процесів всебічного розвитку особистості та відсутністю відповідної ресурсної бази. Визначена проблема має значну гостроту. Соціально-економічна спрямованість проекту обумовлена, перш за все, реалізацією заходів, направлених на задоволення потреб значної категорії дорослого населення, що дасть можливість широким колам зацікавлених осіб розвивати свої творчі здібності, відкриє шляхи самореалізації особистості в суспільстві. Об'єктом дослідження є процеси впровадження освіти дорослих як важливого компоненту сучасної освіти та всебічного розвитку особистості.

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні доцільності створення центрів освітніх послуг у м. Дніпрі, головним результатом реалізації якого стане створення умов для професійного, інтелектуального, творчого, духовного розвитку дорослого населення, організація їх змістовного дозвілля та можливої психологічної підтримки.

Місія проекту полягатиме у об'єднанні зусиль органів місцевого самоврядування, виконавчої влади, закладів освіти та культури, бізнесових структур та громадськості для створення у місцевій територіальній громаді відповідних умов для розвитку особистості та організації дозвілля на якісно новому рівні. Це дасть можливість набути нових компетенцій, підвищити професійний рівень дорослого населення, сприятиме покращанню соціально-економічного становища у місті в цілому. Проект спрямований на такі цільові групи: дорослі, що потребують поодиноких консультацій для розв'язання окремих проблем; бажаючи відвідувати курси та тренінги, люди похилого віку, що прагнуть урізноманітнити власне дозвілля.

Для вирішення даної проблеми існують декілька альтернативних шляхів.

1. Відкриття нового закладу освіти дорослих, підпорядкованого міській/обласній владі.

Привертає увагу досвід Громадської організації «Центр «Європейська освіта дорослих»», який використовує неформальну освіту дорослих як один з інструментів розвитку громади Миколаєва. Саме неформальна освіта дорослих сьогодні дозволяє миколаївцям набувати необхідних знань і навичок та бути свідомими громадянами. Зокрема це було реалізовано у межах проекту Експертно-громадської ради Миколаївського міськвиконкому «Рік неформальної освіти дорослих в Миколаєві – 2018», який ініціював Центр «Європейська освіта дорослих». Метою проекту стало сприяння популяризації, розвитку і професіоналізації неформальної освіти дорослих Миколаєва, що призводить до поширення та визнання освіти дорослих. За цей рік сотні миколаївців змогли відвідати тренінги з громадянської, соціально-психологічної освіти, бізнес-освіти, підготовки тренерів-андрагогів, що означає формування життєвих компетенцій для більш впевненого майбутнього. Тренінги проводилися на майданчиках відомих сьогодні провайдерів освітніх послуг, на різних етапах проект підтримували експерти МОН України, Міжнародний центр неформальної освіти, науковці Національної академії педагогічних на-

ук. Діяльність Громадської організації «Центр “Європейська освіта дорослих”» та Громадської ради з питань освіти дорослих Миколаївського міськвиконкому спрямована на сталий розвиток громади та відповідає цілям сталого розвитку [4].

2. Створення центру освіти дорослих на базі приватного навчального закладу Університет ім. Альфреда Нобеля.

Соціально-освітній проект «Університет третього віку» у м. Дніпро впроваджено з 2009 р., що успішно функціонує по теперішній час. «Університет третього віку – це різновид навчання, який відноситься до так званої неформальної освіти, він не ставить за мету отримання основної професії та подальшого працевлаштування, а дає персональний розвиток та соціальну адаптацію, а накопичення нових знань дозволяє слухачам реалізувати свої здібності [2].

Це унікальний за масштабом та ініціативністю проект, у якому з 2009 року пройшли навчання більш ніж 4000 слухачів. Окрім вироблення необхідних професійних та особистісних компетенцій, Університет третього віку виконує функцію майданчика для консолідації активних членів громади, впровадження ініціатив у суспільних місцевих процесах. Університет третього віку підтримують 14 освітніх закладів, підприємств і організацій [3].

3. Створення центру освіти дорослих на базі Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ МВС України, який має відповідну матеріально-технічну базу та кадровий науково-педагогічний потенціал.

Освіта дорослих – європейський освітній тренд, умова розвитку сучасного суспільства. У цьому напрямку просувається й Україна. Нині освіта дорослих охоплює увесь комплекс організованих освітніх процесів, незалежно від змісту, рівня й методів – формальних, неформальних та інформальних, які дають можливість продовжувати освіту, оновлювати раніш набуті знання, а також опановувати практичні навички, завдяки чому доросла людина має можливість отримати новий досвід, підвищувати професійну кваліфікацію або ж навіть набути нову професію. Посилення ролі навчання впродовж життя відбувається також і завдяки постійному впровадженню нових технологій, що відповідно стає одним із провідних напрямків андрагогіки та геронтологіки. Оскільки проект об'єднає зусилля освітніх установ, органів місцевого самоврядування, виконавчої влади, закладів культури, бізнесових структур та громадськості для створення у територіальній громаді відповідних умов для розвитку та вдосконалення особистості, організації дозвілля дорослого населення на якісно новому рівні, впровадження даного проекту стане важливою складовою у частині вирішення питання соціально-економічного та культурного розвитку територіальної громади.

Розглянув стан проблеми, необхідно зауважити, що у XXI ст. освіта дорослих набуває надзвичайно важливого значення. Поступово відбувається її змістове й організаційне відокремлення, яке виявляється у збільшенні мережі установ і закладів, орієнтованих на задоволення освітніх та культурних пот-

реб, урізноманітненні програм, які істотним чином відрізняються від тих, що реалізуються у традиційній освіті. В результаті проведеного аналізу, можна зробити висновок, що проблема організації освіти дорослих на усіх рівнях є далекою від розв'язання та потребує ґрунтовного дослідження й вивчення вітчизняного і зарубіжного досвіду. Водночас для поширення позитивного досвіду пропонується розпочати створення обласних центрів освіти дорослих, із перспективою створення всеукраїнської мережі таких центрів.

1. Долматова Д.Т. Андрагогіка як наукова дисципліна: історія та сучасний стан / Д.Т. Долматова. – Всеосвіта. – Режим доступу: <https://vseosvita.ua/library/andragogika-ak-naukova-disciplina-istoria-ta-sucasnij-stan-79538.html> – Дата перегляду: 10.02.2020;

2. Університет третього віку, м. Дніпро. – Режим доступу: <https://www.facebook.com/UTVdp/> – Дата перегляду: 10.02.2020;

3. Університет третього віку. – Університет ім. Альфреда Нобеля. – Режим доступу: http://www.duer.edu/uk/third_age_university_group/university_of_the_third_age – Дата перегляду: 10.02.2020;

4. Центр «Європейська освіта дорослих» Миколаїв – Режим доступу: <https://www.facebook.com/groups/1239795879377961/> – Дата перегляду: 10.02.2020.

Ділігул Аліна Сергіївна
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

КОНТРОЛЬ ТА ПЕРЕВІРКА ДОТРИМАННЯ ЮРИДИЧНИМИ ТА ФІЗИЧНИМИ ОСОБАМИ-ПІДПРИЄМЦЯМИ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ПРАЦЮ

Сучасний розвиток українського суспільства вимагає подальшого зміцнення законності в усіх сферах діяльності людини, зокрема в галузі дотримання трудового законодавства. За останній час значно збільшилася кількість порушень трудових та інших соціальних прав громадян.

Окремі аспекти досліджуваної проблематики вже було висвітлено в наукових працях представників різних галузей права, серед яких варто відзначити В. С. Андреева, С. Ф. Васличева, В. С. Венедиктова, О. М. Бандурку, В. М. Гаращука, В. Я. Гоца, О. Е. Денисову, В. В. Жернакова, Г. О. Замченко, С. О. Іванова, М. В. Косюту, Р. З. Лівшиця, А. С. Мельника, П. Д. Пилипенка, Г. В. Подгорну, Є. М. Поповича, О. І. Процевського, Н. М. Хуторян, О. Н. Ярмиша та ін.

Проте, незважаючи на назрілу необхідність, питання нагляду і контролю за дотриманням трудового законодавства, як складової цілісного правового-

го явища, не були предметом окремого комплексного дослідження, чинне в Україні законодавство також не є досконалим станом на сьогодні, що й обумовлює актуальність обраної теми.

Як зазначає А. С. Мельник, поняття «дотримання трудового законодавства» має досить широкий зміст. Поряд із власне дотриманням трудового законодавства, що представляє активну діяльність із виконання вимог закону, воно охоплює також усі інші форми реалізації трудового права, зокрема й дотримання законів, що зазвичай трактується як дотримання вимог, установлених законом. Якщо закони не проводимуться в життя, а залишатимуться лише на папері, то воля законодавця виявиться хіба що добрим побажанням або рекомендацією. Тому, на думку автора, забезпечення трудового законодавства, на що спрямовано діяльність органів виконавчої влади та інших органів нагляду та контролю, є неодмінною умовою дотримання законодавства про працю [3, с. 642].

Так, перевірку дотримання трудового законодавства відповідно до Кодексу законів України про працю, уповноважені здійснювати центральні органи виконавчої влади шляхом проведення перевірок (інспекційних відвідувань) суб'єктів використання найманої праці, проте, наразі постає питання щодо законодавчого врегулювання порядку, форми та повноважень органів ДЕРЖПРАЦІ на здійснення діяльності з контролю за дотриманням юридичними та фізичними особами-підприємцями, що використовують у своїй діяльності найману працю.

Зокрема, статтею 5 Порядку здійснення державного контролю за додержанням законодавства про працю, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2019 року № 295 визначено підстави проведення інспекційного відвідування, а саме: за зверненням працівника про порушення стосовно нього законодавства про працю; за зверненням фізичної особи, стосовно якої порушено правила оформлення трудових відносин; за рішенням керівника органу контролю про проведення інспекційних відвідувань виключно з питань виявлення неоформлених трудових відносин, прийнятими за результатами аналізу інформації, отриманої із засобів масової інформації, інших джерел, доступ до яких не обмежений законодавством; за рішенням суду; за повідомленням посадових осіб органів державного нагляду (контролю), правоохоронних органів про виявлені в ході виконання ними повноважень ознак порушення законодавства про працю; за інформацією Держстату та її територіальних органів про наявність заборгованості з виплати заробітної плати; ДПС та її територіальних органів; за інформацією профспілкових органів про порушення прав працівників, які є членами профспілки; за зверненням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини; за запитом народного депутата; у разі невиконання вимог припису.

При чому, деякі рішення про доцільність проведення відповідних заходів приймає керівник органу контролю чи його заступник, деякі інспекційні відвідування проводяться виключно з питань виявлення неоформлених тру-

дових відносин, а деякі інспекційні відвідування або рішення інспектора праці про відвідування роботодавця підлягають повідомній реєстрації Держпраці чи її територіальним органом до початку їх проведення [1].

В Україні наразі основним органом, що проводить перевірку дотримання трудового законодавства виступає інспекція з питань праці та зайнятості населення міських рад, яка проводить перевірки дотримання законодавства про працю та у випадку порушення вимог чинного трудового законодавства, виносить приписи, нараховує штрафні санкції.

Проте, відповідно до 62ст. 260 КЗпП, державний нагляд за додержанням законодавчих та інших нормативних актів про охорону праці здійснює центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони праці. Центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони праці, розглядає справи: про порушення законодавчих та інших нормативних актів про охорону праці, щодо безпечного ведення робіт, зберігання, використання та обліку вибухових матеріалів у галузях промисловості та на об'єктах, підконтрольних центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони праці, про порушення законодавства про надра, а також невиконання законних вимог посадових осіб центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони праці [2].

В свою чергу, систему центральних органів виконавчої влади складають: міністерства; інші центральні органи виконавчої влади (державні комітети та інші органи, статус яких прирівнюється до державного комітету; центральні органи виконавчої влади із спеціальним статусом.

З вищевикладеного вбачається, що виконавчі органи місцевого самоврядування, не уповноважені на здійснення перевірок у сфері охорони праці, проте фактично саме ними наразі в Україні здійснюється більшість таких перевірок.

Недосконалим є чинне законодавство України, яким встановлюється порядок проведення перевірок за дотриманням законодавства про працю. Так, на офіційному веб-сайті Державної регуляторної служби розміщено інформацію про визнання за рішенням суду нечинною постанову КМУ від 26.04.17 р. № 295 «Деякі питання реалізації 62ст. 259 КЗпП та 62ст. 34 Закону від 21.05.97 р. № 280/97-ВР «Про місцеве самоврядування в Україні» (далі – Постанова № 295). Цією постановою були затверджені порядки здійснення державного контролю та нагляду за додержанням законодавства про працю, які регулювали процедуру проведення інспекторами Держпраці інспекційних відвідувань. Постанову від 14.05.19 р. У справі № 826/8917/17 було винесено Шостим апеляційним адміністративним судом та рішення набрало законної сили.

Нового порядку проведення перевірок законодавчо ще не встановлено. Таким чином станом на сьогодні будь-яка діяльність з контролю за дотриманням трудового законодавства є незаконною, що суперечить вимогам Кодексу

законів України про працю, яким визначено обов'язковість здійснення органами державної влади контролю за дотриманням трудового законодавства.

Проте й проведення таких перевірок інспекцією з питань праці порушує норми Конституції України, зокрема відповідно до ст. 19 Конституції України, органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

З чого випливає, що діяльність інспекцій з питань праці та зайнятості населення наразі є незаконною, проте все найчастіше зустрічається.

Таким чином, на сьогодні відсутнє чітке законодавче врегулювання порядку, підстав та повноважень на проведення перевірок за дотриманням трудового законодавства, з чого випливає потреба у розробленні нового нормативно-правового акту, який би встановлював порядок та процедуру проведення перевірок дотримання юридичними та фізичними особами-підприємцями, які використовують найману працю, повноваження органів місцевого самоврядування на проведення перевірок з дотримання законодавства про працю та чітке визначення переліку органів, уповноважених на проведення перевірок, інспекційних відвідувань з метою контролю за дотриманням законодавства про працю.

1. Постанова Кабінету Міністрів України від 26 квітня 2017р. № 295 «Про деякі питання реалізації статті 259 Кодексу законів про працю України» та статті 34 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» [Електронний ресурс] Режим доступу – <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/295-2017-%D0%BF>

2. *Кодекс законів про працю // Затверджений Законом № 322-VIII від 10.12.71 ВВР, 1971, додаток до № 50, ст. 375.* [Електронний ресурс] Режим доступу – <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08>

3. Мельник А. С. Нагляд та контроль за дотриманням трудового законодавства в Україні / А. С. Мельник // Форум права. – 2011. – № 1. – С. 640–644 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2011-1/11maczvu.pdf>

4. Платформа «Ліга – Закон» [Електронний ресурс] Режим доступу – <http://www.ligazakon.ua/ru/>

Завгородня Юлія Степанівна,
кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри
теорії та історії держави і права
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ЗАХИСТУ ПРАВ ДИТИНИ: ОКРЕМІ ЗАУВАГИ

Ще 20 листопада 1989 року була прийнята Конвенція про права дитини, у якій закріплено, що «держави-учасниці поважають і забезпечують всі права, передбачені цією Конвенцією, за кожною дитиною, яка перебуває в межах їх юрисдикції, без будь-якої дискримінації незалежно від раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних або інших переконань, національного, етнічного або соціального походження, майнового стану, стану здоров'я і народження дитини, її батьків чи законних опікунів або яких-небудь інших обставин» [1]. Ця Конвенція була ратифікована Україною 27 лютого 1991 року. Однак, чи можна стверджувати, що в нашій державі положення Конвенції реалізуються повною мірою?

На нашу думку, існує низка чинників, які не дозволяють дати позитивну відповідь на поставлене питання. Доречно зауважити, що актуалізує проблематику удосконалення механізмів захисту прав дитини і створення в Україні низки спеціалізованих інституцій. Так, і до сьогодні дотримання прав дитини перебуває у центрі уваги Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Так, за інформацією на офіційному сайті Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини зазначається про те, що «у структурі Секретаріату Уповноваженого створено відповідний структурний підрозділ з питань дотримання прав дитини, до повноважень якого віднесені питання щодо моніторингу стану дотримання в Україні прав дитини, виконання Україною міжнародних зобов'язань у цій сфері та підготовка пропозицій Уповноваженому з прав людини щодо вжиття актів реагування з метою запобігання порушенням прав дитини або сприяння їх поновленню» [2].

Водночас, у 2011 році було запроваджено інститут Уповноваженого Президента України з прав дитини, який відповідно до Указу Президента України від 11 серпня 2011 року № 811 «Питання Уповноваженого Президента України з прав дитини» «забезпечує здійснення Президентом України конституційних повноважень щодо забезпечення додержання конституційних прав дитини, виконання Україною міжнародних зобов'язань у цій сфері» [3].

Зовсім нещодавно Кабінетом Міністрів України впроваджено ще одну інституцію – освітнього омбудсмена (згідно з постановою Кабінету Міністрів

України від 6 червня 2018 р. № 491 «Деякі питання освітнього омбудсмена» [4]). «Освітній омбудсмен є посадовою особою, на яку Кабінетом Міністрів України покладається виконання завдань із захисту прав у сфері освіти» [4]– зазначається у п. 1 цієї урядової постанови. І хоча повноваження освітнього омбудсмена виходять за межі дотримання прав дитини, можна стверджувати, що саме права дітей у сфері освіти є важливою частиною цих повноважень. Особливо зважаючи на той факт, що повна загальна середня освіта відповідно до ч. 2 ст. 53 Конституції України є обов’язковою.

Таким чином, упровадження низки інституцій, які виконують контролюючі функції щодо реалізації прав дитини може свідчити про необхідність удосконалення механізмів захисту прав дитини через їх незадовільний стан.

Щодо факторів, які необхідно врахувати для покращення механізму захисту прав дитини, то серед них слід виокремити такі, на нашу думку, найбільш значимі.

По-перше, діяльність щодо контролю за дотриманням прав дитини лише за умови адекватного сприйняття прав дитини. У цьому контексті не можна не відмітити того факту, що тривалий час в межах вітчизняної юридичної науки права дитини, як і права людини, розглядалися суто як явища, існування яких пов’язане з волевиявленням органу публічної влади: якщо 1) законодавчий орган приймає нормативно-правовий акт, у якому зазначається відповідне право, 2) уряд чи відповідне міністерство приймає нормативно-правовий акт, у якому визначається механізм реалізації передбаченого законом права, то лише тоді можна вести мову про існування права дитини (чи людини). Такий підхід склався ще за часів Радянського Союзу і не відповідає європейським правовим традиціям, у межах яких права людини загалом і права дитини зокрема сприймаються як природні, невід’ємні від людини, отже, ніким їй не надаються, а належать від народження, уже в силу того, що це людина. До того ж, акцентується увага на тому, що права людини мають усі люди незалежно від різних критеріїв, зокрема, і віку. З наведеної тези випливає положення, що діти мають ті ж самі права людини, як і повнолітні особи. Хоча, зрозуміло, що в силу низки чинників, реалізація прав дитини має свої особливості.

По-друге, розуміти, чи дотримуються інтереси дитини (чи в інтересах дитини діють її законні представники), можна лише зважаючи на те, що дитина не є «об’єктом», «власністю батьків», а виступає як повноправний суб’єкт з притаманними йому уподобаннями, бажаннями, гідністю тощо.

Таким чином, саме наведені нами положення, на нашу думку, є тими важливими методологічними засадами, які мають бути ураховані при розбудові ефективного механізму захисту прав дитини в Україні.

1. Конвенція про права дитини від 20 листопада 1989 року. Зібрання чинних міжнародних договорів України. 1990. № 1. Ст. 205.

2. Офіційний сайт Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. URL: <http://www.ombudsman.gov.ua> (дата звернення 10.01.2020).

3. Питання Уповноваженого Президента України з прав дитини. Указ Президента України від 11 серпня 2011 року № 811. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/811/2011> (дата звернення 10.01.2020).

4. Деякі питання освітнього омбудсмена. Постанова Кабінету Міністрів України від 6 червня 2018 р. № 491. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/491-2018-%D0%BF> (дата звернення 10.01.2020).

5. Конституція України від 28 червня 1996 року. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.

Золотухіна Лілія Олександрівна
кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

РЕАЛІЗАЦІЯ ПУБЛІЧНОГО ІНТЕРЕСУ В СОЦІАЛЬНО-ЗАБЕЗПЕЧУВАЛЬНИХ ВІДНОСИНАХ

Останні роки для громадян України стали справжнім випробуванням на стійкість, оскільки якісний рівень життя значно погіршився, стан соціального захисту громадян впав через значне урізання його фінансування з державного бюджету, зросла соціальна напруга. Такі негативні тенденції створюють загрози національній безпеці, подальшому розвитку суспільства та реалізації публічних інтересів окремих соціальних груп, які можуть стати причинами порушення рівноваги та стабільності. Механізм забезпечення соціальної безпеки може бути ефективним тільки за умови визначення кола актуальних сучасних проблем, що складають публічний інтерес суспільства, соціальних груп, територіальних громад у соціальній сфері.

Одним із пріоритетних напрямів соціальної політики є державна політика, спрямована на формування та збагачення соціальної безпеки людини і суспільства. Соціальний захист, соціальна безпека, з одного боку, та соціальний розвиток, соціальні відносини - з другого, органічно поєднані: без розвинутих соціальних відносин не може бути стабільної соціальної безпеки людини, суспільства, а остання значною мірою зумовлює розвиненість, зрілість процесів соціального, суспільного розвитку.

Соціальна безпека забезпечується в процесі трансформації суспільних, зокрема соціальних відносин. Основними складовими соціальної сфери, через які виявляється рівень забезпечення соціальної безпеки, зокрема, є добробут, рівень доходів населення, оплата праці, стан здоров'я, зайнятість, демографічна ситуація, соціально-класова диференціація, соціальний захист, пенсійне забезпечення тощо. Вона залежить від соціально-економічного роз-

витку, наявності людських, матеріальних, природних ресурсів. Стан соціальної безпеки в Україні характеризується низьким рівнем та якістю життя громадян України, несформованістю середнього класу; значною часткою населення, яке живе за межею бідності, поглибленням демографічної кризи, скороченням тривалості життя, старінням населення. Ситуація на вітчизняному ринку праці характеризується зростанням застійного безробіття, низькою ефективністю праці та недостатнім рівнем її оплати; зубожінням значної частини працюючого населення; відсутністю умов збереження і розвитку людського, трудового та інтелектуального потенціалу країни; погіршенням стану здоров'я працівників; низькою вартістю робочої сили тощо. Не завжди соціальна допомога надається тим категоріям населення, які її дійсно потребують, призводячи до неефективного використання ресурсів та нерівності в системі соціального захисту. Соціальні деформації (стрімке соціальне розшарування, збідніння широких верств населення, руйнація трудового потенціалу суспільства) створюють загрози соціальній безпеці України.

Одним з головних чинників загрози соціальній безпеці держави є «соціальні суперечності, що виникають усередині соціальної системи, але не всі протиріччя, а лише ті, що призводять до соціального конфлікту» [1, с. 13].

Порушення соціальної стабільності суспільства неминуче призводить до підвищення соціальної небезпеки [2, с. 137; 412]. Наявні загрози соціальній безпеці спричинені низькою ефективністю та якістю державного управління соціальними процесами. На нашу думку, перелічені вище чинники є лише похідними від недосконалості рішень, які приймаються органами влади, діяльність якої характеризується суперечливістю, орієнтацією на досягнення поодиноких цілей та недостатнім урахуванням практичної адаптованості заходів, що впроваджуються, до реальних умов, які склалися в суспільстві.

Стратегічною метою політики національної безпеки України в реалізації цілей соціальної політики держави стратегією 2007 року визначалось: додержання прав і свобод людини і громадянина, створення умов для динамічного зростання економіки, забезпечення європейських соціальних стандартів і добробуту населення. В пункті 3.5 Стратегії визначалося, що досягнення високих соціальних стандартів, вирішення на цій основі нагальних демографічних проблем передбачає реалізацію комплексних заходів щодо сприяння зміцненню середнього класу та подолання бідності, гармонізацію національних стандартів якості життя громадян з європейськими, створення умов для зміцнення здоров'я нації та зменшення рівня смертності населення, забезпечення доступності якісних медичних послуг для усіх верств населення, забезпечення житлом громадян, які потребують державної підтримки, здійснення реформи соціального забезпечення, зокрема пенсійної реформи. Одним із пріоритетів діяльності органів державної влади було подолання негативних тенденцій у розвитку демографічної ситуації, диспропорцій у міграційних процесах, відтоку за кордон кваліфікованих працівників, забезпечення на цій основі потреб економіки та соціальної сфери у трудових ресурсах.

В Стратегії були визначені стратегічна мета, пріоритети та завдання держави щодо забезпечення національної безпеки в соціальній сфері [3].

В соціальній сфері причиною виникнення протиріч стає розрив між декларуванням повноцінного соціального захисту і реальною беззахисністю громадян. Соціальні протиріччя часто приводять до соціальних конфліктів, під якими розуміється «вища стадія розвитку протиріч у системі відносин людей, соціальних груп, соціальних інститутів суспільства, яка характеризується максимальним підсиленням протилежних тенденцій і інтересів у поведінці індивідів і соціальних спільнот і супроводжується їх конфронтацією та боротьбою» [4, с. 172]. Конфлікти вважаються природною частиною соціальних та трудових відносин. Лише під впливом низки відповідних чинників соціальні конфлікти та протиріччя набувають ознак загрози.

Серед шляхів забезпечення соціальної безпеки, створення умов для реалізації соціального потенціалу людини В. А. Скуратівським, О. М. Палієм та Е. М. Лібановою виокремлено необхідність розвитку відносин соціального партнерства, соціального діалогу. Мета останнього визначається як утвердження в суспільстві соціальної злагоди, громадянського миру; збалансування інтересів різних класів, верств населення; врегулювання виробничих, трудових відносин у сфері праці та зайнятості, удосконалення взаємодії представницьких органів сторін соціально-трудових відносин; підвищення ролі держави як гаранта соціального партнерства. У системі особливих пріоритетів державної політики щодо забезпечення соціальної безпеки важливе місце відводиться удосконаленню системи соціального захисту населення. Надзвичайно важливим є удосконалення державних механізмів системи соціального захисту населення, підвищення добробуту громадян, боротьба з бідністю засобами ефективного та адресного соціального захисту, гарантування гідної оплати праці та справедливого пенсійного забезпечення. Поширення бідності у суспільстві, підвищені ризики якої характерні для окремих соціально-демографічних груп (сім'ї з дітьми, інваліди або безробітні працездатного віку), свідчить про недостатню ефективність соціальної допомоги найбільш незахищеним категоріям населення. Підвищення ефективності видатків на соціальний захист населення можливе лише в умовах подальшого реформування як системи соціальної допомоги, що фінансується з бюджету, так і соціального страхування. Концептуальні засади реформування нормативно-правової бази соціальної безпеки необхідно розробляти на основі аналізу ефективності реалізації соціальних та економічних програм. У законодавстві України доцільно систематизувати такі складові соціальної безпеки, як соціальні інтереси, загрози та напрями її забезпечення. У чинних нормативно-правових актах, що визначають державну політику у сфері соціальної безпеки, відсутня системність (дотримання визначених на перспективу пріоритетів) та наступність (логічний зв'язок цих актів із попередніми та наступними спорідненими актами). Тому слід у чинних нормативно-правових актах України, що визначають державну політику у сфері соціального захисту та соціального забезпечення, на думку В. А. Скуратівського,

В. П. Трощинського слід чітко визначити пріоритети цієї політики, що сприятиме сприйняттю та реалізації її як єдиного взаємопов'язаного комплексу принципів та заходів. У таких актах доцільно чітко визначити показники результативності, які б дали змогу оцінити актуальний стан реалізації та ефективність державної політики [5].

Отже, основними шляхами державної політики забезпечення соціальної безпеки у сфері соціального захисту є: формування динамічної, гнучкої системи соціального захисту; розробка і впровадження в практику нової моделі соціального страхування; подолання демографічної кризи; недопущення руйнування людського, трудового та інтелектуального потенціалу, забезпечення їх розвитку; удосконалення правової системи щодо захисту та забезпечення реалізації соціальних прав і гарантій; підвищення рівня та якості життя населення; реформування системи соціальної допомоги, посилення її адресності; спрямування бюджетних соціальних видатків на розвиток людського потенціалу, підвищення його якості як основи економічного зростання та забезпечення конкурентоспроможності національної економіки; підвищення доступності та якості послуг освіти й охорони здоров'я, розвиток соціальної інфраструктури, сприяння духовному та фізичному розвитку населення;

1. Гнибіденко І. Ф., Колот А. М., Новікова О. Ф. Соціальна безпека: теорія та українська практика: монографія / за ред. І. Ф. Гнибіденка, А. М. Колота, В. В. Рогового. Київ: КНЕУ, 2006. 292 с.

2. Приятельчук А. О., Іщенко О. М. Соціальна безпека в контексті управління розвитком суспільних відносин. *Альманах. Філософські проблеми гуманітарних наук*. 2010. № 19. С. 135–140.

3. Стратегія національної безпеки України: Указ Президента України від 12 лютого 2007 р. № 105. *Офіційний вісник України*. 2007. № 11. Ст. 389.

4. Гриненко А. М. Соціальна політика: навч.-метод. посіб. Київ: КНЕУ, 2003. 309 с.

5. Скуратівський В. А., Трощинський В. П. Управління соціальним і гуманітарним розвитком: навч. посіб. / за ред. В. А. Скуратівського, В. П. Трощинського: у 2 ч. Київ: НАДУ, 2009. Ч. 1. 456 с.

Івченко Оксана Миколаївна,
кандидат наук з фізичного виховання і спорту

Гуржий Олександра Сергіївна,
викладач

*(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)*

СПОРТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА СПОРТИВНОГО ПРАВА У ФОРМУВАННІ ОСНОВНИХ ПРАВОВИХ РОЗУМІНЬ

Спорт вважається невід'ємною частиною людського існування. Спорт, спортивні ігри і фізична активність в цілому - це заходи, які присутні практично в кожному суспільстві по всьому світу. Також відомо, що в спорті відбуваються величезні грошові оберти, а це є однією з підстав вважати необхідним постійно вдосконалювати українське спортивне законодавство.

Дійсно, популярність спорту з кожним роком стрімко зростає та перевищує навіть політичні, національні та ідеологічні кордони, і це вид діяльності, якою користуються як глядачі, так і власне самі спортсмени.

Відомо, за даними опитування соціологічної групи "Рейтинг", що у 2019 році, приблизно 9% громадян України працездатного віку (чоловіки від 18 до 65 років, а жінки від 18 до 60 років) займаються спортом майже щодня, 15% респондентів відповіли, що виконують спортивні вправи декілька разів на тиждень, 14% - зазначили, що тренуються декілька разів на місяць, 12% - декілька разів на рік, а це 50% населення України, яке вважає спорт необхідною складовою для повноцінного існування.

В процесі популяризації спорт, як окремий вид діяльності сторін, продовжує формування основних правових розумінь в галузі спортивного права, також періодично корегується чи доповнюється його перелік юридичних інструментів.

Завдяки вдосконаленням у галузі спортивного права, відбувається впровадження основних понять і положень, які знайшли відображення у Законі України про фізичну культуру і спорт, а також у всіляких регламентах та положеннях існуючих спортивних федерацій України з різних видів спорту.

Так все більше країн приходять до тієї думки, що спорт вже не може залишатися нерегульованим і видають нормативно-правові акти, які повинні вирішувати юридичні питання у галузі спорту. Зокрема, деякі країни виділяють спортивне право як самостійно існуючу галузь права. Так, наприклад, в Італії існує галузь законодавства, яка має окремий напрямок спортивно-процесуальної галузі. Оскільки прийняті спеціалізовані нормативні акти, що регулюють питання спортивного напрямку та пов'язані виключно з вирішенням спортивних конфліктних ситуацій [1, 2].

Зазначимо, що спортивне право має ряд своїх відмінних специфічних особливостей, серед яких законодавчо встановлені санкції, властиві виключно даній сфері. До них відносяться наступні напрямки: дискваліфікація гравців за порушення, які зазначено у регламенті, обмеження участі спортсмена чи спортивної команди в турнірах, матчах та ін., виключення зі спортивного клубу або команди і багато іншого.

Далі, увагу акцентовано на ще одну відмінну особливість спортивного права, де регулювання певної сфери суспільних відносин, які пов'язаної зі спортивними змаганнями, а також застосування відповідальності за порушення встановлених правил призначається здійснювати спортивним федераціям.

Спортивна відповідальність, термін який можемо зустріти у чотирьох групах: порушення, що стосуються виключно комерційної сторони та правовідносин у сфері спорту; порушення договору між спортсменами та спортивними організаціями, які пов'язані з питаннями найму та працевлаштування спортсменів; конфлікти між спортивними організаціями щодо розподілу між ними функцій і повноважень; порушення дисциплінарних санкцій, застосованих спортивними організаціями до своїх членів або учасників. Необхідність у вирішенні таких складних спортивних питань у сфері фізичного виховання і спорту існує у кожній країні і Україна не є виключенням, тому нормативно-правові акти постійно вдосконалюються [1].

Розуміємо, що українське спортивне законодавство знаходиться на стадії формування і включає Закон України «Про фізичну культуру і спорт» від 24.12.1993 року № 3808-ХІІ, Закон України «Про антидопінговий контроль у спорті» від 05.04.2001 року № 2353-ІІІ, і Закон України «Про підтримку олімпійського, паралімпійського руху та спорту вищих досягнень в Україні» від 14.09.2000 року № 1954 ІІІ. Існуючі норми регулюють лише загальні положення і їх практично неможливо застосувати у випадках, про які не йдеться у існуючому законодавстві України на практиці [3].

Тож можемо зробити висновок, з огляду на ряд існуючих питань в українському спорті, які позначено законодавчим врегулюванням недостатньо, а окремі положення нормативно-правових актів потребують перегляду і суттєвого доопрацювання.

1. Становление спортивного права в Украине [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://svitprava.com.ua/poleznoe/publikatsii/247-stanovlenie-sportivnogo-prava-v-ukraine.html>.

2. Перспективы развития спортивного права и lex sportiva пер. с англ. О. Шевченко, Е. Кашехлебовой, В. Липатовой [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://cyberleninka.ru/article/n/perspektivy-razvitiya-sportivnogo-prava-i-lex-sportiva-per-s-angl-o-shevchenko-e-kashelebovoy-v-lipatovoy>.

3. ЗАКОН УКРАЇНИ Про фізичну культуру і спорт [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3808-12>.

Глющенко Ганна Володимирівна,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільного,
господарського та екологічного права
НТУ «Дніпровська політехніка»

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНЦЕНТРАЦІЇ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Економічна концентрація є однією з найважливіших характеристик структури ринку, що визначає поведінку його учасників і, відповідно, ефективність використання ними наявних економічних ресурсів. Сучасна економічна наука відкидає ототожнення монополізму лише з великими розмірами підприємства і високою часткою виробництва/реалізації на певному ринку. Все більше економістів схиляється до думки, що оцінка будь-якої концентрації як неефективної, як загрози для економічного розвитку себе не виправдовує [1, с. 13]. Тому формальне застосування норм конкурентного права до процесів концентрації може негативно позначитися на розвитку національної економіки. Нерідко проблема конкурентоспроможності національних товаровиробників полягає саме в тому, що вони не можуть досягти оптимальних потужностей для реалізації ефекту «економії від масштабу» у порівнянні з аналогічними іноземними підприємствами. Одночасно в процесі концентрації може відбутись монополізація, яка негативно позначиться на національній економіці через диктат цін, встановлення бар'єрів входу на ринок для конкурентів, стримання науково-технічного прогресу і запровадження нових технологій тощо.

В умовах ринкової економіки регулювання концентрації суб'єктів господарювання виступає в якості одного з найважливіших інструментів економічної політики, саме за допомогою якого держава має можливість впливати на структурні параметри економіки. Найважливішим завданням, що повинно при цьому вирішуватися, є захист економічної конкуренції. У багатьох випадках з економічною концентрацією пов'язаний вступ на ринок нових підприємств, а це - один з головних факторів формування і підтримки конкурентної структури ринків. Отже, виникає проблема визначення меж державного втручання, за якими контроль з метою захисту конкуренції перетворюється в антиконкурентний бар'єр для вступу на ринок нових учасників. Але, якщо дослідженню рівня концентрації ринків, який забезпечив би оптимальний економічний результат для суспільства, присвячено багато робіт науковців в області економіки та права [2-4], то питання визначення меж економічної концентрації, що не загрожує монополізації та суттєвому обмеженню конкуренції на ринку, потребують подальшого опрацювання.

В Україні у практиці антимонопольних органів при дослідженні типів

ринків та визначенні ступеня концентрованості й монополізації ринку використовуються індекс Герфіндаля-Гіршмана (ННІ) і коефіцієнт ринкової концентрації (CR). Перший визначається як сума квадратів часток всіх фірм, що діють на певному ринку, останній - як процентне співвідношення суми продажу (обсягів реалізації) певного товару значущими суб'єктами господарювання (продавцями) до загального обсягу ринку. Для аналізу ринку використовується рівень концентрації двох (трьох, чотирьох, п'яти) господарюючих суб'єктів, виходячи з того, що відповідно до частини 5 ст. 12 Закону «Про захист економічної конкуренції» монополічним (домінуючим) вважається становище кожного з кількох суб'єктів господарювання, яким на одному ринку належать найбільші частки, якщо сукупна частка на ринку трьох або двох з них перевищує 50%, п'яти або чотирьох - 70%. Недоліком цього показника є відсутність врахування всіх суб'єктів господарювання, що діють на цьому ринку, оскільки для аналізу ринку може мати велике значення кількість суб'єктів господарювання, на яких залишається решта обсягу ринку цього товару. Подолати цей недолік дозволяє використання індексу ННІ, який враховує загальну кількість суб'єктів господарювання, що діють на даному ринку. Слід відмітити, що хоча під час розгляду органами Антимонопольного комітету України (далі – АМКУ) заяви про надання дозволу на концентрацію враховується наявність на ринку інших конкурентів, які зазначаються у заяві, показник концентрованості ринку загалом не розраховується.

В економіці постійно здійснюються сотні, тисячі різних видів концентрації. Проте не всі з них мають істотний вплив на структуру товарних ринків або можуть призвести до монополізації. Тому частиною 1 ст. 24 Закону України «Про захист економічної конкуренції» визначено порогові значення обсягів реалізації товарів і вартості активів учасників концентрації, при перевищенні яких необхідна попередня згода АМКУ на концентрацію. До надання такого дозволу учасники концентрації зобов'язані утримуватися від дій, які можуть призвести до обмеження конкуренції та неможливості відновлення початкового стану. Дозвіл на концентрацію не надається, якщо така концентрація заборонена відповідно до Закону України «Про санкції».

На нашу думку, концентрацію суб'єктів господарювання, що перевищує встановлені законом порогові показники, слід вважати кваліфікованою і застосовувати цей термін на рівні закону. Саме здійснення кваліфікованої концентрації потребує наявності попереднього дозволу антимонопольних органів, що надається в установленому порядку за умови, якщо вона (концентрація) не призводить до монополізації або суттєвого обмеження конкуренції на всьому ринку чи в значній його частині.

Розмежування загального терміну «концентрація суб'єктів господарювання» і спеціального терміну «кваліфікована концентрація суб'єктів господарювання» у практичному сенсі надасть можливість серед різноманітних концентраційних дій виділити саме ті випадки економічної концентрації, котрі обов'язково потребують попереднього дозволу антимонопольних ор-

ганів. Зауважимо, що АМКУ відповідно до ст. 3 Закону України «Про Анти-монопольний комітет в Україні» здійснює державний контроль за всіма концентраціями суб'єктів господарювання, а попереднього дозволу на здійснення вимагають лише випадки економічної концентрації, що перевищує встановлені законом порогові показники (тобто випадки кваліфікованої концентрації). Тому важливо саме на законодавчому рівні сформулювати визначення кваліфікованої концентрації як складової понятійного апарату у цій сфері, і зробити це можна шляхом внесення таких доповнень до ст. 1 Закону України «Про захист економічної конкуренції»: «кваліфікована концентрація суб'єктів господарювання – це концентрація, що за пороговими показниками її учасників потребує попереднього дозволу Антимонопольного комітету України на її здійснення».

Кабінет Міністрів України може дозволити концентрацію навіть у разі негативного рішення АМКУ, якщо позитивний ефект для суспільних інтересів такої концентрації переважає негативні наслідки обмеження конкуренції, а останні не становлять загрози системі ринкової економіки та є необхідними для досягнення мети концентрації (ч. 2 ст. 25 Закону України «Про захист економічної конкуренції»). На нашу думку, такі повноваження Уряду України виходять за межі його завдань, встановлених ст. 2 Закону України «Про Кабінет Міністрів України», та можуть провокувати корупційні діяння. З іншого боку, негативне рішення органів АМКУ щодо надання дозволу на економічну концентрацію не є останньою крапкою у справі про концентрацію, воно (рішення органів АМКУ) може бути оскаржене до господарського суду та/або учасники концентрації можуть скорегувати свої дії задля усунення негативного впливу концентрації на стан конкуренції на ринку.

Підсумовуючи вищевикладене, слід зробити наступні висновки. По-перше, зважаючи на складність законодавства про економічну концентрацію, визначення кваліфікованої концентрації у законі має суттєве практичне значення саме для учасників концентрації, які повинні самостійно визначати обов'язковість попереднього державного санкціонування запланованих концентраційних дій. Також використання запропонованого словосполучення «кваліфікована концентрація» замість застосовуваного зараз «концентрація, яка потребує попереднього отримання дозволу органів АМКУ у передбачених законом випадках» у нормативно-правових актах, науковій та учбовій літературі полегшить загальне сприйняття правових норм і буде сприяти ефективному їх застосуванню.

Крім того, враховуючи, що в більшості випадків концентрація суб'єктів господарювання призводить радше до позитивних, ніж негативних змін на товарних ринках, а основним завданням будь-якого режиму конкуренції є захист не конкуренції як такої, а інтересів споживачів, доцільною була б розробка і впровадження дієвого механізму досягнення компромісних рішень у випадках, коли концентрація за формальними ознаками є такою, що має бути заборонена (як у випадку монополізації певного ринку), однак можуть бути

запропоновані певні заходи або структурні зміни, які призведуть до позитивних наслідків як для інтересів споживачів, так і для ринку загалом. На нашу думку, доцільно було б передбачити в антимонопольному законодавстві перелік вимог і зобов'язань, якими може бути обумовлено надання дозволу органами АМКУ на концентрацію суб'єктів господарювання, коли її здійснення є вигідним для суспільних інтересів, хоча може мати при цьому негативний вплив на конкуренцію. Це можуть бути, зокрема, вимоги щодо змін поданого плану злиття, приєднання суб'єктів господарювання; зобов'язання суб'єкта господарювання здійснити відчуження майна чи утриматися від вчинення певних дій; обмеження стосовно управління, користування чи розпорядження активами тощо.

1. Лозова Г. Методологічні аспекти визначення економічної концентрації в США та країнах ЄС. *Конкуренція*. 2004. № 1 (10). С. 12 – 17.

2. Василенко В.Н., Шептий А.В. Контроль за концентрацией хозяйственных структур: монографія. Донецьк, 2005. 161 с.

3. Грицай О.В. Антимонопольний контроль за концентрацією господарських структур на рівні регіону: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.10.01 / Інститут економіко-правових досліджень НАН України. – Донецьк, 2002. – 21 с.

4. Валітов С.С. Конкурентне право України: навчальний посібник. К.: Юрінком Інтер, 2006. 432 с.

Івченко Оксана Миколаївна,

кандидат наук з фізичного виховання і спорту

Ластовкін Владислав Анатолійович

старший викладач

*(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)*

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ СПОРТИВНИХ НОРМ І ПРАВИЛ, ФУНКЦІОНУВАННЯ ПРАВОВОЇ ПРИРОДИ СПОРТУ

Розуміємо, що в рамках фізичного виховання можемо піднімати тільки ті правові питання, від положень в законі яких залежить забезпечення існування права на фізичне виховання. Відомо також, що у разі виконання фізичних вправ, які здійснюються з метою здоров'я, фітнесу, навчання або звичайної розваги, закон також визначає умови, які роблять цей вид діяльності можливим. Фізичні вправи, з точки зору спорту, - це сам по собі спорт, який визначається сутністю спортивних баталій.

Спортивна діяльність може мати місце тільки в тих встановлених обмеженнях, які спеціалізовано регламентом і нормами права, які відомі грав-

цям, організаторам заходу та прихильникам чи вболівальникам спортивної події. Існуючі спортивні регламенти викладені з метою забезпечення дотримання наступних пунктів:

- єдиного стандарту для учасників змагання;
- умов для участі, які повинні бути відомі заздалегідь;
- визначення самого виду спорту і як він буде виконуватися;
- достовірних результатів;
- контролю умов участі в змаганнях і дотримання цих умов;
- покарання у випадку порушення правил і умов гри.

Зрозуміло, що регламентовані правила приймаються всіма зацікавленими сторонами і дотримуються ними, або нав'язуються їм, або сторони беруть на себе зобов'язання контролювати дотримання цих правил відповідно до положень міжнародного спортивного арбітражу під загрозою застосування спортивних санкцій.

Особливості та специфіка діяльності спортсменів і провідних осіб в спорті впливає на форми норм права і визначає їх особливості, ці правила не нав'язуються, та визнані владою. Зрозуміло, що такі дискусії в контексті проблеми, що породжує правові норми в спортивному світі, безпосередньо піднімають питання про природу спортивних правил і їх особливості, що створюють спортивний правопорядок.

Спортивні правила, що відносяться до спортивних змагань, розроблені та підготовлені з метою забезпечення критеріїв порівняння між конкурентами, умов участі в змаганнях, формату проведення спортивного змагання, визначеності і дійсності результату змагання, можливості попередньо ознайомитися з умовами участі в змаганнях, впевненість у надійності результату, введення санкцій у разі порушень умов проведення спортивних змагань.

Таким чином, формування і обґрунтованість спеціальних спортивних правил, за якими спорт і спортивні змагання функціонують і визначають правову природу спорту постійно знаходяться в процесі удосконалення. Отже, дане питання полягає в тому, наскільки спортивні правила є проявом норм права, і якими можуть бути межі цих норм.

Відомий доктор права, магістр філософії, професор спортивного права Афінського університету, президент Міжнародної асоціації спортивного права (IASL), президент Грецького Центру дослідження спортивного права, спеціальний експерт в області спортивного права в Європейському союзі - Панагіотополос Дімітріос П. відносить спортивне право до науки, яка вивчає, виходячи з її визначення, суб'єкти та об'єкти спорту; що являють собою складову частину інших галузей юридичної науки, які включені до напрямку спортивного права та керують спортивною діяльністю, спортивним і фізичним вихованням [1].

Моральний аспект спортивної діяльності схильний до впливу вибірковості застосування норм права і вносить нестійкість в звичне функціонування спортивних інститутів, які змушені шукати захисту на стороні верховенства

спортивного закону, так як наслідки спортивного життя, спортивний порядок і етика залежать від внутрішньої діяльності спортивного клубу, а той у свою чергу переслідує свої інтереси.

Природа спорту зобов'язує до створення спеціальних спортивних норм права, які повинні превалювати над нормами звичайного права в тих випадках, коли це необхідно. Закон не може обмежувати спорт, а повинен бути спрямований на сприяння його розвитку [1, 2].

Зрозуміло, що спортивна діяльність і проведення спортивних заходів потребують спеціальних правових норм для свого якісного функціонування і ефективного розвитку.

Тож можемо зробити висновок, що участь спортсменів і провідних правових спортивних діячів, спільно формують норми права, які забезпечують ефективний облік заходів порівнянності між конкурентами, загальних умов участі в змаганнях, формату проведення спортивних змагань, визначеності і дійсності результату змагань, доступності умов участі в змаганнях, надійності і обґрунтованості результату, а також надають гарантії введення санкцій у разі порушення умов проведення спортивних змагань.

1. Klisouras V. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: Klisouras V. Preamble // International Sports Law Review Pandektis. 1992. Vol. I. № 1. P. 15..

2. Система судів в сфері спорту [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://pravo.ua/articles/sistema-sudov-v-sfere-sporta/>.

Івченко Оксана Миколаївна,
кандидат наук
з фізичного виховання і спорту

Порохнявий Андрій Вікторович,
викладач

*(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)*

ФУНКЦІЇ І ПРИНЦИПИ СПОРТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ, ДИСЦИПЛІНАРНІ СПОРТИВНІ СТЯГНЕННЯ ЗА СПОРТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ

Спортивна відповідальність у галузі спортивного права виконує декілька важливих функцій, однією з них вважається забезпечення чесної спортивної боротьби та рівності кожного учасника спортивних змагань. Ця специфічна функція характерна тільки для спортивної відповідальності. Розкриваючи її зміст можемо зрозуміти, що спортивна відповідальність спрямована в першу чергу на те, щоб поставити суперників у спортивних змаганнях в рівні умови, в яких во-

ни зможуть виявити найсильнішого в чесній спортивній боротьбі [1].

До принципів спортивної відповідальності відносяться наступні: принцип законності – цей принцип означає, що процедура застосування спортивної відповідальності до суб'єктів фізичної культури і спорту має відповідати положенням спортивних регламентів і правилам видів спорту. Далі відзначено принцип обґрунтованості, в якому йдеться мова про спортивну відповідальність, яка повинна наступати за вчинення спортивного правопорушення (тобто бути наслідком такого порушення), при цьому повинні бути всі ознаки спортивного правопорушення (суб'єкт і об'єкт правопорушення, а також суб'єктивна і об'єктивна сторона правопорушення), а також неспростовні докази його вчинення. Третій принцип має назву невідворотності в якому наголошується, що за кожним спортивним правопорушенням має слідувати застосування спортивних санкцій, тобто покарання має бути неминучим. Наступний принцип справедливості зміст якого означає, що спортивні санкції які застосовуються повинні відповідати тяжкості вчиненого спортивного порушення, а також обставин його вчинення. Принцип гуманізму наголошує, що спортивні санкції не повинні принижувати людську гідність і заподіювати фізичні страждання, при цьому при застосуванні спортивних санкцій необхідно враховувати мотиви і пом'якшувальні обставини. Принцип презумпції невинуватості дає змогу використовувати його у випадках, коли особа вважається невинною, доки її вину не буде доведено в порядку, встановленому спортивними регламентами. Винятком з цього принципу є справи, пов'язані з порушенням антидопінгових правил, де сам факт виявлення в організмі спортсмена забороненої речовини є доказом його провини, й у повному притягнення до відповідальності спортсмен повинен довести свою невинність («Якщо спортсмен доведе відсутність своєї провини або недбалості в кожному конкретному випадку, то призначений термін дискваліфікації повинен бути скасований. Якщо заборонена речовина, або її маркери, або метаболіти виявлено в пробі спортсмена, то спортсмен повинен також пояснити, як заборонена речовина потрапила в його організм, щоб дискваліфікація була скасована йдеться у пункті 10.5.1. Всесвітнього антидопінгового кодексу ВАДА [3]. Сьомий і останній принцип чесної гри («fair play»), передбачає, що спортивне змагання повинно проводитися за певними правилами, а учасники такого змагання повинні дотримуватися цих правил і з повагою ставитися один до одного, порушення встановлених правил повинно припинятися і каратися [2].

Крім того, перелік заборонених діянь і види санкцій можуть відрізнятися в залежності від виду спорту.

Серед важливих документів, що регламентують спортивну відповідальність, можна виділити наступні: правила видів спорту (наприклад, правила гри у футбол, правила баскетболу і т.п.); спортивні регламенти, які затверджуються організаторами змагань; документи міжнародних антидопінгових організацій (Світовий антидопінговий кодекс ВАДА) та загальноукраїнські антидопінгові правила.

Потрібно зробити акцент на тому, що за вчинення спортивного порушення спортсменом, професійним тренером, суддею або іншим спортивним працівником чи спортивним клубом, будь якого дисциплінарного (спортивного) правопорушення міжнародні спортивні федерації, спортивні федерації, професійної спортивної організації, третейський спортивний суд мають право застосувати до спортивного порушника наступні дисциплінарні (спортивні) стягнення: попередження, штраф, спортивна дискваліфікація (відсторонення від участі в спортивних змаганнях на певний проміжок часу, на певну кількість матчів, ігор), позбавлення завойованих спортивних нагород тощо.

Також нормативними правовими актами спортивних федерацій і професійних спортивних організацій, що містять норми спортивного законодавства, можуть бути передбачені і інші дисциплінарні (спортивні) стягнення. За одне спортивне правопорушення можуть бути накладені як основні, так і додаткові дисциплінарні (спортивні) стягнення [1, 2].

Все зазначене вище, сприяє розвитку справедливого, законного здійснення спортивної діяльності, а спортивне право спрямоване на захист основних цінностей спорту метою якого обрано чесну гру.

1. Научная статья: Спортивная ответственность, спортивные правонарушения и спортивные санкции [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://ru.silalawyers.com/%D0%>.

2. Модельний закон про професійний спорт [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_g25.

3. Антидопінгові правила Національного антидопінгового центру [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://uaf.org.ua/images/otherdocuments/competitions/Doc/antidoping_nadc_rules_2015.pdf.

Карпенко Роман Валерійович,
кандидат юридичних наук,
викладач кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

НОВАЦІЇ ТА ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ МОВНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Україна є суверенною, незалежною, демократичною, соціальною, правовою державою (ст. 1 Конституції України) [1]. Це конституційне положення має ключове значення для визначення концептуальних засад становлення і розвитку української державності, зокрема для сприйняття української мови як спільного природного права відповідного етносу, завдяки чому Українська

держава як державне утворення ідентифікується з титульною нацією – українською, важливості забезпечення функціонування української мови як єдиної державної мови на території України крізь призму розуміння державної мови як атрибуту державності та елементу конституційного ладу. Це обумовлює актуальність проблеми сучасної мовної політики в Україні, зокрема питання недотримання мовного законодавства у зв'язку зі змінами у чинному законодавстві.

Питання недотримання мовного законодавства розглядаються в працях Л. Масенко, О.Тараненка, В.Брицина, Б.Ажнюка, Ю. Жлуктенка, Н. Дзеньдзюри, Трач, Н.Князевої, О.Калиновської, Г. Залізник, В. Радчука та ін. та ін. Однак незважаючи на вагомий внесок до зазначеної проблематики, дослідження питань щодо відповідальності за недотримання мовного законодавства залишається відкритим для дискусій, що й зумовлює актуальність дослідження у цьому напрямі. Від часу проголошення незалежності України і до сьогодні, незважаючи на окремі позитивні, але безсистемні та декларативні кроки, констатуємо факт відсутності державного менеджменту україномовної політики в країні. Однак відсутність мовної політики – це також політика, лише спрямована на підтримку не української мови [2, с. 72].

Слід зауважити, що на сьогодні культурно-мовний чинник у становленні української політичної нації є критично низьким, що дозволяє говорити про кризу мовної політики. Виходячи з цього, нагальним є закріплення статусу української мови. Зasadничим для укріплення української мови є прийняття Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної». Так, 25 квітня 2019 року Верховна Рада України ухвалила Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» [3]. Ухваленню цього Закону передували прагнення до посилення державотворчих і консолідаційних функцій української мови, підвищення її ролі в забезпеченні територіальної цілісності та національної безпеки України, а також мета створення належних умов для забезпечення і захисту мовних прав і потреб українців.

Отже, 16 травня 2019 року було опубліковано Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» від 25.04.2019 р. № 2704-VIII (далі – Закон) у газеті «Голос України». Цей Закон набув чинності через 2 місяці з дня опублікування, крім деяких норм, які визначені у п.1 р. IX «Прикінцеві та перехідні положення» Закону.

Як бачимо, Закон регулює функціонування і застосування української мови як державної у сферах суспільного життя на всій території України. Дія цього Закону не поширюється на сферу приватного спілкування та здійснення релігійних обрядів.

Крім того, Закон передбачає, що кожний громадянин України зобов'язаний володіти державною мовою. Для цього держава організовуватиме безкоштовні курси української мови (ст. 6 Закону).

Перелік осіб, які зобов'язані володіти державною мовою та застосовува-

ти її під час виконання службових обов'язків, визначені у ч.1 ст. 9 Закону. Серед них – державні службовці, адвокати, нотаріуси, педагоги, медичні працівники, посадові та службові особи підприємств державної і комунальної форм власності тощо.

Отже, Закон, що має назву «Про забезпечення функціонування української мови як державної», гарантує позиції української мови у державному управлінні, сфері послуг, освіти й медіа. Він також передбачає відповідальність посадовців за незнання мови. Втім, ця норма діятиме лише через три роки від дати ухвалення закону.

Кодекс України про адміністративні правопорушення доповнено статтями 188-52 і 188-53, якими встановлено адміністративну відповідальність за порушення вимог Закону та вимог Уповноваженого під час здійснення ним державного контролю, які набирають чинності через три роки з дня набрання чинності цього Закону.

Зокрема, за порушення вимог Закону на державних і комунальних підприємствах, в установах та організаціях, інших суб'єктах господарювання державної і комунальної форми власності, накладається штраф від двохсот до чотирьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або попередження (3400 грн. – 6800 грн.), якщо порушення вчинено вперше.

За порушення вимог Закону у сфері освіти, науки, культури, книговидання, у користувацьких інтерфейсах комп'ютерних програм та веб-сайтів, у сфері інформації для загального ознайомлення, публічних заходів, технічної і проектної документації, реклами, охорони здоров'я, спорту, телекомунікацій та поштового зв'язку, транспорту – штраф від двохсот до трьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або попередження, (3400 грн. – 5100 грн.) якщо порушення вчинене вперше.

За повторне протягом року вчинення порушення, – штраф від п'ятисот до семисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (8500 грн. – 11900 грн.).

Далі за повторне невиконання законних вимог Уповноваженого із захисту державної мови під час здійснення ним державного контролю за застосуванням державної мови – штраф на посадових осіб від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (1700 грн. – 3400 грн.).

Підсумовуючи, зазначимо, що проблема мовної політики ще тривалий час буде актуальною, а її дослідження безпосередньо впливає з проголошення української мови як єдиної державної мови в Україні. Слід зауважити, що із прийняттям нового Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» від 25.04.2019 року значно посилюється роль української мови, що, безумовно, стає суттєвим кроком на шляху до розвитку і функціонуванню української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України.

1. Конституція України від 28 червня 1996 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Дзеньдзюра Н. І. Державний менеджмент мовної політики в Україні. *Освіта Регіону*. 2017. № 1. С. 71-77.
3. Про забезпечення функціонування української мови як державної: Закон України від 25.04.2019 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 21. Ст. 81.

Ковальчук Олена Степанівна
кандидат психологічних наук,
доцент кафедри
соціально-гуманітарних дисциплін
юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Салюк Марина Анатоліївна
Кандидат психологічних наук
доцент кафедри загальної
психології та патопсихології
Дніпровського національного
університету імені Олеся Гончара

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ КОГНІТИВНИХ СТИЛІВ ЛЮДИНИ ПРИ РОБОТІ З ТЕКСТОМ

На сьогодні текст відіграє вагомий роль у спілкуванні між людьми. Читання та робота з текстом (reading and use of English) складають 40% від інших завдань – аудіювання (listening), мовлення (speaking) та письма (writing) – у структурі міжнародних іспитів з англійської мови. З одного боку, для кращого виконання завдань з текстами необхідно розуміти правила їх побудови, структуру, стиль, ступінь складності, з іншого – враховувати особливості свого когнітивного стилю [5, 6].

На думку М. Холодної, когнітивні стилі – це індивідуально-специфічні способи переробки інформації, які характеризують особливості складу розуму та інтелектуальної поведінки людини. Американський психолог та розробник теорії рис Гордон Олпорт визначає стиль, як спосіб реалізації мотивів та цілей людини, враховуючи її індивідуальні особливості, особистісні риси, вибірковість сприйняття тощо. Сформованість стилю - це здатність до само-реалізації, це високий рівень психічної організації «Я». Пізніше низка учених конкретизувала поняття “когнітивний стиль” до індивідуальних особливостей інтелектуальної діяльності людини [1]. У 80-ті роки минулого століття

спостерігається розширення поняття когнітивного стилю, з'являються такі вирази, як “стиль мислення”, “стиль навчання”, “стиль життя”, “метастилі”. До метастилей відносять “артикульованість - глобальність”, “аналітичність - синтетичність”, “образність - вербальність”, “цілісність - детальність”.

Вагомий внесок у психологію сприйняття здійснив Г. Уїткін описавши теорію психологічної диференціації. Підґрунтям цієї теорії постало поняття поля, запозичене з гештальт психології, та поведінки людини. За Г. Уїткіном, поле – це соціальне та предметне оточення, що неоднаково впливає на індивідів. Автор поділяє людей на дві категорії: полезалежні та полenezалежні. Полезалежні особи – це категорія людей, на поведінку яких поле має вплив, такі люди можуть змінювати свою думку під натиском авторитету, вагаються під час прийняття рішень. Натомість, полenezалежні особи орієнтуються на свою внутрішню активність, такі люди мають власну чітку позицію, здатні самостійно приймати рішення, покладатися на себе. Теорія про полезалежність-полenezалежність узгоджується з теорією Дж. Роттера про рівень суб'єктивного контролю особистості [3].

Однією з детермінант цієї характеристики є вік. Наприклад, для маленьких дітей характерна полезалежна поведінка, проте з віком поведінка дитини набуває більш полenezалежних рис. Це свідчить про те, що полenezалежне сприйняття є вищим рівнем психічного розвитку, ніж полезалежне. М. Холодна зазначає, що найважливішим аспектом психічного розвитку постає ступінь психологічної диференціації різних форм досвіду. Більш диференційована система є складною за елементами та зв'язками між ними, їй притаманний вищий ступінь варіативності. Г. Уїткін підкреслює, що досягнення більш високого рівня психологічної диференціації свідчить про наявність артикульованого досвіду, що містить дві характеристики: здатність аналізувати досвід та здатність його структурувати. Зокрема, людина з артикульованим досвідом може легко виокремити деталі в складному тексті, встановити зв'язки між подіями, простежити сюжетну лінію, тобто перетворити поле, ґрунтуючись на свої правила, систему цінностей та внутрішні настановлення.

Ще один вагомий аспект особливостей сприйняття текстів висвітлено в експерименті Джона Рідлі Струпа. Досліджуваним демонстрували слова у два етапи. На першому етапі показували слова – назви кольорів, де значення слова співпадало з кольором самого слова. На другому етапі учасникам презентували слова, де назва кольору відрізнялась від кольору, яким було написане слово. Наприклад, слово «синій» було представлено жовтим кольором, слово «червоний» – зеленим. Потім експериментатор називав колір та просив досліджуваних обрати картку з цим кольором. Результати дослідження виявили наступне: учасники експерименту робили помилки, обираючи слово з назвою кольору, замість самого кольору, або втрачали більше часу на те, щоб показати потрібну картку на другому етапі. Цей феномен назвали ефектом Струпа [2]. Читання для людини – автоматизована дія, як результат, сприйняття тексту домінує над сприйняттям кольору. Цю особливість необ-

хідно враховувати при роботі з текстами.

Перспективи подальших досліджень полягають у більш глибокому вивченні інших характеристик, що впливають на сприйняття тексту людиною: психофізіологічний рівень, що пов'язаний з функціональною асиметрією мозку, тип носія інформації - паперовий або електронний, гендерні особливості.

1. Холодная М.А. Когнитивная психология. Когнитивные стили / М.А. Холодная: учеб. пособие для бакалавриата и магистратуры / М. А. Холодная. – 3-е изд. – М. : Издательство Юрайт, 2018. – 307 с.

2. Солсо Р. Когнитивная психология / Солсо Р. — 6-е изд. — СПб.: Питер, 2006. — 589 с.

3. Ковальчук О. С. Співвідношення локус контролю та соціальної відповідальності особистості / О. С. Ковальчук // Вісник Національного технічного ун-ту України «Київський політехнічний інститут». Сер. Філософія, психологія, педагогіка. – 2014. – № 3. – С. 109–115. – Режим доступу: <http://www.novyn.kpi.ua/2014-3/Kovalchuk.pdf>

4. Салюк М.А. Особливості взаємозв'язку метакогнітивної компетентності з емоційним ставленням до онлайн-навчання студентів дистанційних навчальних курсів / М.А. Салюк, О.С. Ковальчук // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Дніпропетровськ. : ДНУ. – 2015. – С. 81-85. – Режим доступу: http://distance.dnu.dp.ua/ukr/conference/2015/shlyahy_form/Salyuk_Kovalchuk.pdf

5. Salyuk M., Kovalchuk O. Psychological prerequisites for the effective use of educational technologies // Збірник центру наукових публікацій: «Формування підґрунтя для державного розвитку: роль науки»: збірник статей (рівень стандарту, академічний рівень). – К. : Центр наукових публікацій, 2014. – С. 104. – Режим доступу: http://www.cnp.org.ua/files/Archive/Kiev_November_2014.pdf#page=104

Косяченко Ксенія Едуардівна,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПИТАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ ФІНАНСОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Визначення правової природи фінансової відповідальності як складової юридичної відповідальності має не лише теоретичне, а й практичне значення. Це пов'язано із тим, що фінансова відповідальність є комплексною категорією і заходи такої відповідальності також є різноманітними за своєю суттю. Так, система заходів, які можуть застосовуватись у разі порушення податкового, бюджетного, валютного чи банківського законодавства характерні лише для конкретного підгалузевого виду правовідносин і не можуть застосовуватись за вчинення інших правопорушень.

За порушення бюджетного законодавства до бюджетних установ можуть застосовуватися заходи впливу. Наразі чимало науковців намагається класифікувати такі заходи впливу за різними критеріями, відзначити особливе призначення кожного з них. Так, Д. С. Шутлів вважає, що найбільш змістовною класифікацією є їх розподіл за функціональним критерієм на такі види: 1) попереджувальні (превентивні); 2) правовідновлюючі; 3) правоприпиняючі; 4) юридичну відповідальність [1, с. 119].

Більше того, якщо навіть формально розглянути всі заходи впливу за вчинення бюджетних правопорушень, можна констатувати відсутність у їх переліку превентивних заходів, оскільки останні мають попереджувати вчинення порушень, а не застосовуватися вже після їх вчинення та виявлення відповідними суб'єктами. До групи превентивних заходів за порушення бюджетного законодавства доцільно відносити заходи фінансового контролю. А всі заходи, закріплені у ст. 117 Бюджетного кодексу України скеровані на примусову реалізацію суб'єктом відповідних правових норм. Так, І. А. Сікорська з цього приводу підкреслює: «для виділення в окремий вид фінансово-правової відповідальності потребує дослідження: предмет і метод фінансового права; характер та ступінь державного примусу; умови та підстави її виникнення; особливості санкцій, що застосовуються за фінансові правопорушення та сфера її застосування» [2, с. 91]. Дійсно, для виокремлення певних видів юридичної відповідальності важливе значення має наявність галузевої відокремленості, власного предмета і метода правового регулювання.

Іншу точку зору обстоює А. М. Касьяненко, вказуючи, що заходи впливу за порушення бюджетного законодавства якраз і становлять собою фінансово-правову відповідальність [3, с. 28]. Науковець підкреслює, що категорію «фінансова відповідальність» доцільно розглядати як комплексну категорію, адже фінансове законодавство об'єднує в собі бюджетне, податкове, банківське, валютне законодавство і законодавство про грошовий обіг і розрахунки та ін. [4, с. 24]. Наведені міркування вбачаються конструктивними та аргументованими. Дійсно, фінансова відповідальність об'єднує в собі і бюджетну, і податкову, валютну та банківську відповідальність.

Аналізуючи систему заходів фінансової відповідальності, закріплених за вчинення бюджетного законодавства, можна зробити висновок, що їх перелік доволі широкий і відкритий – Бюджетний кодекс України не містить вичерпного переліку заходів відповідальності за порушення бюджетного законодавства. При цьому не всі із закріплених у ст. 117 Бюджетного кодексу України заходів впливу характеризуються наявністю деталізованого порядку їх застосування. Крім того, іноді законодавчо передбачається варіативність заходів фінансово-правової відповідальності за порушення бюджетного законодавства. Йдеться про те, що уповноважений суб'єкт може обирати один з декількох закріплених у бюджетному законодавстві заходів відповідальності до суб'єкта правопорушення, залежно від вчиненого правопорушення.

1. Шутлів Д. С. Правовідновлювальні заходи примусу у бюджетно-правовому регулюванні. Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького: Журнал. Серія Право. №2(14), 2016. С. 119.
2. Сікорська І. А. Правова відповідальність за порушення бюджетного законодавства: дис. канд. юрид. наук. Ірпінь, 2004. С. 91.
3. Касьяненко А. М. Фінансова відповідальність за порушення бюджетного законодавства: дис. канд. юрид. наук. Ірпінь, 2015. С. 28.
4. Касьяненко А. М. Фінансова відповідальність за порушення бюджетного законодавства: дис. канд. юрид. наук. Ірпінь, 2015. С. 24.

Крамаренко Юрій Миколайович,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри
кримінально-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

БАЛАНС ПРАВОВИХ МОЖЛИВОСТЕЙ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ЯК ЗАПОРУКА ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ

Проголошуючи в Основному Законі Україну як демократичну, соціальну та правову державу, в якій «людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю» [1], державою взято на себе зобов'язання щодо створення відповідних органів влади та правових механізмів, котрі втілюють ці прагнення у життя. У відповідності до ч.1 ст.1 Кримінальний кодекс України має своїм завданням «правове забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина, власності, громадського порядку та громадської безпеки, довкілля, конституційного устрою України від злочинних посягань, забезпечення миру і безпеки людства, а також запобігання злочинам» [2]. Завдання кримінального провадження також спрямовуються до реалізації вищевказаних конституційних норм і, відповідно до ст.1 Кримінального процесуального кодексу України, ними є «захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура» [3].

Як видно із вказаних норм, учасники кримінального провадження не мають і не можуть мати жодних привілеїв у порівнянні один з одним, щодо захисту та охорони прав, свобод та законних інтересів. В цьому сенсі вважаємо доречним розглянути окремі правові можливості потерпілого, в т.ч. цивільного позивача, як учасника кримінального провадження, та їх співвідношення з правовими можливостями особи, яка ймовірно порушила його права, тобто підозрюваного, обвинуваченого.

З огляду окремих показників діяльності судових та правоохоронних органів за останні 5 років [4; 5], які наведені у таблиці, можна стверджувати, що кожного року потерпілими у кримінальному провадженні визнається у середньому вдвічі більше, ніж вручається повідомлень про підозру і майже в 4-6 разів більше, ніж осіб, яких засуджено у вчиненні кримінального правопорушення.

**Окремі показники діяльності правоохоронних органів та суду
за 2015-2019 роки**

	2015р.	2016р.	2017р.	2018р.	2019р.
Обліковано кримінальних правопорушень	565182	592604	523911	487133	444130
Кримінальні правопорушення, у яких особам вручено повідомлення про підозру	188099	159480	198477	191856	171691
Кримінальні правопорушення, за якими провадження направлені до суду з обвинувальним актом	163795	138333	176919	173257	154585
Усього осіб, які потерпіли від кримінальних правопорушень	412689	444617	374238	344780	301792
Усього засуджених осіб	94798	76217	76804	73659	-
Усього виправданих/неосудних	306/755	314/633	311/657	140/653	-
Осіб, справи у відношенні яких закрито судом/ з них, у зв'язку з примиренням винного з потерпілим	18316/3143	16791/2902	19654/3010	22411/2980	-
Перебувало кримінальних справ (проваджень) у місцевих загальних судах	159074	151530	178885	196521	-
Провадження в яких закінчено у місцевих загальних судах	123996	104246	111288	112081	-

Статистичні дані дають можливість припускати, що лише незначна частина кримінальних проваджень закінчуються справедливою сатисфакцією в межах розумних строків. Таку ситуацію підтверджує і приклад справи № 910/7960/18 за позовом «Часовий салон «Кристал» до Головного управління Державної казначейської служби України та прокуратури міста Києва про стягнення понад 29 млн грн [6]. Примітним тут є те, що при початковому зверненні із позовом у прядку кримінального судочинства, врешті решт позов було заявлено та розглянуто в порядку господарського судочинства із винесенням рішення про його задоволення на суму понад 25 млн грн. В остаточному рішенні від 07.08.2019 року, котре винесено через більше ніж чотири роки з часу визнання цивільним позивачем, Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного господарського суду зазначив: «На даний час кримінальна справа за кримінальним провадженням № 42014100060004510 перебуває у Печерському районному суді на стадії підготовчого провадження, тобто, по теперішній час так і не прийнято вироку суду з приводу кримінального правопорушення вчиненого посадовими особами органів прокуратури, внаслідок протиправних дій яких було завдано шкоди позивачу» [6].

З огляду судової практики та тексту рішень по вказаній справі, такий позитивний для цивільного позивача перебіг подій скоріш за все є виключенням, яке стало можливим за певних фактів і обставин, ніж правилом, що буде придатним для подальшого застосування у схожих випадках.

Стосовно можливості відшкодування шкоди потерпілому слід звернути також увагу на наявність у чинному Цивільному кодексі України норми, яка передбачає можливість компенсації шкоди потерпілому (фізичній особі) за рахунок Державного бюджету України у випадках та порядку, передбачених законом (ст.1177 ЦК) [7]. Проте, сьогодні правовий механізм її реалізації в чинному законодавстві відсутній.

З огляду процесуальних можливостей впливу на процес зібрання доказів та прийняття рішень уповноваженими особами, інструментарій потерпілого також є незначним. Незважаючи на дискусії, що точаться у правовій спільноті з цього приводу [8], питання набуття потерпілим статусу сторони кримінального провадження з відповідними повноваженнями, можливий лише у випадку відмови прокурора від підтримання державного обвинувачення згідно із ст.340 КПК України. На особливості застосування правових норм з цього приводу та неврегульованість правових механізмів зазначено і в постанові Великої Палати Верховного Суду від 26.06.2019 року по справі № 404/6160/16-к [9].

З огляду на зазначене, потерпілий у кримінальному провадженні фактично позбавлений можливостей щодо звернення з клопотаннями про тимчасовий доступ до речей і документів чи про проведення експертизи, або ж самостійно залучити експерта під час досудового розслідування. Вказані заходи він може застосувати лише опосередковано через відповідні дії та рішення сторони обвинувачення шляхом звернення до уповноважених осіб із відпові-

дними клопотаннями.

Таким чином можна констатувати, що обсяг правових можливостей потерпілих у кримінальному провадженні є неспівмірно обмеженим у порівнянні із підозрюваним або обвинуваченим, що, в свою чергу, не відповідає меті Конституції України та завданням кримінального та кримінального процесуального законодавства. Відсутність належного орієнтування чинного законодавства на захист і охорону прав, свобод та законних інтересів осіб, які проявляють правомірну поведінку, призводить не тільки до правової невизначеності з огляду їх очікувань, але й до негативного зміщення моральних орієнтирів у всьому суспільстві.

1. Конституція України від 28 червня 1996 року
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
2. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
4. Статистична інформація про стан злочинності та результати прокурорсько-слідчої діяльності. Офіційний сайт Генеральної прокуратури України.
URL: <https://www.gp.gov.ua/ua/statinfo.html>.
5. Судова статистика. Офіційний сайт судової влади.
URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/.
6. Єдиний державний реєстр судових рішень.
URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/83537959>.
7. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року URL:
<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
8. Процесуальний статус потерпілого у кримінальному процесу: як в законі і на практиці. URL: https://ukrainepravo.com/scientific-thought/legal_analyst/protsesualnyy-status-poterpilogo-u-kryminalnomu-protsesu-yak-v-zakoni-i-na-praktytsi/
9. Єдиний державний реєстр судових рішень.
URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/82885531>.

Кузьменко Анастасія Олексіївна,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри
соціально-гуманітарних дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

EURO-ENGLISH – МОВА XXI СТОРІЧЧЯ

Питання диференціації англійської мови виникло ще у минулому сторіччі під час вивчення концепцій регіональних варіантів у всьому світі. Різноманіття англійської мови історично пов'язане з політико-економічною дія-

льність країн. Морська торгівля між державами Середземноморського басейну та Італією, Францією й Іспанією сформувала мову *lingua franca*, у той час як вторгнення воєнно-морського флоту Британії та розвиток торгівлі у XVII-XIX ст. утворило *creol language*. Загально прийнято розрізняти такі варіанти, як британський, американський, індійський, австралійський, ірландський, канадський, африканський та новозеландський. Сучасна ж англійська набагато значніша за своїм лінгвогеографічним ореолом та етнопсихолінгвістичним складом. Загальні процеси глобалізації, що відбуваються у сучасному світі відображаються на мовно-мовленнєвій універсалізації [1]. Девід Крістал, вивчаючи мовну глобалізацію та домінуючу роль англійської у цьому процесі, вважав, що існують також варіанти мови великих суспільно-політичних утворень, на кшталт *Euro-English* [4, с.183]. Євро-англійська мова – основний засіб міжнаціональної комунікації в Європі та один з головних чинників європейської мовної ситуації [3, с.124].

Хоча деякі науковці, як С.Моллін, не погоджуються з існуванням такого варіанту англійської мови, стверджуючи: «якщо б Євро-англійська мова дійсно існувала, вона б, перш за все, нативізувалася в академічному середовищі, тому що там європейці більш за все спілкуються один з одним англійською» [9, с.163], німецький соціолінгвіст Ю. Герхардс наполягає на офіційному визнанні євро-англійської контактної мови лінгва франка, а також заохочує її популяризацію за допомогою політико-адміністративних заходів [6, с.165].

Тож ми схильні говорити про існування та другу «хвилю» розповсюдження Євро-англійської з утворенням Європейського Союзу, що привнесло багатство гібридних акцентів, варіативність граматичних конструкцій та схем побудови дискурсу, сформувавши низку оригінальних характеристик. Євро-англійська мова – це унікальне поєднання Британського, Американського варіантів, на які вплинули європейські культура, політика та історія [1]. Лінгвісти визначають Євро-англійський варіант як:

1) англійська мова країн Європейського Союзу, окрім Об'єднаного Королівства та Ірландії [7, с. 11];

2) потенційно незалежний варіант англійської мови у Європі [9];

3) сучасний варіант англійської в Європі [2].

До особливостей лексичного наповнення Євро-англійського варіанту М. Кочетова [2], М. Модіано [8], Г. Муррей [10] відносять такі: новоутворення та псевдокалька, порушення у відповідності поняття-тлумачення; надмірне вживання дієслів *do, take, put, make*; фразеологізми, використання 'already' як акцентну частку; аббревіації та скорочення.

Фонологічними характеристиками Євро-англійського варіанту Д. Крістал [4], Дж. Дексі [5] визначають відсутність фонем [θ] та [ð]; заміну лабіально-велярного звуку [w] на [v]; відсутність палаталізації фонем [n] та [t]; фіксований наголос на першій склад; повільний темп мовлення.

Ознаками граматики Євро-англійської мови за М. Модіано [8],

Дж. Дексі [5] є продуктивний префікс *euro-*; невживання закінчення *-s* з дієсловами третьої особи однини; змішення видо-часових форм *simple past* з *present perfect* та *continuous* з *non-continuous*; уникнення герундію; утворення форм дієслів переважно з додаванням закінчення *-ed*, уникаючи неправильних форм дієслів; надмірне вживання фразових дієслів; уникнення артиклів; утворення множини незлічуваних іменників за допомогою закінчення *-s*; превалійне вживання *of*-конструкції на позначення присвоєння; недеференціювання займенників *who* та *which*; використання займенника *this* як в однині так і у множині; спрощення синтаксичної структури речення.

Отже, Євро-англійський варіант є самодостатнім культурносоціолінгвістичним новоутворенням країн Європи, який зберігає основи титанічних варіантів Британської та Американської англійської, але вміщує традиції романистики (середовища, де функціонує Євро-англійський варіант).

1. Карасик В.И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. М.: Гнозис, 2004.
2. Кочетова М.Г. Лингвокультурная значимость английского языка в Европе. Филологические науки. Вопросы теории и практики. Тамбов: Грамота, 2015. №8. Ч.2. С.88-90. – С. 89
3. Мележик К.А. Проблема Евро-английского языка в межнациональной коммуникации. Балтийский гуманитарный журнал. 2017. Т.6. №4(21). С.124-127.
4. Crystal D. English as a Global Language. 2d ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2004.
5. Decsy G. Europe's linguistic future: the Eurish-problem. Eurasian Studies Year-book. 1993. P. 7-18
6. Gerhards J. From Babel to Brussels. European Integration and the Importance of Transnational Linguistic Capital. Jurgen Gerhards. Berlin: Freie Universitat Berlin, 2012. 222p.
7. McArthur T. Oxford guide to World English. Oxford: Oxford university press, 2002. 420p.
8. Modiano M. A new variety of English. English today. 2001. P. 13-16
9. Mollin S. Euro-English. Assessing Variety Status. Tübingen: Gunter Narr, 2006. 230p.
10. Murray H. Swiss English teachers and Euro-English: Attitudes to a non-naïve variety. Bulletin Suisse de Linguistique Applicee. 2003. P. 147-165

Левін Олег Леонідович,
кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри
соціально-гуманітарних дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ВОЛОДИМИР ВЕЛИКИЙ ТА СТАНОВЛЕННЯ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ КИЇВСЬКІЙ РУСИ

Найважливішим елементом будь-якої культури, найвищим показником рівня будь-якої цивілізації є її правова система. Повною мірою це стосується і давньоруського суспільства. Незважаючи на те, що вже понад два з полови-

ною століття у світових і вітчизняних наукових колах точаться суперечки щодо витоків і характеру становлення держави і права Київської Русі, вийшли десятки монографічних праць і сотні статей на цю тему, у зазначеній проблемі все ще лишається чимало "білих плям". Ситуація ускладнюється ще й тим, що протягом майже шести десятиліть у межах колишнього СРСР насаджувався стереотип, згідно з яким категорія "українське право" оголошувалася вимислом західних фальсифікаторів і націоналістів. Але як це все було по справжньому, з історичного минулого треба по новому висвітлювати в нових дослідженнях, що до історії держави та права України.

З християнством прийшла на Русь і головна підстава всіх культурних держав – тобто законоравність. Крім цього, з зростом Церкви треба було застерегти їй певні права, як це було в Греції і Болгарії. Тому вже за часів Володимира на Русі появляється церковне законодавство. До нас дійшов так званий "Церковний Устав князя Володимира", тобто правильник чи збірник законів, що бодай у частині містить церковно-правні норми князя Володимира.

Справу зміцнення юридичної бази князівства продовжив Володимир Великий з його Уставом про десятини, суди і людей церковних та Уставом земляним, де визначались основи державного устрою та правове становище дружинників. Володимир спочатку ввів смертну кару за вбивство і розбій, а потім, з метою поповнення княжої казни, знов повернувся до грошових штрафів за ці злочини. Однак, з одного боку, достеменні тексти таких правотворчих актів київських князів нам невідомі, а з іншого, вони, імовірно, стосувалися лише окремих казусів і тільки доповнювали звичаєве право.

«Устав князя Володимира Святославовича про десятини, суди і людей церковних» – це важлива пам'ятка Руської держави, головне джерело церковного права державного походження, що визначило місце церковної організації в державі, джерело її матеріального забезпечення та сферу юрисдикції. Закон став базисом та міцним фундаментом для подальших уставів. Незважаючи на появу останніх, він продовжував діяти аж до XVIIIст.

Решта Уставу Володимира, тобто саме його частина про церковний суд, являє собою правдоподібне те, що мав і міг скласти перший на усі християнський законодавець у конкретних умовах тодішнього нашого державного і церковного життя.

В другій частині Уставу Володимир віддає церковний суд митрополитові і єпископам над т. зв. «церковними людьми» і світськими в точно означених цивільних і карних справах.

А се церковній суди: роспусть, смилное, заставаньє, умьчка, пошибанье промежи мужемь и женою о животі, въ племени ИЛИ В Ъ сватьстві поймаються, відьство, зеліничьство, потвори, чародьянія, волхвованія, уреканія...» Отже подружні справи й промахи, родинні сварки, побиття батька чи матері, провини проти моралі, ворожбитство — все це належало до церковних судів.

Судове рішення виносилося в усній формі. Виконували його різномані-

тні княжі агенти й вірники, мечники. Система права Київської Русі відповідала розвинутому суспільству.

У Київській Русі існували такі види покарань: потік та пограбування, віра, продаж. Крім того, відшкодування збитків здійснювалося за допомогою штрафів, які називалися головництво, урок, повернення крадених речей.

Великий князь здійснив правову реформу, запровадивши усний звід законів, який Нестор назвав «Уставом Земленным», чим істотно вдосконалив «Закон Русский», що діяв за часів князя Олега. Прагнучи укріпити зв'язки між окремими землями й посилити великокнязівську владу,

Устав Володимира витворився як під впливом юридичних пам'яток Сходу, так і Заходу, а водночас місцеве життя народу і староруське звичаєве право теж мало свій вплив на Устав Володимира. Таким чином разом із християнством Володимир запровадив на Русі законність. До помочі в цій реформі Володимир створив прибічну раду, зложену з дружинників, бояр і єпископів. Архієпископ, як це було на Заході, займав почесне місце в цій раді, був немов заступником князя. Ця рада була законодавною установою. Перші Володимирові закони були ліберальні. Він зніс кару смерті, а злочини карав тільки грошевою карою. Однак, коли в наслідок цього розмножилися розбійники, Володимир за порадою єпископів знов повернув кару смерті [1].

Після смерті Володимира Великого спалахнула боротьба за київський стіл між його синами. Переможцем виявився Ярослав, який уклав юридичний збірник, що увійшов в історію під назвою "Правда Ярослава", або "Найдавніша Правда". В основі цієї кодифікації також лежить давньоруське звичаєве право Володимира Великого.

Устав був створений Ярославом шляхом кодифікації норм церковного права. Вчений оцінював його появу як логічне продовження законів Володимира та доповненням до Руської Правди [2]. Одне певне, що нащадки Володимира — це були квіти, виплекані на шляхетному пні. Володимир передав своїм нащадкам весь багатий зміст своїх великих прикмет. І сповнилися слова римського поета, який каже: *Fortes creantur fortibus* — сильні д а ю т ь життя сильним.

Немає сумніву, що Володимир — ц е людина велика, одна з найбільших, що її висунуло життя на горизонті нашої історії. Є люди, що ніколи не минаються, — не тільки тому, що залишають по собі осяги своєї діяльності, але передовсім тому, що вони самі, як явища, мають у собі щось незрівняно більше від своїх осягів. До цього роду людей належав Володимир. На тлі його доби його особистість променіє на правду ясно і величаво. «Тому історія, така вередлива в оцінці заслуг і скупа в роздаванні титулів, надала йому назву „Великий“, спільну з дуже нечисленими, а при тім дуже заслуженими одиницями» [3].

Для нас сьогодні св. Володимир Великий — це символ і програма. Ця програма зобов'язує нас до мужньої боротьби за Володимирову віру на тере-

нах його колишньої Держави. Для будівничих українського державництва Володимир — теж програма. Вона зобов'язує їх будувати державу на тих основах, що їх поклав Великий Володимир — тобто на основах християнства. Тільки християнська Україна буде сильна і довготривала

1. П.Вр.Л., С. 86.
2. Павлов А.С. Курс церковного права / А.С. Павлов. – СПб: Репринтне издание издательства «Лань», 2002, С.150-154.
3. Н. Полонська – Василенко Розквіт Київської Держави. «Енцикл. Українознавства», т. II, Мюнхен—Нью-Йорк 1949, С. 416.

Межевська Лілія Володимирівна,
кандидат юридичних наук, доцент
заступник декана
з навчально-методичної роботи
юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,

ПРОГРАМИ З ЕКОЛОГІЗАЦІЇ АГРАРНОГО ВИРОБНИЦТВА

Сучасний стан аграрного виробництва вимагає використання більш інтенсивних методів господарювання, це пов'язано перш за все зі зростанням економіки. Одне з найосновніших завдань сільськогосподарських підприємств є екологізація усіх виробничих процесів.

Існує декілька видів програм з екологізації аграрного виробництва, до них зокрема, належать: програма *економічного регулювання* – яка базується на кількості використання природних ресурсів та розміщення відходів, платі за забруднення, відшкодуванні збитків згідно Закону України «Про охорону навколишнього середовища»; програма *фінансового регулювання* – формується за рахунок коштів державного бюджету, фонду охорони навколишнього середовища, коштів інвесторів та благодійних організацій; програма *держпідтримки* – складається з реалізації великих екологічних проектів державного або регіонального рівнів. Також до цієї програми відносять зовнішньоекономічну політику та підтримку соціальної сфери.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. На дослідження проблеми щодо екологізації аграрного виробництва звертали увагу такі науковці як: Г.І.Балюк, Т.О.Коваленко, Т.А. Сафранов, Н.В.Зіновчук, Н.С. Макарова, А.Я. Сохнич, тому що, екологічна складова у аграрному виробництві потребує не тільки розробку напрямів екологізації, а й наукові підходи які наприклад спрямовані на ефективне використання ґрунту, отримання стабільних врожаїв сільськогосподарського призначення.

Станом на сьогоднішній день, екологізації аграрного виробництва присвячено безліч публікацій, проте питання щодо їх застосування на практиці і досі залишається актуальним.

На разі під екологізацією розуміють відтворення природних ресурсів, шляхом вдосконалення технології, організації матеріального виробництва, підвищення ефективності праці в екологічній сфері. При цьому основними напрямками екологізації виробництва є розроблення й наукове обґрунтування нових технологічних процесів, оптимізація експлуатації природних ресурсів, їх комплексне й багаторазове використання, рекультивація природного середовища.

Незалежно від форми господарювання метою сільського господарства є виробництво максимальної кількості продукції навіть за рахунок збільшення ступеня інтенсивності навантаження на земельні ресурси. У практиці зменшення родючості викликане багатьма причинами: виснаженням традиційних технологій землеробства, недоліками в агротехніці, неврахуванням в науково-технічному прогресі в сільському господарстві природоохоронних факторів [1, с.48].

На думку Т.Л. Шкабара, потенційні екологічні переваги вітчизняного аграрного сектору на рівні окремих суб'єктів господарювання слід забезпечувати на основі двох взаємодоповнюючих підходів: 1) оптимізація агроекологічних процесів з позицій підприємницького збалансування систем землеробства, рослинництва, тваринництва; 2) екологізація основних і додаткових процесів аграрного виробництва відповідно до концепції сталого розвитку [4, с. 133]. Під екологізацією аграрного виробництва слід розуміти процес цілеспрямованих перетворень у продуктивних силах і виробничих відносинах, що знижують негативний вплив на природне середовище та забезпечують ефективне використання ресурсів. Об'єктами екологізації аграрного сектору є процеси споживання наявних в господарствах ресурсів та забруднення навколишнього середовища.

Негативним фактором на шляху до екологізації є те, що сьогодні в Україні практично не здійснюється єдина послідовна державна політика щодо екологізації економіки, в основі якої лежать запровадження та реалізація принципів раціонального природокористування з мінімізацією негативного впливу на екологічні об'єкти під час здійснення антропогенної діяльності.

Вивчаючи досвід ведення екологічного сільського господарства в європейських країнах, слід виділити спільні мотиви заінтересованості підприємств у переході на альтернативне виробництво. Вони зумовлені, насамперед, можливістю реалізації своєї продукції за підвищеними цінами за рахунок вищої її якості. Використання у сівозмінах бобових культур дозволяє вирішувати питання забезпечення кормами тваринництва й органічними добривами – рослинництва. Тому більшість екологічних господарств розвивають у себе галузі рослинництва і тваринництва. Організація внутрішньогосподарської переробки і прямий збут продукції дає змогу більш раціонально використовувати ро-

бочу силу і підвищувати прибуток підприємства. Усі вище перелічені чинники, що доводять необхідність розвитку екологічного виробництва, повною мірою стосуються і вітчизняного сільського господарства[2, с. 113].

На погляд фахівців, ще одним важливим напрямом екологізації використання земель сільськогосподарського призначення є впровадження сучасних технологій використання решток сільськогосподарського виробництва: гною, соломи, жому. Заміна синтетичних мінеральних добрив гноєм і компонентами збагачує ґрунт органічними речовинами, відграє вирішальну роль у підвищенні його родючості.

На сьогоднішній день проблема екологізації аграрного виробництва є суттєвою перешкодою для визнання України такої, що формує позитивний імідж суспільства в цілому, тому що безліч країн світу вже давно сприяють екологічному розвитку, не тільки на законодавчому рівні, але і втілюють це на практиці.

Ми вважаємо, за потрібне популяризувати не тільки екологізацію аграрних виробництв, але і усієї екології в цілому. Але цим має займатися не тільки держава, а й усі пересічні громадяни. На нашу думку, в школах потрібно ввести екологію як предмет, а в університетах збільшити кількість годин присвячених як екології, так і екологічному праву. Адже екологізація надає можливість виробляти більш безпечний продукт, а також при цьому не зашкодити навколишньому середовищу.

1. Безус Р.М. Ринок органічної продукції в Україні: проблеми та перспективи / Р.М. Безус, Г.Я. Антонюк / Економіка АПК. 2011. №6. С. 47–52.

2. Бондарчук Н.О. Земельні правовідносини в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку. Підприємництво, господарство і право. 2017. № 3. С. 111-113.

4. Шкабара Т.Л. Екологічний потенціал вітчизняного аграрного господарювання в умовах сучасних Євроінтергаційних процесів / Т.Л. Шкабара, А.Ю. Остапенко / Науковий вісник ХДУ. 2014. Вип. 7. С. 131–135.

Мірошніченко Любов Василівна,
кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри
соціально-гуманітарних дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

МОВА ФАХІВЦЯ ЯК КУЛЬТУРНЕ ЯВИЩЕ НАРОДУ

Сучасна лінгвістика розглядає мову як суспільне явище, що тісно пов'язане з культурою та історією того чи іншого народу. Дослідниця, кандидат педагогічних наук, Удовиченко Ганна Михайлівна, яка вивчає когніти-

вну лінгвістику та методи дослідження концептів, зазначає, що «людський інтелект, як і сама людина, не мислимий поза мовою і мовною здатністю, як здатністю до творення і сприйняття мовлення. Мова втручається в усі розумові процеси, створює нові ментальні простори» [2, 15].

Питанню культурно-національної специфіки в розвитку нації народу, його мовлення присвячено низка наукових робіт багатьох дослідників, а саме: О. Бабкіна, А.Вежбицької, Д.Добровольського, О.Селіванова, В.Телія та інших, які визначають поняття культурно-національної концепції у власне лінгвістичних термінах. Кожна людина, яка досконало вивчає свою мову, водночас знайомиться з традиціями і культурою свого народу. Багато хто схильний до думки, що мову можна вивчати через літературу, адже її різнобарв'я простежується і в різних літературних жанрах. Мовленнєвий запас людина поповнює завдяки вживанню народних прислів'їв, приказок, пісень, віршів та інше. Широке розмаїття художніх засобів, фразеологізмів використовується в літературній мові різними митцями та письменниками, культурними та громадськими діячами: «А віз і нині там» Л. Глібова, «Маємо те, що маємо» Л. Кравчука, «Спляча красуня» Ш. Перро, «Бути чи не бути» В. Шекспіра, «Нам спокій тільки сниться» О. Блока. У професійному мовленні варто звертати увагу на вживання різних видів фразеологізмів або крилатих висловів. У писемному діловому мовленні потрібно уникати використання фразеологізмів, а в усному вони допускаються, але доречні і не образливі. Уживання таких висловів робить усне спілкування цікавим, а мовлення оригінальним і влучним, вносячи елемент неофіційності під час ділового спілкування, що дасть змогу зняти напругу в конфліктних ситуаціях. Найчастіше вживаються прислів'я та приказки (вік живи – вік учись, хто рано встає, тому бог дає; танцювати під чиюсь дудку, грошей – кури не клюють, ні світ, ні зоря). Багато висловів походить ще з античних часів (авгієві стайні, дамоклів меч, гордіїв вузол, ахіллесова п'ята, перейти Рубікон, яблуко незгоди, вавилонська вежа; альфа і омега (початок і кінець), сади Семіраміди (прекрасні місця), крокодилячі сльози (удаваний плач), золотий вік (епоха розквіту, щаслива пора)), з Біблії (блудний син, ноїв ковчег, шлях на Голгофу, неопалима купина (безсмертя народу), співати Лазаря (безпідставно жалітися), книга за сімома печатями, кари єгипетські) [3, 130].

Одним з різновидів фразеологізмів є канцеляризми, сталі словосполучення, які варто використовувати під час ділового спілкування, оскільки вони надають текстам офіційності, однозначності та лаконізму: круглий стіл, докласти зусиль, внести лепту, увійти в ритм, тримати курс, доводити до відома, брати до уваги, зупинитися на питанні, взяти за основу, вжиті заходи, порядок денний, чинне законодавство, закон набуває чинності, брати участь, врахувати обставини, зберігати спокій, усунути недоліки, зосередити увагу, зберігати спокій, прийти з повинною, зважати на обставини, нарікай на себе, першорядне значення, на ваш погляд, у службових справах, принаймні, стан справ, щонайменше, за вимогою, на вимогу, через недбалість, через не-

доумство, через непорозуміння, через неспроможність, за ухвалою суду, за дорученням, за сумісництвом, за фахом, на розсуд керівництва, надати можливість, вдаватися до суворих заходів, притягувати до відповідальності, залучати до роботи, закликати до порядку, вирішити, дійти згоди, порозумітися, взяти до відома, вжити рішучих заходів, приступити до виконання обов'язків, розпочати обговорення, належить виплатити, сплатити, спало на думку та інші.

Мову називають «вмістилищем знань», вона накопичує й закріплює в своїх одиницях (головним чином у словах, у стійких сполуках і фразеологічних зворотах) історичний досвід народу, є його носієм та своєрідним дзеркалом життя народу, відображенням його внутрішнього світу, неповторності менталітету.

Професійна мова юриста або правоохоронця має бути на високому рівні, адже фахівець цієї галузі завжди перебуває в процесі комунікації. Відомі слова Сократа: «Скажи мені що-небудь, щоб я тебе побачив», — підтверджують думку про те, що мова людини, в першу чергу, характеризує її як освічену і розумну людину, яка вміло може висловити та довести свою думку. Мова правника (юридична мова) — це функціональний різновид літературної мови, що має відповідні стилістичні та структурно-жанрові риси, зумовлені специфікою правової сфери та її комунікативно-професійними потребами; вона є основною формою існування правових актів. Юридична мова має специфічні риси, традиції, правила, особливості логіки та функцій. Мова в діяльності юриста виступає як носій інформації і як спосіб впливу на людину або групу осіб. Тому кожний фахівець має дбати про поповнення свого словникового запасу слів, уміння вживати правильно термінологію. Для використання в своєму мовленні різних крилатих висловів, які стануть в нагоді під час спілкування в юридичній галузі, наводимо ряд висловлювань: «Дія не робить винним, якщо не винен розум», «Правова дія, яка завершилась, не скасовується жодною наступною дією», «Закон вирішує більш справедливо, ніж людина», «Справедливість і благо – закон законів», «Тягар доведення лежить на тому, хто стверджує, а не на тому, хто заперечує», «Докази треба не перелічувати, а зважувати», «Сила доказів (аргументів) в їх вагомості, а не кількості», «Закони дозволяють використовувати зброю проти тих, хто озброєний», «Буквоїдство не годиться судді», «Від слів закону не слід відступати; не треба відступати від букви закону», «Добросовісність протилежна обману та хитрощам», «Добросовісність (сумління, доброчесність) не дозволяє, щоб двічі карали за одне й те саме» (Гай), «Добрі судові рішення зміцнюють правосуддя; обов'язок доброчесного судді – приймати рішення, які сприяють розвитку правосуддя», «Добрим шкодить той, хто щадить злих» (Сенека), «Ніхто не несе покарання за думки» (Ульпіан), «Той, хто вчиняє злочин таємно, заслуговує більш суворого покарання, ніж той, хто робить це відкрито», «Совість – це тисяча свідків», «Право не може існувати, якщо не буде правознавців», «Приватні угоди, які суперечать принципам цивільного

права, недійсні» (Ульпіан), «Втручання у справи, які особисто вас не стосуються є провиною (помилкою); винен той, хто втручається у справи, які його не стосуються» (Ульпіан), «Давати, робити, надавати» (юридична формула зобов'язання), «Краще бути обманутим, ніж обманути іншого», « На основі того, що може статися випадково або одноразово, право не встановлюється» (Цельс), «З голої обіцянки жодна справа не народжується; на підставі простої обіцянки жоден позов не виникає» (Павло), «Сказане шкодить, неказане не шкодить», «Факти вагоміші за слова», «Обман породжує обман», «Похвально робити те, що личить, а не те, що дозволяється» (Сенека), «Незнання не є доказом» (Спіноза), «Ми всі служимо законам, щоб бути вільними» (Цицерон), «Свобода – це можливість робити те, що дозволено правом», «Погане те правління (влада), де народ керує вождями» (Сенека), «Рука руку мие; кругова порука» (Сенека), «Краще те правосуддя, що дійсно запобігає, ніж те, що суворо карає», «Покарання, яке застосовується до окремих осіб, навіює страх на всіх» [1, 162] та ін.

Отже, мовлення професійного фахівця має бути відшліфоване та унормоване, адже мова – це скарбниця культури, вона зберігає національні надбання в лексиці, граматиці, фразеології, фольклорі, художній та науковій літературі.

1. Вакуленко Т., Косенко Н. Українська мова. Практичний poradник. – Х.: ВД «Школа», 2009. – 352 с.

2. Удовиченко Г. М. Місце когнітивної лінгвістики в сучасному мовознавстві Наукові праці. Філологія. Мовознавством. – Кривий Ріг, 2014 – С.15.

3. Ужченко В.Д. Фразеологія сучасної української мови. Навчальний посібник. –К.: Знання, 2007. – 494 с.

Обушенко Наталія Миколаївна
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА ЯК ОБОВ'ЯЗКОВА УМОВА РОЗБУДОВИ СОЦІАЛЬНОЇ І ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ

Однією із обов'язкових умов розбудови демократичної, правової, соціальної держави із розвиненим громадянським суспільством є всебічне вдосконалення механізму реалізації права. Особливо гостро стоїть питання вдосконалення в усіх найбільш важливих сферах суспільного життя такої форми правореалізації, як правозастосування. Адже низький рівень ефективності

правозастосовної діяльності може завдати суттєвої шкоди як окремим суб'єктам, так і суспільству в цілому.

Неякісний та неефективний правозастосовний процес поступово виливається у негативне ставлення людей до влади, зниження рівня довіри до неї, населення перестає вірити у здатність влади ефективно керувати суспільними процесами, що, у свою чергу, може призвести до появи дисбалансу в усій системі суспільно-державних відносин. З огляду на це перед державою постає важливе завдання, сутність якого полягає в організації та налагодженні правозастосовної системи таким чином, щоб рівень її ефективності максимально відповідав нагальним потребам суспільства, забезпечував його стабільний розвиток та гарантував надійний захист. Враховуючи мінливість та динамізм суспільних відносин, постійне підвищення ефективності правозастосовної діяльності, зокрема у сфері трудових відносин, має перетворитися на безперервний процес.

Під ефективністю правозастосовної діяльності у сфері трудового права слід розуміти такий її стан, який гарантує найбільш повне досягнення цілей норм та інститутів трудового права при мінімальних затратах часу та ресурсів.

Вважаємо, що підвищити ефективність правозастосовної діяльності у сфері трудового права можна в такі способи:

1. Підвищити якість правотворчої діяльності. Норма права є юридичною основою правозастосування, тож ефективність застосування норм трудового права прямо залежить від того, наскільки якісно працюють правотворчі органи та посадові особи. Правотворчість – це соціальна, державна і громадська діяльність, у результаті якої утворюється, підтримується і розвивається система законодавчих актів та інших правових норм.

І законотворчість, і підзаконна нормотворчість являють собою складні процеси, які включають виявлення необхідності впорядкування тих чи інших суспільних відносин, розробку проекту відповідних нормативно-правових актів, їх обговорення, документальне оформлення та безпосереднє впровадження у життя. Складність правотворчих процедур, а також досить велика кількість суб'єктів, що їх здійснюють, так чи інакше призводить до появи у законодавстві різного роду недоліків, як-от прогалин, колізій, юридичних помилок, великої кількості оціночних категорій, неточностей у формулюванні тощо. Усе це, у свою чергу, неминуче впливає на ефективність правозастосовного процесу – страждають його якість та оперативність.

З метою підвищення ефективності застосування норм трудового права має бути вжито низку заходів ще на рівні правотворення, наприклад: постійне спостереження за динамікою та змінами у трудових і тісно пов'язаних із ними відносинах, оновлення у зв'язку із цим чинного трудового законодавства, розробка та прийняття нових норм із наступним скасуванням норм, на зміну яким вони приходять, постійні моніторинг та ревізія трудового законодавства, вдосконалення процесуально-процедурних моментів на рівні відпо-

відних нормативно-правових актів, кодифікація та уніфікація трудового законодавства, а також його гармонізація із міжнародними нормами, вимогами та стандартами у сфері використання найманої праці тощо.

2. Наступним кроком на шляху покращення ефективності має стати правильний розподіл компетенцій між суб'єктами правозастосування. Для сфери трудового права це питання особливо актуальне, оскільки коло суб'єктів, що можуть застосовувати його норми, ширше, аніж у інших галузях права. Правильна науково обґрунтована організація структури правозастосовних органів та посадових осіб, а також чіткий розподіл між ними питань, які вони можуть вирішувати, є однією із заporук ефективного правозастосування, адже це гарантує відсутність конфліктів повноважень, унеможливає тяганину та перекладань своїх обов'язків щодо застосування норм трудового права на інших суб'єктів тощо.

Особливого значення питання розподілу правозастосовних повноважень набувають під час вирішення трудових спорів (як індивідуальних, так і колективних), оскільки трудове законодавство передбачає декілька різновидів суб'єктів, що здійснюють розв'язання трудових конфліктів.

Вважаємо за необхідне підкреслити, що вдосконалення організації системи суб'єктів, які застосовують норми трудового права, як одного зі шляхів підвищення ефективності правозастосування безпосередньо пов'язане із нормотворчістю. Адже основні питання щодо розмежування повноважень та сфер регулятивного впливу правозастосовних суб'єктів визначається на рівні законодавства, що зайвий раз підкреслює значення якісної нормотворчості для ефективної правозастосовної діяльності.

3. Ще одним важливим моментом, який слід враховувати у процесі поліпшення ефективності застосування норм трудового права, є постійне підвищення рівня професійної та правової культури, а також правосвідомості.

Для людини володіння професійною культурою – це результати трудової діяльності, які зумовлені високим ступенем професійної моралі та загальноприйнятими нормами поведінки особи [1, с. 74]. Професійна культура характеризує особу як працівника, його обізнаність у своїй спеціальності, ставлення до професійних обов'язків, продуктивність та якість роботи та ін.

Правова культура – це частина духовної культури, яка характеризує ступінь досконалості законодавства, його знання і розуміння громадянами і посадовими особами, правильної реалізації правових вимог та дотримання законності в суспільстві. Вона являє собою позитивну якість розвитку правового життя суспільства і особистості. Правова культура суспільства – це позитивна якість розвитку правового життя суспільства, яка забезпечує його стабільність і подальший прогрес [2, с. 112].

Правова культура виступає важливим елементом, що характеризує рівень правової зрілості особи. Причому мається на увазі не проста обізнаність щодо наявності тих чи інших правових положень та їх дотримання, а вміння розпізнавати, усвідомлювати право як одну з найвищих суспільних цінностей

і на підставі цього судити про його вимоги та принципи.

Правосвідомість є сукупність уявлень і почуттів, ідей та переконань, що виражають ставлення людей до права і правових явищ у громадському житті. З приводу даного явища слушно зазначає О. Ф. Скакун – «правосвідомість – це система ідей, уявлень, емоцій і почуттів, які виражають ставлення індивіда, групи, суспільства до чинного, минулого та бажаного права, а також до діяльності, пов'язаної з правом. Ключовий пункт правосвідомості – усвідомлення людьми цінностей природного права, прав і свобод людини і оцінка чинного права з погляду його відповідності загальнолюдським цінностям, що знайшли закріплення в міжнародних документах про права людини. Правосвідомість не тільки виражає ставлення індивіда до правової дійсності, а й спрямовує її на певні зміни в правовому середовищі, прогнозує і моделює їх» [3, с.462].

Особливе значення підвищення рівня правової культури та правосвідомості правозастосовних органів відіграє як засіб протидії таким негативним проявам у їх діяльності, як хамство, безпідставна тяганина, особиста зацікавленість правозастосовних суб'єктів у прийнятті відповідного рішення, корупція тощо. Здійснюючи відповідні правозастосовні дії, компетентні органи та посадові особи повинні керуватися принципами верховенства права, законності та гуманізму, вони мають виходити із пріоритету прав людини та громадянина (зокрема, права на труд), діяти не з власних корисних мотивів, а спиратися на потреби та інтереси як окремих осіб, так і суспільства в цілому.

4. Як ще один напрям вдосконалення ефективності правозастосовної діяльності у сфері трудового права, на нашу думку, слід вказати підвищення якості державного нагляду та контролю за законністю правозастосування.

Правозастосування у кожному випадку його здійснення пов'язане з реалізацією владних повноважень. Тож обов'язок держави – спостерігати за протіканням правозастосовних процесів та контролювати законність їх здійснення щодо тих чи інших осіб. У разі необхідності контрольно-наглядові органи можуть втручатися у здійснення правозастосовної діяльності з метою попередження та припинення порушення прав тих, стосовно кого вчиняються правозастосовні дії, відновлення порушених прав та притягнення винних осіб до відповідальності.

5. Останній напрям підвищення ефективності правозастосовної діяльності у сфері трудового права – це поліпшення кадрового та матеріально-технічного забезпечення правозастосування.

Кадрове забезпечення – це специфічна, повторювана діяльність, здійснювана у процесі управління, змістом якої є забезпечення правозастосовних органів необхідним контингентом людей, що відповідають певним вимогам, а також інформацією про них, впровадження науково обґрунтованих методів добору, розстановки, навчання, виховання, стимулювання кадрів, правового регулювання виконання ними своїх функціональних обов'язків та надання їм правового захисту.

Стосовно матеріально-технічного забезпечення, то необхідно відзначити, що воно полягає у наданні правозастосовним суб'єктам усіх необхідних матеріальних та технічних ресурсів для нормального здійснення ними свого функціонального призначення. До основних матеріально-технічних ресурсів слід віднести приміщення, транспорт, технічні засоби, фінансування, документи, методична та наукова література тощо..

Отже, усе вищевикладене дає підстави стверджувати, що сьогодні якість правозастосовної діяльності у сфері трудового права ще далека від ідеальної, проте ті недоліки, що існують у ній, не є неподоланими і цілком можуть бути вирішені завдяки кропіткій та послідовній роботі. При цьому необхідно мати на увазі, що підвищення ефективності застосування норм трудового права можливе не лише через вдосконалення нормативно-правової бази, а й через відповідні зміни та перетворення у соціальному середовищі, в якому, власне, і функціонують правові норми та правозастосовні суб'єкти.

1. Бибик С. П. Сюта Г. М. Словник іншомовних слів: тлумачення, словотворення та слововживання / За ред. С. Я. Єрмоленко.-Харків «Фоліо», 2006,-с.623

2. Щёкин Г.В. Социальная теория и кадровая политика: Моногр. – К.: МАУП, 2002. – 576 с.

3. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: Підручник / Пер. з рос. — Харків: Консум, 2003. — 656 с.

Огороднійчук Ірина Анатоліївна

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри філософії,
політології, психології і права

Бикова Світлана Валентинівна

кандидат психологічних наук,
доцент кафедри філософії,
політології, психології та права

*(Одеська державна академія
будівництва та архітектури)*

ЗНАЧЕННЯ ТА РОЛЬ ПРАВОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Сучасні світові процеси призвели до того, що проблеми кардинального перегляду та оновлення освіти набули пріоритетного значення. Серед шляхів подолання сучасної кризи світове співтовариство називає зміну освітньої парадигми. У цьому контексті заклади вищої освіти мають інноваційно надавати свої послуги у вигляді нових технологій застосування та використовуваних

ня сучасних знань. Важливо усвідомлювати, що така парадигма передбачає принципово новий підхід до суб'єктів освітнього процесу та їх взаємовідношень. В Україні певні труднощі у подоланні кризових явищ в освіті пов'язані не лише з глобальними факторами, але також із різноманітними внутрішніми причинами. Слід наголосити на тому, що якість освіти є нашим національним пріоритетом в умовах виконання положень міжнародного та національного законодавства щодо реалізації прав громадян на отримання якісної освіти. Забезпеченню високого рівня освіти мають бути підпорядковані усі фінансові, кадрові та науково-методичні ресурси нашого суспільства, а також освітня політика у нашій державі. Висока якість освіти передбачає органічний взаємозв'язок освіти та науки, а також теорії та практики. Правова освіта в цьому контексті передбачає:

- гармонійне входження особистості до правового та політичного світу;
- засвоєння правових цінностей демократичного суспільства;
- розвиток позитивної правосвідомості, правової культури та правової компетентності;

Правова освіченість (за А.Столяренко) характеризується наявністю у громадянина знань, поглядів і переконань, що дозволяють вірно розуміти й оцінювати правову сферу суспільства, права та свободи, їх межі, зв'язки прав, свободи та відповідальності. Правова вихованість громадянина відрізняється: повагою до закону та законності, ставленням до них як до групи вищих соціальних цінностей, як до норм, що стверджують мораль і захищають людину. Правова навченість громадянина включає: знання мінімуму нормативних документів, необхідних для життя, роботи і поведінки в побуті; навички правомірної поведінки й вміння розв'язувати юридичні проблеми у житті та діяльності, знання можливостей, порядку і правил юридичного захисту своїх прав та інтересів; знання й навички правомірного забезпечення особистої безпеки, меж необхідної оборони, тощо. Правова розвиненість являє собою схильність до застосування орієнтирів, роздумів, оцінок, рішень, що відповідають вимогам правомірної поведінки; наявність якостей, які не допускають ризиковану, необачну, легковажну, розпущену, провокуючу злочинця поведінку; мотиви до само формування правової культури. Правова компетентність являє собою знання, що допомагають розв'язати якусь конкретну проблему або задачу, пов'язану з правом. До правової компетентності входять не тільки конкретні, безпосередньо пов'язані з проблемою чи питанням, що виникли, знання, орієнтації, способи дії, але й знання опосередковані, за допомогою яких можна знайти шлях, спосіб отримання необхідних знань, відомостей, або допомоги. Це й практичне оволодіння сучасними технологіями, вміння орієнтуватись в потоці інформації, яка їм передається, вміння обирати з неї найбільш важливе й цінне. Правова компетентність – це не тільки пасивне засвоєння знань, але й їх застосування на практиці. Як вид соціально-правової діяльності вона може включати такі рівні: повсякденний рівень (первинний), що виявляється у вчинках, діях згідно з логікою своєї пра-

вової компетенції, практичне застосування знань у правовому просторі. Другим рівнем є теоретичний рівень, на якому відбувається осмислення права, його меж, нормативів, з'ясування способів і засобів поведінки з ним, упорядкування й удосконалення знань про право.

Правова компетентність включає регулювання вчинків, дій, поведінки людей у сфері права, а також перетворення, зміну правової свідомості з тим, щоб вона (за змістом і побудові) відповідало об'єктивним параметрам права, правовим нормам, але включає аналіз особистого й колективного досвіду правових відносин і спілкування, спостереження над системою правових інститутів і норм, навчання (самонавчання) правових навичок і правових знань. Правова компетентність містить у собі здатність мислити правовими категоріями, діалектично пов'язувати з ними розбіжні з правом галузі трудової діяльності, соціальні і духовні явища суспільного життя, орієнтуватися на їх вирішення відповідно до прогресивних тенденцій розвитку суспільства. До правової компетентності майбутнього інженера входить, у першу чергу, відображення правових аспектів своєї професії, роду діяльності, конкретної організації виробництва; знання правових норм і законів, у межах яких протікає їхня безпосередня діяльність, настанова на правомірність дій і поведінки, навичок та досвіду вирішувати правові задачі зі своєї спеціальності. Це підтверджує наше припущення про те, що досліджувати правову компетентність має сенс на стику різних видів діяльності, і вона за своєю суттю є діяльнісною якістю особистості. Щоб констатувати наявність такої якості зовсім не обов'язково бути кваліфікованим спеціалістом у галузі юриспруденції, мати безпосередній правовий досвід роботи.

Окрім правознавства, яке складає основу правової освіти, до наук, які мають ретельно вивчатись слід віднести: філософію, політологію, історію, соціологію, культурологію, психологію та ін. Поряд із цим сам процес передачі знань має бути не лише теоретичним, але й практичним. Забезпечення високого рівню вище зазначених умов, безперечно потребує глибокого та цілеспрямованого реформування сучасної правової освіти в Україні. Варто усвідомлювати, що правова освіта передбачає вивчення не лише певних правових дисциплін, вона має включати важливі гуманітарні програми, які розвивають особистість у ціннісному та світоглядному відношенні. Таким чином, правова освіта являє собою систему виховних та освітніх заходів, спрямованих на формування у особистості позитивної правосвідомості, правової компетентності та правової культури. Якісна та сучасна правова освіта має бути спрямована на розвиток компетенцій, необхідних для захисту законних інтересів, прав та свобод особистості. Вищезазначені завдання правової освіти мають знаходити конкретизацію та реалізацію шляхом цілеспрямованого формування наукового та критичного мислення в освітньому процесі. У цій системі особливого значення набуває система правового інформування населення із метою розвитку позитивної правосвідомості, правової компетентності та правової культури в нашому суспільстві.

1. Столяренко А. М. Психология и педагогика: [учебное пособие для вузов] / А. М. Столяренко. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2001. – 423 с.
2. Клочкова Д. М. Основні критерії формування правової компетентності майбутнього вчителя / Д. М. Клочкова // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. – Луганськ, 2009. – № 23 (186). – Ч. 3. – С. 207-212.
3. Новиков А. М. Методология образования / А. М. Новиков. – [Изд. второе]. – М.: «Эгвес», 2006. – 488 с.
4. Полякова М. Е. Формирование правовой компетентности студентов технического вуза: дис. канд. пед. наук / 13.00.08 / Марина Евгеньевна Полякова. – М., 2007. – 143 с.
5. Болотова Е. Л. Система непрерывной правовой подготовки педагогических кадров: автореф. на соискание ученой степени докт. пед. наук: спец. 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / Е. Л. Болотова. – М., 2007. – 46 с.

Орлова Олена Олександрівна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри
загальноправових дисциплін
Сойка Юлія Юрївна,
студентка юридичного факультету
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

НАСЛІДКИ «БРЕКСІТУ» ДЛЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ТА УКРАЇНИ

У 2019 р. було внесено зміни до Конституції України, які закріплювали, що Україна обрала європейський та євроатлантичний курс інтеграції. Тому, процеси і зміни, які відбуваються в Європейському Союзі (далі – ЄС) становлять для нашої держави значний інтерес.

Останнім часом досить активно обговорюють вихід Великої Британії зі складу Співтовариства, це викликало велику дискусію не тільки в політичній сфері, але й в науковій. На сьогоднішній день найголовніше визначити наслідки цього процесу і коло суб'єктів на які вони поширяться.

У своїх працях питання щодо причин та наслідків «Брексіту» розглядали як зарубіжні дослідники, такі як: Брайан Віллер та Алекс Хант, так і вітчизняні: Р. Вольчук, Т. Кирилук, І. Яковюк, Б. Немировський, А. Рафалта ін.

У сучасних умовах в ЄС існують безліч проблем. Співтовариство переживає критичний період в історії. До терористичних і міграційних загроз додалась і проблема «Бексіту».

У своїй роботі О. Івасечко, О. Коваль зазначили, що вихід Великої Британії з ЄС, безумовно, нанесе непоправну шкоду не лише самій країні, яка так

чи інакше змушена буде пристосовуватись до нових умов поза межами Співтовариства, але й усім членам ЄС, а особливо тим, які мають тісні відносини зі Сполученим Королівством. З-поміж 27 країн-членів 6 представників ЄС зіткнулися з масштабними наслідками «Брексіту». Ця група держав включає в себе середземноморські курорти (Мальта і Кіпр), а також країни, громадяни яких в пошуках роботи зупиняли свій вибір на Великобританії (Польща, Латвія, Литва і Північна Ірландія). Ці нації покладали великі надії на Британію як у питаннях товарообігу, так і у відношенні до туризму. Згідно з даними МВФ, товарообіг ЄС і Великобританії в 2015 р. склав більше 500 млрд. дол., і саме тому розгляд торгових питань з економічної точки зору стане серйозним завданням у разі імплементації «Брексіту»[1, ст. 140].

Враховуючи зазначене, через вихід Британії постраждає не тільки остання, але й інші країни, найбільше з яких Ірландія. Серед країн, які відчують на собі негативні наслідки «Брексіту», Ірландія зайняла перше місце, оскільки на неї припадає 18,6% світових торгових потоків держави. Також, проблеми можуть виникнути в міграційній сфері, в тому числі знизяться доходи в туристичній галузі.

М. Дев'яткіна вважає, що у сфері цивільного судочинства також буде відчутний негативний вплив «Брексіту». Скоріше за все, Лондон втратить свій статус, як центра з розгляду спорів [2, ст. 97-98]. На сьогоднішній день співпраця судових органів ЄС є дуже тісною, тому вихід однієї з держав-членів може спричинити виникнення і вирішення деяких питань, наприклад; чи зміниться система судочинства і чи надалі система буде працювати так налагоджено.

С. Ніколаєнко відмітив, що існують як негативні так і позитивні наслідки. Серед негативних наслідків називаються такі: 1) необхідність переорієнтації виробництва – в будь-якому разі вихід з об'єднання, яке має спільну економічно політику пов'язаний зі скасуванням преференційних умов торгівлі та інвестицій; 2) порушення соціальної та політичної стабільності, напружене становище в країні – негаразди, пов'язані з переорієнтацією на інші ринки, особливо труднощі з торговельними партнерами, що не входять до ЄС, провокують економічні застої, а невизначеність подальшого курсу держави спричиняє невпевненість населення. Проте існують і позитивні наслідки: 1) вільний вибір політики, не обмежений умовами та цінностями інтеграційного об'єднання; 2) можливість відстоювання інтересів національних виробників та споживачів; 3) збереження культурних цінностей і традицій – Велика Британія дуже пишається своїм минулим, в якому вона була супердержавою, імперією та домінуючим гравцем на міжнародній арені [3, ст. 309-311].

Також О. Івасечко, О. Коваль зазначили, що існує загроза, що «Брексіт» може спровокувати ефект доміно, оскільки ЄС без Британії стає менш привабливим для ліберальних, багатих північних держав, таких як Данія і Нідерланди, в яких все частіше можна почути вимоги до проведення такого ж референдуму. У такому випадку ймовірно, що ЄС буде вдаватися до заходів,

покликаних покарати Британію для того, щоб показати іншим країнам, що їх чекає у разі виходу [1, ст. 141].

Для України наслідки «Брексіту» також відобразяться, так дипломат, експерт «Майдану закордонних справ» О. Хара зазначає, що Великобританія як стратегічний союзник США відіграла важливу роль у формуванні єдиної позиції Вашингтона і Брюсселя щодо стримування Росії. Якщо Британія вийде зі складу ЄС, то «долю» європейських санкцій перейме Франція і Німеччина. Французький сенат, наприклад, останнім часом виступає за поступове скасування санкцій. А Соціал-демократична партія Німеччини завжди критично висловлювалася щодо останніх. Так що без скрупульозного британського втручання, підсумовує аналітик, Росія цілком може домогтися якщо не скасування, то ослаблення санкцій [4, 137].

Отже, враховуючи вище зазначене, можна дійти висновку, що «Брексіт» у будь-якому випадку в більшості тягне за собою негативні наслідки, наприклад: перш за все одним із найбільш негативних наслідків для ЄС є втрата однієї держави-учасниці; виникнення нових суспільних проблем як для Великої Британії, так і для ЄС; суперечки між державами-членами з приводу процесу виходу Великої Британії; втрата міцної співдружності між державами-членами; встановлення нових правил і нових відносин між сторонами; масштабні економічні проблеми. Найбільш негативним наслідком може стати «ефект доміно», адже інші держави-члени, які є більш забезпеченими зможуть припинити своє членство в Співтоваристві. Однозначно «Брексіт» може вплинути і на Україну, оскільки Великобританія відіграє немалу роль щодо політики стримування військових дій.

1. Івасечко О.Я., Коваль О.В. «Брексіт» як новітня загроза цілісності Європейського Союзу: економічні та соціальні наслідки. *Вісник Маріупольського державного університету*. Серія: історія. Політологія. 2016. Вип. 17. С. 136-142.

2. Дев'яткіна М.С. Вплив «Брексіту» на подальший розвиток Європейського Союзу та Великої Британії у сфері цивільного судочинства та міжнародного комерційного арбітражу. *Журнал європейського і порівняльного права*. 2018. С. 97-109.

3. Ніколаєнко С.С. Брексіт: причини та можливі наслідки виходу Великобританії з ЄС. Україна і Європейський Союз: шлях до сталого розвитку : зб. наук. ст. за матеріалами І наук. практ. конф. з європ. права, м. Харків. 24 квіт. 2018 р. Харків. 2018. С. 307–312.

4. Мателешко Ю. Вихід Британії з ЄС: політичні та економічні наслідки для України. *Збірник наукових праць*. Випуск 1 (18), 2017. С. 134-142.

Поліщук Марина Геннадіївна
кандидат юридичних наук, доцент
доцент кафедри
цивільно-правових дисциплін
Андрієвська Людмила Олексіївна
старший викладач кафедри
цивільно-правових дисциплін
(*Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ*)

МЕДІАЦІЯ ЯК НОВА КУЛЬТУРА ДІАЛОГУ

У Цивільному процесуальному кодексі України сьогодні містяться норми, які дозволяють сторонам укласти мирову угоду на будь-якій стадії цивільного процесу (ч. 3 ст. 31 ЦПК України). Більше того, у цивільному процесі навіть передбачено проведення судом обов'язкового підготовчого судового засідання у справі, в тому числі з метою з'ясування можливості врегулювання спору до судового розгляду. Тому, вважаємо за необхідне створити аналогічні норми для процесу застосування медіації.

У цивільному процесі, а саме на будь-якому етапі вирішення спору, сторони і сьогодні можуть просити суд надати їм час на укладення мирової угоди. При цьому, законодавство не обмежує сторін у тому, яким чином вони використовують наданий їм час. Але медіація значно поступається даному правовому інституту. Адже, якщо сторони забажають вирішити спір за допомогою медіатора на етапі вже судового розгляду, то так звану угоду на основі медіації, вони повинні назвати все ж таки мировою угодою, для подання до суду на затвердження, або ж просто домовитись, щоб позивач відмовився від свого позову [7].

Професійній підготовці медіатора як особи за сприяння якої вирішується спір слід приділити уваги не менше ніж прийняття закону. Майже в кожному законі, який стосується правничої та правоохоронної діяльності є визначення тих осіб, які здійснюють ту чи іншу правову діяльність, це: адвокати, прокурори, поліцейські, державні службовці, державні виконавці, судді, політичні діячі, тощо. Тобто, йдеться про закріплення повноважень та визначення умов для працевлаштування на законодавчому рівні. Ми вважаємо, що підготовка професійних фахівців має проходити на базі вищого освітнього закладу, або ж в спеціально відведених установах, після здобуття вищої юридичної освіти і тривати не менш ніж п'ять місяців. Навчання включатиме: поглиблене вивчення психології, риторики, логіки, аналітичного та критичного мислення, практичні заняття та моделювання ситуацій, а також залучення іноземних спеціалістів. Статусу медіатора може набути громадянин

України, який має вищу юридичну освіту, володіє державною мовою, досяг 25 років, має стаж роботи в галузі права не менше двох років, проживає на території України протягом останніх десяти років та має професійну медіаторську підготовку. Слід звернути увагу також на ту обставину, що доцільним є відокремлення не тільки такої спеціальності як медіатор, а й направлення його діяльності; це стосується того в якій галузі права цей фахівець буде здійснювати свою професійну діяльність, зважаючи на те що здійснення особою медіації в різних галузях права буде впливати на якість надання допомоги при вирішенні спорів, що саме і унеможливило таке співвідношення як адміністративне право та кримінальне, або цивільне та кримінальне, сімейне, тощо [3].

Отже, як свідчить досвід іноземних країн, варто звернути увагу на фінансування інституту медіації, підготовці фахівців, міжнародному співробітництву, прийняттю відповідних законодавчих норм та залученню провідних спеціалістів. Запровадження інституту медіації є конче необхідним для зменшення навантаження на судову систему та суддів безпосередньо, адже за великої кількості зареєстрованих справ, найчастіше з'являється така сукупність соціальних якостей як «людський фактор», який проявляється в порушенні правил застосування норм матеріального та процесуального права.

Українській державі як учасниці інтеграційних та глобалізаційних процесів варто сприяти поглибленню міжнародному співробітництві та наслідуванню міжнародної практики в процесі створення не тільки судової, а й приватної медіації [2]. Законодавчо врегульований процес медіації сприятиме швидкому вирішенню спорів у приватному порядку в різних галузях права, тим самим підвищуючи авторитет суду та органів державної влади в очах суспільства в цілому.

1. Конституція України. Відомості Верховної Ради України. 1996. №30. Ст. 141.

2. Про медіацію: проект Закону України від 17 грудня 2015 р. № 3665. URL: w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/.

3. Кармаза О. Інститут медіації: основні концепції розвитку. 2017. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2017/2/6.pdf>

4. Цивільний процесуальний кодекс України. Верховна Рада України. 2004. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>.

5. Yasynovskyi, I.H. (2015). Problemy vprovadzhennia ta provedennia mediatsii v Ukraini. Aktualni problemy polityky, issue 55, 260–267 [in Ukrainian].

6. Турман Н. Процесуальний статус та роль медіаторів при укладенні угод у кримінальному провадженні. 2016. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe.

7. Сосюра О.О. Медіація як альтернативний спосіб вирішення спорів. Часопис Академії адвокатури України. 2014. №5. с.190-194

Поплавський Олег Олександрович,
кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри філософії,
соціології та історії
Дніпровського державного
аграрно-економічного університету

СУДОЧИНСТВО ЗАПОРІЗЬКОЇ СІЧІ ЯК ЕТАП РОЗВИТКУ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Сьогодні, в умовах реформування правової системи України, її оновлення у дусі європейських стандартів і національних цінностей особливу актуальність набуває вивчення і засвоєння історичного досвіду формування так званого козацького права періоду існування Запорізької Січі. Правочинно-судові інституції, які витворилися та функціонували у цій «християнській козацькій республіці» увібрали в себе класичне римське право, звичаєво-правову культуру часів Київської Русі, Галицько-Волинської держави, окремі положення Литовських статутів. Але при всьому цьому вони залишилися індивідуальними і самобутніми.

Дослідження суті, особливостей та історичного значення судоустрою і судочинства Запорізької Січі було розпочато у працях О. Кістяківського, І. Черкаського, П. Чубинського, Д. Яворницького та ін. Серед сучасних дослідників ці питання розглядаються М. Бедрієм, С. Васильєвим, А. Гурбиком, О. Сокальською, Р. Шандрою та ін.

Теоретичною основою козацького судочинства становили традиції та звичаї. Вони виникали та оформлялися протягом століть у ході еволюції господарчо-побутових відносин людей і спиралися на загальноприйняті норми поведінки, вироблені за різноманітних обставин. Сукупність таких норм, обов'язкових до виконання, являла собою звичаєве право. Звичаєві норми поведінки проникли у всі сфери регулювання суспільних відносин адміністративного, правового, громадського, карного характеру і самого процесу судочинства. Вони обумовили систему органів козацького самоврядування впливали на встановлення порядку прав і обов'язків кожного козака. У подальшому вони обов'язково враховувалися усіма без винятку кодифікаторами – будь-то «Ординація війська Запорізького реєстрового» (1638 р.) в Річі Посполитої або «Права, за якими судиться малоросійський народ» (1743 р.) в Росії.

Як відмічав відомий дослідник козацького козацтва Д. Яворницький, «...В основі всієї козацької громади був звичай: згідно звичаю вони (козаки) не допускали в Січ жінок, згідно звичаю чинили суд і розправу, згідно звичаю ділилися на курені і паланки, згідно звичаю збиралися у відомий час на спільні ради» [1, с. 24]. Норми звичаєвого права були широко відомі запорі-

зьким козакам своєю простотою, принциповістю, справедливістю рішень, відсутністю тяганини тощо.

Козацька спільнота, спираючись на свій попередній досвід, встановлювала певні норми суспільного співжиття, виробляла відповідний обставинам правовий світогляд, здійснювала часом відмінне в конкретних проявах, але загалом тотожне в основних рисах судочинства. Його характерними особливостями виступали:

- судові органи як правило були колегіальними;
- судді цих органів були виборними;
- судді не були професійними юристами, а авторитетними знавцями правових звичаїв;
- засідання судових органів були відкритими;
- впевненість учасників процесу у справедливості рішення суду;
- правосуддя виступило як засіб примирення, а не як інструмент чіткого застосування права;
- участь представників громад у підготовці судових рішень і вироків.

З давніх давен на території Вольностей Війська Запорозького Низового склався своєрідний судовий устрій. Суд у запорозьких козаків не був відділений від адміністрації. Судовими повноваженнями були наділені усі старшини: кошовий отаман, військовий суддя, писар, осавул, довбиш, курінні отамани, паланкові полковники, а іноді й увесь Кіш. Найважливіші справи, особливо пов'язані з призначенням смертної кари, розглядалися на військових радах (сходках) козаків на Січі або в паланках. Кошовий отаман був верховним суддею, оскільки зосереджував у своїх руках верховну військово-адміністративну і політичну владу над усім січовим військом. Кошовий отаман затверджував рішення військового судді й визначав покарання злочинцям. Військовий суддя (кошовий суддя) розглядав кримінальні та цивільні справи, давав поради сторонам, виносив вирoki злочинцям, залишаючи, однак, остаточну ухвалу кошовому отаману або військовій раді. На посаду судді вибирали досвідчених і здібних козаків, які користувалися повагою й авторитетом у запорожців.

Військовий писар (кошовий писар) вів протоколи допитів, часом викладав присуд старшини на раді, сповіщав про рішення суду зацікавлені сторони, особливо якщо справа стосувалася осіб, які жили не на самій Січі, а за її межами, в паланках. Військовий осавул (кошовий осавул) виконував роль слідчого, проводив дізнання з приводу різних суперечок і злочинів серед козаків, збройно переслідував розбійників, злодіїв і грабіжників, стежив за виконанням судових вироків у Січі або паланках, а часто й сам був судовим виконавцем. Військовий довбиш привозив з паланок у Січ різних харцизів, прилюдно зачитував присуди старшини й усього війська на місці страти чи на військовій раді, був помічником осавула і приставом при екзекуціях. Військовий пушкар був наглядачем військової в'язниці, яка розміщувалася в пушкарні. Курінні отамани досить часто виконували серед козаків свого ку-

рення роль судді, розглядали суперечки сторін і тілесно карали винних. Паланкові полковники зі своїми помічниками – писарями та осавулами – у багатьох випадках (за відсутності січової старшини) виконували обов'язки суддів у своїх паланках. На Січі існував базарний суд, який розглядав суперечки, що виникали між торговцями, кредиторами і боржниками тощо. Обов'язки базарного судді виконував базарний отаман, інколи кантаржій – посадова особа, яка стежила за правильністю мір і вагів у торговців і відповідністю цін на товари широкого вжитку тарифам, встановленим у Січі.

Акти судових козацьких справ, що дійшли до нас, дають кілька прикладів судочинства у запорізьких козаків. Зі злочинів цивільного судочинства найважливішими вважалися справи з несправедливої грошової претензії, несплаченого боргу, взаємних сварок, різноманітних збитків, справи про перевищення визначеної в Січі норми продажу товарів [2, с. 31]. Із кримінальних злочинів найбільш тяжкими вважалися вбивство козаком товариша, побої, завдані козаком козаку у тверезому чи п'яному стані, крадіжка чогось козаком у товариша й переховування ним крадених речей: «особливо суворими були за велику крадіжку, за яку, при двох певних свідках, карають насмерть».

Суворі закони у Запоріжжі пояснювалися тим, що туди приходили люди сумнівної моральності, тим, що військо жило без жінок і не зазнавало їх пом'якшуючого впливу на звичаї, а також тим, що козаки вели постійну війну й тому для підтримання порядку у війську потребували особливо суворих законів.

Покарання і страти у запорізьких козаків призначалися різні, залежно від характеру злочинів. З покарань застосовувалися:

- прив'язування до гармати на площі за зневагу начальства й особливо за грошовий борг;
- шмагання нагаєм під шибеницею за злодійство й гайдамацтво (тобто крадіжка коней, худоби та майна у селян, купців та мандрівників);
- пошкодження членів «изломленієм одной ноги на сходке» за поранення ножом у п'яному стані;
- розграбування майна за самовільне перевищення такси - встановленої у Січі норми продажу товарів, харчів і напоїв;
- заслання у Сибір, яке, зрештою, стало застосовуватися лише в останній час історичного існування запорізьких козаків, за імператриці Катерини II;
- перекази столітніх дідів вказують також на покарання різками, але документів про це немає, тому слід вважати, що таке покарання допускалося лише як поодиноке явище, мало співвідносно з честю запорізького «лицаря»;
- нарешті, при взаємній сварці, за переказами, допускалася й дуель.

Страти, як і покарання, у запорізьких козаків призначалися різні, залежно від злочину, вчиненого тією чи іншою особою. Найстрашнішою стратою було закопування злочинця живим у землю: так чинили з тим, хто вбивав свого товариша - вбивцю клали живим у труну разом з убитим і обох закопу-

вали в землю. Найпопулярнішою стратою у запорізьких козаків було забивання киями біля ганебного стовпа: до цього засуджували осіб, що вчинили крадіжку або сховали украдені речі, дозволяли собі перелюбство, содомський гріх, побої, насильство, дезертирство. Ганебний стовп стояв на січовій площі біля дзвіниці, біля нього завжди лежала в'язка сухих дубових палиць з голівками на кінцях, званих киями й схожих на палиці, що їх прив'язують до ціпа. Киї замінювали запорожцям великоруські батоги. Варто зазначити, що на Січі не існувало спеціальної посади ката. Його обов'язки стосовно злочинця, засудженого до тяжкої кари або страти, мав виконувати інший злочинець.

Розглянувши особливості судочинства, як складової правової системи Запорозької Січі, можна дійти таких **висновків**:

1. Базисом судочинства Запорозької Січі виступало українське звичаєве право, побудоване на «предківських звичаях і одвічних порядках».

2. Яскраво виявлений жорстокий характер покарань у Запорозькій Січі, їх публічність сприяли нав'язуванню козацькому середовищу принципу жорстокої дисциплінованості та покірності, що, у свою чергу, є прийнятним для всіх військових демократій того часу.

3. Відсутність меж у застосуванні правових норм до певної соціальної групи суспільства (що не було характерним для всіх європейських держав того часу), принципи змагальності, гласності, наявність інститутів касації та адвокатури дозволяють говорити про право Запорозької Січі, як про одне з найдемократичніших і найгуманніших у Західній та Східній Європі того часу.

1. Яворницький Д. Історія запорізьких козаків / Д. Яворницький. – К.: ФОП Стебеляк О.М., 2015. – 1072 с.

2. Андреев Д. Принципи судочинства військової демократії в Запорізькій Січі/ Д. Андреев // Чорна жупелиця: Збірник статей. - К.: Юмана, 2004. - С. 31 - 34.

Риб'янець Сергій Анатолійович
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри
кримінально-правових дисциплін
Лапко Анастасія Григорівна
студентка юридичного факультету
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

ДОВІЧНЕ ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ ЯК ВИД КРИМІНАЛЬНОГО ПОКАРАННЯ

Після прийняття незалежності Україна обрала європейський шлях розвитку, це передбачало гуманізацію багатьох нормативно – правових актів. Кримінальне і кримінально – виконавче законодавство України не було винятком. У 1999 році Конституційний суд України визнав смертну кару як вищу міру покарання не конституційною. У 2001 році у новому Кримінальному кодексі України найвищою мірою покарання встановлено довічне позбавлення волі.

Метою дослідження є аналіз кримінального законодавства, що визначає поняття покарання у виді довічного позбавлення волі в Україні.

Різні аспекти вивчення вказаного виду покарання розглядали у своїх наукових дослідженнях М.І. Бажанов, І.Г. Богатирьов, О.М. Джу́жа, В.В. Сташис, В.Я. Тацій, П.С. Матишевський, М.І. Мельник, Л.О. Мостепанюк, Б.О. Кири́сь, А.Х. Степанюк, В.М. Трубніков, М.І. Хавронюк та інші.

Довічне позбавлення волі передбачається за вчинення найтяжчих видів злочинів, таких як, наприклад, посягання на життя державного чи громадського діяча (ст. 112 КК України); умисне вбивство за обтяжуючих обставин (ч. 2 ст. 115 КК України); терористичний акт, що призвів до загибелі людини (ч. 3 ст. 258 КК України); посягання на життя працівника правоохоронного органу, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовця (ст. 348 КК України) тощо [1, с. 250].

На те, що довічне позбавлення волі є юридично найбільш суворим видом покарання, вказує його місце у встановленій ст. 51 КК України системі покарань, де, як відомо, окремі види покарань розташовані від найменш суворого до найбільш суворого. Завершує цю систему, тобто визнається найбільш суворим видом покарання, саме довічне позбавлення волі.

У ст. 64 ч. 1 ККУ зазначено, що довічне позбавлення волі встановлюється за вчинення особливо тяжких злочинів (ч. 5 ст. 12 КК України) і застосовується лише у випадках, спеціально передбачених Кодексом, якщо суд не

вважає за можливе застосувати позбавлення волі на певний строк [1, с. 247].

Аналіз судової практики дозволяє зробити висновок, що обставиною, яка зумовлює призначення довічного позбавлення волі й водночас указує на неможливість досягнення мети покарання шляхом застосування покарання у виді позбавлення волі на певний строк, є винятково високий ступінь суспільної небезпеки вчиненого злочину й особи злочинця. Вона визначається сукупністю усіх зібраних у справі даних, що стосуються вчиненого злочину, особи винного й обставин, що пом'якшують та обтяжують покарання. На таку небезпеку можуть, зокрема, вказувати: множинність (сукупність, повторність, рецидив) учинених особою злочинів; наявність у вчиненому діянні декількох з альтернативно передбачених диспозицією ознак відповідного складу злочину; наявність обставин, що обтяжують покарання, і відсутність обставин, що його пом'якшують; вкрай негативна характеристика особи злочинця [1, с. 251].

Чинний КК України не подає визначення поняття довічного позбавлення волі. На думку Л.О. Мостепанюк, довічне позбавлення волі – це найтяжчий вид основних покарань, що полягає в довічній (пожиттєвій) ізоляції особи, визнаної судом винною у вчиненні особливо тяжкого злочину, від суспільства у спеціальних кримінально-виконавчих установах [2, с. 11].

Науковці визнають, що можливість звільнення засуджених від відбування довічного позбавлення волі є проявом принципу гуманізму. Так у передбачених законом випадках можлива заміна довічного позбавлення волі іншим видом покарання, ч. 2 ст. 87 КК України встановлює, що актом помилування може бути здійснена заміна засудженому призначеного судом покарання у виді довічного позбавлення волі на позбавлення волі строком не менш як 25 років. Можлива заміна судом довічного позбавлення волі іншим видом покарання. Так, ч. 5 ст. 80 КК України встановлює, що якщо суд не визнає за можливе застосувати до особи, засудженої до довічного позбавлення волі, давність виконання обвинувального вироку, то це покарання замінюється позбавленням волі на певний строк. Замінюється воно іншим видом покарання і тоді, коли санкція статті, за якою була засуджена особа, уже не передбачає такого покарання (ч. 3 ст. 74 КК України) [1, с. 248].

До осіб, засуджених до довічного позбавлення волі, застосування амністії не допускається. Про це прямо зазначено у п. «б» ч. 1 ст. 3 Закону України «Про застосування амністії в Україні» [3].

Коло осіб, яким може призначатися довічне позбавлення волі є обмеженим. Ч. 2 ст. 64 зазначає, що довічне позбавлення волі не застосовується до осіб, що вчинили злочини у віці до 18 років і до осіб у віці понад 65 років, а також до жінок, що були в стані вагітності під час вчинення злочину або на момент постановлення вироку (строк вагітності значення не має), а також у випадку, передбаченому частиною четвертою ст. 68 ККУ.

Не зважаючи на достатню кількість нормативно-правових актів, що регулюють процес виконання довічного позбавлення волі засудженими, все ж

таки мають місце відповідні проблеми законодавчого регулювання. Так у ч. 2 ст. 64 КК України зазначено, що довічне позбавлення волі не застосовується до осіб у віці понад 65 років. Проте у разі досягнення особою, яка відбуває покарання, зазначеного віку, цього виду підстав для звільнення законом не передбачено. Наступним проблемним питанням є застосування умовно-дострокового звільнення від відбування довічного позбавлення волі, що може виникнути в кращому випадку лише через 38 років і 7,5 місяців. Проте згідно зі статистичними даними середня тривалість життя чоловіків в Україні становить приблизно 58–62 роки, тому перспектива застосування УДЗ до цієї категорії засуджених виглядає досить примарно. Оскільки навіть така перспектива може виникнути лише за умови застосування акту помилування, вірогідність отримання засудженим права на УДЗ є досить незначною. Суперечливим моментом є також те, що згідно з ч. 1 ст. 151-1 КВК України зміна умов тримання засуджених до довічного позбавлення волі здійснюється в порядку, визначеному ст. 100 цього кодексу, яка передбачає зміну умов тримання засуджених в межах однієї колонії або шляхом переведення до колонії іншого виду. Незрозумілим є те, що законодавець розповсюджує дію ст. 100 КВК України на засуджених до довічного позбавлення волі, оскільки дана стаття поширюється на осіб, які засуджені до позбавлення волі на певний строк, тому що у ст. 51 КК України чітко розмежовуються ці два покарання. Колізія виникла також між ч. 6 ст. 151 КВК України та абз. 2 ч. 2 ст. 151-1 КВК України, де йдеться про надання дозволу засудженим брати участь у групових заходах освітнього, культурно-масового та фізкультурно-оздоровчого характеру, оскільки ч. 6 ст. 151 КВК України передбачає надання такого права через 15 років строку покарання, натомість абз. 2 ч. 2 ст. 151-1 КВК України – через п'ять років. [4, с. 215]

На думку більшості науковців, такий вид покарання є доречним та ефективним у боротьбі зі злочинністю в Україні. Проте деякі вчені виступають проти застосування такого виду покарання взагалі, а деякі вважають за доцільне застосовувати його тільки для чоловіків [1, с. 252].

У висновку можна зазначити, що проведення гуманізації законодавства, безперечно, встановило вірний шлях розвитку нашої держави. Довічне позбавлення волі, як кримінальне покарання за особливо тяжкі злочини, є недосконалим але воно внесло вагомий корективи у законодавство на користь людського життя. Законодавство встановлює вичерпний перелік найтяжчих злочинів за які передбачається довічне позбавлення волі, виділяє коло осіб, які не підлягають призначенню такого покарання і передбачає можливість помилування.

1. Бурда С. Я. Юридичний аналіз покарання у виді довічного позбавлення волі як виду основного покарання за КК України. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2012. - № 4 – С. 246 – 254.

2. Мостепанюк Л.О. Довічне позбавлення волі як вид кримінального покарання: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. Людмила Олександрівна Мостепанюк; Національна

академія внутрішніх справ України. – К., 2005. – 16 с.

3. Про застосування амністії в Україні: Закон України від 1 січня 2012 р. Відомості Верховної Ради України – 1996. - № 48. – с т. 263.

4. Дейнега М. А. Проблемні аспекти правового регулювання відбування покарання у виді довічного позбавлення свободи. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. – 2016. – Вип. 243. – С. 213 – 221.

5. Сервецький І. В. Сутність та значення позбавлення волі на певний строк як виду покарання. Юридична наука. – 2015. - № 1. – С. 113 – 119.

Самотуга Андрій Валерійович

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри

загальноправових дисциплін

Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ

САНКЦІЇ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРАВА УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Інформаційне право – галузь права, яка не лише посіла чільне місце з-поміж інших у правовій системі держави, а й динамічно розвивається, зважаючи як на постійну увагу з боку науковців до проблематики інформаційно-правових відносин, так і на низку прийнятих за останні принаймні п'ять років законодавчих актів та внесенням змін до чинних.

Зважаючи на те що інформаційне право є складовою юридичної наукової спеціальності 12.00.07, а отже, найбільш тісно пов'язане з адміністративним правом, тобто належить до публічно-правових галузей, а звідси, серед методів найголовнішим чином застосовує імперативні. Тому зміст інформаційно-правових відносин, виходячи з класичної структури правовідносин взагалі, передбачає наявність такої складової, як юридична відповідальність, механізмом реалізації якої є санкції.

Як констатують вітчизняні науковці, переважна більшість сучасних досліджень з інформаційного права здійснюється в контексті стабільної (мирної) зовнішньополітичної ситуації, яка не є властивою для сучасної України [1, с. 17]. А тому в умовах ведення проти України гібридної війни, складовою якої поряд із фізичною (збройною) та економічною є інформаційно-гуманітарна війна, необхідною є кардинальна зміна підходу до аналізу саме санкцій, якими оперує на сьогодні інформаційне право. Інформаційна війна не лише супроводжує війну фізичну, вона, за висновком фахівців, їй передує [2].

З роки незалежності в Україні прийнято значний масив інформаційного законодавства. Так, законами України «Про інформацію», «Про доступ до публічної інформації», «Про захист персональних даних», «Про друковані

засоби масової інформації (пресу) в Україні», «Про видавничу справу», «Про телебачення і радіомовлення», «Про телекомунікації», «Про гастрольні заходи в Україні», «Про кінематографію», «Про обов'язковий примірник документів», «Про авторське право та суміжні права», «Про державну таємницю» за правопорушення в регульованих ними сферах відповідальності сформульовано у такий спосіб:

- 1) відповідальність, встановлена законом, або
- 2) дисциплінарна, цивільно-правова, адміністративна та кримінальна відповідальність.

Фактично санкції, встановлені цими актами, мають відсильний (бланкетний) характер. Лише Закон України «Про телебачення і радіомовлення» конкретизує санкції та порядок і умови їх застосування Національною радою України з питань телебачення і радіомовлення до порушників законодавства про телебачення і радіомовлення: 1) попередження, 2) штраф, 3) анулювання ліцензії на підставі рішення суду за позовом Національної ради.

Так, будучи здебільшого пов'язаним з адміністративним правом, санкції за правопорушення в інформаційній сфері значним масивом зосереджені в КУпАП, зокрема за такі правопорушення: відмова від надання чи несвоєчасне надання екологічної інформації; незаконне використання інсайдерської інформації; отримання, використання, розголошення комерційної таємниці, а також іншої конфіденційної інформації з метою заподіяння шкоди діловій репутації або майну іншого підприємця; незаконне розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних; наведення завідомо недостовірної інформації у заявах про припинення авторського права і (або) суміжних прав, вчинених з використанням мережі Інтернет; незаконне використання інформації, що стала відома особі у зв'язку з виконанням службових або інших визначених законом повноважень; порушення законодавства про друковані засоби масової інформації; недоставляння або порушення строку доставляння обов'язкового безоплатного примірника документів; Невиконання законних вимог національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації; невиконання законних вимог посадових осіб органів Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України; незаконне зберігання спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації; порушення законодавства про державну таємницю (зокрема, засекречування інформації, яка, відповідно до ст. 50 Конституції України та п. 4 ст. 21 Закону України «Про інформацію», не може бути засекречена); порушення права на інформацію та права на звернення; порушення порядку обліку, зберігання і використання документів та інших матеріальних носіїв інформації, що містять службову інформацію; здійснення незаконного доступу до інформації в інформаційних (автоматизованих) системах, незаконне виготовлення чи розповсюдження копій баз даних інформаційних (автоматизованих) систем. За ці правопорушення накладається таке адміністративне стягнення, як штраф [3].

За правопорушення в інформаційній сфері встановлено також кримінальну відповідальність, а саме за такі діяння: публічні заклики чи розповсюдження матеріалів із закликами до вчинення посягання на територіальну цілісність і недоторканність України; державна зрада (зокрема, діяння, умисно вчинене на шкоду інформаційній безпеці України); шпигунство; порушення таємниці листування, телефонних розмов, телеграфної чи іншої кореспонденції, що передаються засобами зв'язку або через комп'ютер; перешкоджання законній професійній діяльності журналістів; погроза або насильство щодо журналіста; порушення авторського права і суміжних прав; порушення недоторканності приватного життя; незаконне збирання з метою використання або використання відомостей, що становлять комерційну або банківську таємницю; розголошення комерційної або банківської таємниці; незаконне використання інсайдерської інформації; публічні заклики до вчинення терористичного акту, зокрема з використанням засобів масової інформації; злочини у сфері охорони державної таємниці (розголошення, втрата документів); незаконні придбання, збут або використання спеціальних технічних засобів отримання інформації; незаконне розголошення лікарської таємниці; розголошення таємниці усиновлення (удочеріння); злочини у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку; виготовлення, поширення комуністичної, нацистської символіки та пропаганда комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів, зокрема з використанням засобів масової інформації. За ці діяння встановлено, залежно від тяжкості наслідків, весь перелік кримінальних покарань – від штрафу до довічного позбавлення волі [4].

Окрім традиційних, адміністративно-правових та кримінально-правових санкцій, останніми роками, з огляду на умови гібридної війни законодавцем, встановлено нетипові санкції. Законом України «Про санкції» від 14.08.2014 у відповідь на дії іноземної держави, іноземної юридичної чи фізичної особи, інших суб'єктів, які створюють реальні та/або потенційні загрози національним інтересам, національній безпеці, суверенітету і територіальній цілісності України, встановлено, зокрема, такі інформаційно-правові санкції: заборона користування радіочастотним ресурсом України; обмеження або припинення надання телекомунікаційних послуг і використання телекомунікаційних мереж загального користування; позбавлення державних нагород України, інших форм відзначення; анулювання офіційних візитів, засідань, переговорів з питань укладення договорів чи угод; заборона передання технологій, прав на об'єкти права інтелектуальної власності; припинення культурних обмінів, наукового співробітництва, освітніх та спортивних контактів, розважальних програм з іноземними державами та іноземними юридичними особами; відмова в наданні та скасування віз резидентам іноземних держав, застосування інших заборон в'їзду на територію України [5].

Наступним Законом України «Про внесення змін до деяких законів

України щодо захисту інформаційного телерадіопростору України» закони України «Про кінематографію» та «Про телебачення і радіомовлення» доповнені терміном «держава-агресор», «радянські органи державної безпеки», «перелік осіб, які створюють загрозу національній безпеці». За наявності відповідних підстав запроваджено таку санкцію, як відмова у видачі державного посвідчення на право розповсюдження і демонстрування в Україні фільмів за популяризацію або пропаганду органів держави-агресора та їхніх окремих дій, що створюють позитивний образ працівників держави-агресора, працівників радянських органів державної безпеки, виправдовують чи визнають правомірною окупацію території України. Теж саме стосується і трансляції телепередач та аудіовізуальних творів [6].

Аналогічно законодавець відреагував прийняттям Закону України «Про внесення змін до Закону України "Про гастрольні заходи в Україні" щодо особливостей організації та проведення гастрольних заходів за участю громадян держави-агресора». Зокрема, ним зазначено, що у разі якщо учасником запланованого гастрольного заходу є громадянин держави-агресора, організатор гастрольного заходу не пізніше ніж за 30 днів до дня його проведення подає до Служби безпеки України запит на отримання інформації про наявність або відсутність законних підстав для недопущення громадянина держави-агресора до участі у зазначеному гастрольному заході [7]. Між тим законодавством України доки не врегульовано порядок здійснення громадянами України гастрольної діяльності на території держави-агресора, на що звернув увагу Міністр культури України В. Бородянський [8].

Так само було передбачено санкційні заходи Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо обмеження доступу на український ринок іноземної друкованої продукції антиукраїнського змісту», а саме в законах України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» та «Про видавничу справу» [9].

На виконання законів України у зазначеній сфері прийнято низку підзаконних актів.

Наприклад, рішенням РНБО України затверджено переліки фізичних та юридичних осіб, до яких застосовуються обмежувальні заходи (санкції). Такими заходами стосовно власників та журналістів телерадіокомпаній держави-агресора є: блокування активів – тимчасове обмеження права особи користуватися та розпоряджатися належним їй майном; відмова в наданні та скасування віз резидентам іноземних держав, застосування інших заборон в'їзду на територію України; обмеження або припинення надання телекомунікаційних послуг і використання телекомунікаційних мереж загального користування [10].

Державний комітет телебачення і радіомовлення України звернув увагу розповсюджувачів видавничої продукції, затвердивши перелік видань, не рекомендованих до ввезення в Україну [11].

Аналізуючи нинішні санкції інформаційного права України, слід конста-

тувати, що їхніми особливостями є: 1) персональність: стосуються не держави загалом, а її фізичних та юридичних осіб; 2) виникнення економічних наслідків, тобто обмеження майнових та фінансових інтересів здебільшого виробників та власників інформаційної продукції.

Звідси подальшим напрямком дослідження у зазначеній сфері є питання механізму роботи з санкціями: контроль за їх виконанням та відповідальність за їх порушення; удосконалення інституційної складової цього механізму, тобто впорядкування переліку суб'єктів владних повноважень або ж створення спеціального органу (підрозділу), відповідального за виконання санкцій в інформаційній сфері. Інакше відповідне законодавство залишатиметься декларативним.

1. Гуржій Т. Інформаційне право: виклики гібридної війни. *Публічне право*. 2018, № 4, с. 16-26.

2. Почепцов Г. Сучасні інформаційні війни. Київ : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2015. 498 с.

3. Кодекс України про адміністративні правопорушення. *Відомості Верховної Ради Української РСР (ВВР)*, 1984, додаток до № 51, ст.1122. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (дата звернення – 14.02.2020).

4. Кримінальний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2001, № 25-26, ст.131. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/print> (дата звернення – 14.02.2020).

5. Про санкції : Закон України від 14.08.2014. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2014, № 40, ст.2018.

6. Про внесення змін до деяких законів України щодо захисту інформаційного телерадіопростору України : Закон України від 05.02.2015 № 159-VIII. *Офіційний вісник України*. 2015. № 27. Ст. 776.

7. Про внесення змін до Закону України "Про гастрольні заходи в Україні" щодо особливостей організації та проведення гастрольних заходів за участю громадян держави-агресора : Закон України від 05.10.2017. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2017, № 45, ст.404. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2165-19> (дата звернення – 14.02.2020).

8. Міністр культури Бородянський – про Бандеру, "ботоферми" і гастролі українців у Росії. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-49837233>.

9. Про внесення змін до деяких законів України щодо обмеження доступу на український ринок іноземної друкованої продукції антиукраїнського змісту : Закон України від 08.12.2016 № 1780-VIII. *Офіційний вісник України*. 2017. № 4. Ст. 102.

10. Про застосування та внесення змін до персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій) : Рішення РНБО України від 21.06.2018, введено в дію Указом Президента України від 21 червня 2018 року № 176/2018. *Офіційний вісник України* від 10.07.2018 — 2018 р., № 52, ст. 1820. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0007525-18/card6#Public> (дата звернення – 14.02.2020).

11. Перелік книжкових видань, зміст яких спрямований на ліквідацію незалежності України, пропаганду насильства, розпалювання міжетнічної, расової, релігійної ворожнечі, вчинення терористичних актів, посягання на права і свободи людини / Офіційний веб-сайт Державного комітету телебачення і радіомовлення України. URL : http://comin.kmu.gov.ua/control/publish/article/system?art_id=142344&cat_id=142342 (дата звернення – 11.02.2020).

Скок Олександра Сергіївна
кандидат юридичних наук
доцент кафедри
кримінально-правових дисциплін

Шевченко Таїсія Віталіївна
старший викладач кафедри
кримінально-правових дисциплін

*(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)*

КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПОРУШЕННЯ ПРАВИЛ БЕЗПЕКИ ДОРОЖНЬОГО РУХУ, ОСОБАМИ, ЯКІ КЕРУЮТЬ ТРАНСПОРТНИМИ ЗАСОБАМИ В СТАНІ СП'ЯНІННЯ

З усіх видів злочинів вчинених з необережності найбільшу кількість, близько 75%, складають порушення правил безпеки дорожнього руху передбачені ст. 286 КК України. Більша частина таких злочинів вчиняється особами в стані сп'яніння. За останні роки впроваджено багато заходів на законодавчому рівні щодо зменшення кількості вчинення таких видів злочинів.

Кожні 42 хвилини одна людина стає жертвою злочину, передбаченого ст. 286 КК України. Кількість загиблих і травмованих від цих злочинів досить значна, а матеріальні збитки занадто великі, тому залишається нагальна потреба в дослідженні явищ детермінації та в розробленні ефективних заходів запобігання [1].

До 2020 року в Україні за керування транспортними засобами в стані сп'яніння була встановлена лише адміністративна відповідальність. Кримінальна відповідальність настає лише при порушенні правил дорожнього руху з наслідками у вигляді спричинення тілесних ушкоджень – середнього ступеня тяжкості, тяжких або смерті потерпілого, - за статтею 286 КК України. При цьому, в статті не зазначено таку обставину як обтяжуючу, а встановлюється, як загальна обтяжуюча обставина вчинення злочину в стані сп'яніння на підставі п. 13 ч. 1 ст. 67 КК, що впливає на призначення міри та розміру покарання. Розглянувши статистику за останні роки можемо зазначити, що за даними МВС України за 2017 рік адміністративних протоколів за ст. 130 КпАП України (Керування транспортними засобами у стані сп'яніння) складено 114 145, за 2018 рік – 110 616 [2]. Тобто, очевидно, що незважаючи на збільшення розміру штрафу з 2016 року, кількість правопорушень залишається доволі на високому рівні.

За статистичними даними Генеральної прокуратури України за 2016 рік всього зареєстровано кримінальних правопорушень за ст. 286 КК (Пору-

шення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами) – 11290, вручено повідомлення про підозру – 3419 особам, з них вчинено в стані сп'яніння – 594, що складає 17,4 % питомої ваги. За 2017 рік всього зареєстровано кримінальних правопорушень за ст. 286 КК – 10148, вручено повідомлення про підозру – 3841 особі, з них вчинено в стані сп'яніння – 524, що складає 13,6 % питомої ваги від загальної кількості притягнених осіб до кримінальної відповідальності. У тому числі, що спричинило смерть потерпілого (ч. 2, 3 ст. 286 КК) – вручено повідомлення про підозру 909 особам, з них вчинено в стані сп'яніння – 205 осіб, що складає – 22,6 % питомої ваги від загальної кількості притягнених до кримінальної відповідальності. За 2018 рік всього зареєстровано кримінальних правопорушень за ст. 286 КК – 8257, вручено повідомлення про підозру – 3641 особі, з них вчинено злочинів у стані сп'яніння – 493, що складає – 13,5 % питомої ваги. У тому числі, що спричинило смерть потерпілого (ч. 2, 3 ст. 286 КК) – вручена підозра 888 особам, з них знаходились в стані сп'яніння – 197, що складає – 22,2 % питомої ваги. За 2019 рік всього зареєстровано кримінальних правопорушень за ст. 286 КК – 8739, вручено повідомлення про підозру – 3873, з них вчинено злочинів у стані сп'яніння – 510, що складає 13,2 % питомої ваги від загальної кількості притягнених до кримінальної відповідальності. У тому числі, що спричинило смерть потерпілого – 1919, вручено підозру – 948 особам, з них вчинили злочин в стані сп'яніння – 187 осіб, що складає - 19,7 % [3].

Серед засуджених у 2015 році значно переважають чоловіки – 2423 (95,1%) особи. Жінок, засуджених за ст. 286 КК України, – лише 125 (4,9%) осіб, що зумовлено як їх меншою кількістю серед водіїв, так і більшою обережністю за кермом. Скоїли злочин у стані алкогольного сп'яніння 570 (22,4%) осіб, що говорить про значну роль алкоголю як фактору, який сприяє злочинній поведінці [3].

Таким чином, можна побачити, що за останні чотири роки в Україні, незважаючи на загальне зниження кількості кримінальних правопорушень за ст. 286 КК України, залишається доволі висока питома вага вчинених злочинів, вчинених у стані алкогольного чи наркотичного сп'яніння. Крім того, тяжкі наслідки, що спричинили смерть потерпілої особи вчиняються водіями частіше на 10 % саме у стані сп'яніння. Така тенденція вказує на наявну проблему в Україні щодо керування транспортними засобами водіями в стані сп'яніння і однозначно, що лише адміністративного покарання у вигляді штрафу, за такі діяння, недостатньо.

До найбільш поширених причин вчинення порушення правил безпеки дорожнього руху, особами які керують транспортними можна віднести наступні:

- низький рівень підготовки водіїв;
- конструктивні недоліки транспортних засобів та недостатній контроль за їх технічним станом, тривалий термін експлуатації;

- невикористання водієм та пасажирями пристосувань індивідуальної безпеки;
- віктимну поведінку пішоходів та недостатній контроль за дотриманням правил безпеки іншими учасниками дорожнього руху, окрім водіїв транспортних засобів;
- недостатнє фінансування дорожнього господарства, що призводить до незадовільного стану покриття автомобільних доріг [5. С. 258].

Однак, ще однією причиною вчинення такого виду злочинів можна вважати недостатність законодавчої бази, а саме, в частині покарання. З метою зменшення кількості випадків керування транспортними засобами під дією алкоголю або інших одурманюючих речовин Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» від 22 листопада 2018 року № 2617-VIII [4] до Кримінального кодексу України додано нову статтю - 286¹ «*Керування транспортними засобами в стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції*».

Запровадження кримінальної відповідальності за керування транспортними засобами в стані сп'яніння сприятиме в подальшому одному з головних завдань кримінального Закону - попередженню вчинення більш тяжких кримінальних правопорушень із більш тяжкими наслідками. Однак, можна відмітити і недосконалість нового законодавства. Не передбачено інші види покарання крім штрафу та позбавлення права керувати транспортним засобом на певний період. Тож, негативними моментами на відміну від адміністративного стягнення буде лише наявність судимості та збільшена кількість грошового стягнення. Крім того, не передбачено ступінь алкогольного, наркотичного чи іншого виду сп'яніння. Також, в якості кваліфікуючої ознаки можна було б встановити таку, що тягне за собою порушення правил дорожнього руху, без тяжких наслідків або створює небезпечну ситуацію.

1. Богатирьов І.Г. Кримінологічна характеристика та запобігання злочинам, передбаченим ст. 286 КК України. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. Спецвипуск, 2019. С. 112-116.

2. Офіційний сайт МВС України. URL: https://mvs.gov.ua/ua/infographic/nacionalna_policiya/Keruvannya_transportnimi_zasobami_u_stani_spyaninnya.htm

3. Статистичні данні Генеральної прокуратури України за 2015-2019 роки. URL: <https://old.gp.gov.ua/ua/statinfo.html>

4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень. Закон України від 22.11.2018 № 2617-VIII. Відомості Верховної Ради, 2019, № 17, ст. 71. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2617-19>

5. Голіна В.В., Головкін Б.М., Валуйська М.Ю. та ін. Кримінологія : підручник. Х. : Право, 2014. 440 с.

Риб'янець Сергій Анатолійович
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри
кримінально-правових дисциплін
Шемет Уляна Романівна
студентка юридичного факультету
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВЕ ОСМИСЛЕННЯ НАГАЛЬНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ ВИЩОГО АНТИКОРУПЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

Із запуском в Україні нових антикорупційних структур (Спеціалізована антикорупційна прокуратура, Національне антикорупційне бюро, Національне агентство з питань запобігання корупції) з'явилася ініціатива впровадження спеціалізованих судів, які б розглядали судові справи, пов'язані з корупцією на високому рівні. Серед основних вимог західних партнерів та МВФ до України на шляху до подолання корупції в усіх сферах життєдіяльності суспільства було створення антикорупційного суду, формування якого є практикою багатьох країн. Згода країни на впровадження такого суду є важливим сигналом політичної волі, незворотності та посилення боротьби з корупцією, який подається як громадянам країни, так і всій світовій спільноті.

Констатація того факту, що впровадження антикорупційних судів само по собі не вирішує викорінення корупції, здійняло хвилю обговорення питання про доцільність та ефективність створення спеціального антикорупційного суду в Україні. Ключовими аргументами на користь останнього стали: якісне зміцнення судової системи країни; прискорення процесу розгляду справ; винесення незалежних, справедливих рішень.

Згідно Закону України «Про Вищий антикорупційний суд», прийнятого 7 червня 2018 року, Вищий антикорупційний суд є постійно діючим вищим спеціалізованим судом у системі судоустрою України [3]. Навесні 2019 року завершився відбір суддів, який проходив за безпрецедентною для країни процедурою: це був прозорий і ретельний процес добору суддів із залученням громадськості та представників міжнародних партнерів України. Із обраних 38 суддів 27 увійшли до першої інстанції Вищого антикорупційного суду, а 11 — до Апеляційної палати. 5 вересня 2019 року суд розпочав роботу й розгляд перших справ.

Вищий антикорупційний суд України здійснює правосуддя як суд першої та апеляційної інстанцій у кримінальних провадженнях щодо злочинів, віднесених до його юрисдикції. У складі Вищого антикорупційного суду мо-

жуть утворюватися судові палати для розгляду окремих категорій справ у першій інстанції, а також утворюється апеляційна палата для розгляду справ в апеляційній інстанції. А Верховний Суд в такому разі здійснює правосуддя як суд касаційної інстанції.

Антикорупційний суд є замикаючою ланкою у системі антикорупційного правосуддя, оскільки розслідування корупційних злочинів віднесене законом до підслідності НАБУ, процесуальне керівництво здійснюється САП, а логічним продовженням цих проваджень є розгляд Вищим антикорупційним судом. Однак, він діє як незалежний судовий орган. Місія ВАС полягає у здійсненні справедливого правосуддя у кримінальних провадженнях щодо корупційних злочинів задля захисту від них особи, суспільства та держави.

Досвід створення спеціалізованих судів мають 20 країн: Афганістан, Бангладеш, Болгарія, Ботсвана, Бурунді, Індонезія, Камерун, Кенія, Малайзія, Мексика, Непал, Пакистан, Палестина, Сенегал, Словаччина, Таїланд, Танзанія, Уганда, Філіппіни, Хорватія.

Модель універсального паралельного суду функціонує в Болгарії, Індонезії, Малайзії. Проте, зарубіжний досвід показує, що існують ще три моделі організаційної структури антикорупційних судів. Так, найпростішою моделлю є працюючий у загальних місцевих судах одноосібний суддя, призначений або уповноважений розглядати справи про корупцію (Кенія, Бангладеш). У Словаччині, Хорватії та Пакистані пріоритет у корупційних справах мають суди першої інстанції, а Верховний суд розглядає апеляційні скарги. Антикорупційні суди змішаного типу при розгляді особливо важливих корупційних справ можуть бути судами першої інстанції та апеляційними для решти справ, що розглядаються в місцевих судах (наприклад, Філіппіни).

Кожна країна розробила та має власну судову систему. Якщо, наприклад, у Чеській Республіці судова система побудована, так би мовити, за «закритою» схемою, тобто Конституція має чіткий перелік усіх судів і жодний інший не може бути створений, то судова система Словацької Республіки відкритіша: створення інших судів знаходиться у компетенції законодавчого органу (за аналогією з Україною). Однак, дозволяючи створення нових судів, Конституція Словацької Республіки не передбачає ані надзвичайних, ані особливих судів.

Вищому антикорупційному суду (ВАС) надані повноваження розглядати усі справи, розслідування яких підпадає під юрисдикцію Національного антикорупційного бюро України (НАБУ). Це означає, що ВАС розглядатиме усі злочини, скоєні вищими державними посадовими особами. Підсудність спеціалізованих корупційних судів в деяких країнах може обмежуватись як посадовим статусом обвинувачених, так і категоріями злочинів, а також за ознакою розміру завданих збитків. Для прикладу, до юрисдикції спеціалізованих кримінальних судів Болгарії, Хорватії, Словаччини входить розгляд справ про організовану злочинність, навмисні вбивства, злочини, пов'язані із відмиванням коштів чи торгівлею людьми тощо.

Необхідність створення спеціалізованого суду в Україні не викликає сумнівів. Адже, не лише заклики та вимоги міжнародної спільноти спонукали до впровадження в Україні Вищого антикорупційного суду, а й сучасні невтішні реалії розвитку українського суспільства. Рівень ефективності функціонування цього судового органу стане зрозумілим вже з перших кроків роботи. Панують сподівання, що міжнародний досвід існування антикорупційних судів, а також рекомендації закордонних партнерів сприятимуть пошуку ефективних шляхів вдосконалення роботи цього інституту в антикорупційній сфері.

1. Антикорупційний суд запрацював: кого саджатимуть і коли. *BBC News. Україна* : веб-сайт. Україна. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-49583070> (дата звернення: 19.10.2019).

2. Прокопів Б. Специфіка функціонування Вищого антикорупційного суду в Україні: міжнародний досвід та українські реалії. *Актуальні проблеми правознавства*. 2018. Вип. 3(15). С. 103-107.

3. Про Вищий антикорупційний суд : Закон України від 07 черв. 2018 р. №2447-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2447-19> (дата звернення: 19.10.2019).

4. Як спрацювали спеціалізовані антикорупційні суди в світі? Уроки для України. *Апостроф*. URL: <https://apostrophe.ua/ua/article/politics/judiciary/2018-09-11/kak-srabortalispecializirovannyye-antikorrupsionnyie-sudyi-v-mire-uroki-dlya-ukrainyi/20562> (дата звернення: 19.10.2019).

Скрипченко Ірина Тарасівна,

кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент, завідувач кафедри фізичного виховання

Ластовкін Владислав Анатолійович,
викладач кафедри фізичного виховання

*(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)*

СПОРТИВНЕ ПРАВО ЯК НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА

В сучасному суспільстві зміни правового регулювання торкаються всіх сфер діяльності, в тому числі вони і не оминули сфери фізичної культури і спорту. На жаль, в умовах сьогодення гостро постала проблема правового захисту спортсменів, тренерів, спортивних організацій тощо [6]. Представники спортивної галузі змушені працювати в умовах відсутності Державної програми розвитку фізичної культури та спорту, потребують врегулювання питання розвитку фізичної культури та спорту в умовах децентралізації. Для вирішення цих питань в системі сучасного українського права створено

окрему галузь - спортивне право, однак вона ще недостатньо узгоджена й збалансована [5].

Сьогодні в Україні остаточно не створено спортивний третейський суд, практично відсутні юридичні консультації та адвокатські бюро з питань правового регулювання відносин у сфері фізичної культури і спорту, у спортивних федераціях немає навіть юриста загальної практики, вже не кажучи про спортивного юриста зі знанням англійської мови й практичним досвідом роботи, адже всі документи та рішення квазіарбітражних спортивних органів публікуються англійською мовою. Лише не давно створенно Громадську спілку діячів фізичної культури та спорту України, метою якої є правовий захист спортсменів. Громадська спілка реалізовуватиме низку завдань щодо пропаганди міжнародних стандартів у сфері захисту прав спортсменів, надання правової допомоги, моніторингу інформації щодо правопорушень, сприяння реалізації реформування спорту відповідно до кращих зразків світової практики, а також буде брати участь у розробці проектів нормативно-правових актів.

Вирішення таких питань є не можливим без якісних кадрів – спортивних юристів, які практично не готуються в Україні. Науковцями та спортивними діячами висловлюється думка щодо необхідності підготовки фахівців зі спортивного права у стінах юридичних закладів вищої освіти, де їх повинні навчити якісно здійснювати діяльність в сфері фізичної культури і спорту на основі нових спортивно-правових досягнень і можливостей, а також вирішувати юридичні проблеми, з якими стикаються сучасні спортивні організації, спортсмени, тренери, судді та інші учасники спортивного руху [1, 7]. Отже ми констатуємо, що спортивне право переходить до розряду життєво необхідного продукту, що є затребуваним у фізкультурно спортивній та юридичній практиці, науковій та навчально-педагогічній діяльності.

Підтримуючи думку Р. М. Кацуби [4] ми вважаємо за необхідне включити навчальну дисципліну «Спортивне право» до переліку дисциплін за вибором навчальних планів ЗВО за напрямом «Право» спеціальність 081 «Правознавство». Студентам юридичних ЗВО буде доцільно вивчати дисципліну «Спортивне право» тому, що вони мають гарні базові знання із загально правових дисциплін, тобто володіють основними положеннями загальної теорії права, конституційного, адміністративного, цивільного, трудового, кримінального, фінансового, податкового права, які стануть їм у нагоді при опануванні основ спортивного права.

Навчальна дисципліна «Спортивне право» повинна висвітлювати предмет, методи і принципи спортивного права, зміст відповідних законів та інших нормативних актів, механізми нормативного регулювання спортивних відносин, закономірності становлення і розвитку спортивної нормативної бази з властивим їй юридичним інструментарієм.

Аналіз робочих програм різних закордонних закладів освіти свідчить, що програма із зазначеної дисципліни повинна складатися із загальної та

спеціальної частин [1, 2, 3]. До загальної частини необхідно включити історичні аспекти, понятійний апарат, принципи, інші теоретичні питання, осмислення яких, дозволить здобувачам вищої освіти систематизувати знання та набути необхідних навичок юридичного аналізу і мислення, на кшталт:

- Історія розвитку та регулювання фізичної культури і спорту;
- Фізична культура і спорт як сфера державної політики і об'єкт державного регулювання на сучасному етапі розвитку;
- Суб'єкти фізичної культури і спорту в Україні та їх правовий статус;
- Поняття, предмет, методи і принципи спортивного права України;
- Спортивне право України як галузь наукового правознавства та навчальна дисципліна;
- Джерела спортивного права України і його місце в українській правовій системі;
- Особливості регулювання складових частин спорту (професійного, масового, дитячо-юнацького, студентського тощо);
- Спорт в Україні і міжнародна спортивна система;
- Спортивні правовідносини.

Спеціальна частина розглядає конкретні правові інститути, що відокремилися в рамках спортивного права. Тут доцільно більш детально розглянути наступні теми:

- Правове регулювання трудових і соціальних відносин у сфері фізичної культури і спорту;
- Правове регулювання управлінських відносин у сфері фізичної культури і спорту;
- Правові основи ресурсного і фінансового забезпечення фізичної культури і спорту;
- Правові питання податкових відносин у сфері фізичної культури і спорту;
- Правові основи організації і проведення фізкультурних і спортивних заходів;
- Особливості правового регулювання трансферів, реклами і спонсорства в спорті;
- Правова охорона інтелектуальної власності в сфері фізичної культури і спорту;
- Правопорушення та відповідальність в області спорту;
- Правові основи спортивної медицини та охорони здоров'я осіб, які займаються фізичною культурою і спортом;
- Правові основи протидії застосуванню допінгу;
- Правове регулювання розгляду спортивних суперечок, спортивний арбітраж;
- Спортивна етика
- Україна і спортивна політика Європейського союзу тощо.

Головним завданням науково-педагогічних працівників юридичних

(або спортивних) закладів вищої освіти, які навчають ЗВО з даної дисципліни є навчити їх мислити спортивно-юридичними категоріями і діяти з урахуванням набутих знань, умінь і навичок при реалізації положень відповідної нормативної бази в рамках юридичної та іншої спеціальності в організаціях, пов'язаних з фізкультурно-спортивною діяльністю. Проте, успішно вирішувати спортивно-правові завдання на практиці випускники юридичних та інших навчальних закладів зможуть лише тоді, коли знання з області права та правознавства органічно поєднуються у них в одне нерозривне ціле зі знаннями з науково-практичних питань фізичної культури і спорту.

Таким чином, визначено потребу у підготовці спортивних юристів в Україні. Запропоновано змістове наповнення навчальної програми «Спортивне право», яка може складатися з 3-4 кредитів ECTS та викладатися у юридичних ЗВО.

1. Алексеев С. В. Спортивное право как новейшая отрасль права, область юридической науки и учебная дисциплина (система курсов) / С. В. Алексеев, Р. Г. Гостев // Евразийский форум. – 2013. – №. 1 (5).
2. Алексеев С.В. Международное спортивное право: Учебник для вузов / Под ред. д.ю.н., проф. П.В. Крашенинникова. М.: ЮНИТИ-ДАНА: Закон и право, 2008, 2013.
3. Дурнов, В. В. Спортивное право – фундамент будущих спортивных успехов / В. В. Дурнов // Спортивное право в Республике Беларусь. – Минск: Ред. журн. «Промышленно-торговое право», 2018. – Вып.8. Науч. электрон. изд.
4. Кацуба Р. М. До питання про зміст предмета спортивного права України // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – 2014. – №. 3. – С. 115-120.
5. Моргунов О. А. Поняття та система джерел спортивного права / О. А. Моргунов // Форум права. – 2011. – № 2. – С. 624–629
6. Сердюков А. В. О совершенствовании законодательства о физической культуре и спорте / А. В. Сердюков // Материалы конференции "Спортивное право: перспективы развития" / сост. Д. И. Рогачев. – М.: 2008. – С. 126 – 130.
7. Чередник Р. В. Становлення спортивного права як комплексної галузі в правовій системі України / Р. В. Чередник // Актуальні проблеми політики : зб. наук. пр.– Одеса : Фенікс, 2011. – Вип. 42. – С. 272-280.

Скок Олександра Сергіївна

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри

кримінально-правових дисциплін

Молчанов Ростислав Юрійович

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри

кримінально-правових дисциплін

*(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)*

ОБМЕЖУВАЛЬНІ ЗАХОДИ ЯК СПОСІБ ЗАХИСТУ ПОТЕРПІЛОГО ВІД ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

Генеральний доповідач з питань насильства над жінками, політичний координатор парламентської мережі «Жінки вільні від насильства» Мендес Бота, у своєму зверненні зазначив, що «Насильство стосовно жінок, зокрема домашнє насильство, – одна з найсерйозніших форм порушення прав людини в Європі. Це один з найпоширеніших злочинів. І все ж соціальний тиск такий сильний, що багато жертв сприймають насильство як невідворотне явище в житті і не повідомляють про нього. Інших потерпілих, які мають мужність звертатися по допомогу до органів влади, інколи відсилають назад, не сприймаючи їх серйозно. Інші не можуть знайти захист і справедливість через слабкість правової та політичної бази у своїх країнах» [1, с. 8].

Ратифікація Україною Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами безпосередньо вплинуло на внесення змін до національного кримінального та кримінального процесуального законодавства. Так, зокрема, Законом України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами» № 2227-VIII від 06 грудня 2017 року Кримінальний кодекс України було доповнено ст. 126¹ «Домашнє насильство» та розділом XI-II¹ «Обмежувальні заходи» [2].

Кримінальний кодекс України визначає домашнє насильство як умисне систематичне вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах, що призводить до фізичних або психологічних страждань, розладів здоров'я, втрати працездатності, емоційної залежності або погіршення якості життя потерпілої особи.

Конвенція, в статті 3, закріплює, що «домашнє насильство» означає всі акти фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, які відбуваються в лоні сім'ї чи в межах місця проживання або між колишніми чи теперішніми подружжями або партнерами, незалежно від того, чи проживає правопорушник у тому самому місці, що й жертва, чи ні або незалежно від того, чи проживав правопорушник у тому самому місці, що й жертва, чи ні.

Відповідно до ст. 91¹ Кримінального кодексу України [3] в інтересах потерпілого від злочину, пов'язаного з домашнім насильством, одночасно з призначенням покарання, не пов'язаного з позбавленням волі, або звільненням з підстав, передбачених Кримінальним кодексом, від кримінальної відповідальності чи покарання, суд може застосувати до особи, яка вчинила домашнє насильство, один або декілька обмежувальних заходів, відповідно до якого (яких) на засудженого можуть бути покладені певні обов'язки, зокрема: заборона перебувати в місці спільного проживання з особою, яка постраждала від домашнього насильства; обмеження спілкування з дитиною у разі, якщо домашнє насильство вчинено стосовно дитини або у її присутності; заборона наближатися на визначену відстань до місця, де особа, яка постраждала від домашнього насильства, може постійно чи тимчасово проживати, тимчасово чи систематично перебувати у зв'язку з роботою, навчанням, лікуванням чи з інших причин; заборона листування, телефонних переговорів з особою, яка постраждала від домашнього насильства, інших контактів через засоби зв'язку чи електронних комунікацій особисто або через третіх осіб; направлення для проходження програми для кривдників або пробаційної програми.

Також, відповідно до п. 5 ч. 6 ст. 194 Кримінального процесуального кодексу України [4] кривдники можуть бути направлені для проходження лікування від алкогольної, наркотичної або іншої залежності, від хвороб, що становлять небезпеку для оточуючих, направлені для проходження програми для кривдників.

Кримінальне провадження щодо домашнього насильства здійснюється у формі приватного обвинувачення тобто є провадженням, яке може бути розпочате слідчим, прокурором лише на підставі заяви потерпілого.

Обмежувальні заходи, передбачені Кримінальним кодексом України, можуть бути застосовані до особи, яка на момент вчинення домашнього насильства досягла 18-річного віку на строк від одного до трьох місяців і за потреби можуть бути продовжені на визначений судом строк, але не більше як на 12 місяців. Контроль за поведінкою засуджених, до яких застосовано обмежувальні заходи, здійснює орган пробації за місцем проживання засудженого, а в разі вчинення злочину військовослужбовцем - командир військової частини.

Значна більшість постраждалих від домашнього насильства – жінки та дівчата. Як показують дослідження, існує зв'язок між фізичним насильством

над дітьми та домашнім насильством над жінками; однак інші види домашнього насильства, такі як жорстоке поводження з літніми людьми та з чоловіками, менш досліджені. Тоді як деякі чоловіки можуть страждати від домашнього насильства, його частота та жорстокість набагато менші за насильство над жінками, і чоловіки можуть стати жертвами насильства у відповідь на скоєне ними насильство. В більшості випадків кривдники – чоловіки. Для забезпечення негайного захисту жертв Конвенція передбачає вилучення кривдника, що вчинив домашнє насильство, з їхнього дому, так установлюючи фізичну відстань між ними, щоб запобігти подальшому насильству. Вилучення правопорушника, навіть якщо він власник місця проживання, запобігає подальшим травмам у жертви, яка б інакше була змушена залишити дім, часто разом з дітьми, задля власної безпеки [1, с. 13, 35].

Прояви домашнього насильства можуть бути різними. Так, наприклад перебуваючи в стані алкогольного сп'яніння в приміщенні квартири кривдник умисно та безпричинно, усвідомлюючи суспільно небезпечний характер своїх дій, вчинив психологічне насильство щодо своєї матері, яке виразилось у словесних образах, погрозах, приниженні та залякуванні, що спричинили емоційну невпевненість останньої, а також вчинив фізичне насильство щодо неї, яке виразилось в нанесенні удару кулаком по спині, що призвело до фізичного та психологічного страждання [5]; кривдник безпричинно, умисно, систематично вчиняв психологічне насильство щодо своєї колишньої дружини, з якою раніше проживав однією сім'єю, шляхом словесних образ або погроз, переслідування, залякування, що призвело до психологічних страждань потерпілої та завдання шкоди її психічному здоров'ю у формі емоційної невпевненості, нездатності захистити себе, втрати повноцінного побуту та відпочинку, заниження самооцінки, втрати позитивних емоцій [6]; за неодноразове притягнення кривдника до адміністративної відповідальності за вчинення насильства в сім'ї, знову повторно, перебуваючи в стані алкогольного сп'яніння, знаходячись за місцем свого мешкання в домоволодінні, діючи умисно, усвідомлюючи характер своїх протиправних дій та бажаючи їх настання, вчинив сімейну сварку зі своїм батьком, в ході якої висловлювався на його адресу нецензурною лайкою та погрожував фізичною розправою, тим самим завдав батькові психологічних страждань [7].

Домашнє насильство відбувається в сім'ї, сімейному колі або між нинішніми чи колишніми партнерами, що перебували або не перебували в шлюбі, незалежно від того чи кривдник наразі чи колись жив з жертвою, а також це охоплює жертв і правопорушників обох статей та брутальне поводження з дітьми та літніми людьми так само, як і насильство над інтимним партнером [1, с. 17].

Обмежувальні заходи, відповідно до положень Конвенції повинні ґрунтуватися на гендерному розумінні насильства стосовно жінок і домашнього насильства та зосереджувалися на правах людини та безпеці жертви; ґрунтуватися на комплексному підході, який враховує відносини між жертвами, правопорушниками, дітьми та їхнім більш широким соціальним оточенням; бути спрямованими на уникнення повторної віктимізації; бути спрямованими

на надання самостійності та економічної незалежності жінкам – жертвам насильства; дозволяти, де це доречно, щоб різні служби захисту та підтримки розташовувалися в тих самих приміщеннях; урахувували особливі потреби уразливих осіб, у тому числі дітей-жертв, та були доступними для них [1, с. 59-60].

Одним із аргументів прийняття Закону України № 2227-VIII стало те, що за останні три десятиліття насильство щодо жінок, включаючи домашнє насильство, привертає підвищену увагу з боку міжнародної спільноти, що знаходить своє відображення у міжнародному праві. Окрім цього, за зазначений період, було ухвалено низку нормативно-правових актів міжнародного рівня щодо протидії домашньому насильству, і приведення вітчизняного законодавства у відповідність до сучасних європейських стандартів у цій сфері стало нагальною потребою українського суспільства [8].

Відповідно до Порядку взяття на профілактичний облік, проведення профілактичної роботи та зняття з профілактичного обліку кривдника уповноваженим підрозділом органу Національної поліції України, затвердженого Наказом МВС України від 25 лютого 2019 року № 124 уповноважений підрозділ поліції бере на профілактичний облік кривдника з моменту виявлення факту вчинення ним домашнього насильства на встановлений законодавством строк і проводить з ним профілактичну роботу. Відкриття кримінального провадження стосовно кривдника у зв'язку з вчиненням ним домашнього насильства чи насильства за ознакою статі, а також повідомлення установи виконання покарань про звільнення від відбування покарання кривдника, засудженого за вчинення домашнього насильства чи насильства за ознакою статі, - є підставами для поставлення кривдника на профілактичний облік. Підставами для зняття кривдника з профілактичного обліку можуть бути: закриття кримінального провадження за відсутністю в діянні складу кримінального правопорушення, розпочатого у зв'язку з вчиненням кривдником домашнього насильства чи насильства за ознакою статі; погашення або зняття судимості за кримінальне правопорушення, пов'язане з учиненням домашнього насильства; набрання законної сили виправдувальним вироком суду, вироком суду щодо призначення покарання у вигляді позбавлення волі за кримінальне правопорушення, пов'язане з учиненням домашнього насильства та інші [9].

Порядком винесення уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України термінового заборонного припису стосовно кривдника, затвердженого Наказом МВС України 01 серпня 2018 року № 654, передбачено, що у разі існування безпосередньої загрози життю чи здоров'ю постраждалої особи з метою негайного припинення домашнього насильства, недопущення його продовження чи повторного вчинення вносіть кривднику уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України «Терміновий заборонний припис стосовно кривдника» [10].

Висновок. Питання про законодавчу регламентацію обмежувальних за-

ходів, які можуть бути застосовані до осіб, які вчинили домашнє насильство, в Україні, вирішено за допомогою вивчення міжнародно-правових механізмів боротьби із проявами домашнього насильства. Інститут обмежувальних заходів дозволяє не тільки захистити інтереси потерпілого від злочину, а й здійснювати контроль за поведінкою засуджених за домашнє насильство, з боку держави.

1. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Довідник для членів парламенту). URL: <http://dls.gov.ua/wp-content/uploads/2018/12/Конвенція-РЄ-Про-запобігання-та-протидію-насильству-щодо-жінок-і-домашньому-насильству-та-боротьбу-із-цими-явищами.pdf> (дата звернення: 25.10.2019).

2. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами : Закон України від 06.12.2017 р. № 2227-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2227-19> (дата звернення: 29.10.2019).

3. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25. Ст. 131.

4. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9-10. Ст. 87.

5. Вирок Красноградського районного суду Харківської області від 16.07.2019 р. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/83109721> (дата звернення: 31.10.2019).

6. Вирок Дворічанського районного суду Харківської області від 16.07.2019 р. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/83108588> (дата звернення: 31.10.2019).

7. Вирок Красноградського районного суду Харківської області від 26.09.2019 р. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/84531855> (дата звернення: 31.10.2019).

8. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законів України у зв'язку з ратифікацією Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами». URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=59648 (дата звернення: 25.10.2019).

9. Про затвердження Порядку взяття на профілактичний облік, проведення профілактичної роботи та зняття з профілактичного обліку кривдника уповноваженим підрозділом органу Національної поліції України : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 25.02.2019 р. № 124. *Офіційний вісник України*. 2019. № 29. С. 15.

10. Про затвердження Порядку винесення уповноваженими підрозділами органів Національної поліції України термінового заборонного припису стосовно кривдника : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 01.08.2018 р. № 654. *Офіційний вісник України*. 2018. № 69. С. 75.

Скрипченко Ірина Тарасівна,
кандидат наук з фізичного
виховання і спорту, доцент,
завідувач кафедри фізичного виховання
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ДО ПИТАННЯ АНТИДОПІНГОВОЇ ОСВІТИ МОЛОДІ В УКРАЇНІ

Проблема вживання допінгу в сучасному спортивному середовищі є найбільш гострою та актуальною як у світі, так і для українського суспільства [4].

Сучасна молодь прагнучі вести здоровий спосіб життя все частіше долучається до занять спортом, активно відвідує спортивні клуби та фітнес-центри, спортивні школи. Бажання мати гарну статуру, швидко набрати м'язову масу, досягти бажаного спортивного результату за короткий час спонукає молодь до вживання стимулюючих препаратів або допінгу. Особливо це стосується таких видів спорту, як пауерліфтінг, бодібілдінг, легка атлетика, плавання, крос-фіту тощо.

В. П. Руденко зазначає, що нажаль практика застосування хімічних речовин не зникає, застосування допінгу спортсменами триває, спортсмени з ризиком для здоров'я і кар'єри користуються забороненими в спорті засобами і методами, список яких з кожним роком збільшується [8].

Нещодавні дослідження під назвою "Перфекціонізм і ставлення до допінгу молодих спортсменів", що опубліковано в *Journal of Sports Sciences*, показало, що ставлення молодих спортсменів до допінгу в здебільшого залежить від їхніх батьків, ніж від будь-кого іншого. Дослідження, проведене в університеті Кента, показало, що тиск зі сторони батьків робить молодих спортсменів більш схильними до використання заборонених речовин з метою поліпшення своїх спортивних результатів. Отже, проблема протидії спонуканню неповнолітніх до застосування допінгу є однією з найактуальніших проблем не тільки у фізичної культури і спорті, а у кримінально-правовій науці та правозастосовчій практиці як в Україні [7], так й за її межами [5]. Негативну дію на свідомість молоді має і реклама заборонених препаратів, яка посилено пропагується у вигляді харчових добавок та енергетиків не тільки у засобах масової інформації, на телебаченні, а й часто рекламується самими тренерами у спортивних закладах. Проте на території України реклама допінгових речовин або методів для їх використання в спорті заборонена.

В Стратегії розвитку фізичного виховання та спорту серед учнівської молоді на період до 2025 року, яка розроблена відповідно до Національної стратегії з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року

«Рухова активність – здоровий спосіб життя – здорова нація», постанови Верховної Ради України від 19 жовтня 2016 року «Про забезпечення сталого розвитку сфери фізичної культури і спорту в Україні в умовах децентралізації влади», Державної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на період до 2020 року, інших нормативно-правових актів наголошується, що необхідно всіляко розповсюджувати інформацію про речовини, заборонені для використання згідно з вимогами Всесвітнього антидопінгового агентства, шкідливі для здоров'я та які сприяють виникненню стійкої залежності. Адже відомо, що вживання допінгу є небезпечним у соціальному аспекті, тому що воно є свого роду наркоманією. [2, 3]. За роки незалежності України на законодавчому рівні часто піднімалися питання про ототожнення допінгу з наркотичними засобами, які є забороненими (окрім медичного застосування). І у 2019 році нарешті було підготовлено проект змін до Кримінального кодексу України відносно прирівнювання допінгу до наркотиків.

Зараз медична комісія МОК до складу допінгових речовин включає більше 100 препаратів, поділених на п'ять груп:

- 1) стимулятори (амфетамін, кофеїн, кокаїн, ефедрин, метил-ефедрин, фентермін);
- 2) наркотичні засоби (кодеїн, героїн, морфін та ін);
- 3) анаболічні стероїди (тостостерон, ретаболіл (нандролон), метинолон та ін);
- 4) бета-блокатори (пропранолол, атенолол, метропролол й ін.);
- 5) діуретичні засоби (дихлотіазід, гідрохлотіазит, фуросемід та ін).

Найбільш широко в молодіжному спортивному середовищі використовуються стимулятори й анаболічні стероїди. Речовини різних груп мають виражену специфіку як щодо стимулювання ефективності тренувального процесу та змагальної діяльності, так і щодо негативного впливу на організм та можливостей контролю [6].

На засіданні колегії Мінімолодьспорту України 21 грудня 2019 року, перший заступник міністра Ігор Гоцул, повідомив про заходи з протидії допінгу, які здійснили нинішнього року представники України під егідою ВАДА, Ради Європи, ЮНЕСКО та інших організацій. Було зазначено, що «підписано угоду з Національною антидопінговою організацією Німеччини, яка надає консультативну допомогу нашому антидопінговому центру; збільшено фінансування антидопінгових програм; отримано грант ЮНЕСКО на потреби Національного антидопінгового центру». Програма діяльності щодо профілактики, попередження застосування й розповсюдження допінгу в спорті розроблена Національним антидопінговим центром і затверджена Кабінетом Міністрів України.

Одним із шляхів вирішення питань антидопінгової освіти молоді в Україні ми вбачаємо у впровадженні в педагогічний процес освітніх програм, спрямованих на профілактику застосування допінгу в спорті, здатних в значній мірі змінити ставлення молоді до проблеми допінгу. На нашу думку, ан-

тидопінгові програми повинні бути націлені на інформування юних спортсменів, які знаходяться на початку своєї спортивної кар'єри, про негативні наслідки впливу допінгу на організм людини, а їхні батьки мають бути інформовані про можливі наслідки тиску на дитину щодо вживання стимулюючих препаратів.

В Статті 6 «Просвіта» Антидопінгової конвенції (ETS № 135, Страсбург, 16 листопада 1989 року), яку ратифіковано Законом № 2295-III (2295-14) від 15.03.2001 року наголошується, що просвітні програми та інформаційні кампанії, які наголошують на небезпечності допінгу для здоров'я та його негативному впливі на етичні цінності спорту розраховані як на учнів шкіл і молодь спортивних клубів, так і на їхніх батьків, дорослих спортсменів і спортсменок, спортивних офіційних осіб, тренерів та інструкторів. Для тих, хто займається медициною, такі просвітні програми наголошують на необхідності поважання медичної етики [1].

Метою таких освітніх програм в Україні має бути сформування у юних спортсменів негативного ставлення до порушення антидопінгових правил; прищеплення високих морально-вольових якостей, основу яких становить внутрішнє переконання індивідуума про благородність та справедливу спортивну боротьбу. Освітні антидопінгові програми повинні: забезпечити позитивну динаміку формування стійкого негативного ставлення молоді до застосування допінгу у спорті; формувати у юних спортсменів стійкі ціннісні орієнтації до олімпійських ідеалів та цінностей, принципів справедливої гри «Фейр Плей»; сприяти вивченню основних факторів і тенденцій антидопінгової політики; навчити застосовувати отримані теоретичні знання для аналізу поточних проблем у спортивній підготовці; сприяти виконанню спортсменами антидопінгових правил; сприяти залученню молоді до волонтерської діяльності з первинної профілактики застосування допінгу.

Таким чином, проблема вживання допінгу є однією з важливих проблем сучасного українського спорту і суспільства і включає в себе тісно взаємопов'язані між собою медичні, правові, соціально-політичні, організаційні, моральні та педагогічні аспекти. А ефективність боротьби з допінгом у спорті багато в чому залежить від проведення просвітницької роботи з молоддю та удосконалення законодавчої і нормативно-правової бази.

1. Антидопінгова конвенція від 16.11.1989 // www.rada.gov.ua
2. Бадрак К. А. Допинг в спорте как проблема нравственности / К. А. Бадрак // Физическая культура: воспитание, образование, тренировка. – 2010. – №. 1. – С. 70-72.
3. Барабанова В. Б. Допинг в спорте как социальная проблема / В. Б. Барабанова // Международный журнал экспериментального образования. – 2010. – №. 11. – С. 176-178.
4. Бордюгова Н. В. Правопорушення в спорті: допінг, поняття і історія розповсюдження / Н. В. Бордюгова // Часопис Київського університету права. – № 1. – К., 2010. – С. 291–295.
5. Еремеева Л. В. Проблема допинга и ответственности за его употребление и распространение / Л. В. Еремеева // Наркология. – 2009. – Т. 8. – №. 8. – С. 98-99.
6. Мальона С. Допінг-контроль та його організаційно-правові основи / С. Мальо-

на // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві : збірник наукових праць. – 2012. – № 3. (19). – С. 32-34

7. Петренко О.І. Предмет та суспільна небезпечність спонукання неповнолітніх до застосування допінгу / О.І. Петренко // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності: зб. наук. праць. – Донецьк: ДЮІ. – 2004. – №1. – С. 94-101.

8. Руденко В. П. Основні сучасні проблеми допінгу у спорті / В. П. Руденко // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2014. – №. 6. – С. 53-57.

9. Сергеев В. Н. Оценка эффективности антидопинговой деятельности в юношеском спорте / В. Н. Сергеев, А. А. Кудинов, В. С. Бакулин // Теория и практика физической культуры. – 2016. – №. 7. – С. 94-95.

Соболь Оксана Іванівна

кандидат юридичних наук

доцент кафедри

кримінально-правових дисциплін,

Чіпець Агнеліна Іванівна

студентка юридичного факультету

*(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)*

ПОНЯТТЯ ПРИНЦИПУ ГУМАНІЗМУ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ

Одним із основоположних в кримінальному праві є принцип гуманізму, порушення якого здатне призвести до багатьох негативних наслідків як для системи правосуддя так і для суспільства в цілому. Він забезпечує заборону жорстких, болісних, тілесних покарань, що спричиняють фізичні ушкодження, повагу до людської гідності та безпеку злочинцю.

Принципу гуманізму приділено дуже багато уваги в сучасній юридичній літературі, його досліджували в своїх працях: Х. Алікперов, Р. Бабанли, М. Бажанов, В. Гацелюк, І. Гнатів, А. Горелік, І. Звечаровський, О. Кваш, М. Коржанський, О. Костенко, О. Котович, Т. Леснієвськи-Костарева, Ю. Ляпунов, П. Матишевський, І. Михалко, А. Молодцов, В. Навроцький, О. Скакун, Н. Сторчак, О. Стулов, В. Філімонов, П. Фріс, М. Хавронюк, С. Шапченко, С. Яценко та ін. Принцип гуманізму піддається аналізу майже у всіх сучасних наукових працях вітчизняних вчених, так чи інакше присвячених дослідженню принципів кримінального права.

Основою розуміння гуманізму як правового принципу є саме розуміння його філософського значення. Сучасна філософська література визначає, що гуманізм (від лат. *humanus* – людський) є системою ціннісних орієнтирів, центром яких є людина, її особистість, високе призначення і право на вільну

самореалізацію. Гуманізм визначає вивільнення можливостей людини, є критерієм оцінки соціальних інститутів, а людяність – нормою стосунків між індивідами, етнічними і соціальними групами, державами [1, с. 134].

Гуманізм – це, в першу чергу, моральна позиція, яка виражається у визнанні цінності людини як особистості, поваги до її гідності основних прав, свобод та законних інтересів. Визначення гуманістичних ідей для національної правової системи не викликає сумніву. Вони перебувають в основі суспільних відносин, що регулюються і охороняються правом, впливають на методи правового регулювання, визначають положення учасників правових зв'язків[2].

Принцип гуманізму є самостійним і має своє вираження та реалізацію у багатьох інститутах кримінального права України. Реалізація принципу гуманізму не повинна суперечити ні принципу справедливості, ні принципу законності, ні іншим засадам кримінального права України.

Дослідники принципу гуманізму наголошують, що він досі є актуальним, адже закон про кримінальну відповідальність регламентує найбільш суворі заходи державного примусу. Сутність принципу гуманізму полягає в такому: закон про кримінальну відповідальність забезпечує охорону людини, її життя і здоров'я, честі і гідності, недоторканності і безпеки як найвищої соціальної цінності; особі, яка вчинила кримінальне правопорушення, суд призначає покарання, необхідне і достатнє для її виправлення і запобігання новим кримінальним правопорушенням у випадках, передбачених цим Кодексом, допускається звільнення від кримінальної відповідальності і від покарання чи його відбування, а також заміна покарання більш м'яким; покарання та інші кримінально-правові заходи, що застосовуються до особи, не можуть мати своїм змістом завдання фізичних страждань чи приниження людської гідності [3, с. 72].

Принцип гуманізму, як відзначають вчені має два аспекти. Один звернено до потерпілих від злочинів до суспільства й означає захист кримінальним правом інтересів, прав, свобод, життя, здоров'я, особистих благ громадян від злочинних посягань. Відповідно широке розуміння принципу гуманізму ще одним його аспектом передбачає захист людини засобами кримінального закону [4, с. 75–76]. Інший аспект принципу гуманізму звернений до осіб, які порушили кримінальний закон [5, с. 20], оскільки саме кримінальне право, яке регламентує найбільш суворі заходи державного примусу, повинно відрізнитися гуманним ставленням до злочинця [6, с. 64].

Гуманізм виражається і в тому, що гарантує недоторканість особи: ніхто не може бути заарештований або триматися під вартою інакше як за вмотивованим рішенням суду і тільки на підставах та в порядку, встановлених законом; ніхто не може бути підданий катуванню, жорсткому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню; кожна людина має право на захист, на справедливий і відкритий розгляд справи компетентним, незалежним і неупередженим судом; усі особи позбавлені волі,

мають право на гуманне поводження і повагу їх гідності тощо [7, с. 10].

Принцип гуманізму найбільш повно виявляється щодо злочинців, які не досягли повноліття: до осіб, які на момент вчинення злочину не досягли вісімнадцятирічного віку, не може бути застосовано довічне позбавлення волі (ч. 2 ст. 64); покарання у виді позбавлення волі особам, які не досягли до вчинення злочину вісімнадцятирічного віку, може бути призначено на строк від 6 місяців до 10 років; до таких осіб у випадку вчинення ними злочину невеликої чи середньої тяжкості суд може застосувати примусові заходи виховного характеру (ст. 105); строк позбавлення волі цих осіб не може перевищувати десяти років, лише за вчинення особливо тяжкого злочину, поєднаного з умисним позбавленням життя людини – до 15 років.

Як бачимо, наука, формулюючи принцип гуманізму, пов'язує його саме з забезпеченням інтересів винуватого. А це дає підстави сформулювати самостійний принцип захисту особистості, її прав, свобод та законних інтересів від злочинних посягань, а існуючий принцип гуманізму уточнити, інтерпретувавши його як принцип гуманного ставлення до злочинця. Але через надмірне застосування принципу гуманізму він перетвориться з блага суспільства на не повагу до кримінального закону, знизить його профілактичний і виховний вплив на суспільні відносини.

Отже, сутність принципу гуманізму полягає у визнанні людини, її прав і свобод та законних інтересів найвищою соціальною цінністю для держави. Він застосовується для всіх осіб які несуть кримінальну відповідальність за вчинення відповідного злочину. Принцип гуманізму не повинен суперечити іншим принципам таким як справедливість, законність тощо. Він є одним з основоположним серед принципів в кримінальному праві, гарантує громадянам пом'якшення покарання за вчинення суспільно небезпечного діяння. Він означає, що покарання не має за мету заподіяння страждань, завдяки цьому принципу було відмінено такий вид покарання як смертна кара, а згідно з КК України в статті 51 передбачено 12 видів покарань, передбачено низку підстав звільнення особи від кримінальної відповідальності за вчинення нею небезпечних дій. Так як насамперед він визнає цінності людини, захищає інтереси громадян від злочинних посягань які не порушують норми Кримінального кодексу, а також злочинців від відбування найбільш суворої міри покарання.

1. Шинкарук В.І. та ін. Філософський енциклопедичний словник /; НАНУ, Інститут філософії ім. Г.С. Сковороди. К. : Абрис, 2002. 742 с

2. Назаренко Г. І. Аналіз основних дефініцій понять «гуманізм», «гуманність», «гуманізація» щодо гуманізації післядипломної педагогічної освіти / Г. І. Назаренко // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: філософія. Філософські перипетії. — 2011. — № 952.

3. Фещенко О. С. Сучасний погляд на принципи кримінального права / О. С. Фещенко // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. – 2013. – Вип. 4 (65)

4. Житний О. О. // Вісник Національного університету внутрішніх справ. – Харків :

Нац. ун-т внутрішніх справ, 2005. – Вип. 29. – С. 19-24.

5. Гацелюк В. О. Реалізація принципу законності кримінального права України (загальні засади концепції) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Гацелюк Віталій Олександрович. – Львів, 2005. – 217 с.

6. Дудоров О.О., Хавронюк М.І. Кримінальне право: Навчальний посібник / За заг. ред. М.І.Хавронюка. – К.: Ваіте, 2014. – 944 с.

7. Погребняк С. П. Основоположні принципи права : дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.01 / Погребняк Станіслав Петрович. – Харків, 2009. – 240 с.

Тищенко Ірина Олександрівна
кандидат юридичних наук, доцент
доцент кафедри
загальноправових дисциплін
Богащенко Анастасія Іванівна
студентка юридичного факультету
(*Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ*)

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ НАДАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

Оскільки Україна стала на шлях європейської інтеграції, то однією з умов є адміністративна реформа, яка передбачає запровадження електронного урядування, основними завданнями якого є: розвиток інформаційного суспільства в Україні та розширення доступу громадян до державного управління. Але розвитку впровадження в Україні електронного урядування, що включає в себе надання електронних адміністративних послуг, перешкоджає низка проблем правового, організаційного та матеріально-технічного характеру.

Над питанням впровадження і надання електронних адміністративних послуг в Україні працювали такі вчені як І. В. Клименко, Р. М. Матвійчук, С. П. Кандзюба, І. П. Коліушко, В. К. Колпаков, Г. М. Писаренко, О. А. Тітов, О. В. Баранова та інші.

Сьогодні досить широкого використання набувають інформаційно-комунікаційні технології у сфері публічного адміністрування, оскільки це є важливим елементом розвитку електронного урядування. На даному етапі існують певні зрушення у впровадженні електронних адміністративних послуг як на законодавчому рівні, так і на практиці. Це свідчить про те, що держава приділяє увагу формуванню в Україні інформаційного суспільства, що передбачено Концепцією розвитку електронних послуг в Україні від 16 листопада 2016 року. Саме в цій Концепції визначено поняття «електронна послуга», що являє собою адміністративні та інші публічні послуги, які надаються

суб'єкту звернення в електронному вигляді за допомогою інформаційних, телекомунікаційних засобів та інформаційно-телекомунікаційних систем [1].

Як зазначає І. В. Клименко: «електронне урядування є не просто технологічним рішенням, а концепцією здійснення державного управління як елементу масштабного перетворення суспільства. Зміна нормативно-правової бази, освітніх акцентів, принципів формування і витрат бюджету, перерозподіл зон пріоритетної компетенції державних і громадських структур, оновлення та розширення ціннісних парадигм суспільства є підґрунтям для реінжинірингу державного управління, для створення і функціонування електронного уряду. Також зміни мають торкнутися і виборчої системи, і принципів законодавчої діяльності, і схем здійснення контролю та відповідальності всіх гілок влади перед громадянами, їх об'єднаннями і бізнесом. Але основою для перетворень у діяльності державних і урядових структур є готовність громадян використати можливості інформаційних технологій, оцінити їх переваги, знаходити нові застосування безпосередньо для свого життя, бізнесу, громадської та наукової діяльності, навчання тощо. Цей процес має ініціюватися спільно трьома секторами – державним, громадським і бізнесовим» [2].

Також Р. М. Матвійчук та С. П. Кандзюба зазначають, що при впровадженні електронних адміністративних послуг для їх користувачів мають бути доступними такі сервіси:

- зручний доступ до актуальної інформації про послугу через відповідний портал або веб-сайт;
- завантаження форм документів, подання яких необхідне для отримання адміністративної послуги, або заповнення цих форм в онлайн режимі;
- онлайн інформування суб'єкта звернення про стан надання адміністративної послуги. Також при цьому широко практикується sms-інформування;
- онлайн оплата за надання адміністративної послуги, якщо така плата встановлена [3, с. 20-21].

Треба зазначити, що запровадження надання електронних адміністративних послуг має свої переваги - це:

- 1) підвищення ефективності надання адміністративних послуг та можливість їх цілодобового отримання, оскільки користувачі мають доступ до відкритих даних 24 години на добу;
- 2) економія часу та бюджетних коштів за рахунок того, що державні службовці звільняються від рутинної роботи, скорочення штату, звільнення приміщень, а отже, звільнення від комунальних послуг;
- 3) підвищення рівня демократизації суспільства;
- 4) забезпечення сприятливих умов для розвитку бізнесу, недопущення корупції в органах державної влади, покращення інвестиційного клімату, зростання економіки [4].

Сьогодні в Україні створено досить велику кількість електронних пор-

талів надання електронних адміністративних послуг, а саме: «Кабінет електронних сервісів», «Онлайн будинок юстиції» - забезпечують надання електронних адміністративних послуг Міністерства юстиції України; «Електронні сервіси», що забезпечує надання електронних адміністративних послуг Державної фіскальної служби України. Також є портал «Електронний сервіс», що надає послуги Державної служби України з питань геодезії, картографії та кадастру. На регіональному рівні можуть створюватися окремі сервіси з надання адміністративних послуг в електронній формі органами місцевого самоврядування та місцевими органами виконавчої влади.

Відповідно до Закону України «Про адміністративні послуги» від 6 вересня 2012 року надання адміністративних послуг в електронній формі здійснюється через Єдиний державний портал адміністративних послуг [5]. Але згідно з Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розширення повноважень органів місцевого самоврядування та оптимізації надання адміністративних послуг» від 10 грудня 2015 року, надання електронних адміністративних послуг може здійснюватися і через інші інтегровані з Єдиним державним порталом адміністративних послуг інформаційні системи державних органів та органів місцевого самоврядування [6].

В Україні інтеграція окремих сервісів органів місцевого самоврядування та інформаційних систем державних органів до Єдиного державного порталу адміністративних послуг є проблемною. Оскільки відсутній «типовий програмний продукт для публічної адміністрації в частині надання адміністративних послуг в електронній формі» [7].

На сьогодні Єдиний державний портал адміністративних послуг функціонує у пілотній версії (тестовій), а це означає, що далеко не всі завдання з його впровадження є виконаними. З 2015 по 2019 рік передбачалася реалізація відповідних завдань у сфері інтеграції Порталу з місцевими та державними інформаційними системами у Волинській, Вінницькій, Дніпропетровській та Одеській областях у рамках програми «Електронне урядування задля підзвітності влади та участі громади» [3, с. 23]. Але такої реалізації лише в 4 областях України замало. Для повного та ефективного забезпечення надання електронних адміністративних послуг необхідно реалізовувати відповідні завдання і в інших областях України.

Також є проблема і в правовому регулюванні надання електронних адміністративних послуг, а саме закріплення рівнозначності юридичної сили результатів надання адміністративних послуг в електронній формі й письмовій формі на паперових носіях. В законодавстві європейських країн передбачена еквівалентність юридичної сили надання в електронній формі адміністративних послуг і письмовій формі. Однак в українському законодавстві відсутній чіткий підхід до закріплення такої еквівалентності.

Треба зазначити, що однією з проблем може бути неготовність і необізнаність громадян у сфері користування електронними адміністративними послугами. Тому необхідно, щоб інтерфейс порталів та веб-сайтів був мак-

симально зрозумілим і простим для людини, оскільки пересічні люди не повинні вникати в питання технічної реалізації надання електронних послуг.

Тож існує ціла низка проблем, які перешкоджають впровадженню електронних адміністративних послуг, потребують вирішення за допомогою широкого спектру заходів, а саме: вдосконалення чинного законодавства і закріплення в ньому рівнозначності юридичної сили результатів надання адміністративних послуг в електронній формі й письмовій формі на паперових носіях в єдиному законодавчому акті щодо регулювання адміністративних послуг; забезпечення інтеграції Єдиного державного порталу надання адміністративних послуг та інформаційних систем державних органів влади і органів місцевого самоврядування; інформування громадян про можливість отримання адміністративних послуг в електронній формі; розроблення максимально зрозумілих і простих інтерфейсів порталів (сервісів) та веб-сайтів для людей; забезпечення ефективних механізмів захисту особистих даних особи для безпечного користування електронними сервісами надання адміністративних послуг [4].

Отже, підсумовуючи все, вище викладене, треба зазначити, що в Україні впровадження надання електронних адміністративних послуг знаходиться ще на етапі становлення і відбувається досить повільно. Звичайно надання адміністративних послуг в електронному вигляді значно підвищує рівень демократизації суспільства, спрощує та підвищує ефективність надання адміністративних послуг, але існує низка проблем, які перешкоджають цьому. В Україні є помітні зрушення у цій сфері, але перед нами стоїть ще досить багато завдань, які потребують реалізації, для ефективного впровадження надання адміністративних послуг в електронній формі.

1. Про схвалення Концепції розвитку системи електронних послуг в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 листопада 2016 року № 918-р // Офіційний вісник України. – 2016. – № 99. – С. 259.

2. Клименко І. В. Електронні послуги: навч. посіб. – Київ: НАДУ при Президентові України, 2014. – 100 с.

3. Матвійчук Р. М., Кандзюба С. П. Електронне урядування та електронна демократія: навч. посіб. – Київ: ФОП Москаленко О. М., 2017. Ч. 10. 60 с.

4. Бабалунга О. М. Електронне врядування: переваги, недоліки, перспективи // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Інформаційне суспільство: проблеми та перспективи». 2016. – 129 с.

5. Про адміністративні послуги: Закон України від 6 вересня 2012 року № 5203-VI // Відомості Верховної Ради України. 2013. №32. Ст. 409.

6. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розширення повноважень органів місцевого самоврядування та оптимізації надання адміністративних послуг: Закон України від 10 грудня 2015 року № 888-VIII // Відомості Верховної Ради України. 2016. №3. Ст. 30.

7. Барікова А. А. Електронна держава: нова ефективність урядування : [монографія] / А. А. Барікова. – Київ: Юрінком Інтер, 2016. – 224 с.

Царьова Ірина Валеріївна

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри

соціально-гуманітарних дисциплін

Царьов Олександр Дмитрович

кандидат педагогічних наук,

заступник декана факультету

підготовки фахівців для підрозділів

превентивної діяльності

(Дніпропетровський державний

університет внутрішніх справ)

ЮРИДИЧНА МОВА ЯК ФЕНОМЕН ПРАВОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Інструментальні концепції мови схильні інтерпретувати внутрішню форму знака як технічний прийом утілення визначеного в матеріальному знаку (через вибір одного з ознак предмета, його вираження в мотивувальній базі нового), антропоцентричні погляди на внутрішню форму припускають інше її бачення – як феномен, що направляє діяльність носія мови (і це стосується головних іпостасей такої діяльності – і автора, і його реципієнта). Специфічна онтологія юридизації мови формує особливий гносеологічний підхід, пов'язаний з реалізацією послідовного погляду на мову крізь призму тих законів, які визначають залучення конкретних явищ мови в юридичну практику. Коли ми говоримо про гносеологічні аспекти проблеми, зауважимо, що мова виступає «дзеркалом» розгляду інших сфер життя, а лінгвістичний апарат використовується як мова опису. Найчастіше відбувається навпаки: лінгвістика охоче бере на озброєння концепції, вироблені в інших науках (досить помітна експансія в лінгвістику синергетики, когнітивістики).

Якість закону визначається якістю мови, яким він написаний. Досягнення точності викладу норм права сприяє їх цільовій реалізації і, як наслідок, ефективності правового регулювання. Мова є винятково складним утворенням і може бути визначена з різних аспектів. Для того, щоб отримати більш повне уявлення про мову, необхідно роз'яснити, що саме є феноменом. Відповідь на це питання можна знайти в роботах вчених-мовознавців: юридична мова – це «система матеріальних одиниць, що служить для спілкування людей і відбивається у свідомості колективу у відволіканні і незалежно від конкретних думок, почуттів і бажань людей» [3, с. 26].

Представники «лінгвістики тексту» справедливо наполягають на застосуванні терміна «текст» тільки до письмових документів. У сучасній україністиці проблеми юридичної термінології постійно перебувають у центрі уваги науковців. Цими проблемами займаються Комітет наукової

термінології НАНУ, відділ термінології Інституту української мови НАНУ, багато лексикологів. Новітні теоретичні дослідження представлені в працях Л. Ажнюк, І. Кочан, Н. Кондратенко, Г. Мацюк, Л. Симоненко, О. Тараненка та ін. Одне з найбільш повних визначень тексту в руслі текстолінгвістики належить В. Р. Гальперіну, згідно з яким «текст – це твір мовотворчого процесу, що володіє завершеністю, об'єктивністю у вигляді письмового документа, літературно оброблене відповідно до типу цього документа, твір, що складається з назви (заголовка) і ряду особливих одиниць (надфразових єдностей), об'єднаних різними типами лексичного, граматичного, логічного, стилістичного зв'язку, що має певну цілеспрямованість і прагматичну установку» [1, с. 18].

Як інструмент управління товариством, право існує в мовній формі. На сьогоднішній день загальновизнаним є розуміння права як своєрідного тексту. У класичному розумінні текст є феноменом, орієнтованим на сприймання закладеного в ньому змісту. Водночас зміст тексту не лежить на поверхні – це твір, зрозумілий не кожному, і його сенс не можна передати іншим людям у готовому вигляді (предмети, знаки, тексти, символи є лише засобами транслювання сенсу) [4, с. 35]. Право є наслідком світоглядних ціннісних принципів, що є характерними для людини. Реалізація права – закону і справедливості – залежить від моральної свідомості.

Текст як правильно організована форма комунікації, як повідомлення містить одиниці, засоби, сигнали тощо, достатні і необхідні для побудови на його основі правильної та осмисленої моделі [5, с. 3]. Тому правова комунікація – це ідеальна абстрактна інформаційна модель (моделює позитивну поведінку в умовах абстрактної ситуації, не визначаючи суб'єкта) конкретних суспільних відносин та юридичних фактів. Зазначимо, що в інноваційних системах визначальним компонентом виступає не категорія «інформація», а феномен «комунікація», у якій інформація – складн. Не випадково відомий французький соціолог Ж. Бодрійєра характеризував нашу епоху як епоху «екстазу комунікацій». На користь цього свідчить той факт, що ідеєю фундаментального людського «права на комунікацію» починають все більше й більше цікавитися вчені різних галузей знань.

Щодо сучасного права можна сказати, що сьогодні ми залучені в процес модернізації сучасних суспільств і їх правових систем. Дія цього процесу раніше не була відома в таких масштабах. Те, що в глобальному масштабі сучасне суспільство трансформується в сукупність регіональних товариств, є інституційним фактом, який у перспективі соціальної теорії і теорії права вже не можна ігнорувати. Якщо в одному правовому і культурному співтоваристві модернізація правової системи (правова система розуміється тут як позитивне буття всього права, створеного шляхом політико-правових рішень) практично близька до завершення, у спільнотах інших правових систем, обмежених і відгороджених регіональними рамками, модернізація (хоча б часткова) може початися тільки в формах архаїчного права або до-

сучасного права товариств з розвинутою культурою. Отже, глобалізація правової комунікації виявляється в міжнародно-правовому регулюванні інформаційних процесів, зокрема, через: утворення спеціалізованих структур Організації Об'єднаних Націй; формування національних комунікаційно-правових моделей національних адоптацій інноваційних систем до кращого зарубіжного досвіду; розбудову мереж правової комунікації на рівні регіонів (енергетичний омбудсмен, бот-юрист, on-line адвокат, грантрастингові центри тощо). У правовій комунікації стає превалюючим соціальний аспект, зокрема, надається безоплатна правова допомога для громадян та юридичних осіб; юридичні консультації, коментарі; роз'яснення нових положень нормативно-правових актів; забезпечується доступ громадян до центрів, правових бюро, юридичних клінік.

У центрі правової комунікації завжди є відношення між правовим встановленням і правовим наслідком. Наявна кореляція між нормами і фактами, яка знаходить тут час від часу своє втілення, не може зводитися тільки до нормативістської або до позитивістської систем уявлень, що нерідко трапляється в методології юридичної науки і в загальній теорії права. У перспективах досліджень слід розглянути юридичні тексти як інформаційно-комунікативні системи.

1. Гальперин И. Р. Текст как объект лингвистического исследования. М.: Наука, 1981. 139 с.

2. Голев Н. Д. Юридический аспект языка в лингвистическом освещении. *Юрислингвистика-1: Проблемы и перспективы*: Межвуз. сб. науч. трудов. Под ред. Н. Д. Голева. Барнаул, 2000. С. 11–58.

3. Головин Б. Н. Введение в языкознание. М.: Высш. шк., 1966. 329 с.

4. Єщенко Т. А. Лінгвістичний аналіз тексту: навч. посібн. Київ: ВЦ «Академія», 2009. 264 с.

5. Сидоров Е. В. Основы современной концепции текста. М., 1987. 47 с.

Chepik-Trehubenko Olha
Associate Professor of the Department
of General Legal Disciplines
of Dnipropetrovsk State University
of Internal Affairs,
Candidate of Law

CONCEPTS AND FEATURES OF THE POLITICAL SYSTEM OF SOCIETY

The social order of each country implies the existence of such a component as political system. At present, Ukrainian society is undergoing a stage of transformation of the political system, moving towards becoming an equal actor in the society-state relationship, thus developing the characteristic qualities of civil society. The multifunctionality of such a cognitive structure as the political system of society has caused the pluralism of opinions in the approaches to its interpretation, in particular from the point of law. The information component is key in the development of the political system of society.

Despite the significant contribution of such domestic and foreign scientists as O. Babkina, M. Baimuratov, E. Batalov, O. Batanov, P. Bieglov, Y. Bytiak, V. Bogatyriov, I. Butko, A. Vengerov, D. Vydrin, B. Gaievskiy, V. Helman, V. Horbatenko, V. Hrygoriev, O. Danylian, O. Dzioban, O. Demianchuk, M. Idrisova, D. Easton, V. Kampo, G. Klimova, M. Kononchuk, S. Korzh, V. Kostytskyi, S. Maksymov, M. Marchenko, L. Nalyvaiko, M. Orzikh, M. Panov, O. Petryshyn, V. Pohorilko, O. Proskurina, P. Rabinovych, O. Rudakevych, Y. Riaboi, P. Sas, H. Sashchuk, S. Seriohina, O. Skakun, V. Tatsii, Yu. Todyka, V. Trushyna, V. Khropaniuk, Y. Shemshuchenko, I. Shtuka, V. Yakoviuk, I. Yarulyn and others, who have researched individual issues of the political system of society, there is a lack of a modern and effective scientific theoretical approach to understanding this category and features of the current state and further development, which negatively affects the formation of civil society and the rule of law in Ukraine.

The modernization of the political system of Ukrainian society in the modern era is one of the ambiguous phenomena, which results in the process of changing not only the political course of the state, but practically the whole substantive part of the political system of society. At the present stage, when Ukraine is getting rid of the remnants of the past and direct total interference in all spheres of society, it is important to analyze the nature and content of modernization of the political system of society, the features of its formation process and the prospects for its further development. For more than twenty years, Ukrainian society has been in a state of systemic transit – the transition to a new quality level of all spheres of its activity.

Every society, regardless of its level of development, is undergoing some degree of political and legal transformation. This is characteristic of both highly developed (civil) and the underdeveloped (tribal) society [1, p. 28]. The problem of interaction between political existence and political consciousness has always interested scientists. But studies of the relationship between the ideal and the real in politics become relevant at the turning points of history, when the processes of democratization include broad sections of the population in socio-political life [2, p. 46-47]. Since these issues need legal regulation, there is a need to study them from the standpoint of science of theory of state and law.

Today, the inability of political party leaders to consolidate and make important compromise decisions should be acknowledged as a negative phenomenon in the political system of society. The main transformational measures in the political system of society should be development of the Ukrainian political elite; harmonization of relations between all subjects of the political system of society; reform and adjustment of national legislation with international standards. The effectiveness of the political system ensures the proper functioning of the social, economic, spiritual and cultural spheres.

Each system of society is a single, orderly system of components, the interaction of which causes the emergence of a different quality. The political system is no exception. The term “political system of society” provides an opportunity to identify and characterize the political interests of different actors.

Confusion in legal terminology on the understanding of the term “political system of society” needs to turn to theoretical developments in this field.

The category “political system of society” has been introduced into the scientific field relatively recently, at the stage of development of society, when political parties, public associations, movements began to operate alongside state institutions. Exploring the issues of the political system of society, L. Nalyvaiko concludes that in a broad sense it is a set of interrelated and interdependent political institutions stipulated by the Constitution and laws of Ukraine, which exercise power in society, regulate political relations, political activity, ensure stability and order in accordance with the achieved level of political culture. The scientist also emphasises that understanding the political system of society as a set of state and non-state institutions fetishizes the state as a subject of the political system, thus denying the priority role of the people. After all, the political system is usually called the political system of society, not the political system of the state [3, p. 38-40]. This approach is of great practical importance for understanding the political sphere of society and the importance of active public in it. In the rule of law, the primary tasks of the political system of society are to ensure public order, to create conditions for political stability, and to harmonize important interests for society.

The emergence of the term “political system” was conditioned by the isolation of a set of different political phenomena into a certain integrity against the background of the rest of society [4, p. 75]. In legal science, domestic studies of the political system of Ukrainian society began in the 60s of the 20th century [5]. In

general, the term “political system” was hardly used in the scientific works of domestic scientists until the 70s of the 20th century. Instead, the term “political organization of society” was applied [6]. In Soviet times, the political system was regarded, as a rule, formally, symbolically, as a collection of political organizations [3, p. 39; 7, p. 23].

The political system does not exist separately from the external environment with which it interacts with aid, carrying out “transformation” within itself. This makes it possible to speak of the implementation of the political system and, accordingly, of its internal processes in some general plane [4, p. 76].

Today in the scientific literature, in particular the legal, political systems of society are offered to understand as follows: the political system is an integrated set of state and non-state social institutions that exercise power, manage the affairs of society, regulate the relationship between citizens, social groups, nations, states, states stability of society, a certain social order [8, p. 145]; component, organic part of the social system, which includes the totality of different social subjects and institutions, united by participation in the political life of society, the various forms of political relations and relationships in which it is realized and the core of which are relations about state power and the results of political activity [9, p. 19-20]; set of political institutions and organizations, political activity, political relations, political norms, principles and traditions, political consciousness, culture and media in their interaction, reflecting the interests and will of the social associations that exercise political power, struggle for its exercise within rights through the state [10, p. 23]; holistic, orderly set of political institutions, political roles, relations, processes, principles of political organization of society, subordinate to the code of political, social, legal, ideological, cultural norms, historical traditions and principles of political regime of a particular society [11, p. 6]; holistic, orderly set of political institutions, political relations, processes, principles of political organization of a society, subject to certain political, social, legal, ideological, cultural norms, historical traditions and principles of political regime of a particular society [12, p. 113]; a comprehensively organized and orderly set of political institutions, which are intended to carry out their activities on the normative and legal basis and to promote the legitimacy of political power in the state, as well as to provide social and spiritual guarantees for the development of society [13, p. 94]. The concept of a political system is multidimensional in nature, the content of which are organizational and political institutions.

In its system, the phenomenon under study includes the organization of political power, relations between society and public authority.

Successful development of Ukraine as a European democratic state is impossible without realizing the importance of introducing effective ways of modernizing the political system of society. Based on this analysis, it is appropriate to define the term “political system of society” as a coherent and complex set of elements, the tasks of which are aimed at achieving and ensuring the stable functioning of society through their effective interaction and implementation of political

functions in accordance with the fundamental principles of law. Among the features of the political system of society are the following: the integrity and complexity of the elements; conditional independence; internal and external relationships; static and dynamic character; normative regulation.

1. Минькович-Слободяник О. В. Правова та політична культура в умовах політико-правової трансформації суспільства. *Часопис Київського університету права*. 2015. № 4. С. 28-31.

2. Ишманова Г. Д. Структура политической культуры и проявление ее компонентов в социально-политической жизни современной России: дис. ... канд. полит. наук. Уфа, 2007. 179 с.

3. Наливайко Л. Р. Державний лад України: теоретико-правова модель: монографія. Харків: Право, 2009. 600 с.

4. Готун А. Основні концепції дослідження комунікації в політичній системі суспільства. *Політичний менеджмент*. 2011. № 1. С. 75-86.

5. Недбайло П. О. Політична організація суспільства. Київ: Ін-т держави і права АН України, Наукова думка, 1967. 220 с.

6. Политическая организация и управление обществом при социализме. И. П. Ильинский и др. Москва: Мысль, 1975. 159 с.

7. Бутко І. П., Корнієнко М. І. Політична система радянського суспільства. Київ: Радянська школа, 1988. 384 с.

8. Кельман М.С., Мурашин О. Г., Хома Н.М. Загальна теорія держави та права: підручник. Львів: Новий світ–2000, 2003. 413 с.

9. Гончаров П. К. Политическая система российского общества в условиях постсоветского транзита: социологический анализ: дис. ... д-ра соц. наук. Москва, 2009. 392 с.

10. Волиника К. Г. Теорія держави і права: навч. посіб. Київ: МАУП, 2003. 240 с.

11. Азнагулова Г. М. О взаимодействии правовой и политической систем. *Юриспруденция*. 2010. Т. 20. Вып. 4. С. 5-15.

12. Юсов А.В. Політична система сучасного суспільства: поняття, структура, функції. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2008. Вип. 41. С. 112-116.

13. Назаренко О. Політична система суспільства: сутність, основні риси, функції. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки*. 2012. Вип. 94. С. 86-90.

Черненко Анатолій Павлович,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри
кримінально-правових дисциплін
Шиян Анатолій Григорович,
старший викладач кафедри
кримінально-правових дисциплін
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЩОДО СТРОКІВ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Кожне кримінальне провадження «пронизане» певними строками, при чому Кримінальний процесуальний кодекс України (далі – КПК України) кожний етап кримінального провадження суворо обмежує кримінальними процесуальними строками. Законодавець на самому початку кримінального провадження змушує слідчого та й інших учасників кримінального провадження дотримуватися таких строків. Так, відповідно до ст. 214 КПК України слідчий чи прокурор невідкладно, але не пізніше 24 годин після подання заяви, повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення або після самостійного виявлення ним з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, зобов'язаний внести відповідні відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі – ЄРДР) та розпочати досудове розслідування [1]. Слід також відмітити, що з цього правила законодавець передбачає й виключення. Зокрема, у ч. 3 ст. 214 КПК України встановлено, що огляд місця події у невідкладних випадках може бути проведений до внесення відомостей до ЄРДР, але внесення таких відомостей здійснюється негайно після завершення огляду [1]. Даний виняток яскраво демонструє, що законодавець не бажає зниження якості досудового розслідування за рахунок суворого дотримання певних строків, проте так не можна говорити за весь КПК України.

Слід також зазначити, що передбачені законом строки впливають не лише на початок кримінального провадження, але й на його завершення. Так, відповідно до п. 10 ч.1 ст. 284 КПК України встановлено, що кримінальне провадження закривається коли «після повідомлення особі про підозру закінчився строк досудового розслідування, визначений статтею 219 цього Кодексу, крім випадку повідомлення особі про підозру у вчиненні тяжкого чи особливо тяжкого злочину проти життя та здоров'я особи» [1]. Строки під час кримінального провадження впливають й на дуже важливі рішення, що приймаються у ході такого провадження. До прикладу, рішення про затри-

мання особи за підозрою у вчиненні злочину і рішення про тримання під вартою також суворо обмежуються строками: затримання особи і тримання затриманого під вартою не може перевищувати 72 годин (ст. 211 КПК України), строк тримання особи під вартою не може перевищувати шістдесяті днів (ст. 197 КПК України) тощо.

Як бачимо, кримінальні процесуальні строки відіграють дуже важливу роль у кримінальному провадженні. На наш погляд, вони суттєво впливають на діяльність слідчого, прокурора, суддю, суд та й на інших учасників кримінального провадження, але, на наше переконання, найбільшого впливу строки здійснюють на слідчого. Дехто скаже, що й прокурор і суд не менше обмежений строками, але, на наш погляд, все ж слідчий найбільше потерпає, якщо так можна сказати, від строків. Так, прокурор і суд також обмежені строками, але вони мають стосунки зі строками уже в більш менш підготовленій справі, та й у більшості випадків дотримання ними строків залежить виключно від них, а у слідчого часто дотримання строків залежить не лише від нього, а у значній мірі від інших осіб та й багатьох обставин, які важко спрогнозувати. До прикладу, слідчий вирішує питання про затримання особи за підозрою у вчиненні злочину. Закон передбачає: «Особа є затриманою з моменту, коли вона силою або через підкорення наказу змушена залишатися поряд із уповноваженою службовою особою чи в приміщенні, визначеному уповноваженою службовою особою» (ст. 209 КПК України). Із прикладу виходить, що особа уже затримана, бо знаходиться в кабінеті слідчого і не може залишити його, бо слідчий це не дозволяє, разом з тим слідчому треба оформити затримання документально, що займає певний час (скласти протокол затримання, роз'яснити затриманому його права, дати йому можливість скористатися цими правами і при цьому слід допитати свідків, провести впізнання затриманого цими свідками, підготувати документи для вирішення питання про застосування до затриманого запобіжний захід тримання під вартою, узгодити ці документи у прокурора, доставити затриманого до слідчого судді тощо. Одночасно до прокурора слід віднести і узгодити у прокурора повідомлення про підозру, а його треба належним чином підготувати, обов'язковою умовою є те, що повідомлення про підозру повинно бути обґрунтоване доказами, обставини в повідомленні про підозру повинні бути чітко встановленими в показаннях свідків, яким слід пред'явити підозрюваного для впізнання, а практиці відомі випадки коли свідки прийти не можуть, у слідчого ще й немає понять і осіб, які б були схожі на підозрюваного, захисник підозрюваного вимагає надати йому для ознайомлення матеріали провадження, у яких містяться підстави для затримання тощо. На все це у слідчого є 72 години і ще певна кількість кримінальних проваджень, що також потребують уваги слідчого, а не лише факт із затриманням. Можна уявити стан слідчого у такій ситуації, хоча повною мірою уявити стан слідчого буде важко, бо передати всю напругу слідчого просто не можливо, а додайте до цього родичів чи друзів затриманого, які заважають слідчому, скаржаться на

нього, чинять тиск на свідків тощо.

З огляду на викладене постає питання: чи завжди строки досудового розслідування є необхідними і яку роль вони виконують?

Л.М. Лобойко, говорячи про кримінальні процесуальні строки зазначає: «Кримінальні процесуальні строки - це проміжки часу, протягом яких суб'єктам необхідно здійснити певні процесуальні дії або прийняти певні процесуальні рішення.

Строки відіграють у кримінальному процесі **дисциплінуючу функцію**. Вони безпосередньо сприяють реалізації завдання швидкого розкриття кримінальних правопорушень» [2, с. 19].

Дійсно, строки досудового розслідування відіграють дисциплінуючу роль чи функцію та сприяють швидкому розслідуванню, бо за відсутності строків, слідчий міг би не поспішати і розслідування одного кримінального правопорушення затягнути на тривалий час і навіть на роки.

Безперечно таку ж дисциплінуючу функцію строки розповсюджують й на інших учасників кримінального провадження, на яких вони спрямовані, але, на наш погляд, окрім дисциплінуючої ролі, вони ще й **забезпечують дотримання прав певних учасників**, а саме затриманого, якого обмежили в правах на час затримання і після спливу такого часу, права затриманого можуть бути поновлені або стануть предметом судового розгляду.

Строки, на наш погляд, **сприяють підвищенню ефективності** кримінальної процесуальної діяльності, бо строки змушують учасників кримінального провадження діяти більш інтенсивно, тобто виконувати певний обсяг роботи за чітко визначений строк, а раз так, й підвищити ефективність такої діяльності.

Дотримання строків слугуватиме **прогнозованості** кримінального провадження, можливості **передбачити та спланувати подальші дії**.

Разом з тим, кримінальні процесуальні строки **повинні бути достатніми** для якісного виконання своїх обов'язків та реалізації своїх прав учасниками кримінального провадження, стосовно яких ці строки встановлені. У цьому плані, на наш погляд, законодавець не завжди є послідовним. Зокрема, у ст. 28 КПК України законодавцем встановлено, що «під час кримінального провадження кожна процесуальна дія або процесуальне рішення повинні бути виконані або прийняті в розумні строки. Розумними вважаються строки, що є **об'єктивно необхідними для виконання процесуальних дій та прийняття процесуальних рішень**». На наш погляд, такий підхід до визначення строків є цілком виправданим і безальтернативно правильним, але далі законодавець у супереч логіки зазначає: «Розумні строки **не можуть перевищувати передбачені цим Кодексом строки** виконання окремих процесуальних дій або прийняття окремих процесуальних рішень» [1]. Думаємо, що у такому разі закон є суперечливим і не дає можливості учасникам провадження бути дисциплінованими та ефективними і в цілому створює непереборні перепони нормальній діяльності. Така непослідовність спостерігається й у інших нор-

мах КПК України, бо законодавець в одному випадку встановлює можливість зупинення строків досудового розслідування, а у подібному випадку позбавляє такої можливості. Наприклад: «Досудове розслідування може бути зупинене після повідомлення особі про підозру у разі, якщо: 1) підозрюваний захворів на тяжку хворобу, яка перешкоджає його участі у кримінальному провадженні, за умови підтвердження цього відповідним медичним висновком (п.1 ч.1 ст. 28 КПК України), а у подібному випадку такої можливості зупинити кримінальне провадження законом не передбачено. Зокрема, норми ст. 193 КПК України, що регламентують порядок розгляду клопотання про застосування запобіжного заходу, не передбачають можливості зупинення розгляду такого клопотання у разі тяжкої хвороби підозрюваного. Такий стан процесуальної регламентації порядку розгляду клопотання про застосування запобіжного заходу позбавляє суд можливості зупинити такий розгляд до одужання підозрюваного, що ставить суд у незручне положення та й виглядає, як знуцання над підозрюваним, якого інколи привозять до суду у ліжку коли він втрачає свідомість тощо.

Саме про такі застереження й зазначає Л.М. Лобойко: «- прискорення розгляду справи не повинно мати наслідком зниження якості її розгляду, що може привести до порушення правила щодо справедливості судового розгляду і прийнятих у результаті рішень;

- право на розумні строки може бути порушеним як внаслідок невиправданих затримок із розглядом висунутого особі обвинувачення, так і у разі надто швидкого розгляду обвинувачення. Затягування через суб'єктивні причини з вирішенням обвинувачення часто є причиною втрати доказів, які у разі їх вчасного збирання і подання до суду могли би суттєво вплинути на судові рішення. Поспішність у прийнятті остаточного рішення може стати причиною ігнорування важливих доказів.

Строки розгляду кримінального обвинувачення мають бути адекватними ситуації кримінального провадження. Право особи на розумні строки вирішення щодо неї обвинувачення може бути реалізоване лише за умови досягнення балансу між швидкістю і якістю процесуальних дій та процесуальних рішень органів досудового розслідування, прокурора та суду» [2, с. 82].

Отже, строки досудового розслідування є важливими у кримінальній процесуальній регламентації кримінального провадження під час досудовому розслідуванні у цілому, так і у регламентації конкретних кримінальних процесуальних дій і при цьому їх обсяги повинні бути об'єктивно необхідними для виконання процесуальних дій та прийняття процесуальних рішень. Нажаль стан кримінальних процесуальних строків у чинному КПК України не є досконалим і потребує комплексного наукового дослідження з метою удосконалення.

1. Кримінальний процесуальний кодекс України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2013, № 9-10, № 11-12, № 13, ст.88) URL: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/stru#Stru>

2. Лобойко Л. М. Кримінальний процес : Підручник. - К.: Істина, 2014. - 432 с.

Шалгунова Світлана Аполлінаріївна

кандидат юридичних наук, доцент,

завідувач кафедри

кримінально-правових дисциплін

Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ

ЗАКОНОДАВЧЕ РОЗУМІННЯ ПРЕДМЕТІВ, ЩО МОЖУТЬ БУТИ ВИКОРИСТАНІ В ЯКОСТІ ЗБРОЇ ПРИ ВЧИНЕННІ ЗЛОЧИНУ

Вперше термін «предмети, використовувані як зброя», з'явився в пунктах «б» ст.ст. 91 і 146 КК РСФСР 1960 р. і використовувався виключно для характеристики озброєного розбійного нападу. Разом із цим поняттям при описі ознаки «озброєності» в інших складах законодавець застосовував й інші терміни, оскільки намагався в кожній конкретній нормі відобразити особливості злочинної поведінки і охопити різні предмети, за допомогою яких можна заподіяти реальну шкоду здоров'ю або позбавити особу життя. Так, наприклад, в ч. 1 ст. 206 КК України 1960 р., формулюючи зміст кримінально-правової заборони, він указував на «предмети, спеціально пристосовані для нанесення тілесних ушкоджень». Абстрагуючись від інших властивостей цих предметів, законодавець в даному випадку надав кримінально-правове значення не їх функціональному призначенню, а спеціальній пристосованості для нанесення тілесних ушкоджень. Проте при застосуванні цієї ознаки практика отримала серйозні труднощі, пов'язані, головним чином, з тлумаченням вказаного поняття, що негативно позначалося на досягненні цілей кримінального закону. Зокрема, слідчі та судді по-різному розуміли ступінь пристосованості предметів, так само як і пристосованість з погляду розвитку подій: чи повинен був винний заздалегідь підшукати або пристосувати предмети для нанесення тілесних ушкоджень або міг підібрати їх на місці злочину і використовувати з такою метою тощо.

Пізніше, при встановленні відповідальності за порушення порядку організації або проведення зборів, мітингу, демонстрації, ходу або пікетування (ст. 294 КК України), він ввів нове схоже поняття: «зброя або інші предмети, які використовувалися як зброя», хоча і не розкриваючи істотних ознак, властивих цим засобам і предметам. Але внаслідок надзвичайної невизначеності і розпливчатості цього формулювання фактично згадана стаття не застосовується, оскільки шкоду здоров'ю за певних умов можна заподіяти практично будь-яким предметом, - від парасольки до голки. Все це, без сумніву, стало однією із основних причин відмови в процесі реформування кримінального законодавства від вживання подібних понять і пошуку більш загальних, універсальних формулювань. Законодавець віддав свою явну перевагу термінословосполученню «предмети, що використовуються як зброя». Розширюючи

область застосування цього поняття, чинний КК України у декількох складах злочину дає можливість застосування «предметів, що використовуються як зброя» (ст.ст. 126, 127, 162, 206, 211, 213, 227, 313 КК України).

Наділяючи інші предмети якістю зброї, законодавець не розкриває і не уточнює зміст цієї якості. Проте, виходячи із суті зброї взагалі, можна зробити висновок про те, що не всі предмети володіють або набувають такої якості. Залежно від призначення, основних властивостей і інших характеристик такого роду предмети можна умовно підрозділити на три основні групи: 1) предмети господарсько-побутового та виробничого призначення, що наділені окремими властивостями зброї через їх конструктивні особливості; 2) предмети господарсько-побутового та виробничого призначення, спеціально пристосовані для ураження живої цілі; 3) предмети, які не наділені властивостями зброї і в принципі не можуть бути використані як зброя.

Головна особливість предметів 1-ї групи полягає в тому, що вони завжди повинні повністю або частково мати властивості, наявність яких дає можливість заподіяти тілесні ушкодження без особливих сприятливих обставин для нападаючого (тобто мати колюче-ріжучі, колючо-рубаючі, ударно-роздроблюючі характеристики або мати властивості металльної зброї). Деякі предмети, через їх специфічні конструктивні особливості, незважаючи на “мирне” застосування, що декларується заводом-виготівником, уже в первинному вигляді можна віднести до предметів подвійного призначення: вони можуть застосовуватися як для задоволення господарсько-побутових потреб, так і для нанесення тілесних ушкоджень (перочинні ножі, кухонні ножі, бритви, сокири, ломі, стамески, шила, викрутки та ін.). Ці предмети за своїми об'єктивними властивостями можуть бути використані для нанесення тілесних ушкоджень без якої-небудь попередньої пристосованості, що включає зміну їх форми і окремих характеристик. Застосування таких предметів для заподіяння шкоди здоров'ю особи, є таким же небезпечним, як і застосування зброї або предметів, спеціально виготовлених або видозмінених для додання ним властивостей зброї.

Другу групу об'єднують предмети господарсько-побутового і виробничого призначення, спеціально пристосовані для ураження живої цілі. Спеціальна пристосованість предмету – це, скоріше за все, єдина ознака, котра вказує на його приналежність до зброї. При цьому сам термін «пристосованість» слід розуміти двояко. По-перше, в результаті переробки предмет значною мірою втрачає свої первинні господарські і побутові функції, а його вражаючі якості стають переважаючими. Сама по собі така переробка обумовлює істотну зміну якісного стану такого предмету: він перетворюється на засіб, призначений виключно для ураження живої цілі. Саме в результаті переробки предметів досягається якість зброї, а видові відмінності зброї та інших предметів, використовуваних як зброя, перестають бути вирішальними і значущими. По-друге, спеціальне пристосування предмету для використання його як зброї означає додання йому в результаті змін конструкції (повністю або

частково) і криміналістичних характеристик таких властивостей, які дозволяють зробити даний предмет зручним і придатним для нанесення ушкоджень, небезпечних для життя або здоров'я особи. Важлива особливість цього процесу полягає у тому, що виготовлятися або пристосовуватися може як предмет в цілому, так і будь-яка його складова частина. Так, організована група, яка вчинила ряд розбійних нападів на водіїв таксі, використовувала електрошоковий пристрій, що призводив до втрати свідомості водіїв таксі, а після цього у них забирали виручку.

Пристосування предметів може виражатися в різних діях (заточуванні тильної сторони леза ножа, важкої металевої пряжки ремня). Не можуть відноситися до зброї такі предмети, як камені, палиці, оскільки в їх первинному вигляді вони не мають властивостей зброї. Їх слід розглядати як предмети, знаряддя, що використовуються при вчиненні злочину. Також необхідно зазначити, що використовуване в науково-монографічній літературі поняття «предмет, перероблений під зброю в результаті якісної зміни його первинних властивостей і характеристик» за своїм змістом вужчий, ніж поняття «предмет, використовуваний як зброя».

До 3-ї групи відносяться предмети і речі матеріального світу, які, хоча і застосовуються в деяких випадках при вчиненні злочинів, але через їх особливі господарсько-побутові і споживчі властивості не мають властивостей зброї і об'єктивно не можуть бути пристосовані для цих цілей. У судовій практиці не завжди дається правильна кримінально-правова оцінка подібних предметів.

Отже, можна зазначити, що предмети 1-ї і 2-ї груп через їх специфічні конструктивні особливості або спеціальну пристосованість об'єктивно можуть використовуватися при посяганнях на особу. Не ставлячи під сумнів доцільність включення в кримінальний закон як кваліфікуючої ознаки використання, крім зброї, інших предметів, що застосовуються для спричинення шкоди життю або здоров'ю, слід, проте, критично віднестися до використаного формулювання: «предмети, використовувані як зброя». З цього формулювання абсолютно неможливо встановити, чому законодавець наділяє якість зброї (служити для поразки живої або іншої цілі) предмети господарсько-побутового призначення. Часткова пристосованість предмету господарсько-побутового призначення для нанесення шкоди здоров'ю (без його переробки) зовсім не означає зміни його первинних властивостей, оскільки він не переходить в новий якісний стан. Іншими словами, бойові властивості такого предмету не стають переважаючими. Так, гостріше заточування кухонного ножа для полегшення завдання удару потерпілому не додає йому якості зброї – ніж залишається предметом господарсько-побутового призначення. Використання хуліганом молотка для нанесення тілесних ушкоджень не є свідомом того, що цей предмет придбав якість зброї.

За своїми вражаючими і функціональними властивостями до зброї більшою мірою примикають спеціальні засоби, застосування яких згідно

ст. 365 КК України, утворює склад особливо кваліфікованого виду перевищення влади або службових повноважень. На відміну від предметів, використовуваних як зброя, спеціальними засобами є пристрої, предмети і речовини, які спочатку були призначені для здійснення примусового фізичного впливу на тіло особи (гумові палиці, наручники, сльозогінний газ, водомети, службові собаки та ін.). Звідси цілком природно прагнення законодавця разом із зброєю детально регламентувати умови і порядок застосування спеціальних засобів.

У зв'язку з вищесказаним представляється логічним внести зміни до відповідних статей КК, і розділити поняття «зброя», що вживається в законі, і «предмети, що використовуються як зброя» і передбачити виділення такої кваліфікуючої ознаки, як «предмети, використовувані для заподіяння тілесних ушкоджень, небезпечних для життя або здоров'я потерпілого». Тим самим поняття «зброя» набуває первинний, виключно правовий зміст.

1. Кримінальний кодекс України. // Відомості Верховної Ради України, 2001. - № 25-26. - Ст.131. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
2. Кримінальний кодекс України. – К. : Паливода А.В., 2019. – 264 с.

Ядловська Ольга Степанівна,
кандидат історичних наук,
доцент кафедри
соціально-гуманітарних дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ВИКОРИСТАННЯ ФЕМІНІТИВІВ ЯК ВПРОВАДЖЕННЯ ГЕНДЕРНО ПАРИТЕТНОЇ ЛЕКСИКИ: УКРАЇНСЬКИЙ ЗРІЗ

Прийняття нового українського правопису (2019 р.) з-поміж різноманітних змін у мовленні виокремило та запропонувало на широкий загальний питань творення та залучення фемінітивів у сучасній літературній мові. Ця тематика викликала широкі дискусії серед науковців, службовців, журналістів, представників керівного апарату, адже виникла нагальна потреба використання нових лексичних одиниць на позначення осіб жіночої статі щодо їх професійної діяльності або посад. Частиною суспільства фемінітиви сприймаються насторожено, навіть упереджено, відповідні зміни викликають опір. Разом з тим, у самому суспільстві протягом останніх десятиліть відбуваються суттєві зміни у площині гендерних відносин і, відповідно, таких же змін зазнає і мовлення, адже мова ніколи не була статичною, а, навпаки, є відлунням та дзеркалом процесів, що відбуваються між індивідами, у групах, спільнотах, суспільстві. Саме дискусійність питання щодо вживанні фемінітивів, суб'єктивність

сприйняття відповідних лексем та неактивне практичне застосування гендерних маркерів обґрунтовують актуальність запропонованої розвідки.

Мова бере участь у конструюванні дійсності. Тож опір вживанню фемінітивам в Україні, особливо щодо опису професійної діяльності жінок, – це один з проявів патріархального мислення, небажання допустити реального зрівняння в правах з чоловіками жінок. Зауважимо, що в англійській, французькій, німецькій та низці інших мов демократичних країн Заходу фемінітиви та гендерно нейтральні форми вже стали нормою і є виявом принципу рівності усіх людей, мовним вираженням плюралістичного світогляду. Мова постійно міняється, реагуючи на виклики різних епох. Це є закономірним процесом суспільного розвитку [1]. Ще протягом двох-трьох десятиліть тому не виникала потреба утворювати фемінітиви у тих сферах та галузях, де жінки не мали змоги бути на посадах (політика, вищі керівні посади та ін.). На сучасному етапі існують усі можливості щодо роботи жінки у будь-якій сфері та на будь-якій посаді, де вона себе бачить. Відповідно, повинні відбуватись і мовленнєві зміни та вводиться у широкий обіг слова жіночого роду на позначення професій, посад, видів діяльності, соціального статусу жінок.

Як зауважує О. Масалітіна, радниця з питань політики гендерної рівності та антидискримінації в освіті міністерки освіти та науки України, серед причин замовчування (або перестороги чи навіть заборони) щодо залучення фемінітивів за радянських часів мали процеси русифікації з 30-х рр. ХХ ст., адже система російської мови трохи інша через відсутність різноманіття суфіксів для творення фемінітивних форм. Зокрема, таких суфіксів 4, і більшість з них мають додаткову негативну конотацію. Відповідно, у зазначений період, уніфікація стосовно невживання, витіснення фемінітивів відбулись і в українській мові, хоча цей пласт лексики міститься у словниках української мови ХІХ – початку ХХ ст. [3].

Крім змін у мові важливу роль відіграють взаємини між статями, тобто між представниками відповідної мовної спільноти. Опір проти одночасного вживання фемінітивів та маскулінів більшою мірою зумовлений низьким статусом жінки, а не конкретними структурними особливостями мови. Діє стереотип, що після досягнення жінкою високого професійного рівня та т. зв. «чоловічої» посади, нова назва посаду у жіночому роді нівелюють ці досягнення. Тобто частиною жінок самі фемінітиви сприймаються як дискримінація.

Розглядаючи процес мовленнєвої взаємодії, слід підкреслити, що під час цього процесу індивіди конструюють не лише власну вербальну поведінку та інтерпретують поведінку іншого, але і здійснюють внутрішнє структурування соціальних подій, явищ, статусів, ролей. Тут мовленнєва взаємодія постає одним із засобів здійснення соціальної взаємодії (поруч з невербальними засобами спілкування). У ході мовленнєвої взаємодії індивіди спираються на певні шаблони, схеми побудови типової для даного контексту розмови, що витікають із стереотипних уявлень про взаємодію, які закріплені,

створюються, розповсюджуються суспільством. Гендерні стереотипи проявляється як механізм трансляції і закріплення гендерних ролей у щоденних мовних практиках та у межах загальної структури комунікації [2].

Питання вживання фемінітивів у мовленні не є революційним або абсолютним нововведенням. Однак, разом із зазначеним, застосування лексики з використанням фемінітивів прослідковується опір або неприйняття. Частково ця проблема стосується психологічної площини: «боязливість» розрізнення статі особи щодо обійманої посади, адже це можна визначити за назвою (проректор - проректорка, директор – директорка, лектор – лекторка та под.). Отже, прослідковується несприйняття фемінітивів самими жінками, які б не хотіли такого розрізнення. Інша частина мовленнєвої спільноти, котра не застосовує фемінітиви, наслідує російськомовну традицію, для якої характерним є дихотомний розвиток даного питання: з одного боку, у самій російській мові не вироблена традиція творення фемінітивів (частково такі слова жіночого роду мають негативний зміст: бухгалтер – бугалтерша); з іншого, у деяких установах не вітається застосування двох форм – альтернативних до чоловічого роду або парних (наприклад, не студент та студентка, а спільне: студент – студенти). Ще одна проблема – відносна важкість утворення фемінітивів. Хоча, на наш погляд, це проблема практичного досвіду, і саме відсутність останнього продукує плутанину як у творенні фемінітивів, так і в залученні у мовлення.

У структурі української мови використовується для творення фемінітивів 13 суфіксів, серед них на сьогодні виділяють 4-6 активних суфіксів, що постійно вживаються. Це свідчить про системну наявність фемінітивів та, водночас, характеризує як активну рису української мови та вказує на її гендерну чутливість. Зараз в українській мові існує три тисячі слів-фемінітивів, насамперед, це лексика на позначення професійної діяльності. Сама традиція небінарних, гендерно нейтральних форм звертання теж здавна наявна в українській мові.

Широко обговорювані зміни до українського правопису, схваленого Кабінетом Міністрів України (2019 р.) та спільним рішенням Президії Національної академії наук України Колегії Міністерства освіти і науки України і Колегією Міністерства освіти і науки України (2018 р.), а також затвердженого Українською національною комісією з питань правопису (2018 р.), питання творення фемінітивів висвітлює в одному з параграфів та складається з декількох правил, що вміщуються на сторінку [4, с. 27]. Тобто за обсягом це невеликі зміни, до того ж відновлювані через майже сторіччя їх замовчування та заборони.

Зупинимось побіжно на самих правилах, зокрема, на вживанні чотирьох груп суфіксів для творення фемінітивів. На наш погляд, найбільше несприйняття викликає залучення у мовлення суфікса -ес-, який, до речі, визначений як рідковживаний. Фемінітиви із цим суфіксом творяться від іншомовних слів, частину з них введено в обіг – баронеса, поетеса; частина введена,

але важко сприймається – дияконеса, критикеса, патронеса, фотографеса. Підкреслимо, що умовне визначення «важкість вживання» не слугує підставою уникнення даних слів у мовленні.

Прослідковується більш вживаним, проте також застосовується з опором мовника, суфікс **-ин-**, сполучуваний з основою на **-ець** у чоловічому роді слова: борчиня (від борець), кравчиня, мисткиня, плавчиня, продавчиня. Із суфіксом **-ин** утворюються також фемінітиви без основи на **-ець**: маркетологиня (від маркетолог), соціологиня, філологиня, майстриня, членкиня. Ця лексика має перетин з історичними фемінітивами (окрім слів на позначення участі жінок у галузях, які виникли відносно нещодавно) чи пояснює походження вживання суфікса **-ин**, адже архівні документи 20-40-х рр. ХХ ст. свідчать про активне вживання цієї форми та залучення слів членкиня, мисткиня та под.

Натомість пласт фемінітивів, що твориться за допомогою суфіксів **-иц**, досить вдало введено у мовний обіг, хоча не завжди використовується (тобто залучається на розсуд мовника): верстальниця, керівниця, льотчиця, підприємця, письменниця, прибиральниця, речниця, розвідниця, співзасновниця. Трапляються помилки у цій групі, що робляться через аналогію утворення до слів у російській мові (калькування, росіянізми): прибиральщиця (рос. уборщица) та под. Однак, у цілому, група слів із цим суфіксом є активною.

Найширшого залучення у мовлення набули фемінітиви із суфіксом **-к** і є найбільш уживаними та такими, що мають найменший опір мовника: авторка, акторка, аспірантка, асистентка, бандуристка, викладачка, дописувачка, доповідачка, журналістка, композиторка, котролерка, лекторка, лікарка, організаторка, редакторка, професорка. Щоправда існує необґрунтована пересторога щодо відносно негативного (зневажливого) емоційного відтінку цих слів. Вважаємо, це суб'єктивним поглядом. Однією з причин виступає нерівномірне залучення таких слів в офіційно-ділове мовлення. Проте саме зазначення даних норм у новому правописі сприятиме використанню фемінітивів у всіх стилях мовлення і є аргументацією для вживання.

Загалом, залучення фемінітивів у мовлення, по-перше, збагачує лексику та реагує на зміни у суспільстві, дозволяє окреслити місце жінки у суспільстві, на мовному рівні закріплюючи гендерну рівність. По-друге, новий правопис (який фактично не є новим у розрізі залучення фемінітивів, а повертається до вживаних норм як фемінітивів, так і маскулінів) слугує процесу творення унікальності української мови, підкреслює перебування динамічних процесів розвитку мовних норм у контексті векторів світової лінгвістичної гендерології. Український правопис 2019 р., відобразивши основні правила творення фемінітивів, підкреслив актуальність даного питання для сучасного розвитку мови та висвітлив суголосність розвитку гендерно чутливої лексики із суспільними процесами. Отже, перед мовною спільнотою стоїть завдання введення в обіг фемінітивів у різні стилі мовлення та окреслення шляхів розвитку гендерно чутливої лексики і гендерного реформування мови.

1. Лишка Я. Фемінітиви в українській мові: запозичені неологізми, чи традиційні словотвірні форми? URL: <http://report2018.tilda.ws/blogs/feminivityv> (дата звернення 12.01.2020). – Назва з екрана.

2. Мрамонова О. Мовленнєва взаємодія як джерело знань про гендерну стереотипізацію. URL: actprob10_172_178.pdf (дата звернення 13.01.2020). – Назва з екрана.

3. Масалітіна О. Маркетологиня, водійка та підприємниця: що таке фемінітиви та чому ми їх вживаємо. URL: <https://www.the-village.com.ua/village/city/talk/285571-marketologinya-vodiyka-ta-pidpriemnitsya-scho-take-feminitivi-ta-chomu-mi-yih-vzhivaemo> (дата звернення 13.01.2020). – Назва з екрана.

4. Український правопис. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/05062019-onovl-pravo.pdf> (дата звернення 07.01.2020). – Назва з екрана.

**Аксютіна
Анастасія Володимирівна,**
старший викладач кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ДОБРЕ ВІДОМІ ЗНАКИ ДЛЯ ТОВАРІВ І ПОСЛУГ: ПИТАННЯ ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» знак для товарів чи послуг — це позначення, за якими товари або послуги одних осіб відрізняються від однорідних товарів чи послуг інших осіб [1]. У нормативно-правових актах стосовно зазначеного поняття використовуються терміни «торговельна марка» і «торговельний знак». В Цивільному Кодексі України поняття «торговельна марка» трактується як, позначення або будь-яка комбінація позначень, які придатні для вирізнення товарів, що виробляються однією особою, від товарів, що виробляються іншими особами.

Якщо вести мову саме про охорону прав на добре відомі знаки для товарів і послуг, то умови охорони такого виду знаків передбачені в ст. 25 Закону України "Про охорону прав на знаки для товарів і послуг". Щодо набуття права власності на добре відомий знак то незалежно від наявності чи відсутності реєстрації визнати знак добре відомим може суд або Апеляційна палата Державного департаменту інтелектуальної власності, рішення якої може бути оскаржене у судовому порядку[1].

При визначенні того, чи є марка добре відомою в Україні, можуть розглядатися, зокрема, такі фактори, якщо вони є доречними: ступінь відомості чи визнання марки у відповідному секторі суспільства; тривалість, обсяг та

географічний район будь-якого використання марки чи її просування, включаючи рекламування чи оприлюднення та представлення на ярмарках чи виставках товарів чи послуг, щодо яких марка застосовується; тривалість та географічний район будь-яких реєстрацій чи заявок на реєстрацію марки за умови, що вона використовується чи є визнаною; свідчення успішного відстоювання прав на марку, зокрема територія, на якій марка визнана добре відомою компетентними органами; цінність, що асоціюється з маркою [2].

Значення добре відомих знаків полягає в тому, що вони охороняються навіть без реєстрації, використання їх на територіях, що охороняються, не є обов'язковим, у ряді країн їх правова охорона розповсюджується не тільки на товари, що зробили їх добре відомими, але і на всі товари і послуги [3].

Необхідно вказати що охорона прав на добре відомий торговельний знак регламентується не тільки національними правовими нормами, але і міжнародними, а саме Паризькою конвенцією про охорону промислової власності, Угодою про торгові аспекти прав інтелектуальної власності 1994 р. (Угода TRIPS), але в цих міжнародних актах також як і в Законі України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», не надається тлумачення поняття «добре відомого знаку». Міжнародна асоціація з охорони промислової власності запропонувала таке визначення досліджуваного поняття: «Загальновідомим товарним знаком є знак, відомий широкому колу зацікавлених осіб, які мають стосунок до виробництва, торгівлі чи використання позначеної цим знаком продукції, якщо цей знак сприймається ними як такий, що вказує на особливе джерело походження зазначеної продукції» [4, с.204].

Будь яке правове явище задля успішної і ефективної його реалізації потребує правової регламентації шляхом закріплення в нормативно-правових актах. Забезпечення захисту добре відомих товарних знаків є нагальною потребою, оскільки дані знаки визнаються майже у всіх країнах світу, а це набуває особливого значення особливо в умовах інтеграції України до ЄС. Добре відомий торговельний знак є об'єктом права інтелектуальної власності та важливим елементом у господарській діяльності. Також за допомогою добре відомого знаку товари чи послуги впізнають на ринку, які свідчать про високу якість даного товару, його надійність, гідну репутацію товаровиробника. Правова охорона прав на добре відомі знаки для товарів і послуг потребує вдосконалення та оновлення теоретичних та практичних підходів в галузі охорони права інтелектуальної власності, і таке оновлення передусім повинно розпочатися з законодавчого закріплення визначення добре відомого знака. Пропонуємо доповнити частину 1 статті 25 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» таким чином: «Добре відомий знак в Україні це знак який відомий широкому колу осіб і має добру репутацію, та сприймається як символ світової торговельної системи.»

1. Закон України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» від 15 грудня 1993 р. № 3689-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://rada.gov.ua/>

2. Байлема Т.М. Станіслав О.В., Поняття права на торговельні марки та їх цивіль-

но-правовий захист [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/9_NND_2014/Pravo/3_163342.doc.htm

3. М. Дубинский / Общеизвестный товарный знак. // М. Дубинский/ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://logotipov.net/?id=1066>

4. Демченко Т.С. Правова охорона загальновідомих і знаменитих знаків у міжнародній практиці та в Україні / Т.С. Демченко// Вісник господарського судочинства. – 2016. – №3. – с.204 -210

Власенко Інна Вікторівна,
правозахисник, голова Громадської
організації «Закон має Право»

Карпенко Роман Валерійович,
кандидат юридичних наук,
викладач кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПРАВОПОРУШЕННЯ У СФЕРІ АВТОРСЬКОГО ПРАВА І СУМІЖНИХ ПРАВ: ПЛАГІАТ

Питаннями правової охорони та захисту авторських та суміжних прав у різні часи займалися такі вчені, як: Е.П. Гаврилов, Н.І. Федоскіна, В. Л. Михайлик, Н.Л. Сенніков, К.С.Симкин, О.Д. Святоцький, О.П. Сергеев та інші. Під захистом авторських і суміжних прав розуміється сукупність заходів, спрямованих на відновлення і визнання цих прав у разі їх порушення чи оспорюванні.

Слід розрізняти такі поняття, як охорона авторських прав і їх захист. Під охороною розуміється встановлення всієї системи правових норм, спрямованих на дотримання прав авторів і їх правонаступників. Тоді як захист – це сукупність заходів, метою яких є відновлення і визнання цих прав у разі їх порушення. Захисту підлягають як порушені особисті немайнові, так і виняткові права.

У ст. 50 Закону України «Про авторське право і суміжні права» виокремлено основні види порушення авторського права, що надають підстави для судового захисту. Найпоширеніша проблема порушення авторських прав - це плагіат. Під таким ми розуміємо навмисне присвоєння авторства того чи іншого твору науки, літератури чи мистецтва, відео- або аудіоматеріалів, фото або навіть програмного забезпечення, що належить третій особі. Обов'язковою ознакою плагіату є привласнення авторства. В якості плагіату розглядають в тому числі:

- випадки використання чужого тексту (повністю або частково);
- парафразу (переказ) чужої роботи;
- випадки запозичення з будь-яких опублікованих у пресі матеріалів;
- використання матеріалів, розміщених на електронних носіях інформації (на сайтах в мережі Інтернет, в електронних базах даних і т. п.).

С.О. Сударіков робить цікаве і вельми показове спостереження. Він вказує: «Плагіат настільки поширений, що навіть при визначенні плагіату іноді вдаються до плагіату». Набагато простіше скопіювати чужий контент, ніж самому створювати щось оригінальне і привабливе для споживача. Тому часто на різних ресурсах можна зустріти однаковий або дуже схожий продукт, а встановити, хто ж справжній творець даного продукту, досить проблематично. Це змушує власників унікального, авторського продукту наполягати на законодавчому захисті своїх прав.

На мою думку, найбільш ефективним є цивільно-правовий захист авторських прав, який реалізується в рамках юрисдикційної форми. Вона забезпечується застосуванням передбачених законом способів захисту. Велика роль в регулюванні питань захисту авторських прав повинна відводиться правоохоронним органам.

Значною проблемою є вільний доступ до авторських творів та подальше їх використання іншими особами, адже в українському законодавстві є дозвіл користуватися авторськими творами навіть без згоди автора, вказавши джерело та ім'я автора. Переважна кількість вчених вважає «законодавчо виокремити добросовісне та недобросовісне вільне використання чужих творів із встановленням відповідальності за, відповідно, недобросовісне їх використання».

У разі порушення авторських і суміжних (за плагіат) настає:

- цивільно-правова відповідальність, яка реалізується через відшкодування заподіяних збитків (ст. 16, 431, 432 ЦК України);
- адміністративна відповідальність передбачає застосування уповноваженими органами державної влади або їхніми посадовими особами адміністративного стягнення (штрафи, вилучення, конфіскація тощо);
- кримінальна відповідальність ч. 1 ст. 176 КК України.

Підсумовуючи вище зазначене можна зробити висновок, що на сьогоднішній день плагіат, як один з основних видів порушення авторського права є досить гальною проблемою в нашій державі. У багатьох країнах світу, в органах поліції та прокуратури існують спеціальні відділи, які займаються тільки питаннями охорони інтелектуальної власності, що дозволяє більш ефективно захищати порушені права громадян в розглянутій сфері. Саме тому, доцільним є запровадження прискореної політики адаптації українського законодавства та вітчизняних норм до міжнародних конвенцій, пов'язаних з дотриманням авторського права і суміжних прав, а також внесення відповідних змін і доповнень до власних нормативно-правових актів та прийняття нових законів у цій галузі.

1. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 04.11.2018 № 3792-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>.
2. Сергеев А. П. Право интеллектуальной собственности: учебник / А. П. Сергеев. – Издание второе, переработанное и дополненное. – М.: «ПРОСПЕКТ», 1999. – 752 с.
3. Матінченко С. Я. Інтелектуальна власність / С. Я. Матінченко // Інтелектуальна власність. – 2012. – № 1. – С. 21–23

**Гвоздак Андрій Павлович,
Мелешко Віктор Іванович,**
кандидат біологічних наук

*(Придніпровська державна академія
фізичної культури і спорту)*

СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ ДОПІНГ КОНТРОЛЮ В СПОРТІ

Використання допінгу (порушення антидопінгових правил) є самим розповсюдженим і найбільш переслідуваним правопорушенням в сфері спорту, що лежить в площині декількох галузях права. У вітчизняному законодавстві ці питання регулюють ряд нормативно-правових актів: Верховна Рада України ратифікувала Міжнародну конвенцію по боротьбі з використанням допінгу в спорті, прийнятий Закон України «Про антидопінговий контроль в спорті», при розробці якого був взятий за основу Всесвітній антидопінговий кодекс, постановою Кабінету міністрів України створений національний антидопінговий центр.

Сьогодні в центрі більшості новин про допінг і пов'язані з ним конфлікти знаходиться Всесвітнє антидопінгове агентство (World Anti-Doping Agency, WADA). Організація з'явилася восени 1999 року, вона виникла за підтримки Міжнародного олімпійського комітету (МОК). Приводом став черговий спортивний скандал: під час велогонки Тур де Франс у представників декількох команд знайшли великі запаси заборонених речовин - гормону еритропоетину, амфетамінів і стероїдів. Пізніше декілька гонщиків призналися в тому, що вживали допінг.

WADA проводить допінг-контроль спортсменів під час важливих змагань і в перервах між ними, щорічно оновлює список заборонених препаратів і методик, а також стежить за виконанням положень Всесвітнього антидопінгового кодексу, прийнятого в 2003 році. Агентство фінансує дослідження заборонених речовин і розробки нових методів їх пошуку. Ще одна функція WADA - акредитація антидопінгових лабораторій. Організація може призупинити ліцензію, якщо виявить порушення в роботі лабораторії.

В період змагань узяти проби у спортсмена нескладно, його графік тре-

нувань і вільного часу відомий. Проте є і зовній контроль змагання в період тренувань або відпочинку. Знайти атлета допомагає система ADAMS (Anti - Doping Administration & Management System) - онлайн-база даних, в яку спортсмени самостійно вносять дані про те, де вони знаходитимуться найближчим часом. Розклад складається на наступні три місяці. Здається, що «передбачити» свої плани на декілька місяців вперед складно, але тільки не для професійних спортсменів. Їх графік і так розписаний по годиннику: дати змагань, зборів і тренувань відомі заздалегідь. Якщо плани раптом змінилися, спортсмен сам редагує свій графік в особистому кабінеті програми - повідомити допінг-офіцерів треба як мінімум за добу до від'їзду. Зробити це можна і з комп'ютера, і з мобільного телефону.

На аналіз при «раптовому» контролі зазвичай беруть сечу - кров можна здавати тільки в спеціально пристосованому для цього приміщенні, а допінг-офіцер повинен отримати особливий сертифікат. Зразок сечі у присутності спортсмена ділять на дві частини: пробу А і пробу Б. Першу передають на аналіз, а другу зберігають опечатаною. Розкрити її можуть на вимогу спортсмена, якщо результати аналізу проби А викликають підозри. Цю процедуру проводить та ж лабораторія, що перевіряла першу частину зразка, але працює інший фахівець. Спортсмен сам оплачує розкриття проби Б, це обходиться в 800-1 000 доларів.

Список препаратів WADA включає три міри заборони: повністю заборонені препарати і методи; речовини дозволені по за змаганнями; речовини обмежені за видами спорту.

Перша, найбільша частина, - речовини і методи, які не можна застосовувати ніколи: ні поза змаганнями, ні під час їх. У цей список за умовчанням потрапляють не лише багато традиційних засобів, але і усі «дизайнерські» препарати - аналоги існуючих нелегальних речовин з невеликими змінами у формулі, завдяки яким препарат складніше виявити сучасними методами тестування. Разом з ними заборонені ліки, що знаходяться на стадії клінічних досліджень: невідомо, який ефект вони можуть робити на організм спортсмена. Ця група з'єднань отримала в списку номер S0.

Окрім хімічних методів стимуляції, спортсмени-порушники застосовують і фізичні - і ці методи також заборонені. До них відносять різні маніпуляції з кров'ю, у тому числі переливання спортсменові заздалегідь заготовленого зразка його власної крові. Додаткова доза крові збільшує кількість еритроцитів, тобто м'язи отримують більше кисню. Так може працювати і кров іншої людини, але спортсмени використовують власну, щоб уникнути реакції несумісності.

Повністю заборонений і генний допінг - «нетерапевтичне застосування клітин, генів, генетичних елементів або модуляторів експресії генів, що мають здатність підвищувати спортивні результати». Такі методики доки мало вивчені і, за словами більшості лікарів-експертів, малоефективні. Можливо, в майбутньому застосування генної інженерії дозволить порушникам не вводи-

ти заборонені препарати в організм, досить буде «перепрограмувати» деякі власні клітини тіла і змусити їх робити потрібну речовину. Такі спроби вже відомі: наприклад, редоксі-ген, засіб генної терапії для тих, що страждають анемією, посилює синтез еритропоетину. На початку 2000-х років його застосовував німецький тренер Томас Спрінгштейн - його підопічних дискваліфікували, а в 2003 році генний допінг офіційно заборонили.

До групи S2 входять пептидні гормони і чинники зростання. Найпопулярніший з них - еритропоетин, гормон нирок, контролюючий утворення еритроцитів (червоних кров'яних клітин). У нормі він активно виробляється при крововтраті, анемії і браку кисню. Еритропоетин в якості допінгу дозволяє наситити кров киснем і, відповідно, посилити приплив кисню до м'язів. Саме використання і продаж еритропоетину на велогонці Тур де Франс стали однією з головних причин появи WADA.

До групи S3 відносять бета-2 агоністи: в медицині ними знімають симптоми астми. Ці речовини стимулюють β 2-адренорецептори, розташовані на клітинах м'язів органів дихальної системи і чутливі до адреналіну. Взаємодіючи з рецепторами, бета-2 агоністи розширюють бронхи, штучно відкриваючи «друге дихання». Крім того, вони сприяють витривалості і дозволяють легше переносити навантаження.

Також спортсменам не можна приймати речовини, здатні замаскувати використання допінгу і швидше вивести залишки препаратів з організму - група S5. До них найчастіше відносять діуретики (сечогінні препарати). Крім того, ці засоби допомагають швидко скинути вагу: їх використовують в тих видах спорту, де є ділення на вагові категорії. Ще одне їх завдання - «сушка» тіла, тобто надання м'язам рельєфу.

Друга частина списку - речовини, дозволені поза змаганнями. До цієї групи входять стимулятори (S6), включаючи амфетаміни, кокаїн і стрихнін. Стимулятори не завжди вживають в якості «рекреаційних» наркотиків, іноді вони входять до складу лікарських препаратів: наприклад, амфетаміни приймають люди з синдромом дефіциту уваги і гіперактивності (СДУГ). Група S7 - наркотики, найчастіше компоненти знеболюючих препаратів (морфін, фентаніл, оксикодон). S8 - канабіноїди, включаючи широко відомий компонент марихуани D9-тетрагідроканнабінол. У пункт S9 потрапили стероїдні гормони глюкокортикоїди, здатні і зменшувати запалення, і робити спортсмена витривалішим.

Третя частина, що завершує список заборонених препаратів, - речовини, які не можна застосовувати тільки в деяких видах спорту. У 2018 році в цьому списку залишилися тільки бета-блокатори (P2), вживані, наприклад, при аритмії і стійкому підвищенні артеріального тиску. Ці препарати заборонені в автоспорті, лижному спорті, сноубордінгу, на змаганнях по стрільбі, у тому числі з лука. До 2018 року в цю групу входив і алкоголь, але сьогодні його використання регулює не WADA, а міжнародні федерації цих видів спорту.

Окрім традиційних тестів, існує ще один метод допінг-контролю: біологічний паспорт спортсмена. Ця технологія з'явилася на межі XX і XXI віків. «Біологічним паспортом» називають індивідуальний запис спортсмена в електронній базі даних WADA. У ній зберігаються результати допінг-тестів, відсортовані по тому, в яких умовах брали проби: в період змагань, під час довгих перерв між змаганнями, на відпочинку. У тому числі, якщо є така можливість, проби беруть під час перебування в горах - розріджене гірське повітря насичує кров еритроцитами, і вона активніше переносе кисень. Потім особливий комп'ютерний алгоритм зіставляє результати аналізів і обчислює нормальний рівень певних речовин в організмі спортсмена в різних ситуаціях.

Програма будує декілька графіків для кожної речовини. Вона підраховує середній рівень і коридор верхніх і нижніх значень. Різка зміна результатів або вихід за межі коридору - привід ретельно перевірити атлета. Його дані розсилають трьом експертам, не вказуючи ім'я спортсмена. Якщо все троє згодні, що такі показники говорять про порушення, результат стає додатковим доказом застосування допінгу.

Паспорт спортсмена складається з двох модулів: стероїдного і гематологічного. У першому зібрана інформація про маркери присутності анаболічних стероїдів, знайдених в сечі атлета.

Другий модуль містить відомості про механізм кисневого обміну в організмі. Для цього використовуються результати аналізів крові на зміст гемоглобіну, червоних кров'яних тілець і їх попередників ретикулоцитів і інші.

Зараз WADA розробляє третій модуль - ендокринологічний. Він допоможе виявляти незаконне використання чинників зростання. Біологічний паспорт не замінює традиційний допінг-контроль методом пошуку заборонених речовин в зразках, а доповнює його.

Незважаючи на величезні зусилля із боротьби з допінгом, час від часу можна почути і іншу точку зору: якщо застосування незаконних речовин неминуче, можливо, варто легалізувати їх? Як в такій ситуації зберегти великий спорт таким же видовищним і захоплюючим, як на зорі сучасних Олімпійських ігор? Як продовжувати дотримуватися олімпійського девізу: «Швидше, вище, сильніше»!, якщо потенціал природних рекордів практично вичерпаний? Як спортсменам справлятися з непомірними навантаженнями, яких вимагає гонка змагання? Супротивники допінгу наполягають, що він вбиває саму ідею «чесної гри» (fair play) — етичного кодексу світового спорту. Згідно з ним, на старті усі атлети повинні мати рівні шанси на перемогу. За словами супротивників штучних «покращувачів», допінгова гонка погрожує і соціальним функціям спорту: дозволити обман і зневагу здоров'ям на змаганнях — означає допустити їх і в інших сферах життя.

Гудим Інга Володимирівна
викладач кафедри загальноправових
дисциплін юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ІНСТИТУТУ МЕДІАЦІЇ У СІМЕЙНИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ

Майже кожен громадянин України мав відношення до сімейних спорів, де предметом цих самих спорів виступають розірвання шлюбу, встановлення порядку спілкування з малолітньою дитиною, поділ майна подружжя, визначення місця проживання дитини та ін. Подібні спірні правовідносини завжди містять психологічну площину разом з непорозуміннями, зрадами, сімейним насильством без можливості врегулювання проблеми мирним шляхом. Реалії сьогодення вказують на те, що судові способи врегулювання спорів мають формальний характер, а процедура медіації в українському законодавстві залишається неврегульованою не зважаючи на позитивні результати її застосування. Актуальність застосування інституту медіації полягає в тому, що такий спосіб врегулювання сімейних спорів не обмежений чітким колом суб'єктів використання, а отже медіацію можуть використовувати не тільки досвідчені фахівці-медіатори, а і працівники служб у справах дітей, спеціалізовані організації, спеціалізації та установи.

Питаннями використання процедури медіації займаються такі науковці як: Н. Бондаренко-Зелінська, Т. Зозуль, В. Андрєєва, Г. Єрмоменко, О. Сергієнко, А. Гаро, Ю. Притика, Г. Райко та ін.

Легітимного профільного закріплення медіації в українському законодавстві, на жаль, не існує. Законотворчість із цього питання починається тільки з 2011 року, але жодний із законопроектів не був прийнятий Верховною Радою України. Нині в парламенті знаходиться новий проект Закону «Про медіацію» № 3665, який визначає «медіацію» як альтернативний (позасудовий) метод вирішення спорів, за допомогою якою дві та більше сторін спору намагаються в рамках структурованого процесу за участі медіатора (посередника) досягти згоди для вирішення їх спору [3].

Як вбачається з пояснювальної записки до вищезазначеного законопроекту, його метою є запровадження на законодавчому рівні інституту медіації в Україні шляхом імплементації кращих європейських та світових стандартів медіації.

Водночас, у пояснювальній записці зазначено, що задля імплементації міжнародних та європейських стандартів щодо медіації «у 2014 році Україна підписала Угоду про Асоціацію з Європейським Союзом, згідно зі статтею 1 якої мають посилюватися співпраця в сфері правосуддя, свободи та безпеки з

метою забезпечення верховенства права та поваги до прав людини і основоположних свобод. Країни Європейського Союзу погодилися, що для забезпечення верховенства права та кращого доступу до правосуддя повинні включати доступ як до судових, так і до позасудових методів врегулювання спорів.

На нашу думку, медіація – стіл переговорів із пошуком конструктивних рішень та позитивного результату.

Нагальна потреба у визначенні Законом завдань, мети, принципів та порядку проведення медіації під час вирішення не тільки сімейних спорів, але і різних видів спорів взагалі, унеможливають закріпити уявлення про інститут медіації як на законодавчому, так і на поняттєвому рівні у суспільстві. Більш того, аналізуючи Законопроект №3665 та його взаємодію з іншими законами, цілком очевидно, що прийняття подібних змін потребуватиме внесення відповідних змін до значного кола кодексів, законів та підзаконних нормативно-правових актів законодавчого простору України.

Значним упущенням можна вважати визначення моделі медіації у приватній чи публічній площині.

Впровадженню медіації в цивільний процес України заважає ряд причин, а саме: низька правова культура населення, без підняття якої неможливо провести реформу щодо введення того чи іншого правового інституту; низький рівень довіри до даної послуги; який пов'язується з недостатньою поінформованістю суспільства щодо переваг медіації, як альтернативного способу вирішення спору; прагнення однієї зі сторін задовольнити лише свої інтереси, не бажаючи йти на компроміс; усталена позиція суспільства, що звернення до суду – єдиний спосіб вирішення спору; відсутність правового підґрунтя та фінансового забезпечення, адже будь-які реформи потребують значних затрат [6,с.261-264].

Європейський суд з прав людини також неодноразово підкреслював, що закони мають відповідати встановленому Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод стандарту, який вимагає достатньо чіткого формулювання правових норм у тексті нормативно-правових актів. Зокрема, «...Закон має бути доступним для зацікавлених осіб та сформованим з достатньою точністю для того, щоб надати їм можливість регулювати свою поведінку аби бути здатними – за потреби, за відповідної консультації – передбачати тією мірою, що є розумною за відповідних обставин, наслідки, які може потягнути за собою його дія» (рішення у справі «Веренцов проти України, 11 квітня 2013 року) [3].

В цілому ж, подібна сфера професійної діяльності як медіація цілком заслуговую на запровадження на законодавчому рівні як самостійного правового інституту в Україні як способу імплементації найкращих європейських та міжнародних стандартів, принципів і практик медіацій для розвитку демократії та побудови громадянського суспільства.

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року №254к/96-ВР / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 року № 2947-III. *Відомості Верховної Ради України*. №21-22. Ст.135.
3. Проект Закону «Про медіацію» №3665. Електронний ресурс: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=57463.
4. Український центр медіації. Електронний ресурс: <http://ucminternational.com.ua/>
5. М. Поліщук. Поняття медіації як альтернативного методу вирішення спорів. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. Вип. 65.
6. .І. Ясиновський. Проблеми впровадження та проведення медіації в Україні. *Актуальні проблеми політики*. №55. 215. С. 260-267.

Дзюба Ірина Вікторівна,
старший викладач кафедри
цивільно-правових дисциплін
Книш Софія В'ячеславівна
студентка юридичного факультету
(*Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ*)

ЕВОЛЮЦІЯ СПАДКОВОГО ПРАВА ВІД РАДЯНСЬКИХ ЧАСІВ ДО СЬОГОДЕННЯ

Відносини спадкування мали місце як за часів Київської Русі так і з розвитком правової системи, адже кожна людина протягом життя набуває певні матеріальні блага для себе, та для своїх нащадків і саме тому вона повинна бути впевнена в тому що її майно буде захищене в законному порядку і передане за її волевиявленням або ж за законом. Українська держава здобуваючи незалежність та суверенітет за багатовікову історію становлення, перебувала під впливом інших держав, не маючи можливості для створення правового підґрунтя для існування як незалежної держави та відповідного її забезпечення. Щодо спадкових норм, то вони діяли у всі часи, але з початком радянської доби спадкові норми то скасовувалися то потім знову відновлювалися.

Наприклад, П. Є. Орловський визнавав, що право спадкування існувало у нас протягом усього періоду з 1918 і до 1923 року, тобто до введення в дію Цивільного кодексу РРФСР. Говорячи про декрет ВЦВК від 27 квітня 1918 р. П. Є. Орловський писав в 1936 році: «... спадкування розглядалося по цьому декрету не як форма спадкоємства майнових прав, а як правова форма соціального забезпечення».

М. О. Рейхель, стверджував, що «...Беззастережна скасування права спадкування скидала з рахунків і роль наслідування як методу соціального

забезпечення. На це радянський законодавець, звичайно, не міг і не хотів піти адже існувала тільки ідеологія». За нормами декрету ВЦВК "спадкування" існувало як метод забезпечення майном непрацевдатних і малозабезпечених родичів померлого по прямій низхідній і висхідній лінії (повнорідні) і тільки якщо вони безпосередньо мали відношення до цього майна.

Пізніше, Цивільний кодекс 1922 року почав допускати спадкування вже як за законом так і за заповітом. Коло осіб, що допускалося до спадкування, обмежувалося тільки прямими нащадками (дітьми, внуками та правнуками), дружиною померлого, а також непрацевдатними і бідними особами, що перебували на утриманні померлого не менше року до його смерті. При спадкоємстві спадщина ділилася на рівні частини поміж усіма названими особами. Спадкодавець мав право розподілити інакше майно заповітом або позбавити права спадщини законних спадкоємців, але не призначати майно незаконним спадкоємцям.

За нормами 1928 року спадкодавець мав право заповідати майно – на користь держави, партії та громадських (але не церковних) організацій, також було введено обов'язкову частку у майні дітям спадкодавця до 18 років (3/4 законної частини). З розширенням прав та свобод громадян у Конституції СРСР 1936 року право спадкування було прямим правом громадян [2].

Указом Президії Верховної Ради РРФСР від 12 червня 1945 були встановлені черги спадкоємців за законом, але на відміну від тих норм які існують на сьогоднішній день існувало лише три черги а не п'ять як нині, й окрім непрацевдатних родичів у право спадкування ввели працевдатних батьків, а також братів та сестер спадкодавця. Таким чином радянське керівництво намагалось забезпечити добробут сімей, адже «якщо в радянській сім'ї все добре тоді і в країні також». Розширилися права спадкодавця, і у випадку призначення спадкоємців, спадкоємцем могла бути особа яка не є родичем спадкодавця, але тільки у випадку якщо у спадкодавця не має спадкоємців за законом [3].

За Цивільним кодексом Української РСР 1963 року, та Цивільним кодексом України 2004 року тлумачення та кількість спадкових норм значно розширилися. Наприклад, якщо у кодексі 1963 року існувало дві черги спадкоємців, то за кодексом 2004 року було доповнено ще три таким чином забезпечивши право і не найближчих родичів на частку у спадковій масі спадкодавця, тобто саме праву спадкування за заповітом на відміну від спадкування за законом як за кодексом 1963 року. За кодексом 2004 року, навіть якщо у спадкодавця немає жодного родича передбачено п'ятьма чергами то його майно за законом може перейти навіть до родичів шостого та сьомого ступеня споріднення, у разі якщо вони нададуть відповідні документи [4].

За кодексом 2004 року було розширено права заповідача заповідати майно не тільки особам, які належать до числа спадкоємців за законом, а й сторонній особі, яка не перебуває із заповідачем у родинних, сімейних відносинах, а також юридичній особі, державі Україна, АРК, територіальній громаді, іноземній державі та іншим суб'єктам публічного права (се. ЦК). Зок-

рема, заповідач може залишити своє майно спадкоємцю другої черги, незважаючи на наявність осіб, які належать до першої черги спадкоємців за законом, тобто він не зв'язаний ні колом спадкоємців за законом, ні черговістю їх закликання до спадкування. Раніше майно відмерлої спадщини переходило до держави, а на сьогоднішній день таких прецедентів дедалі менше адже збільшено кількість можливостей, що свідчить про забезпечення прав усіх громадян у позитивному векторі розвитку. Усунені також деякі статті, та додані нові які демонструють розвиток права в країні

Отже, правова система держави пройшовши численну кількість змін перебуває на шляху розвитку та удосконалення. Громадяни всебічно мають право захищати своє майно, обирати спадкоємців і у випадку коли вони не перші в черзі на спадкування, передавати своє майно тим хто не є родичем, слідкувати за тим як саме захищене їх майно яке вони набули протягом життя, тим самим розширено коло демократичних свобод та прав громадян. Залучення України та її вступ у різні міжнародні організації, підписання конвенцій та дотримання міжнародної практики свідчить про зміни законодавства у майбутньому та усунення прогалин що існують сьогодні. Залучаючи таким чином міжнародний досвід, власну практику та дослідження змін правової системи з'являється можливість для її подальшого розвитку.

1. Цивільний кодекс України [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. 2003. *Режим доступу до ресурсу*: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.

2. Кульчицький С. В. Конституційні реформи в СРСР [Електронний ресурс] / С. В. Кульчицький // Енциклопедія сучасної України. – 2003. *Режим доступу до ресурсу*: [http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?Z21ID=&I21DBN=EC&P21DBN=EC&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=fullwebr&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=I=&S21COLORTERMS=1&S21STR=%D0%A110197\\$](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?Z21ID=&I21DBN=EC&P21DBN=EC&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=fullwebr&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=I=&S21COLORTERMS=1&S21STR=%D0%A110197$).

3. В.Д.Гончаренко, А.Й.Рогожин, О.Д.Святоцький. Хрестоматія з історії держави і права України. — Том 2. Лютий 1917 р. — 1996 р.: Навч. посіб. для юрид. вищих навч. закладів і фак.: У 2 т. / В.Д.Гончаренко, А.Й.Рогожин, О.Д.Святоцький; За ред. члена-кореспондента Академії правових наук України В.Д.Гончаренка. — К. —1997. — 800с.. 1997

4. Цивільний кодекс Української РСР [Електронний ресурс] // Верховна Рада Української Радянської Соціалістичної Республіки. – 1963. – *Режим доступу до ресурсу*: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/ru/1540-06>.

5. Нелін О. Еволюція норм спадкового права в процесі становлення і розвитку правової системи України / О. Нелін // Юридична Україна. - 2013. - № 1. - С. 62-66. *Режим доступу до ресурсу*: http://nbuv.gov.ua/UJRN/urykr_2013_1_12.

Дзюба Ірина Вікторівна,
старший викладач кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ДОГОВІР ПРО СПЛАТУ АЛІМЕНТІВ НА ДИТИНУ ЯК ВИРІШЕННЯ СПОРУ БЕЗ УЧАСТІ СУДУ

Актуальним питанням на сьогоднішній день постає сплата аліментів на дитину, оскільки сталою практикою є заборгованість з боку одного з подружжя по сплаті аліментів. Навіть з огляду на те, що державою було запроваджено механізми врегулювання даної ситуації, за допомогою обмеження виїзду за кордон, позбавлення права керування транспортним засобом та інші обмеження, які в результаті не вплинули на боржників, тому необхідно зауважити про можливість врегулювання спору про сплату аліментів на дитину без звернення до суду, а за допомогою договору.

Питання договору про сплату аліментів на дитину досліджували у своїй працях: М.В. Антокольська, В.І. Бобрик, Є.М. Ворожейкін, І.П. Гришин, Н.М. Єршова, Л.В. Красицька, В.А. Кройтор, В.П. Нікітіна, Л.І. Пацева, О.Й. Пергамент, З.В. Ромовська, А.М. Рябов, Сапенко, В.П. Юрасов, С.Я. Фурса та ін.

В першу чергу, необхідно звернути увагу на розмежування поняття «аліменти» та «утримання». Утримання є загальним обов'язком батьків, який здійснюється добровільно, в свою чергу аліменти як кошти на утримання дітей визначаються рішенням суду або договором між батьками про сплату аліментів на дитину. Аліменти виплачуються в грошовій чи натуральній формі на підставі рішення суду чи договору про сплату аліментів на дитину. Ознаками аліментних зобов'язань є: сімейний зв'язок, особистий характер аліментних зобов'язань, майновий характер, безоплатність, триваючий характер, цільове призначення аліментів, неможливість зворотного стягнення, неможливість зарахуванню за зустрічною вимогою платника аліментів, не допустимість стягнення за боргами отримувача аліментів, особливі підстави виникнення аліментних зобов'язань.

Аліментні зобов'язання батьків по утриманню дітей це правовідносини, що виникають на підставах походження дитини від батьків та договору про сплату аліментів на дитину або рішення суду, за якими одна сторона (платник аліментів) зобов'язана надавати на користь одержувача (особа, на ім'я якої виплачуються аліменти) забезпечення в грошовій формі і (або) натуральній формі в інтересах дитини до досягнення нею повноліття, а інша сторона має право вимагати виконання цього обов'язку. Вони характеризуються наявністю трьох суб'єктів – платника аліментів, одержувача та дитини

(або повнолітньої дочки, сина).

Виходячи зі змісту ст. 189 СК України, сторонами договору про сплату аліментів виступають батьки дитини [2]. Вони мають право скласти такий договір як у період їх перебування у шлюбі, так і після його розірвання. Даний договір може бути укладений також між батьками, які не перебувають у шлюбі, якщо ці особи зареєстровані як батьки дитини. Як встановлено вище, договір про сплату аліментів на дитину укладається у письмовій формі і має бути нотаріально посвідчений. Нотаріальне посвідчення даного договору необхідне, оскільки цей договір є довготривалим і стосується надзвичайно важливих інтересів сторін, насамперед, малолітніх та неповнолітніх дітей. Таке посвідчення може здійснюватися як державним, так і приватним нотаріусом у встановленому законом порядку. За умови належного нотаріального посвідчення договору, у випадку невиконання батьком (матір'ю) свого обов'язку за договором аліменти з нього можуть стягуватися на підставі виконавчого напису нотаріуса. Натомість недотримання нотаріальної форми тягне за собою визнання такого договору недійсним.[2]

Слід звернути увагу на наступне: договір є наслідком домовленості між батьками, але його положення не можуть порушувати права дитини, які встановлені СК України; не може бути нотаріально посвідчений договір, якщо сторони не дійшли консенсусу хоча б по одному з його пунктів. Усі спірні питання, щодо яких батькам не вдалося домовитися, вирішуються в судовому порядку; договір може бути укладений як під час перебування у шлюбі, так і після розлучення в будь-який момент; аліменти, одержані на дитину, є власністю дитини; той із батьків або інших законних представників дитини, на ім'я якого виплачуються аліменти, розпоряджається аліментами виключно за цільовим призначенням в інтересах дитини; під час укладання договору про сплату аліментів не варто відходити від принципу рівності участі батьків в утриманні дитини, щоб такий договір не був визнаний судом недійсним; слід визначити відповідальність сторін, в тому числі у разі прострочення у сплаті аліментів.

Зміни до договору про сплату аліментів можуть вноситися протягом усього часу дії договору за взаємною згодою сторін шляхом укладення ними відповідного правочину у письмовій формі та нотаріально посвідчуватись. Недотримання нотаріальної форми правочину про зміну умов або припинення договору про сплату аліментів тягне за собою його недійсність (нікчемність). [2]

Укладання договору надає змогу уникнути судових витрат, витрат на правову (правничу) допомогу, витрат необмеженої кількості часу та сил на судову врегулювання спору, що є складним процесом для будь-якої особи, проте при укладенні договору також справляється державне мито, проте це мінімальні витрати, які необхідно понести до урегулювання спору зі сплати аліментів.

При нотаріальному посвідченні договору про сплату аліментів на ди-

тину державне мито справляється у розмірі 1 % від суми договору, але не менше одного неоподаткованого мінімуму доходів громадян. [1]

Сторони даного договору не обмежені в можливості визначити у якості істотних умов для конкретного договору про сплату аліментів на дитину (дітей), також додаткових умов. Так, наприклад, до них можна віднести майнову відповідальність за несвоєчасну виплату аліментів, вона може застосовуватись у формі неустойки (пені або штрафу). У сторін договору, що аналізується, є право самостійно визначити розмір аліментів, ця сума може бути як чітко визначеною, так і потенційною (в тому випадку, коли сторони домовляються виплачувати суму у кратному відношенні до неоподаткованого мінімуму доходів громадян, прожиткового мінімуму дітей відповідного віку, мінімальної заробітної плати тощо). На захист інтересів дітей, у законі міститься чітке застереження (гарантія) – розмір аліментів не може бути нижчим за той, що дитина отримувала б у випадку стягнення аліментів у судовому порядку. Окремо варто констатувати, що, незважаючи на те, що сторони в договорі передбачили розмір грошових виплат, на утримання дитини можуть сплачуватись ще й додаткові витрати.

Отже, договір про сплату аліментів на дитину як вирішення спору без участі суду є одним з ефективних способів вирішення питання із сплатою аліментів, який має позитивні риси, які відображені в тому, що сторони мають право визначити розмір аліментів самостійно, за взаємною згодою; у разі невиконання договору аліменти можуть стягуватися на підставі виконавчого напису нотаріуса, що знову таки дозволяє уникнути звернення до суду; якщо питання аліментів врегульовані договором, розлучитися можна протягом 1-2 місяців – у спрощеному провадженні, без участі сторін. Більш того, в даному договорі можна визначити умови і порядок сплати додаткових витрат на дитину, погашення заборгованості за минулий час та засоби забезпечення виконання зобов'язань.

-
1. Декрет Кабінету Міністрів України від 21.01.1993 № 7-93 "Про державне мито"
 2. Сімейний кодекс України: Закон України від 01 січня 2002р.// Відомості Верховної Ради України. – 2002. - № 21- 22. ст.135. (редакція)

Ірчишина Марина Віталіївна,
старший викладач кафедри
соціально-гуманітарних дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

КОМУНІКАТИВНА КОМПЕТЕНЦІЯ МАЙБУТНІХ ЮРИСТІВ ТА ПРАВООХОРОНЦІВ

Однією з найважливіших складових процесу розвитку країни, що прагне зміцнення власних позицій на міжнародній арені, є якісна підготовка добротесних та висококваліфікованих працівників будь-якої галузі. Особливо актуальні ці вимоги для працівників законотворчої та правоохоронної систем, адже саме вони створюють та слідкують за виконанням алгоритмів, що покликані встановлювати правила та врегульовувати можливі конфлікти.

Для майбутніх юристів та правоохоронців дедалі важливішим стає набуття комунікативної компетенції, при чому, як для успішного ведення судових справ, так і для вирішення питань у разі правопорушень особами, котрі є громадянами іншомовних країн. Безсумнівно, поняття комунікативної компетенції є інтегральною частиною більш широкого поняття культурної компетенції, яка набирає надзвичайної важливості при міжкультурному спілкуванні, тому окрім базових знань про ведення діалогу вкрай важливими є знання мовленнєвої поведінки.

Поняття комунікативної компетенції вирізняється особливою значущістю для міжмовних досліджень та було впроваджено до наукового обігу американським вченим Д. Хаймсом, який визначив його як приховану систему знань і умінь, що необхідні для комунікації [1]. Комунікативна компетенція є комбінованим поняттям, яке включає не лише знання мови, а й уміння ним користуватися за умов актуальної комунікації [2].

За Д. Хаймсом, вирізняють чотири типи компетенцій:

- граматична (володіння мовним кодом);
- соціолінгвістична (вміння правильно продукувати та розуміти висловлення в різних соціолінгвістичних контекстах, враховуючи такі фактори, як соціальний статус комунікантів та сфера спілкування);
- дискурсивна (вміння поєднувати граматичні форми та значення для побудови безперервного письмового чи усного тексту);
- стратегічна (вміння пристосовувати комунікативні стратегії до конкретної ситуації спілкування).

Під комунікативною компетенцією, таким чином, можна розуміти вміння будувати ефективну мовленнєву діяльність і ефективну мовленнєву поведінку, які відповідають нормам соціальної взаємодії, властивим певному етносу [3, с. 23]. Іншими словами, комуніканти мають володіти не тільки

«словником» та «граматикою», а й знати екстралінгвістичні умови успішності досягнення прагматичних цілей у тих чи тих ситуаціях спілкування. Саме тому надзвичайно важливим є питання підвищення якості підготовки майбутніх юристів та правоохоронців для роботи в іншомовному просторі шляхом збільшення часу, що виділяється для вивчення іноземної мови, з метою надання студентам можливості детальніше ознайомлюватися із прагматичним аспектом комунікативної компетенції та уникнення потенційних непорозумінь у процесі роботи з іноземними громадянами.

1. Hymes, D. On communicative competence / D. Hymes // Sociolinguistics: Selected readings; [eds. J. Pride, J. Holmes]. – Harmondsworth, UK: Penguin, 1972. – P. 269-293.

2. Голубовська І. О. Актуальні проблеми сучасної лінгвістики: курс лекцій. / І. О. Голубовська, І. Р. Корольов. – К. : Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2011. – 223 с.

3. Седов, К.Ф. Структура устного дискурса и становление языковой личности: грамматический и прагматический аспекты / Константин Федорович Седов. – Саратов: Изд-во Саратовск. пед. инта, 1998. – 112 с.

Каширіна Ірина Олександрівна
старший викладач кафедри
соціально-гуманітарних дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ЗАСВОЄННЯ ТЕРМІНОЛОГІЇ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ СТУДЕНТАМИ ЮРИДИЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

На сьогодні актуальним є дослідження проблеми засвоєння правової термінології у здобувачів освіти юридичного напрямку у вищих навчальних закладах. Формування лексичної та мовної компетентності є однією із найголовніших складових майбутнього фахівця. Проблеми культури фахового мовлення розглядаються багатьма дослідниками. Проблема вивчення юридичної термінології та її коректне використання професійними юристами постає чи най не головнішою у диспутах. На сучасному етапі пропонуються багато прийомів засвоєння фахової термінології, викладачі використовують сучасні аутентичні тексти для читання студентами, мовні вправи для покращення та поповнення словникового запасу, а також для кращого запам'ятовування лексичної складової.

Враховуючи те, що на вивчення іноземної мови у немовних вишах, відводиться не дуже великий обсяг годин, цей час потрібно використати якомога ефективніше. Необхідно підкреслити, що для кращого засвоєння матеріалу, необхідно підібрати якомога цікавіші завдання, адже вони мотивують

студентів підійти до вивчення фахової термінології ретельніше та якісніше. Важливо, щоб матеріал для вивчення майбутніми фахівцями був систематичним та структурованим.

Розглянемо основні аспекти та напрямки засвоєння юридичної термінології, а також способи її вивчення. Правова термінологія широко використовується не лише у професійній юридичній сфері, а і в інших мовних середовищах. В умовах інтернаціоналізації правова лексика багатогранна та цікава для вивчення, а її знання та професійне володіння фахівцем виводять його на певний рівень і дає йому змогу бути конкурентоспроможним не лише у своїй країні, а і на міжнародному рівні; досягати більшого досвіду та покращувати себе як професіонала правового середовища.

Під професійно-орієнтованим навчанням іноземної мови як не основної дисципліни мається на увазі читання текстів та їх переклад на рідну мову, переказ прочитаного, обговорення основної теми, розглянутої у тексті та відповіді на поставлені питання до цього тексту. Але цього недостатньо. Адже, окрім читання та перекладу фахових текстів юридичної тематики, студенти повинні розвивати насамперед когнітивні навички та мовну компетенцію, свою усну комунікацію професійної діяльності. Текст виступає основною комунікативною одиницею, якою користується людина у мовленнєвій діяльності. [2]. Студенти повинні створювати індивідуальний термінологічний словник, наприклад, при читанні англійських текстів правової тематики та поширювати свій словниковий запас, виконуючи завдання для кращого засвоєння вивченої термінології. Професійно-орієнтована лексична обізнаність юриста – це знання професійних лексичних одиниць і вміння їх застосовувати у різних ситуаціях професійного спілкування. [1]. Термінологічна лексика необхідна майбутнім фахівцям для успішного ведення дискурсу з іноземними фахівцями, для написання статей, наукових робіт, монографій тощо.

Для вдосконалення знань фахової, а саме правової лексики, студентам необхідно давати для виконання вправи, які будуть розвивати комунікативні навички із використанням вивченої термінології. Так, наприклад, для виконання надаються вправи *find definitions* – знайти визначення слів метою пояснення його значення. Наприклад, *law - a normative legal act of the highest legal force regulating the most important social relations by establishing binding rules, adopted in a special order.* Закон – це нормативно-правовий акт вищої юридичної сили, що регулює найважливіші суспільні відносини шляхом встановлення загальнообов'язкових правил, прийнятий в особливому порядку. Зазначимо, що важливо, щоб студенти проговорювали кожну дефініцію усно, адже це дозволить покращити вимову лексики, розуміння термінології та розвивати когнітивні і комунікативні компетенції. Цю вправу можна використовувати і у зворотньому напрямку – знайти слова до визначення, *guess the words by their definitions.* У такому випадку, студентам надається перелік дефініцій, і вони повинні визначити слова, тобто терміни, які підходять до заданих ви-

значень.

Іншим способом вивчення термінологічної скарбнички студентами є виконання вправ *fill the gaps*, заповнити пропуски. По-перше, такі вправи дозволяють повторити раніше вивчену або нову лексику за рахунок постійного загострення уваги на тих чи інших словах, які подані у такій вправі. По-друге, у цій вправі студентам потрібно надати речення за юридичним фахом, а не за загальною темою. Такі вправи допоможуть студентам активізувати подальше вживання термінології в письмовому та усному мовленні.

Ще одним способом запам'ятовування термінології студентами юридичних спеціальностей є вправа на вигадування речень із заданим словом, *make sentences with words*. Наприклад, кожному студенту надається термін і він повинен побудувати своє речення із цим словом. Такий підхід є дуже дієвим не лише для кращого засвоєння лексики, а і покращення комунікативних навичок у майбутніх фахівців. Для більш розширеного запам'ятовування того чи іншого терміну, особливу увагу треба приділити вправам на утворення словосполучень. Так, наприклад, студент вивчає не лише окремо терміни, а його взаємозв'язок з іншою лексикою, що дозволить йому підвищити рівень мовної, писемної та когнітивної компетенції. Наприклад, слово *law* вже розглядатиметься під іншим кутом – *law enforcement*, *law abiding*, далі ще поширеніше – *law abiding citizen* і так далі.

Аудіювання, прослуховування відрізків на іноземній мові у рамках заданої тематики та предмету, який вивчається, допоможе студентам підвищити свій словниковий запас та краще запам'ятати термінологію у рамках свого фаху. Після аудіювання у формі гри можна попрацювати у парах або групах з метою обговорення прослуханого матеріалу. Якщо ми говоримо саме про підхід до засвоєння лексичної складової студентами правових дисциплін, то необхідно підмітити, що такі вправи, як *find synonyms and antonyms to the following words* у процесі їх виконання удосконалюють професійні знання студентів-юристів. Наприклад, термін *appeal* має такі синоніми як *application*, *request*, *claim*, *petition or demand*. В свою чергу, антонімічний ряд цього терміну може бути представлений наступними словами: *reply*, *disclaimer*, *answer*. Таким чином, під час підбору синонімічного та антонімічного ряду до образних слів, студенти не лише повторюють вже відомий термін, а і додатково вивчають нову лексику через призму винайдення близьких або протилежних за значенням слів.

Зазвичай студентам буває важко засвоїти ті чи інші терміни фахового напрямку, тому для кращого запам'ятовування зі студентами можна пограти в гру *Snowball*. Основною метою такого ігрового завдання є закріплення знань термінології та побудування словосполучень та речень із вже вивченою або новою термінологією шляхом повторення спочатку малої фрази, потім поступового її збільшення на один-два слова, які додаються до попередньо сказаного. Отже, ланцюжком студенти повторюють словосполучення та речення, поступово поповнюючи їх новими термінами. Наприклад, перший

студент каже: A special prosecutor, наступний студент повторює A special prosecutor was called in, далі - A special prosecutor was called in to handle the murder, наступний - A special prosecutor was called in to handle the murder trial of, і останній каже все речення повністю: A special prosecutor was called in to handle the murder trial of the governor's son.

Як показує досвід, такі завдання дуже динамічно сприймаються студентами, вони є насиченими, інформативними, інтерактивними і мотивують, захоплюють студентів до виконання. Вони розвивають вміння розуміти розмовні повідомлення, ініціювати, підтримувати та завершувати бесіди, читати, розуміти та складати тексти з різним рівнем володіння мовами. Вище зазначені методи засвоєння термінології юридичного напрямку спонукають студентів активно вступати в обговорення актуальної теми на заняттях з іноземної мови, стимулює вивчити нову термінологію та розвивати свій вокабуляр і комунікативні навички.

1. Артикуца Н. Основи вчення про юридичний термін і юридичну термінологію // Українська термінологія і сучасність: Зб. Наук. Праць КНЕУ, Київ, 2005. – Вип. –6. с. 35-42.

2. Фоломкина С.К. Обучение чтению на иностранном языке в неязыковом вузе. — М.: Высшая школа, 1987. — С. 77.

Козубай Інна Віталіївна,
старший викладач кафедри
соціально-гуманітарних дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

РОЗВИТОК КОГНІТИВНИХ РІВНІВ МИСЛЕННЯ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ

Велика кількість теорій когнітивної лінгвістики розглядають мову, як засіб комунікації, заснований на сприйнятті та дії. Наприклад, когнітивні семантики запропонували, щоб значення конкретних іменників, що зберігаються в пам'яті, включали стереотипні візуально-геометричні уявлення сутностей, на які вони посилаються. Аналогічно, уявлення дієслів дії можуть охоплювати аспекти моторних відповідних. Також було висловлено припущення, що будівельні блоки семантики беруть свій початок у функціональній і анатомічній організації зорових і слухових систем. Експериментальна робота в галузі когнітивної нейробіології доказує, що мова пов'язана з сенсорно-моторними системами, але методологія, конкретні дані та відомості про те, як саме мова з'єднується з «низьким» пізнанням, все ще обговорюються. Важливо підкреслити що, формування навичок мислення високого рівня є ваажливим елементом у

навчанні іноземних мов. Процеси, які допомагають формувати та розвивати критичне мислення, спираються на когнітивні процеси [1].

Головне завдання викладачів іноземної не просто навчити говорити мовою, а навчити сприймати інформацію від іноземного носія, аналізувати її, вирішувати комунікативні завдання та ефективно функціонувати у полікультурному середовищі. Все це відноситься до навичок мислення високого рівня, коли учень вміє аналізувати і синтезувати інформацію, робити логічні висновки, будувати докази, критично оцінювати факти, грамотно представляти результати виконаних досліджень.

Саме для імплементації таких цілей можна застосовувати таксономію Блума. У своїй роботі 1956 року «*Taxonomy of Educational Objectives. Handbook 1: Cognitive domain*», Блум досліджував, як різні типи мислення призводять до навчання. Його робота прагнула побудувати класифікацію поведінки учнів «*in the cognitive domain*» [3]. Таксономія Блума була кумулятивною: тобто, кожна поведінка або розумовий процес були побудовані на попередньому, починаючи з самого простого та закінчуючи самим складним. Спочатку прийшли *знання*, без яких не можна мати *розуміння*, а потім слідували *використання*, *аналіз*, *синтез* і, нарешті, *оцінювання* [4].

Використовуючи цю класифікацію, викладачі іноземної мови відзначили, що в освітніх програмах велика частина навчального часу була витрачена на рівень знань та розуміння, і дуже мало часу було витрачено на аналіз, синтез і оцінювання, що є «вищими психічними процесами, які дозволили б студентові застосовувати свої знання творчо».

Блум ніколи не використовував термін «критичне мислення». Називаючи його «інтелектуальними здібностями та навичками», він стимулював інтерес до того, як викладачі якомога більше могли б включати формування навичок мислення високого рівня в свої програми [4].

У 2001 році колега Блума Девід Кретвол і учениця Лорин Андерсон переосмислили таксономію, та різні навички мислення були описані з використанням дієслів, а не іменників, і більше не розглядалися як кумулятивні і ієрархічні.

Шість когнітивних рівнів, а саме: *remember, understand, apply, analyze, evaluate, create*, все ще були розташовані по порядку від низького до високого, як і у початковій таксономії Блума, але Кретвол і Андерсон вважали за краще побачити ці різні навички як такі, що мають рівну цінність і використовуються в різні часи процесу навчання.

Перші три типи мислення - запам'ятовувти, застосувувати і розуміти - це ті, що стали відомі як мислення низького рівня, а останні три - аналізувати, оцінювати ті створювати - як мислення високого рівня. Різні типи мислення є частиною безперервного циклу, в якому рівні перекриваються і течуть взад і вперед від одного до іншого.

Таким чином, їх класифікація відображає реальність практичних завдань під час заняття: викладачі починають з завдань, які практикують різні

навички мислення в різний час, а іноді і більш ніж один раз у будь-якому порядку.

Тут варто зазначити, що хоча багато людей прирівнюють критичне мислення до навичок аналізу та оцінювання, самі Андерсон і Кретвол роблять інше твердження. Вони кажуть, що заняття, які можуть бути описані як ті, де формується навичка критично мислити, «швидше за все, це виклик когнітивних процесів в декількох категоріях; ... критичне мислення і рішення проблем схильні перетинати ряди» [2].

Шість розумових процесів, що характеризуються Андерсоном і Кретволом, спочатку здаються, що підходять до опису дій, які відбуваються під час вивчення мови. Однак, якщо ми занадто близько дотримуємося шести рівнів якості формування критичного мислення, ми дуже скоро зіткнемося з проблемами. Виникають питання, на які важко відповісти: Чи дійсно розуміння - це мислення низького рівня? Навички аналізу та оцінювання – це частина розуміння? У чому різниця між застосуванням знань і створенням?

Процеси мислення також можна розглядати, як три більш широкі рівні: базове розуміння, критичне мислення і творче мислення. Багато того, що є традиційним вивченням мови здійснюється на рівні базового розуміння, і часто менше часу приділяється критичному і творчому мисленню.

1. Giosuè Baggio, Michiel van Lambalgen, Peter Hagoort. *Language, Linguistics and Cognition. Philosophy of Linguistics. Handbook of the Philosophy of Science.* 2012. P. 325 - 355.

2. Anderson L. W. *A Taxonomy for Learning, Teaching, and Assessing* / L. W. Anderson, D. R. Krathwohl. New York: *Longman*, 2001. 336 p.

3. Armstrong P. Bloom's Taxonomy.
URL: <https://cft.vanderbilt.edu/guides-subpages/blooms-taxonomy/#2001> (last accessed: 20.02.2020).

4. Bloom B. S. *Taxonomy of Educational Objectives: The Classification of Educational Goals.* New York: *Longman*, 1984. 207 p.

Маркечко Каріна Альбертівна
викладач кафедри фізичного виховання
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПРОБЛЕМИ ДОПІНГУ В УКРАЇНІ

Допінг – це комплексна проблема, яка сьогодні має свої імена та обличчя, яка для багатьох спортивних функціонерів стала основним бізнесом та засобом масштабного впливу на професійний спорт.

Проблема допінгу в світовому спорті існує вже багато десятиліть, але боротьба з нею в багатьох країнах триває і сьогодні. Як показують часті дис-

кваліфікації українських спортсменів на міжнародній арені, наша держава - не виняток.

За останні роки через виявлення заборонених речовин у організмі спортсменів, статус олімпійських медалістів втратили 8 вітчизняних атлетів.

Українські спортсмени, яких позбавили олімпійських медалей за вживання допінгу

№ з/п	П.І.П. спортсмена	Ігри	Вид	Втрачена медаль	Препарат
1.	Юрій Білоног	Афіни-2004	легка атлетика, штовхання ядра	Золото	Оксандролон
2.	Олена Олефіренко	Афіни-2004	академічне веслування, жіноча четвірка парна	Бронза	Етаміван
3.	Людмила Блонська	Пекін-2008	легка атлетика, семиборство	Срібло	Метілтестостерон
4.	Денис Юрченко	Пекін-2008	легка атлетика, стрибки з жердиною	Бронза	Турінабол
5.	Ольга Коробка	Пекін-2008	важка атлетика, категорія понад 75 кг	Срібло	Турінабол
6.	Наталія Давидова	Пекін-2008	важка атлетика, категорія до 69 кг	Бронза	Турінабол
7.	Юлія Калина	Лондон-2012	важка атлетика, категорія до 58 кг	Бронза	Турінабол
8.	Олександр П'ятниця	Лондон-2012	легка атлетика, метання спису	Срібло	Турінабол

На сьогодні є певний набір санкцій, прийнятих до спортсменів, яких за рішенням Міжнародного олімпійського комітету було позбавлено олімпійських нагород через вживання допінгу. По-перше, вони виключаються зі складу штатних збірних команд України й припиняють отримувати заробітну плату. Адже в контракті, який заключається зі спортсменом, чітко прописано, що він мусить дотримуватися антидопінгових правил. По-друге, якщо таким спортсменам була призначена стипендія президента України, в результаті здобуття медалі, вони також її втрачають.

Як свідчить світовий досвід, провідні спортивні країни, такі як США, Франція, Великобританія, Японія, Канада не шкодують багатомільйонних витрат на розробку системи тренувального процесу, фізичної та функціональної підготовки спортсменів та їх фармакологічного забезпечення. Як результат, атлети які виступають під прапорами цих держав, стабільно займають високі місця в фінальних турнірних таблицях [3].

В Україні спортивна медицина перебуває на низькому рівні. Часто, вживання спортсменом тих чи інших вітамінів або відновлювальних препаратів контролюється особисто тренером, хоча він перед тим і отримує рекомендації медиків. Однак ця функція не відповідає фаху самого тренера.

Тому, необхідно на загальнодержавному рівні створити організацію, яка буде забезпечувати належний контроль за станом здоров'я спортсмена, призначати дозволені фармакологічні препарати, контролювати харчовий раціон і тому подібне.

Наша країна поступово створює своє правове поле у боротьбі з забороненими препаратами і приводить його у відповідність до Міжнародної конвенції про боротьбу з допінгом у спорті. Так в Україні прийнято закон «Про антидопінговий контроль у спорті» №1835-VIII, який визначає правові та організаційні засади здійснення антидопінгового контролю в Україні, участі відповідних закладів, установ та організацій у профілактиці, запобіганні застосуванню та поширенню допінгу у спорті.

Згідно з Законом України «Про антидопінговий контроль у спорті», створено Національний антидопінговий центр, який займається організацією та здійсненням допінг-контролю у спорті.

Національний антидопінговий центр виконує такі функції:

- затверджує антидопінгові правила;
- забезпечує дотримання міжнародних стандартів антидопінгової діяльності;
- забезпечує організацію впровадження антидопінгових правил, забезпечує проведення досліджень;
- пов'язаних з визначенням заборонених речовин, видає дозволи на терапевтичне використання заборонених речовин;
- складає щорічний план тестувань та проводить такі тестування;
- проводить навчання допінг-офіцерів та уповноважує їх на проведення тестувань;
- забезпечує моніторинг результатів тестувань та розслідування порушень антидопінгових правил;
- здійснює інформаційну та просвітницьку діяльність серед суб'єктів спорту;
- здійснює інші повноваження, визначені цим Законом та Положенням про Національний антидопінговий центр[1].

Факти порушення антидопінгових правил, виявлені в результаті тестування, ініційованого та проведеного Національним антидопінговим центром або іншою антидопінговою організацією, розглядаються Національним антидопінговим центром або зазначеною антидопінговою організацією відповідно до антидопінгових правил. Інші випадки порушення антидопінгових правил розглядаються Національним антидопінговим центром або антидопінговою організацією відповідно до антидопінгових правил. Санкції за порушення антидопінгових правил та порядок їх застосування визначаються відповідно до Конвенції та антидопінгових правил [3].

Основними проблемами, через які страждають спортсмени та спорт загалом, є неоднозначне та далеко не всеосяжне антидопінгове законодавство,

відсутність в Україні сертифікованої лабораторії та необізнаність спортсменів, тренерів і функціонерів з оновленням списків заборонених речовин.

В результаті проведеного аналізу, визначено, що для поліпшення процедури прийняття та легалізації рішення, варто створити антидопінговий процесуальний кодекс, узявши за основу міжнародний досвід.

В умовах сьогодення постійно проводяться засідання Наглядової ради антидопінгового контролю, під час якої експерти обговорюють формування антидопінгової політики на рівні держави та необхідність доопрацювання антидопінгового законодавства. Отже, сподіваємося, що прогалини в правовому полі будуть оперативно усунуті і закон працюватиме належним чином.

1. Закон України «Про антидопінговий контроль у спорті» №1835-VIII.

2. Макаров Г.А. Спортивна медицина: Підручник для вузів по напр. 521900 «Фіз.Культура» і спец. «Фіз.Культура і спорт» 2003. – 480с.

3. URL : nadc.org.ua.

Обушко Вікторія Вікторівна,
старший викладач кафедри
загальноправових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Подолання корупції є однією з найбільш складних проблем в умовах розбудови демократичних цінностей сучасних держав. Жодна з країн світу не змогла абсолютно уникнути цієї проблеми. Однак в розвинених країнах досягнутий показник подолання корупції є надзвичайно високим.

Протягом усіх років незалежності в Україні триває процес розробки та реалізації державної антикорупційної політики, який втілюється в ухвалення антикорупційних законів, відповідних концепцій та стратегій, а також прийняття державних програм щодо їх виконання. Однак, незважаючи на активну розбудову національного антикорупційного законодавства, рівень корупції у країні продовжує залишатися гранично високим, що відмічається не тільки вітчизняними, а й зарубіжними аналітиками, експертами, громадськими та міжнародними організаціями. Так, відповідно до щорічної доповіді міжнародної організації Transparency International, у п'ятірку лідерів в 2019 році ввійшли Нова Зеландія, Данія, Фінляндія, Швеція та Швейцарія. Україна ж зайняла 126 місце за рівнем корумпованості серед 178 країн світу. Найближчими сусідами України за антикорупційним індексом є Іран, Камерун, Непал,

Нікарагуа, Парагвай [1].

В умовах активної євроінтеграції України необхідно звернути увагу на сучасні європейські стандарти і методи подолання корупції, які вже довели свою ефективність.

В основу боротьби з корупцією в Федеративній Республіці Німеччина покладено завдання знищення матеріальної, насамперед фінансової бази злочинних угруповань. Це досягається двома шляхами: конфіскаційним (конфіскація майна) і створенням належної правової бази для унеможливлення «відмивання» «брудних» грошей. Що стосується Великобританії, високі стандарти громадянської поведінки є результатом політичних і законодавчих заходів, моральних змін та ефективного соціального контролю за державними службовцями. Безпосередньо корупційні процеси у Великобританії відстежує так званий Комітет Нолана, який було засновано в жовтні 1994 року. Його зусилля зосереджені на основних ділянках громадського життя, які викликають найбільшу стурбованість громадськості.

Однією з найбільш вільних від корупції країн є Швеція. У Швеції механізм запобігання та протидії корупції побудований на чотирьох основних принципах: 1) заборона особистих контактів чиновника та громадянина; 2) обов'язкове декларування доходів; 3) обмеження готівкових розрахунків (заборонено приймати готівкові платежі більш ніж на 5-6 тисяч євро); 4) повна відкритість діяльності влади. Всі декларації чиновників – у відкритому вигляді. Крім того, фіскальні органи регулярно їх перевіряють на виявлення ознак раптового збагачення.

Позитивний приклад комплексної боротьби з корупцією подає антикорупційна стратегія Сінгапуру. У цій країні основними засадами механізму боротьби з корупцією прийнято вважати: прозорість діяльності органів влади, зменшення рівня низової корупції, побудова атмосфери чесності та довіри до державної служби, щорічна контрольована звітність державних осіб їх доходів та оплата їх праці [2].

Важливу роль у боротьбі з корупцією відіграють Національні програми по боротьбі з корупцією, першочергову увагу в яких приділено створенню механізмів та системи ефективного контролю за діяльністю як державних так і недержавних організацій та широкого кола незалежних засобів масової інформації.

Отже, підвищення ефективності боротьби з корупцією можливе за певних умов. По-перше – це політична воля уряду. Жодні законодавчі або адміністративні заходи не можуть бути ефективними, якщо немає політичної волі уряду. По-друге – це реальна, гарантована незалежність судової та слідчої систем країни. По-третє – це те, що правові реформи лише частково розв'язують проблему. Щоб отримати результат, необхідно, аби реформи були поєднані з іншими формами боротьби з корупцією – економічними, фінансовими, соціальними та організаційними.

І, зрештою, велику роль у протидії корупції відіграє громадськість,

особливо об'єднання громадян, які сприяють виявленню порушень законодавства про боротьбу з корупцією особами, уповноваженими на виконання функцій держави. Постійна поінформованість громадськості є ключовим елементом. Обізнана громадська організація може бути найефективнішим рушієм будь-якої антикорупційної компанії. Це підтверджує досвід боротьби з корупцією в європейських державах.

1. Результати України в індексі сприйняття корупції – 2019: веб-сайт. URL: <https://ti-ukraine.org> (дата звернення: 23.01.2020).

2. Супрун Т. Зарубіжний досвід запобігання та протидії корупції. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика)*. Вип. 2-3. 2017. С. 199-204.

Поклонська Оксана Юріївна
викладач кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПРАВО НА МАТЕРИНСТВО ТА БАТЬКІВСТВО ЯК ОСОБИСТІ НЕМАЙНОВІ ПРАВА ПОДРУЖЖЯ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Прагнення України стати європейською державою не за географічним розташуванням, а за рівням додержання і захисту прав і свобод людини, країною високих стандартів життя, повною мірою передбачає вирішення соціальних, політичних, економічних питань. Рівень цивілізованості держави сьогодні визначається її ставленням до людини, її прав і свобод, поваги до людської особистості, її захищеності [1, с.105].

У даному аспекті, вбачаю за необхідне, розглянути особливості немайнових прав подружжя. Адже, це питання є досить актуальним, оскільки кожен день в Україні створюються нові сім'ї, народжуються діти, і відносини між подружжям носять особистий характер, тому правовому регулюванню особистих немайнових відносин у сімейному праві надається досить велике значення [2, с.56].

Проблема правового регулювання відносин подружжя розглядається у працях М.В. Антакольської, Є.М. Ворожейкіна, О.В. Дзери, А.А. Іванова, І.В. Жилінкової, Л.М. Зілковської, А.М. Нечаєвої, З.В. Ромовської, Л.В. Малуго, О.О. Ульяненко, С.Я. Фурси, Ю.С. Червоного, В.І. Яроцький та інших. Проте норми стосовно права на материнство та на батьківство містять спірні положення, що потребують окремого дослідження [3, с.97].

Особисті немайнові права подружжя - це врегульовані нормами

сімейного права відносини з приводу особистих немайнових благ та інтересів осіб, між якими було укладено шлюб у встановленому законом порядку. Більшість особистих немайнових прав та обов'язків кожного із подружжя є одночасно їх правами та обов'язками стосовно одне одного [2, с.56].

Відповідно до Сімейного кодексу України (далі – СК України) [4] до особистих немайнових прав подружжя відноситься право на материнство та право на батьківство, які можуть бути визначені як врегульовані нормами сімейного права відносини стосовно особистих немайнових благ та інтересів осіб, які перебувають у шлюбі.

Насамперед, слід зазначити, що у СК України [4] немає визначення понять, як «материнство» та «батьківство». Але у юридичній літературі материнство визначається, як забезпечена законом можливість жінки здійснювати репродуктивну функцію – народжувати дітей, утримувати та виховувати їх. Зміст особистого немайнового права жінки на материнство розкривається як правомочності дружини з приводу вирішення: мати чи не мати дитину. При цьому зазначається, що право жінки самій вирішувати питання про материнство обумовлено тим, що пов'язано з її власним здоров'ям та правом на репродуктивну свободу [2, с.56].

Реалізації права на материнство відбувається шляхом створення у сім'ї умов для збереження здоров'я вагітною жінкою та народження нею здорової дитини, створення дружині-матері умов для поєднання материнства із здійсненням нею своїх трудових, творчих, освітніх та інших прав і обов'язків (ч.4-5 ст.49 СК України) [4].

Щодо батьківства, то в праві воно визначається як факт походження дитини від чоловіка (презумпція батьківства: чоловік матері – є батьком дитини). Цей факт повинен бути посвідченим записом про народження в органах державної реєстрації актів цивільного стану. У разі якщо це право не визнається чи оспорується, чоловік (біологічний батько), має право звернутися до суду про встановлення батьківства чи навпаки – оспорюванням свого батьківства [3, с.108].

Але, як бачимо, з вище викладеного, додаткових прав для батька, на відміну від матері, у сімейному законодавстві не передбачено.

Слід зазначити, що для встановлення материнства не має ніякого значення сімейний стан жінки. У сімейному законодавстві діє загальний принцип, згідно якого матір'ю дитини є жінка, яка її народила. Звертаючись до державного органу реєстрації актів цивільного стану з метою реєстрації народження дитини має право як матір дитини, яка була народжена у шлюбі, а також і мати дитини, яка була народжена поза шлюбом. У випадку, коли дитина була народжена поза шлюбом, походження дитини від матері визначається на підставі документа закладу охорони здоров'я про народження нею дитини [2, с.57].

Згідно із ст. 139 СК України дає право жінці, яка записана матір'ю дитини, оспорювати своє материнство. Жінка, яка вважає себе матір'ю дитини,

має право пред'явити позов до жінки, яка записана матір'ю дитини, про визнання свого материнства. Оспорювання материнства відповідно із ч. 2 та ч. 3 ст. 123 СК України не допускається, а саме у разі перенесення в організм іншої жінки ембріона людини, зачатого подружжя (чоловіком та жінкою) в результаті застосування допоміжних репродуктивних технологій, батьками дитини є подружжя, в цьому випадку подружжя визначається батьками дитини, народженої дружиною після перенесення в її організм ембріона людини, зачатого її чоловіком та іншою жінкою в результаті застосування допоміжних репродуктивних технологій [4].

Доцільно зазначити, що до вимог про визнання материнства встановлюється позовна давність в один рік, яка починається від дня, коли особа дізналася або могла дізнатися, що є матір'ю дитини.

На відміну від материнства, визначення батьківства залежить від сімейного стану матері дитини. Сімейне законодавство України виходить з презумпції батьківства чоловіка матері дитини. Відповідно до ст. 133 СК України, якщо дитина народилась у подружжя, дружина записується матір'ю дитини, а чоловік – батьком дитини. Ця презумпція діє не лише в період шлюбу. Дитини, яка була народжена до спливу десяти місяців після припинення шлюбу або визнання його недійсним, походить від подружжя (ч. 2 ст. 122 СК України), а саме так – батьком дитини чоловік її матері. За правилом ст. 122 СК України походження дитини від подружжя визначається на підставі Свідоцтва про шлюб та документа закладу охорони здоров'я про народження дружиною дитини [4].

Законодавство, також, як і матері, дає право чоловікам оспорювати своє батьківство в наступних випадках: 1) особа, яка записана батьком дитини (ст. 136 СК України), 2) спадкоємцям особи, яка записана батьком дитини (ст. 137 СК України), 3) матері дитини (стаття 138 СК України) [4].

Оспорювання батьківства особою, яка записана батьком дитини, можливо тільки після народження дитини і до досягнення нею повноліття. Але в цей період за життя дитини особа, яка була записана батьком дитини, має право оспорювати своє батьківство, пред'явивши позов про виключення запису про неї як батька актового запису про народження дитини. Після винесення рішення судом про виключення відомостей про особу як батька дитини з актового запису про її народження, коли буде доведена відсутність кровного споріднення між особою, яка записана батьком, та дитиною [2, с.57].

Таким чином, проаналізувавши сімейне законодавство, можна дійти висновку, що логічним було б в Цивільному кодексі України передбачити право фізичної особи здійснювати свої репродуктивні права. Так, погоджуюсь з твердження Р.О. Стефанчука, що такі права є окремими особистими немайновими правами, які структурно не введено ні до права на життя, ні до права на охорону здоров'я та спрямовані на здійснення фізичною особою своєї репродуктивної функції [1, с.108].

Що ж до визначення особистого права подружжя на материнство і

батьківство, то мабуть було б доречним обмежитися в сімейному праві вказівкою на те, що «подружжя здійснюють своє право на батьківство і материнство шляхом народження дитини (дітей), всиновлення дитини (дітей) чи за допомогою репродуктивних технологій». Небажання чоловіка мати дитину або його нездатність до зачаття, так саме як відмова дружини від народження дитини або нездатність її до народження дитини не може розглядатися як порушення прав, це лише причини що можуть призвести до розірвання шлюбу [1, с.109].

Отже, право на материнство та на батьківство відноситься до особистих немайнових прав, які мають як спільні риси (оспорювання материнства/батьківства), так і відмінні (сімейний стан, створення сприятливих умов для народження дитини, здоров'я, виховання та ін.). Дане питання регулюється сімейним законодавством, але потребує вдосконалення шляхом внесення змін до Сімейного та Цивільного кодексів України.

1. Данильченко О. В. Особисті немайнові права подружжя за законодавством України / О. В. Данильченко // Молодий вчений. - 2017. - № 6. - С. 105-110. \ URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2017_6_24.

2. Драгомирова Ю. В. Право на материнство та батьківство як особисті немайнові права подружжя / Ю. В. Драгомирова // Часопис цивілістики. - 2016. - Вип. 21. - С. 56-59. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chac_2016_21_14.

3. Ієвіня О. В. Право на материнство та на батьківство як особисті немайнові права подружжя / О. В. Ієвіня // Університетські наукові записки. - 2011. - № 2. - С. 97-100. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2011_2_17.

4. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 №2947-III / Верховна Рада України. – 2002. -№ 21-22. - ст.135. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14> (дата звернення - 16.01.2020)

Счастливцев Віктор Іванович,
старший викладач
кафедри фізичного виховання
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

СТУДЕНТСЬКИЙ СПОРТ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Спортивні досягнення студентської молоді України є доволі вражаючими. Національні збірні команди України показують високі спортивні результати на міжнародній спортивній арені, як в олімпійському і параолімпійському спорті, так і у неолімпійських і професійно-прикладних видах спорту. Україна є повноправним членом Міжнародної федерації університетського спорту, де українські спортсмени-студенти беруть участь і успішно виступають на Всесвітніх Універсіадах з 1993 року.

Сприяють підготовці спортивної молоді робота у центрах студентського спорту ЗВО, якими згідно Статті 14 Закону «Про Фізкультуру і спорт» від 24.12.1993 № 3808-ХІІ є - заклади фізичної культури і спорту, що забезпечують створення умов для поєднання навчання у ЗВО та підготовки студентів, зокрема, до участі у чемпіонатах Європи та світу серед студентів з видів спорту, визнаних в Україні, Всесвітніх універсіадах.

Засновниками центрів студентського спорту вищих навчальних закладів є центральні органи виконавчої влади, яким підпорядковані ЗВО та заклади вищої освіти. Заклади фізичної культури і спорту набувають статусу центрів студентського спорту вищих навчальних закладів за рішенням центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері освіти, на підставі вимог, визначених положенням про центр студентського спорту ЗВО.

Чи не найуспішнішими є виступи українських спортсменів на всесвітніх студентських спортивних Універсіадах - міжнародних спортивно-культурних заходах, що проводиться кожні 2 роки в різних містах і які вважаються другим за своєю значущістю спортивним заходом після Ігор Олімпіад. Літня Універсіада передбачає у програмі, як правило, 10 обов'язкових видів спорту: легка атлетика, баскетбол, фехтування, футбол, гімнастика, плавання, стрибки у воду, водне поло, теніс, волейбол і 3 види, які вибираються додатково країною-організатором. Зимова Універсіада передбачає у програмі, як правило, 6 обов'язкових видів спорту: гірські лижі, лижне двоборство (стрибки з трампліна, лижні перегони), хокей, ковзанярський спорт, фігурне катання, біатлон і 2 види спорту обираються містом-організатором. Універсіади і Чемпіонати відкриті для усіх студентів-атлетів віком від 17 до 28 років, що навчаються в університетах.

Створення на базі університетської інфраструктури комфортного сере-

довища для активних занять спортом дозволяє: виявляти спортивні таланти на більш пізніх вікових стадіях, підтримувати професійний рівень підготовки студента-спортсмена, який хоче займатися спортом в професійних командах та прагнуть поєднувати це з придбанням освіти, професії; підвищувати популярність спорту і здорового способу життя за рахунок постійного перебування спортсменів-студентів в студентському середовищі.

В Дніпропетровській області всі ЗВО приймають участь в Універсіадах, які щорічно проводяться СК «Гарт». Всі ЗВО поділено на 2 групи (по шість ЗВО) (рис.1).

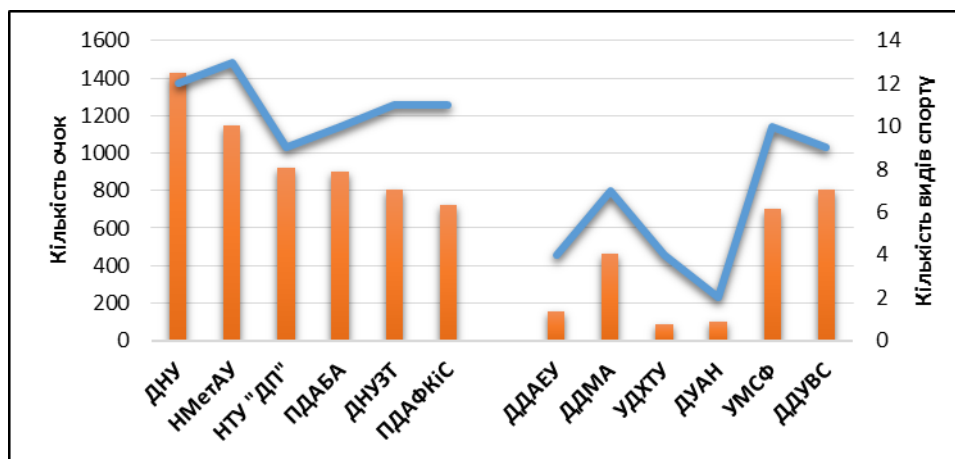

Рис.1. Результати виступів студентів-спортсменів Дніпропетровської області на змаганнях ХХІХ Універсіади 2019 року

Навчальні заклади намагаються заохотити до участі в Універсіаді якомога більшу кількість студентів, які б виступили в усіх 12 видах спорту. Проте з рис.1 ми бачимо, що це можуть забезпечити лише окремі навчальні заклади, на кшталт НМетАУ, ДНУ, ДНУЗТ, ПДАБА, УМСФ та ДДУВС. За кількістю учасників в першій групі відмітимо ЗВО ДНУ (1425 студентів), а в другій групі ДДУВС (804 студенти). Найбільш запекла боротьба точилася з таких ігрових видів спорту, як баскетбол, волейбол, теніс настільний, футбол (табл.1). Цим видам спорту і надається перевага при секційній роботі з фізичного виховання навчально-педагогічними працівниками ДДУВС. Пріоритетними видами залишаються легка атлетика, дзюдо та кульова стрільба, де студенти ДДУВС успішно конкурують та опановують їх під час практичних занять у навчальному процесі.

Результати змагань XXIX Універсиади 2019 року (II група)

№	Види спорту	Назва ЗВО, очки/місце											
		ДДАЕУ		ДДМА		УДХТУ		ДУАН		УМСФ		ДДУВС	
1.	Дзюдо (чол./жін..)							6	5	3	8,5	1	17
2.	Легка атлетика			11	38					8	200	7	250
3.	Плавання			6	65					7	62		
4.	Баскетбол (чол.)	10	24	5	84	8	48	4	96	11	12	3	108
5.	Баскетбол (ж)	4	36							3	48	1	72
6.	Волейбол (ч)	6	60	8	36	10	12			4	84	9	24
7.	Волейбол (ж)			6	60	10	12			9	24	4	84
8.	Теніс наст. 1 ком.			11	56	16	12			3	180	9	85
	2 команда.									13	53		
9.	Футбол (ч)	8	36	3	126							7	54
10.	Регбі 7 (ч)												
11.	Стрільба кульова									6	32	2	110
12.	Теніс												
Всього очок/команд		4	156	7	465	4	84	2	101	10	703,5	9	804
Місце			4		III		6		5		II		I

Таким чином, ми вбачаємо підтримку розвитку студентського спорту у планомірній роботі з нормативно-правового, організаційного, фінансово-економічного, матеріально-технічного та інформаційного напрямку, як з боку держави, так і з боку закладів освіти.

Тимченко Лілія Михайлівна,
старший викладач кафедри
цивільно-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

**ДОПОМОГА У ЗВ'ЯЗКУ З ВАГІТНІСТЮ ТА ПОЛОГАМИ
В УКРАЇНІ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇНАХ**

Сім'я - це основа суспільства. Характерною ознакою сім'ї є спільне життя (це поняття не можна ототожнювати з поняттям спільного проживання та спільного побуту). Поняття спільного життя, як зазначає Є. Ворожейкін, значно ширше за поняття спільного проживання. Спільне життя — це не тільки спільне проживання, але і спільність сімейних інтересів, взаємна пот-

реба у постійному спілкуванні одне з одним [3]. З соціологічної точки зору можна надати наступне визначення поняття «сім'я» - це організована соціальна спільність, заснована на шлюбі та кровному спорідненні (або лише на шлюбі чи лише на кровному спорідненні), усиновленні та взятті дітей на виховання, характерними рисами якої є спільне життя членів сім'ї, взаємна моральна та матеріальна підтримка та спільне виховання ними підростаючого покоління.

Юридичне визначення поняття сім'ї подається у ст.. 3 Сімейного кодексу України: «Сім'ю складають особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки. Сім'я створюється на підставі шлюбу, кровного споріднення, усиновлення, а також на інших підставах, не заборонених законом і таких, що не суперечать моральним засадам суспільства» [5]. У ст.. 5 Сімейного кодексу закладені основи державного захисту сім'ї, які ґрунтуються на пріоритеті сімейного виховання дитини, охороні інтересів дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, створенні людині належних умов для материнства і батьківства.

Таким чином, держава заохочує і підтримує сімейне виховання дітей і сам інститут сім'ї. Одним із способів підтримки є матеріальне забезпечення у вигляді соціальної допомоги сім'ям з дітьми. Правове регулювання матеріальної підтримки сімей з дітьми здійснюється відповідно до Закон України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» від 21.11.1992 [4]. Норми цього Закону поширюються не лише на громадян України, а також на іноземних громадян та осіб без громадянства, які постійно проживають на території України. До видів державної допомоги сім'ям з дітьми належать: допомога у зв'язку з вагітністю і пологами; допомога при народженні дитини; допомога при усиновленні дитини; допомога на дітей, над якими встановлено опіку чи піклування; допомога на дітей одиноким матерям; допомога на дітей, які страждають від тяжких захворювань, але яким не встановлена група інвалідності.

Фінансування державної допомоги здійснюється за рахунок коштів Державного бюджету.

Всі види державної допомоги сім'ям з дітьми, крім допомоги у зв'язку з вагітністю та пологами жінкам, з числа військовослужбовців Збройних Сил України, Державної прикордонної служби України, Служби безпеки України, Служби зовнішньої розвідки України, військ цивільної оборони, інших військових формувань, а також Державної спеціальної служби транспорту та з числа поліцейських, осіб начальницького і рядового складу Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації та Державної кримінально-виконавчої служби України (призначається і виплачується за місцем основної роботи (служби), призначають і виплачують органи соціального захисту населення за місцем проживання батьків.

Допомога при народженні дитини надається одному з батьків дитини (опікуну), який постійно проживає разом з дитиною. Допомога батькам при народженні дитини призначається на підставі свідоцтва про народження

дитини. Опікунам зазначена допомога призначається на підставі рішення про встановлення опіки.

Для призначення допомоги при народженні дитини один з батьків (опікун) звертається до органу праці та соціального захисту населення та подає наступні документи: паспорт або інший документ, що посвідчує особу, свідоцтво про народження дитини, та заповнює заяву за встановленою формою. У разі народження двох і більше дітей допомога надається на кожну дитину.

Допомога при народженні надається, якщо батьки (опікуни) звернулися за її призначенням не пізніше дванадцяти місяців з дня народження дитини.

Виплата допомоги при народженні дитини припиняється, якщо:

- 1) отримувача допомоги позбавили батьківських прав;
- 2) у разі відібрання дитини в отримувача допомоги без позбавлення батьківських прав;
- 3) у разі тимчасового влаштування дитини на повне державне утримання;
- 4) у разі припинення опіки або звільнення опікуна від його повноважень щодо конкретної дитини;
- 5) у разі нецільового використання коштів і незабезпечення отримувачем допомоги належних умов для повноцінного утримання та виховання дитини.

Допомога при народженні дитини призначається у розмірі 41280 гривень. Виплата допомоги здійснюється одноразово у сумі 10320 гривень, решта суми допомоги виплачується протягом наступних 36 місяців рівними частинами у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Особам, які на 30 червня 2014 року мали право на отримання допомоги при народженні дитини у розмірі, встановленому на першу дитину, після досягнення дитиною двох років на наступні 12 місяців призначається щомісячна допомога у розмірі 130 гривень, в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Відповідно до законодавства більшості європейських країн, декретна відпустка в Європі в сукупності з відпусткою по догляду за дитиною, варіюється від 16 до 36 тижнів. З них 12 — 14 тижнів займає оплачуваний відновний період, решту часу в залежності від держави оплачується частково або не оплачується зовсім [2]. Найдовший термін оплачуваної декретної відпустки мають громадяни Швеції, він складає 390 днів. Але цей термін поділяється між батьком і матір'ю малюка і чітко закріплюється за кожним з них та не може бути змінений самостійно. Розмір допомоги не є постійною величиною, після перших шести тижнів він скорочується до 80% від середньої заробітної плати, одержуваної батьками. Останні три місяці оплачуються за мінімальними тарифами. У Німеччині допомога на батьківство виплачується безробітним батькам, та батькам з частковою зайнятістю до досягнення дитиною 14 місячного віку у розмірі від 300 до 1800 євро на місяць.

У Люксембурзі допомога при народженні складається з трьох частин ко-

жна з них по 580 євро (допомога до пологів, допомога на самі пологи та допомога на післяпологовий період), але кожна з цих допомог має свої умови надання, пов'язані не тільки зі станом вагітності [1].

Право на допомогу мають також особи, які є громадянами України, постійно проживають на її території та усиновили дитину з числа дітей-сиріт або дітей, позбавлених батьківського піклування. Допомога при усиновленні дитини призначається на підставі рішення про усиновлення дитини. У разі усиновлення двох і більше дітей допомога надається на кожну дитину.

Допомога при усиновленні дитини призначається за умови, якщо звернення за її призначенням надійшло не пізніше дванадцяти місяців з дня набрання законної сили рішенням про усиновлення дитини.

Допомога при усиновленні дитини надається у розмірі, встановленому для виплати допомоги при народженні дитини, тобто у розмірі у розмірі 41280 гривень.

Таким чином, законодавством передбачені різні види допомог сім'я з дітьми, допомог на дітей, але, на жаль, розмір цих допомог не здатен забезпечити нормальне існування сім'ї, тому постає питання у доцільності такої кількості допомог. В цьому випадку варто звернутися до досвіду інших країн. Наприклад, державна політика Швеції у сфері соціальної допомоги спрямована не лише на матеріальне забезпечення дітей, але і на підтримку професійного розвитку їх батьків. В цій країні діють різноманітні програми, спрямовані на створення робочих місць, на отримання освіти і перенавчання новим професіям, також існують і активно використовуються різноманітні форми поза сімейного догляду за дітьми (в першу чергу, це широка мережа дошкільних закладів, які працюють навіть вночі, фінансування яких майже на 97 % здійснюється державою). Окрім цього поширене використання гнучкого графіка роботи для працівників, які мають дітей, що надає можливість працюючим батькам проводити достатньо часу зі своїми дітьми. Запозичення вказаного досвіду, сприятиме вдосконаленню не лише матеріальної підтримки сімей, але і допоможе батькам реалізувати себе у професійній сфері. Адже соціальна підтримка сім'ї повинна бути не милицями для безпомічного, а поштовхом для подальшого вдосконалення.

1. Грошова допомога на народження і виховання дітей: приклади з ЄС. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/29261896.html>

2. Декретна відпустка у різних країнах. URL: <http://poradnica.com/dekretna-vidpustka-u-riznih-krayinah.html>

3. Науково-практичний коментар Сімейного кодексу України. URL: <http://radnuk.info/komentar/simein/427-rozdil1/5834--3-.html>

4. Про державну допомогу сім'ям з дітьми: Закон України від 21 листопада 1992 року № 2811-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-12> (дата звернення: 20.01.2020).

5. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 № 2947-ІІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14> (дата звернення: 20.01.2020).

Хаджи Анна Юріївна

викладач кафедри
соціально-гуманітарних дисциплін

Сойка Юлія Юріївна

студентка юридичного факультету
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

ТРУДНОЩІ ПЕРЕКЛАДУ ЮРИДИЧНИХ ТЕРМІНІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

На сучасному етапі розвитку, у зв'язку з євроінтеграцією України, зростає важливість питання щодо правильного використання юридичної термінології. Важливість правильного перекладу зумовлюється тим, що невірно перекладений документ може призвести до непорозумінь, або ж до розриву договору. Тому визначення основних проблеми і труднощів, які виникають при перекладі з англійської мови на українську мову та навпаки, є досить актуальним на сьогоднішній день.

Вивченням питання юридичного перекладу займаються такі науковці як С. Власенко, В. Карабан, В. Слепович, Л. Черноватий, Е. Щепотіна та інші. Варто зазначити, що юридичний переклад потрапляє в групу спеціалізованого перекладу або технічного перекладу і має специфічні риси технічного перекладу.

У Енциклопедичному юридичному словнику зазначено, що юридичні терміни – це «словесні позначення державно-правових понять, за допомогою яких виражається і закріплюється зміст нормативно-правових розпоряджень держави» [1].

Вчена А. Загорднюк поділяє юридичні терміни, на такі різновиди:

1. юридичні терміни повсякденного вжитку: *біженець, свідок, працівник; accomplice, accreditation;*
2. спеціальні юридичні терміни: *необхідна оборона, задоволення позову; promissory estoppel, replevin;*
3. спеціально-технічні терміни: *недоброякісна продукція, правила техніки безпеки, nonpatentable, nuclear-free* [2, с.54].

І. Шумило, М. Карпушина вважають, що «людина, яка перекладає повинна орієнтуватися у законодавстві, а також володіти спеціальною лексикою і знати особливості використання іноземної юридичної термінології в конкретному контексті» [3, 275]. Особливістю цього типу перекладу є те, що він не може бути здійсненим без знань в певній галузі. Тому перекладач повинен бути обізнаним і добре володіти юридичною лексикою.

Говорячи про труднощі перекладу юридичної термінології, слід зазначити, що некоректний вибір терміну нерідко тягне за собою неприємні нас-

лідки. Справа в тому, що міра відповідальності за помилки і неточності перекладу юридичних термінів досить висока. Наслідком помилок у виборі юридичного терміну, унікального за змістом, може бути не тільки нерозуміння сенсу юридичного тексту, а й нерозуміння особливостей правозастосування тих чи інших нормативних понять. Саме тому переклад юридичних текстів – найчастіше робота юристів і професійних перекладачів, що спеціалізуються в юридичному перекладі, що мають юридичну освіту або значний досвід в перекладі юридичних текстів.

Також А. Загороднюк зазначила, що правнича термінологія є особливою системою, велика кількість понять якої в українській мові перекладу мають чисельні відповідники (*authority* – влада, повноваження, авторитет, управління; *law* – законодавство, закон, право; *jurisdiction* – судочинство, підсудність, юрисдикція; *case* – ситуація, випадок, обставина, аргумент; *power* – повноваження, сила, право). Ці терміни можуть набувати різного значення в залежності і від загального змісту, і від конкретних обставин їх вживання [2, с. 55].

Т. Бесараб, у своїй статті зазначає, що нерідко виникають труднощі при перекладі таких термінів, як *indemnity*, *to indemnify*, *guarantee*, *warranty* через їх велику контекстуальність. Перекладаються ці терміни просто як «компенсація збитку». Проте *indemnity* залежно від контексту може перекладатися «положення/норма/заява про звільнення від відповідальності / гарантія від виникнення матеріальної відповідальності / про гарантію компенсації виникнення шкоди/збитку» [4, с. 432]. Тому перекладач повинен звертати у вагу на контекст вживання того чи іншого терміну, і лише тоді підбирати необхідний еквівалент мовою перекладу.

Також А. Ключина, при виборі еквівалента з числа «готових» англійських юридичних термінів необхідно стежити за тим, щоб різні сутності мовного законодавства не підміняли одна одну. Основним завданням перекладу як загальноновживаної, так і спеціальної (термінологічної) лексики є пошук в мові перекладу слова-еквівалента, або терміна-еквівалента відповідно. Термін-еквівалент перекладеної мови і оригінальний термін повинні бути семантично тотожними лексичними одиницями. В цілому найбільш правильним (а також найбільш частотним – 25% від загальної кількості прикладів) є прямий еквівалентний переклад, наприклад: *auction* – аукціон, *audit* – аудит, *contract* – контракт, *credit* – кредит, *export* – експорт, *import* – імпорт, *inflation* – інфляція; *income* – дохід, *market* – ринок, *public offering* – публічна пропозиція, *property* – власність, *stock* – акція, *tax* – податок (*income tax* – прибутковий податок, *sales tax* – податок з продажів, *property tax* – податок на майно), *tax base* – податкова база, *tax rate* – податкова ставка, *trade* – торгівля [5, с. 57-58].

У своїй роботі І. Шумило, М. Карпушина, також зазначили, що проблемою при перекладі може бути сучасна подвійно мовна основа англійської мови. Тобто, поряд із словами та виразами, які входять до національної мови, наявні терміни-слова та терміни-словосполучення, запозичені з класичних та сучасних

європейських мов. Часто запозичується з французької та латинської мов і широко використовуються у юридичній практиці й до сьогодні [3, с. 276].

Різниця в законодавчих системах та лінгвістичних традиціях країн, різне оформлення документів будь-якого типу, своєрідність мов, лінгвокультурні розбіжності мови, також спричиняють труднощі під час перекладу термінів з англійської мови на українську.

Отже, враховуючи вищезазначене, перекладач або юрист повинен бути обізнаний, звертати увагу на контекст вживання того чи іншого терміну. Також переклад вимагає знання тієї галузі, якої стосується переклад, потрібно знати і розуміти зміст термінів англійської мови і української мови в тому числі. Однією із причин виникнення труднощів є те, що під час перекладу можуть бути терміни, які є запозичені в англійській мові із інших мов, наприклад з французької або латинської, тому для більш точно перекладу потрібно звертати увагу на їх походження. Також важливо виділяти таку проблему, як багатозначність юридичних термінів, не тільки серед різних галузей науки, але й всередині самої юридичної галузі тексту.

1. Енциклопедичний юридичний словник. Київ. 2001 р.

2. Загороднюк А. С. Труднощі юридичного перекладу англійських термінів-полісемантів українською мовою (на прикладі термінів "law", "body", "case", "regulation", "public" та "power"). *Science and Education a New Dimension: Philology*, I(3). 2013. С. 53–56.

3. Шумило І. І., Карпушина М.Г. Труднощі перекладу юридичних термінів англійської мови. «Молодий вчений». №12 (52). Грудень, 2017. С. 275–278.

4. Бесараб Т. П. Особливості перекладу юридичної термінології США та Великобританії. *Сборники научных работ НТУ «ХПИ»: Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти № 28–НТУ «ХПИ»*. 2010. С. 421–437.

5. Ключина А. М., Здор А. И. Проблемы и способы перевода английских терминов в текстах юридического дискурса. *Поволжский педагогический вестник*. 2016. №3(12). С. 54–59.

Шубенок Тамара Іванівна,
викладач кафедри
соціально-гуманітарних дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ЩОДО МОВНОГО ПИТАННЯ МІГРАНТІВ

Якщо вірити археологам, мігрантами є майже всі люди на землі: людство виникло у Африці приблизно 200 тисяч років тому і розповсюдилось по всьому світі – у Європу, Азію, Австралію, Америку. У світі нараховують 200 мільйонів мігрантів, тому проблеми і можливості, пов'язані з міграцією, обговорюються як політиками так і звичайними людьми по всьому світі. Як сказав журналіст Борис Альтнер, ХХІ століття ми могли б назвати «віком мігрантів». [1]

У сьогоднішньому глобалізованому світі люди знаходяться у постійному русі. Міграція розмиває традиційні кордони між культурами, етнічними групами і мовами. Але завдяки міграції світ стає більш різноманітним, економічно і культурно багатішим.

Європа зіштовхується із серйозними демографічними змінами, які, у різному ступені, підсилюються міграційними потоками. Ставляться під питання існуючі підходи до інтеграції і до регулювання культурної різноманітності. «Як ми розуміємо це зараз, мультикультуралізм дозволяє у деяких державах розвиватися паралельним суспільствам... Цьому потрібно покласти кінець». Це заявив Турбйорн Ягланд, Генеральний секретар Ради Європи. [2] Це означає, що мультикультуралізм зазнав поразки. Яким чином може бути вирішено це питання? Вважається, що це може бути щось, що називають «інтеркультуралізмом», який сприяє індивідуальним правам кожного, без будь-якої дискримінації. В інтеркультурному суспільстві люди мають право зберігати свою етнічну, культурну і релігійну самобутність, і до такої форми самобутності з терпимістю відносяться інші люди. При цьому все суспільство повинно дотримуватись норм у галузі прав людини, а культурна відмінність не може розумітись як обґрунтування порушення прав іншої групи. Подібний підхід забезпечує максимальну толерантність щодо індивідуального вибору і мінімальну толерантність у відношенні тих ідей, які могли б підірвати самі основи демократичного суспільства.

Але є і інша сторона міграції, яка сприймається як загроза для прав людини, тому що людині важко орієнтуватись у чужому для неї середовищі. В. Г. Короленко у своїй повісті «Без язика» присвятив увагу цій і зараз актуальній проблемі пошуку кращого життя на чужбині. Людині важко знайти себе у новому суспільстві особливо, якщо вона не знає мови: «Без язика человек как слепой или малый ребенок». [3] Людина вважається німою, тому що не вміє розмовляти мовою країни, куди вона приїхала, а також і не розуміє чужого життя.

Українці, що працюють за кордоном, в основному скаржаться на мовний бар'єр, відсутність договору з роботодавцем і почуття меншовартості. А з дискримінацією за національною ознакою стикалися лише 8% опитаних заробітчан. Як повідомлялось у ЗМІ українські робітники зазнали мовної дискримінації на одному із підприємств Польщі. Щоб відрізнити їх від поляків, їх вдягнули у форму українського прапора. У своє виправдання роботодавці заявили, що це зроблено для швидшого визначення людей, які не розуміють польської мови.

Як питання мов регулюється у світі? У багатьох країнах світу знати державну мову та говорити державною мовою - це обов'язок кожного, хто є громадянином або приїхав у цю країну жити, вчитися, працювати. Ось, наприклад, в Естонії за незнання естонської мови штрафують. Ті, хто не вивчив державну мову за рік, отримують штраф у розмірі 70 євро. У 2017 році в Латвії Державний мовний центр оштрафував мера Даугавпілса Річардса Егімса за недостатнє знання латвійської мови. Під час аудиту було встановлено, що

мовні знання міського голови були недостатніми для виконання його обов'язків. Політику було наказано вивчати державну мову протягом півроку.

За відсутність знань або невикористання офіційної мови в Латвії мінімальний штраф - 25 LVL (50 доларів) і максимальний штраф - 200 LVL (400 доларів). Штраф нараховується також за продаж товарів без латвійського перекладу маркування, інструкцій, гарантійних документів / паспорта. Закон Литовської Республіки "Про державну мову" закріплює обов'язок володіти литовською мовою для посадових осіб, поліції, зв'язку, транспорту, охорони здоров'я та соціального забезпечення. У Польщі існує закон про польську мову, який захищає та пропагує польську мову у світі. Усі найменування товарів та послуг, пропозиції, гарантійні умови повинні бути надані лише польською мовою.

Закон про використання державної мови діє також у Франції. Для вивісок, оголошень на вулицях та у громадському транспорті, інструкцій щодо товарів та реклами потрібна лише французька. До речі, у 2012 році парламент Киргизії вирішив оштрафувати державних службовців за те, що вони не знають державної мови. У США поліція накладає штраф на тих, хто не може відповісти англійською. У більшості випадків це стосується працівників-мігрантів. Однак, така урядова політика може розглядатись як регулювання мовного питання в державі. Поліція часто виписує штраф із таким змістом: "No communication – 1000\$". Це означає, що співробітники поліції поставили особі кілька питань, і не зрозуміли її відповіді, зокрема через відсутність знань англійської мови. Тому, якщо ви не вмієте розмовляти державною мовою, потрібно заплатити серйозний штраф. [4]

Мігранти добре розуміють, що їм потрібно вивчати мову країни, в якій вони проживають для того, щоб вижити, щоб там залишитись і бути успішним. Вони мають дуже конкретні лінгвістичні потреби, пов'язані з роботою, навчанням дітей у школі, лікуванням.

Потрібно постійно вдосконалювати і розвивати мовні навички. Пам'ятаєте, у Рильського:

Як парость виноградної лози,
Плекайте мову.
Пильно й ненастанно
Політь бур'ян.
Чистіша від сльози
Вона хай буде.

1. Борис Альтнер. «Век мигрантов» (на русском языке) <http://www.rosbalt.ru/main/2006/06/28/258300.html>

2. Совет Европы предупреждает о мультикультурализме, «Financial Times», 16 февраля 2011 года; <http://www.ft.com/intl/cms/s/0/72c02d9a-39c6-11e0-8dba-00144feabdc0.html#axzz1bhKInsit>

3. В. Г. Короленко «Без языка» <http://homlib.com/read/korolenko-vg-1/bez-yazyka/21787>

4. <https://legalhub.online/intelektualna-vlasnist/movne-pytannya-chomu-u-sviti-shtrafuyut-za-neznannya-derzhavnoyi-movy-a-v-ukrayini-ni/>

Волощук Владислава Вікторівна,
студентка факультету соціально-психологічної
освіти та управління ДДУВС
Науковий керівник – Головіна О.В.
канд. іст. наук, доцент кафедри
соціально-гуманітарних дисциплін ДДУВС

ПРОБЛЕМА МЕДІАВПЛИВІВ У СУЧАСНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРИ

На сучасному етапі інформація стала основним ресурсом людства, базою технічного і соціального розвитку. Проблеми інформації – одні з найпопулярніших у науці. Після створення теорії інформації, посилення на неї можна побачити у працях науковців найрізноманітніших спеціальностей. Інформаційна взаємодія різних груп людства – найважливіша форма соціальної взаємодії. В останні роки інформаційний фактор викликав чимало революційних змін. Тепер увесь світ залучений в єдину інформаційну систему, до того ж вона працює, фактично, в режимі реального часу. Інформація для людства не лише умова, чинник певних подій, змін, але й стимул до дії. Дезінформація та інформаційний хаос викликають почуття безсилля й невпевненості. Велику роль у самопочутті суспільства відіграє також ступінь задоволення потреби в інформації. В нездоровому суспільстві зазвичай відчувається інформаційний голод.

Інформаційна проблема належить до глобальних проблем сучасності, бо передусім саме від неї залежить розвиток суспільства. Від її запасів і впорядкованості залежить спосіб розв'язання тієї чи іншої проблеми. До того ж виробництво інформації стосується всього суспільства й воно весь час зростає, відповідно, актуальності набувають проблеми, пов'язані зі споживанням інформації. Цю проблему можна розв'язати лише через упорядкування інформації, її сортування і спеціалізацію, внутрішню селекцію/самостійний вибір людиною.

Соціальний характер інформації обумовлений низкою факторів:

- її змістом, бо ця інформація відбиває суспільні процеси;
- суб'єктом використання і самим своїм призначенням, бо використовують її люди і в інтересах людей;
- самою специфікою звернення до неї.

Вона має складну структуру, яка охоплює науково-технічну, економічну, соціально-політичну, ідеологічну й інші види інформації.

Соціальна інформація характеризує як суспільні (політичні, економічні, тощо) процеси загалом, так і процеси, які відбуваються у різних, професійних, культурних, соціальних, сферах суспільства, зокрема. За ступенем скла-

дності соціальна інформація – безперечно, найскладніший і найрізноманітніший за організацією тип інформації. Вона необхідна умова і самого існування людини та успіху її діяльності. При вивченні та користуванні соціальною інформацією обов'язково слід враховувати той факт, що її потоки, проходячи через свідомість людей, обов'язково залишають на собі відбиток їхніх думок, почуттів. За призначенням процес соціальної інформації має обслуговувати інтереси складної соціальної системи, яка складається з багатьох компонентів, які потребують зв'язку та керування.

Суб'єкти являються основними структурними елементами інформаційного простору суспільства. Вони реалізують і здійснюють масове інформування (ЗМІ), активно позначають свої інтереси в інформаційному просторі і генерують інформаційні потоки. До суб'єктів діяльності в інформаційному просторі суспільства, що реалізує державну інформаційну політику, відносяться: засоби масової інформації (ЗМІ), органи державної влади і управління. Об'єкти управління в інформаційному просторі – це всі елементи і системи, існуючі в цьому просторі (відмінності між ступенем і формою впливу визначаються індивідуальними властивостями і особливостями об'єктів управління і їх значимістю для цілей і завдань інформаційної політики держави).

Засоби масової інформації не лише виконують інформативну функцію (хоча вона й має бути основною), але пропагують ідеї, погляди, вчення, політичні програми і беруть, таким чином, участь у соціальному управлінні. Шляхом формування громадської думки, вироблення певних установок, вони спонукають людину до тих чи інших вчинків. Надійність інформації відіграє важливу роль. У роботі з нею бувають перекручення через різні, зокрема об'єктивні, причини, оскільки на цей час, ще немає адекватних технічних засобів і обладнання, які б виділяли сфальсифіковану інформацію, вибраковували застарілу. Однак набагато більшу роль відіграє спеціальне перекручення. При роботі з інформацією, передовсім із масмедіа, людина має усвідомлювати та усувати вплив такого перекручення.

Для здійснення впливів на свідомість використовують чимало методів, які базуються на дослідженнях соціальної психології. Розглядаючи проблему медіавпливу на поведінку людей та чинники ефективності інформаційних кампаній» С.М. Іванченко розглядає феномен довіри до ЗМІ та систему «вірю — не вірю», яка виконує функцію когнітивного фільтра, що захищає групову ідентичність та тестує інформацію на достовірність. Автор зазначає можливість комунікативного впливу на реципієнта, а також здатність останнього сприймати інформацію, аналізувати її та робити висновки. Слід зважати на обмежений обсяг інформації, який індивід здатен переробляти у одиницю часу, тому не вся інформація, яка надходить з усіх боків, має бажаний вплив. Враховуючи постійний надлишок інформації у сучасному середовищі, його перевантаження, можна припустити, що, на відміну від часів, коли інформації бракувало, зараз люди схильні замість її пошуку вдаватися до протилежного — до обме-

ження, обираючи лише те, що цікаво / актуально / необхідно [1]. Можливість сприймання контенту визначається релевантністю змісту інформаційного простору ментальним структурам реципієнта. Якщо інформацію подають у формі, для якої індивід немає «рецепторів», вона не сприймається.

Українське суспільство, якщо воно прагне залишатися демократичним та відбуватися як громадянське, має додержуватися балансу між двома полюсами: з одного боку, без свободи слова нема демократії, з іншого – існує небезпека використання свободи слова та засобів розповсюдження інформації для маніпулювання масовою свідомістю. Тому навички оперування інформацією, формування критичного мислення та медіаграмотності – є актуальним завданням українського суспільства та освітнього простору.

1. Іванченко С.М. Медіавплив на поведінку людей: чинники ефективності інформаційних кампаній / С.М. Іванченко // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. – Серия «Филология. Социальная коммуникация». – Том 21 (60). – 2008. – №1. – С.56–60.

Кальчик Дар'я Сергіївна
слухач ННІ заочного навчання
та підвищення кваліфікації
Карпенко Роман Валерійович
к.ю.н., викладач кафедри
цивільно-правових дисциплін
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ДОМЕННИХ ІМЕН ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

На сучасному етапі з розвитком електронної торгівлі компанії позначають себе і відповідно свої товари та послуги в глобальній мережі Інтернет за допомогою таких засобів індивідуалізації, як торгівельні марки, комерційні найменування, географічні зазначення, які допомагають їм привернути більше уваги покупців-користувачів Інтернет до своєї діяльності або до власних товарів і послуг, використовуючи для цього, як правило, доменні імена. Із розвитком ділового підприємства в мережі Інтернет, зростанням ролі зв'язку між комп'ютерами через Інтернет, розширенням мережі Інтернет істотно активізувалися процеси, пов'язані з охороною доменних імен в мережі Інтернет. Все це свідчить про актуальність дослідження питань, пов'язаних з особливостями захисту прав на доменне ім'я.

Одною з найактуальніших на сьогодні правових проблем у сфері ІТ-відносин є проблема визначення правової природи та забезпечення на-

лежного правового регулювання доменних імен. Доменні імена все активніше використовуються, все частіше стають предметами правочинів, їхня вартість іноді сягає сотень тисяч доларів. Тому важливо визначитись із правовою природою доменного імені, способами його захисту та відчуження тощо [1, с. 41].

Взагалі, доменне ім'я представляє собою символічне позначення IP-адреси комп'ютера – числа, яке складається з чотирьох байтів [2]. Оскільки людська пам'ять влаштована таким чином, що людині простіше запам'ятовувати буквені позначення, а не цифри, було вирішено ввести спеціальні символічні назви – домени і доменні імена.

Законодавче визначення поняття доменного імені міститься у кількох нормативних актах. Так, відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 12.04.2002 р. № 522 «Про затвердження Порядку підключення до глобальних мереж передачі даних», домен – частина адресного простору в мережі Інтернет, призначена для ідентифікації комп'ютера або групи комп'ютерів. Домени поділяються на піддомени або домени нижчих рівнів; доменне ім'я – буквено-цифровий вираз, що ідентифікує будь-який комп'ютер абонента у мережі Інтернет. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг», доменне ім'я – це ім'я, яке використовується для адресації комп'ютерів і ресурсів в Інтернеті. Поняття домену деталізовано у ст. 1 Закону України «Про телекомунікації», відповідно до якої домен – це частина ієрархічного адресного простору мережі Інтернет, яка має унікальну назву, що її ідентифікує, обслуговується групою серверів доменних імен та централізовано адмініструється. Отже, чинне законодавство не містить єдиного підходу до розуміння цих термінів і недостатньо детально регулює цю сферу відносин, що породжує проблеми при спробах визначення правової природи доменного імені. Так, сьогодні ведуться дискусії щодо того, чи слід вважати доменне ім'я майном, і, відповідно, об'єктом права власності, чи це є об'єкт права інтелектуальної власності, а деякі дослідники розглядають доменне ім'я як особливий об'єкт виключних прав, який не можна віднести до об'єктів права інтелектуальної власності [3, с. 123].

Отже, доменне ім'я (далі – ДІ) як елемент веб-сайту належить до об'єктів інтелектуальної власності, яким має бути надана правова охорона. Саме тому потребують зазначення випадки переходу прав на домен [4, с. 96].

Істотна особливість правової охорони знаків під час їх реєстрації як доменних найменувань полягає в тому, що така охорона будується здебільшого на основі судової та арбітражної практики, заснованої, у свою чергу, на застосуванні по аналогії або на тлумаченні національного законодавства та міжнародних договорів. Звичайно, в деяких країнах, зокрема в США, прийняті спеціальні нормативні акти, присвячені захисту прав учасників господарського обороту на засоби індивідуалізації під час їх використання як доменних найменувань. Що ж стосується України, то це питання вимагає напо-

легливого опрацювання [5, с. 63].

Оскільки назви доменних імен зручні для використання і запам'ятовування, вони також стали формою позначення ділових підприємств. Нині назви доменних імен зазвичай використовуються в рекламі як зазначення присутності ділового підприємства в мережі Інтернет. Із розширенням мережі Інтернет назви доменних імен все більше вступають у конфлікт з об'єктами права інтелектуальної власності. Виникнення таких конфліктів пов'язане, насамперед, з відсутністю зв'язку між системою реєстрації об'єктів інтелектуальної власності, з однієї сторони, та системою реєстрації доменних імен, з іншої.

Основними перепонами на шляху розвитку відносин інтелектуальної власності в епоху Інтернет, згідно з думками сучасних фахівців, є: конфлікт доменних імен і товарних знаків у глобальній інформаційній мережі; проблеми охорони творів у цифровій формі; проблеми охорони баз даних; невирішеність питання щодо правомірності патентування способів ведення бізнесу; проблеми максимально широкого доведення до відома суспільства (через мережу Інтернет) інформації про патенти тощо [6, с. 160].

Однією з головних проблем у сфері захисту прав інтелектуальної власності сьогодні є те, що спеціального законодавства про захист інтелектуальної власності в мережі Інтернет в жодній з країн немає, а на міжнародному рівні зараз тільки починається формування відповідного правового регулювання. Тому захист прав власників об'єктів інтелектуальної власності у разі використання останніх у мережі Інтернет відбувається зазвичай на підставі спеціальних законів у сфері інтелектуальної власності, які прийняті у більшості розвинутих країн світу. Однак далеко не завжди в цих законах є спеціальні правові норми, які регулюють саме правовідносини в мережі Інтернет; як правило, ці закони регулюють правовідносини у сфері інтелектуальної власності в цілому, і їх адаптують до Інтернету. Так відбувається і в Україні [7, с. 55].

Нині відсутній точний та повний набір правових інструментів у світі, які б могли повністю захистити права власників на доменне ім'я. Тому саме через це законодавство України, яке регулює охорону засобів індивідуалізації в мережі Інтернет, відповідає міжнародним стандартам, а його недоліки характерні для правового регулювання цієї сфери на світовому рівні. Однак є також певні проблеми, пов'язані з недостатнім розумінням законодавцем специфіки мережі Інтернет, та проблеми правозастосування, пов'язані з недостатньою комп'ютерною грамотністю суддів. Однак вплив останнього чинника з часом зменшується, є надії на повне його подолання. Вдосконалюючи чинне законодавство, необхідно особливу увагу приділити правовому регулюванню охорони доменних імен, найдоцільніше при цьому виділити їх як окремий об'єкт правового регулювання.

Таким чином, доменне ім'я слід вважати особливим різновидом майна, майновим правом та, відповідно, об'єктом права власності. Таке розуміння

сутності доменного імені відповідає позиції міжнародного простору з цього питання, а також вітчизняній концепції права власності.

Отже, побудова інформаційно-технологічного простору з урахуванням державних і міжнародних стандартів та застосуванням доменних імен відіграє важливу роль у становленні інформаційної політики в державі. Звідси важливим є створення інформаційної системи, яка б відповідала стандартам міжнародних інформаційних систем, що, в свою чергу, є обов'язковою умовою соціально-економічного розвитку держави в цілому.

1. Некіт К. Г. Доменне ім'я як об'єкт цивільних прав / К. Г. Некіт // Часопис цивілістики. - 2017. - Вип. 23. - С. 40-44.

2. Кісіль О. Власники і користувачі домену, доменного імені, веб-сайту в інтернет-відносинах та у судовій практиці / О. Кісіль. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://protokol.com.ua/ru/vlasniki_i_koristuvachi_domenu_domennogo_imeni_veb_saytu_v_internet_vidnosinah_ta_u_sudoviy_praktitsi/

3. Нагорный Р.С. Доменное имя как объект гражданского права / Р.С. Нагорный // Журнал российского права. – № 2(134). – 2008. – С. 122-132.

4. Серго А.Г. Основы права интеллектуальной собственности для ИТ-специалистов. Москва: ИУНТ Бином, 2011. 240 с.

5. Філінович В.В. Передання прав на доменне ім'я та його трансфер до іншого реєстратора / В.В. Філінович // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер. : Юриспруденція. – 2018. - № 34. – С. 62-64.

6. Проблемні питання визначення правової природи і структури правовідносин інтелектуальної власності, що виникають у мережі Інтернет. О. І. Харитонова, Г. О. Ульянова, А. В. Кирилук, Ю. Ю. Симонян, Н. П. Бааджи, Д. Д. Позова, Г. І. Григор'янц, Л. І. Бурова, І. В. Мартинюк. Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія». Т. 17 / голов. ред. М. В. Афанасьєва ; МОН України, НУ «ОЮА». Одеса : Юрид. л-ра, 2015. С. 159-200.

7. Самусь А. Проблеми правової охорони доменних імен за законодавством України / А. Самусь // Підприємство, господарство і право. – 2018. - № 7. – С. 54-58.

Книш Софія В'ячеславівна,
студентка юридичного факультету

Науковий керівник:

Бондар О.С., к.ю.н., доцент кафедри
цивільно-правових дисциплін

*(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)*

СПІВВІДНОШЕННЯ ІПОТЕКИ З ІНШИМИ СПОСОБАМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКОНАННЯ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ

Іпотека є надійним способом забезпечення виконання зобов'язання. Це правове явище забезпечує не лише схоронність майна на випадок невиконання боржником умов зобов'язання, а й виступає певним фактором стимулювання боржника щодо виконання своїх обов'язків належним чином.

Згідно зі статтею 575 Цивільного кодексу України (далі - ЦКУ) «іпотекою» є застава нерухомого майна, що залишається у володінні заставодавця або третьої особи. Співвідношення іпотеки з іншими способами забезпечення зобов'язань має досить вагомий роль, адже є забезпеченням права громадян на вільний вибір способів забезпечення зобов'язань. Зобов'язання в першу чергу має ґрунтуватися на засадах добросовісності, розумності та справедливості [1]. У разі порушення боржником основного зобов'язання відповідно до іпотеки іпотекодержатель має право задовольнити забезпечені нею вимоги за рахунок предмета іпотеки переважно перед іншими особами, права чи вимоги яких на передане в іпотеку нерухоме майно зареєстровані після державної реєстрації іпотеки. Якщо пріоритет окремого права чи вимоги на передане в іпотеку нерухоме майно виникає відповідно до закону, таке право чи вимога має пріоритет над вимогою іпотекодержателя лише у разі його/її виникнення та реєстрації до моменту державної реєстрації іпотеки [2].

У статті 549 ЦКУ зазначено що: неустойкою є грошова сума або інше майно, які боржник повинен передати кредиторіві у разі порушення боржником зобов'язання. Штрафом є неустойка, що обчислюється у відсотках від суми невиконаного або неналежно виконаного зобов'язання. Пенєю є неустойка, що обчислюється у відсотках від суми несвоєчасно виконаного грошового зобов'язання за кожен день прострочення виконання [1]. Неустойка належить до так званого «немайнового зобов'язання», наслідками порушення якого і може стати її безпосередня виплата, відшкодування збитків та виконання зобов'язання за рахунок боржника. Предметом неустойки найчастіше виступає грошова сума, але може бути нерухоме майно як в іпотеці, а також рухоме. Право на неустойку, виникає у кредитора незалежно від наявності збитків які виникли у зв'язку з невиконанням або неналежним виконанням

передбаченого зобов'язання. Але, з предметом іпотеки тісно пов'язаний не лише спосіб, а й місце виконання іпотечного зобов'язання. Як зазначає А.М. Гужва, «договірне зобов'язання містить, як правило, декілька дій, які можуть виконуватись у різних місцях»[3].

Відповідно до статті 553 ЦКУ, порука передбачає, що поручитель поручається перед кредитором боржника за виконання ним свого обов'язку. Поручитель відповідає перед кредитором за порушення зобов'язання боржником. Порукою може забезпечуватися виконання зобов'язання частково або у повному обсязі. Поручителем може бути одна особа або кілька осіб [1]. У випадку укладання договору поруки змінюється суб'єктний склад, адже з'являється така сторона як поручитель, який у разі невиконання боржником обов'язку виступає як боржник за солідарною відповідальністю, але в разі виконання обов'язку поручителем, до нього переходить право вимоги за зобов'язанням на свою користь.

Гарантом за статтею 560 ЦКУ є банк, інша фінансова установа, страхова організація яка гарантує перед кредитором (бенефіціаром) виконання боржником (принципалом) свого обов'язку. Гарант відповідає перед кредитором за порушення зобов'язання боржником. Гарантія діє протягом строку, на який вона видана. Гарантія є чинною від дня її видачі, якщо в ній не встановлено інше [1]. Гарантія не може бути відкликана гарантом, якщо в ній не встановлено інше. Тобто, гарантія має дещо схожі ознаки з порукою, але суб'єктами виступають інші особи та установи, в даному випадку гарантією може бути забезпечена тільки грошова сума і відповідному еквіваленті.

Статтею 570 ЦКУ встановлено що: завдатком є грошова сума або рухоме майно, що видається кредиторіві боржником у рахунок належних з нього за договором платежів, на підтвердження зобов'язання і на забезпечення його виконання. Якщо не буде встановлено, що сума, сплачена в рахунок належних з боржника платежів, є завдатком, вона вважається авансом [1]. В даному випадку йдеться про завчасне використання такого засобу як завдаток, тобто до виконання основного зобов'язання.

В силу застави яка передбачена статтею 572 ЦКУ кредитор (заставодедержатель) має право у разі невиконання боржником (заставодавцем) зобов'язання, забезпеченого заставою, одержати задоволення за рахунок заставленого майна переважно перед іншими кредиторами цього боржника, якщо інше не встановлено законом (право застави) [1]. Іпотека та заклад є окремими видами застави, тільки іпотека це застава нерухомого майна, а заклад застава рухомого майна. Виходячи з вище описаного іпотека має деякі відмінності від інших способів забезпечення, саме за: суб'єктивним складом; предметом виконання; строком виконання; часом застосування засобу забезпечення; місцем виконання.

Отже, способи забезпечення зобов'язань покликані відновити порушене право особи та певним чином повернути зобов'язання в початкову стадію, якщо його подальше виконання суперечить інтересам кредитора. Диференці-

ація вище зазначених способів слугує для забезпечення прав та інтересів громадян України, саме для реалізації принципу диспозитивності у виборі правових норм та їх застосування.

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-І.
2. Закон України «Про іпотеку» Редакція від 25.09.2019, підстава - 112-ІХ.
3. Гужва А.М. Інтерес і місце виконання договору в сучасному правозастосуванні й римському праві / А.М. Гужва // Право і Безпека. — 2010.

Кузьменко Альбіна Олександрівна,
студентка юридичного факультету

Науковий керівник:
Шиян Анатолій Григорович,
старший викладач кафедри
кримінально-правових дисциплін
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ ПОЛІГРАФА: КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ АСПЕКТ

Необхідність реформування кримінального процесуального законодавства України зумовлена економічними, політичними та соціальними змінами в нашій державі. Загальновідомо, що однією з ознак процвітання держави є стабільність життя і спокій її громадян, які забезпечуються злагодженою і цілеспрямованою діяльністю органів досудового розслідування з розкриття і розслідування кримінальних правопорушень, а також їх розгляд у судовому провадженні.

Упродовж усього часу розвитку України як незалежної держави постає одне запитання: яким повинно бути кримінальне процесуальне законодавство України, щоб водночас відповідати європейським стандартам і разом з тим слугувати надійним засобом захисту прав, свобод та законних інтересів конкретної особи нашої країни [1, с. 39].

Можна сміливо стверджувати, що починаючи з моменту реєстрації у Верховній Раді України проекту Кримінального процесуального кодексу України 2012 року (далі - КПК), в нашій країні розпочалося жваве обговорення запропонованих новел кримінального процесуального законодавства. А після прийняття й набрання чинності новим КПК, кількість питань щодо його застосування тільки збільшилась, передусім у працівників органів досудового розслідування і суду.

Нині вкрай актуальними є питання, що пов'язані з удосконаленням окремих інститутів і положень кримінального процесуального законодавства України.

Докладне ознайомлення й аналіз положень чинного КПК України дали змогу визначити актуальні проблеми, що пов'язані з його застосуванням, до яких безперечно можна віднести: 1) проблеми врегулювання процедури прийняття та реєстрації заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення; 2) питання щодо введення до чинного КПК України такої слідчої (розшукової) дії, як виїмка; 3) питання щодо правового статусу оперативних підрозділів; 4) щодо статусу захисника (адвоката) у кримінальному провадженні; 5) відсутність норми, яка регулювала б проведення додаткової і повторної експертизи на стадії досудового розслідування тощо [2, с. 4].

На часі стоїть питання щодо можливостей застосування в кримінальному провадженні поліграфа, так званого «детектора брехні». Адже сьогодні є очевидним, що без використання новітніх технологій у боротьбі зі злочинністю не обійтись. Серед українських правників дедалі поширюється думка про необхідність використання поліграфа в кримінальному процесі, поставити його на службу оперативним підрозділам та органам досудового розслідування.

Нині поліграф застосовується фахівцями багатьох держав світу. Найбільш активно ним послуговуються в США, Канаді, Ізраїлі, Японії та інших країнах. Поліграф там використовується для отримання даних, які дозволяють звузити коло підозрюваних осіб, виявити факт та обставини вчиненого кримінального правопорушення, створити умови для давання правдивих показань, виявити неточності та прогалини в них тощо.

Поряд із цим є країни, де заборонено використання поліграфа (Австралія, Німеччина, Австрія). Але при цьому не можна не звернути увагу на те, що рішення Федерального конституційного суду ФРН про заборону застосування поліграфа від 18 серпня 1981 року не знаходить достатньої підтримки серед правників цієї країни: значна кількість з них вважають, що така заборона обмежує право обвинувачуваних на захист.

В Україні послуги по перевірці на детекторі брехні почали надавати з 1998 року. У 2002 році в українських правоохоронних органах працювало 15 поліграфів, якими активно користувалися в Дніпропетровській, Луганській областях, Києві, Донецьку, Черкасах та Криму. Так наприклад, за час проведення експерименту з використання поліграфа, який тривав з 2000 року до весни 2002 року, правоохоронці за допомогою цього пристрою розкрили 119 тяжких злочинів, в тому числі викрадення дитини, 40 вбивств, 15 розбійних нападів, розшукали шестеро злочинців та чотирьох зниклих безвісти громадян. Наведені статистичні дані безперечно свідчать про ефективність такого досвіду щодо використання поліграфа в кримінальному провадженні.

Також, незважаючи на відсутність законів про використання поліграфа, він дедалі активніше використовується Службою безпеки України в контексті боротьби зі злочинністю [3, с. 24].

Такі очевидні успіхи вітчизняних поліграфологів на ниві розкриття та розслідування злочинів виступають переконливим доказом практичної доцільності використання поліграфа в кримінальних провадженнях, сприяють популяризації цього методу серед працівників оперативних підрозділів та слідства.

При цьому варто згадати, що спроби запровадження поліграфа у вітчизняне кримінальне процесуальне законодавство вже здійснювалися. Так, 12 березня 2013 року законопроект «Про доповнення Кримінального процесуального кодексу України положеннями щодо використання поліграфа (детектора брехні)» [4] було зареєстровано в парламенті. В документі пропонувалося використовувати під час досудового розслідування поліграф, як додатковий доказ невинуватості підозрюваного. Однак, з незрозумілих причин цей законопроект через півтора року було відкликано. Передбачаємо, що наступні спроби розгляду подібного законопроекту будуть більш успішними.

Водночас, ставлячи питання про можливість використання у кримінальному провадженні «детектора брехні», треба мати на увазі важливість закріплення у відповідних кримінальних процесуальних нормах чіткої регламентації проведення тестування на поліграфі. Вихідними принципами (положеннями) застосування поліграфа мають стати:

- 1) наукова обґрунтованість методики тестування;
- 2) неупередженість, об'єктивність і професійність тестування;
- 3) добровільність участі особи у випробуванні, його обов'язкова аудіо-та відеофіксація;
- 4) детальне ознайомлення особи з метою, прийомами випробування, можливістю використання його результатів;
- 5) конкретизація мети застосування поліграфа як засобу встановлення інформаційного ознайомлення, а не винуватості особи;
- 6) проведення перевірки на поліграфі в найбільш сприятливий для організму людини час доби;
- 7) недопущення застосування поліграфу за наявності в особи певних розладів здоров'я, які можуть негативно вплинути на результати дослідження;
- 8) дотримання захисту прав, свобод та законних інтересів людини, її честі та гідності;
- 9) орієнтовне значення результатів тестування в процесі доказування;
- 10) відмова від проходження перевірки на поліграфі не може бути підставою для визнання особи винуватою у вчиненні кримінального правопорушення.

Отже, перспектива застосування поліграфа правоохоронними органами цілком і повністю залежить від закріплення в КПК України відповідних правових норм, які б чітко регулювали порядок його використання. Але одноз-

начним при цьому є те, що перевірка на поліграфі дозволяє, зокрема, визначити найбільш перспективні напрями розслідування кримінального провадження, сприяє особам, які підозрюються у вчиненні кримінального правопорушення, доводити свою невинуватість.

1. Письменний Д.П. Удосконалення кримінального процесуального законодавства України: стан і перспективи / Д.П. Письменний // Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. – 2013. – № 2. – С. 38-47.

2. Александренко О.В., Самойлов М.В. Про актуальні проблеми чинного Кримінального процесуального кодексу України / О.В. Александренко, М.В. Самойлов // Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. – 2013. – № 2. – С. 3-8.

3. Повстяний О.В. Проблеми використання поліграфа у боротьбі з організованою злочинністю підрозділами СБ України (теоретичний аспект) / О.В. Повстяний // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – 2014. – № 2(33). – С. 24-27.

4. Проект Закону про доповнення Кримінального процесуального кодексу України положеннями щодо використання поліграфа (детектора брехні): проект від 12.03.2013 № 2521 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=46058

Лук'янчук Наталія Сергіївна
здобувач вищої освіти
ННІ заочного навчання
та підвищення кваліфікації
Карпенко Роман Валерійович,
кандидат юридичних наук,
викладач кафедри
цивільно-правових дисциплін
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

ПРАВА НА РАЦІОНАЛІЗАТОРСЬКІ ПРОПОЗИЦІЇ ТА ЇХ ЗАХИСТ

Економічний розвиток України в XXI столітті вимагає розвитку не тільки інвестиційної діяльності, а й інтелектуальної діяльності людини, її творчості та креативного підходу, оскільки однією з ознак економічного розвитку держави є впровадження інновацій, що охоплюють усі сфери виробничої діяльності, впливають на політичні та суспільні процеси, конкурентоспроможність та імідж підприємств, установ, організацій (далі – ПУО) незалежно від їх організаційної структури та виду діяльності.

Раціоналізаторська пропозиція досить поширена в таких світових державах як Японія, США, Німеччина, при цьому не в усіх країнах її вважають

об'єктом інтелектуальної власності. Раціоналізаторську пропозицію не зазначають в Паризькій конвенції з охорони промислової власності та інших міжнародних угодах, вона охороняється на підставі договорів та регулюється національними нормативно – правовими актами (далі – НПА) [1, с. 42-45].

Питання правової охорони раціоналізаторської пропозиції в Україні регламентується Тимчасовим положенням про правову охорону об'єктів прав інтелектуальної власності і раціоналізаторських пропозицій в Україні, затвердженим Указом Президента України від 18.09.1992 року № 479/92; главою 41 Цивільного кодексу України (далі – ЦК) та низкою інших НПА, що мають рекомендаційний характер і зазначають порядок складання подачі та розгляду заяв та отримання свідоцтва на раціоналізаторську пропозицію. Існує необхідність розширення законодавчої бази щодо більш детальної регламентації правової охорони раціоналізаторських пропозицій.

Відповідно до чинного законодавства України раціоналізаторська пропозиція – це особливий об'єкт інтелектуальної власності, що характеризується новизною в межах ПУО, де був поданий; є корисним та комерційно цінним для ПУО, що дозволяє стримати економічний, технічний та інший позитивний ефект; є результатом особливої творчої праці заявника [2, с. 195-197].

Важливими ознаками раціоналізаторських пропозицій є новизна на локальному рівні в межах конкретного ПУО; корисність і можливість використання згідно з умовами і планами ПУО; конкретність вирішення завдання з інструкціями що і як треба робити, щоб одержаний бажаний результат; технічність та організаційність, що означає вирішення практичних завдань за допомогою технічно-організаційних засобів; спрямованість на удосконалення виробничих процесів.

Вагомим чинником, що перешкоджає розвитку інноваційної діяльності є проблема правової неврегульованості усіх аспектів відносин у сфері раціоналізаторських пропозицій. Існує нагальна потреба прийняття загальнодержавного НПА, а саме: Закону України «Про захист раціоналізаторських пропозицій» з метою визначення ознак охороноздатності; встановлення порядку виплати винагороди, а також прав і пільг авторів та сформувати правовий механізм їх захисту [3, с. 56-60].

Юридичні особи мають свободу у виборі порядку оформлення прав на раціоналізаторські пропозиції. При цьому деякі юридичні особи не мають власних оригінальних правил що раціоналізаторських пропозицій (далі – РП) та керуються НПА, що є рекомендаційними за своїм призначенням.

Досягненням для державної політики у сфері інновацій можна вважати затвердження у 2013 році інструкції про організацією раціоналізаторської роботи в Державній службі спеціального зв'язку та захисту інформації (далі – Держспецзв'язку), яка визначає важливі організаційні моменти оформлення РП в підрозділах Держспецзв'язку. Це можна зазначати як позитивний приклад для стимулювання використання РП [4].

Як показує практика в Україні не поширена практика реєстрації раціо-

налізаторських пропозицій, що призводить до негативних наслідків, оскільки правова позиція Верховного суду України (далі – ВС) зводиться до того, що для виникнення права на РП повинна бути така сукупність юридичних фактів: подання автором заявки, яка відповідає встановленим вимогам; визнання юридичною особою поданої пропозиції раціоналізаторською та прийняття її до використання; укладення договору між автором та юридичною особою про розмір винагороди та строки її виплати. На обсяг правової охорони РП впливає її опис, а також креслення, якщо вони подані, про це вказано у ст. 482 ЦК [5, с.59-61].

Цікавою особливістю РП є те, що особи, які надавали автору тільки технічну допомогу не вважаються співавторами. Суб'єктами права на РП є з одного боку, фізична особа – автор РП, а з іншого боку – юридична особа або фізична особа – підприємець, яка використовує найману працю і є стороною трудової угоди згідно з якою автор зобов'язується виконувати роботу і підпорядковується внутрішньому трудовому розпорядку.

Особисті немайнові та майнові права автора РП захищаються в судовому порядку, окрім оскарження відмови про прийняття заявки керівником ПУО до якого ця заява була подана. Охоронним документом, що засвідчує право інтелектуальної власності на РП є посвідчення, що видається юридичною особою до якої була подана заява [6, с. 371-374].

Проте норми чинного ЦК не містять посилань на те який саме документ засвідчує право на РП. Це питання врегульовано Тимчасовим положенням про правову охорону об'єктів промислової власності та РП в Україні відповідно до якого правостановлюючим документом є свідоцтво на раціоналізаторську пропозицію, яке діє у межах ПУО, що його видало.

Невирішеними також є питання щодо законодавчого врегулювання оформлення, подання і розгляду заяв на РП. Це питання віднесено для відання суб'єктів господарювання. Тому кожне ПУО розробляє внутрішній акт за допомогою методичних рекомендацій, затверджених наказом Держпатенту України [7, с. 68-70].

РП також не може бути предметом договору комерційної концесії, оскільки вона не є виключною інтелектуальною власністю конкретних суб'єктів. Але відповідно до ст. 1107 ЦК, що регламентує розпорядження майновими правами інтелектуальної власності можна укласти ліцензійний договір або договір про передання виключних прав інтелектуальної власності. Також можливо передбачити укладення субліцензійного договору для надання іншій особі (субліцензісту) субліцензію на використання РП [8, с. 396].

Вартим уваги є недостатнє відображення у ЦК порядку матеріального заохочення раціоналізаторів, не вказано чітких ставок винагороди, а це робить умовною оплату праці раціоналізатора. Невизначеним також залишається механізм розрахунку суми авторської винагороди за використання РП. Така ситуація робить автора беззахисним у відносинах з власниками

ПУО. У той же час роботодавців відсутні додаткові стимули для впровадження РП.

Потрібно зазначити, що на сьогодні в Україні існує мало громадських організацій, що захищають інтереси раціоналізаторів та здатних виконувати свої статутні обов'язки. Це свідчить відсутність державного інструменту стимулювання раціоналізаторської діяльності [9, с. 192-195].

Отже можна зробити висновок, що для належного розвитку раціоналізаторської пропозиції потрібно прийняти НПА щодо більш детальної регламентації правовідносин у сфері раціоналізаторських пропозицій; призначити конкретний орган виконавчої влади, що вирішуватиме проблеми раціоналізаторської діяльності; визначити порядок призначення матеріальної винагороди та морального заохочення раціоналізаторів; залучити іноземний капітал для фінансування підтримки проектів авторів раціоналізаторських пропозицій; підтримати розвиток громадських організацій щодо захисту прав і законних інтересів раціоналізаторів; вдосконалити систему захисту раціоналізаторських пропозицій як об'єктів конфіденційної інформації; за позначити міжнародне співробітництво у сфері захисту прав інтелектуальної власності РП відповідно до вимог міжнародних стандартів.

1. Леонід Тарасенко. Раціоналізаторська пропозиція в законодавстві України /Тарасенко Леонід//Політологія. Соціологія. Право. Вісник НГУУ «КПШ». – 2014 – вип.. 4. – с. 42-45.

2. Жарінова А. Інтелектуальна власність – інструмент успішного бізнесу/А.Жарінова//Інтелектуальна власність в Україні – вип.. 9. – 2015. С. 195-197

3. Цирфа Г.О. Права на раціоналізаторські пропозиції та їх захист /Г.О.Цирфа[Електронний ресурс]. –Режим доступу: www.novaosriva.com/files/rirfa2016raf.

4. Інструкція про організацію раціоналізаторської роботи в Державній службі спеціального зв'язку та захисту інформації, затверджена Наказом Держспецзв'язку України № 495 від 02.09.2013 [Електронний ресурс].- Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua

5. Горнісевич А. Деякі проблеми регулювання відносин щодо результатів інтелектуальної діяльності /А.Горнісевич//Інтелектуальна власність в Україні – 2014 – №10-с. 59-61

6. Іващенко В.А. Правові проблеми реалізації прав та раціоналізаторські пропозиції в Україні /В.А.Іващенко//Питання інтелектуальної власності.-2012.-вип. 5. С. 371-374

7. Швець Г. До питання про правову охорону раціоналізаторських пропозицій /Г.Швець//Теорія і практика інтелектуальної власності.-2017.-№1.- с. 68-70

8. Жигалкін І.П. До питання гарантій для працівників – авторів винаходів, корисних моделей, промислових зразків і раціоналізаторських пропозицій /І.П.Жигалкін [Електронний ресурс].- Режим доступу: www.aspace.neu.cdu.ua

9. Шевченко В.В. Раціоналізаторська діяльність в Україні: проблеми і шляхи їх вирішення/В.В.Шевченко//Вісник Донбаської державної машинобудівної академії.

Мухай Анастасія Андріївна
студентка юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

науковий керівник –

Маргулов А. Х., д-р іст. наук, доц.,
професор кафедри
міжнародних відносин та туризму

*(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)*

ЖІНКА У ВІЙСЬКУ: ПРАВОВА ПОВСЯКДЕННІСТЬ

Тривалий час «постать» жінки у військовому конфлікті викликала не лише суперечки, а й обурення. Наприклад, противники гендерної рівності зазначали, що жінки більш слабкі, тобто не здатні ані фізично, ані психологічно проходити службу у ЗСУ. Більшість подібних аргументів були спростовані завдяки проведенню соціологічних досліджень. Виявилось, що чоловіки та жінки перебувають в однаковому становищі, тобто можуть страждати від фізичних та психологічних утисків під час проходження військової служби.

Вперше жінки-військовослужбовці поповнили лав західноєвропейських ЗС. Жінки також проявили ініціативу під час Першої світової війни. Науковці вважають, що найбільш популярним жіночим формуванням слід вважати – Жіночий королівський допоміжний корпус, який створили у Великобританії. Для захисту статусу жінок – військовослужбовців було прийнято у 1929 році Женевської конвенції, в якій йдеться про наступне: «ставитися до жінок необхідно з повагою, яка притаманна їх статі».

Не менш активно проявили себе жінки й у Другій світовій війні: вони не лише героїчно боролися за територіальну цілісність Вітчизни, а й віддавали свої життя заради щасливого майбутнього. Вперше жінки активно проявили себе у сфері авіації, створивши 3 жіночі авіаційні частини. Пізніше 28 льотчиць жіночих авіаційних частин отримали звання – Героїв Радянського Союзу.

Нині жінки задіяні майже у всіх сферах суспільного життя, зокрема і у сфері територіальної цілісності нашої держави. Проведемо паралель: раніше в ЗСУ не порушувалося питання про строкову службу жіноч-військовослужбовиць. Зараз більшість жінок задіяних в ЗСУ – 40 % від загальної кількості військовослужбовець. Отже, поступово зменшується гендерна нерівність.

Незважаючи на це ми відстали від цивілізаційного устрою, в якому жінка та чоловік рівні у всьому. Якщо говорити про статус жінок закордоном,

то вони обіймають високі посади та отримують найвищі військові звання. Для українок – це залишається мрією. Ця ситуація не свідчить про те, що українські жінки поступаються у витривалості чи фізичній підготовці. Все залежить від військового керівництва, яке демонструє, що жінки мають повністю підкорятися чоловікові.

Нагальною проблемою вважається нестача або її відсутність зручної та гігієнічно придатної для використання військової жіночої форми одягу, не розуміння з боку командирів та колег-чоловіків, обмеження можливостей у професійному і службовому зростанні. Мають місце окремі випадки обмеження соціальних прав жінок у частині дотримання чинного законодавства з питань материнства і дитинства, а саме: залучення жінок, які мають дітей віком до трьох років, від трьох до чотирнадцяти років або дітей-інвалідів, до робіт у вихідні дні, направлення у відрядження без їхньої згоди, відмова у прийнятті на роботу вагітним жінкам і тим, які мають дітей до трьох років [1].

Почесний Консул Держави Ізраїль у Західному регіоні України Олег Вишняков – активний блогер зазначає, що нині на сході України воюють близько 14 тис. жінок. Це демонструє, що жінки несуть військову службу краще, ніж чоловіки. Вони можуть бути не лише медиком, а й боротися з ворогом з автоматом в руках.

Варто зазначити, що законодавчі зміни не відбуваються швидко, тобто чинними залишаються застарілі норми права, які суперечать реаліям.

Стаття 20 закону "Про військовий обов'язок і військову службу" визначає, що чоловіки можуть укласти контракт на проходження військової служби, якщо вони не досягли граничного віку перебування на військовій службі (залежно від військового звання 45-60 років). При цьому, враховуючи, що граничний вік перебування у запасі жінок становить 50 років, жінки віком від 40 до 50 років (на відміну від чоловіків) позбавлені змоги укласти контракт на проходження військової служби [4].

Більш детально участь жінок у військових діях розглядалася в рамках соціологічного проекту «Невидимий батальйон: участь жінок у військових діях в АТО». В рамках дослідження виявили, що жінка має інкорпоруватися до армії інституційно. Далі жінки стикаються з проблемою оформлення, тобто збільшилась кількість жінок, які служать неофіційно. Подібні жінки стають невидимими для керівництва, вони втрачають можливість отримання пільг, на які мають право всі військовослужбовці. Звісно, учасниці бойових дій знають про це, але продовжують боронити державу. Вони вважають мотивацію втратити усі соціальні виплати не критичною, бо мають на меті захищати кордон держави від загарбників.

І навіть у тих випадках, коли військовослужбовиця офіційно оформилася на службу у ЗСУ, її фах за документами не завжди збігається з її фактичним родом занять. Такі труднощі із офіційним оформленням жінок на різні посади фактично роблять цих військовослужбовиць виводять у безправну юридичну площину. Проте, попри концептуальне бачення Міністерством

оборони України ролі жінок на фронті як доглядової, допоміжної, про що вже говорилося вище, фактично обіймає суто бойові посади третя частина учасниць бойових дій [3; с. 26].

Проект «Невидимий батальйон» покликаний захищати та підтримувати жінок, які відбувають службу. Створення проекту посприяло тому, що жінки можуть займати бойові посади, наприклад снайпер, танкіст, розвідник, гранатометник та інші. Але, все одно, дві третини посад в ЗСУ залишилися доступними тільки чоловікам. Соціологічне дослідження дало поштовх внесенню змін до законопроектів, щодо реалізації рівних прав жінок під час проходження військової служби у лавах ЗСУ. Нововведення дозволили жінкам обіймати генеральські посади. Першою жінкою, що отримала генеральське звання стала – Шугалей Людмила, котра була удостоєна звання у жовтні 2018 року.

Отже, варто зазначити, що нині жінки – військовослужбовці потребують підтримки з боку держави. Мова йде про встановлення гендерної рівності, тобто закріпити рівноправність жінок і чоловіків, які відбувають службу в ЗСУ. Основне завдання держави – покращення та розкриття потенціалу жінок. Подібні зміни позитивно вплинуть на посилення боєздатності не лише ЗСУ, а й інших військових формувань. Керівництво ЗСУ має ініціювати відповідні зміни до ЗУ «Про військовий обов'язок та військову службу», які б покращили статус жінок-військовослужбовиць.

1. Біла книга 2010: оборонна політика України . Київ: МО України, 2010.

2. Клименко Н. Г. Роль і місце жінки-військовослужбовця в Україні. *Економіка та держава*. 2014. № 5. С. 116-119.

3. «Невидимий батальйон»: участь жінок у військових діях в АТО (соціологічне дослідження) / за ред. Тамари Марценюк. Київ: ФОП Клименко, 2016. 80 с.

4. Про військовий обов'язок та військову службу: Закон України від 01 січ. 2020 р. №263. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12> (дата звернення: 27.01.2020).

Падалка Анна Владиславівна,
студентка факультету соціально-психологічної
освіти та управління ДДУВС

Науковий керівник – Головіна О.В.
канд. іст. наук, доцент кафедри
соціально-гуманітарних дисциплін ДДУВС

СУЧАСНІ МОВНІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Мова є основним та найсуттєвішим засобом спілкування. Усі сторони суспільного життя, процеси пізнавальної і творчої діяльності людини, кожний момент її свідомості супроводжуються мовою. У свою чергу мова безпосередньо пов'язана з мисленням. Не може бути мислення без мови і мови – без мислення. Мова і мислення мають глибоко соціальний характер – не лише за своєю природою, а й за своєю функцією в суспільстві. Тільки завдяки мові все здобуте попередніми поколіннями не гине марно, а служить фундаментом для подальшого розвитку людства. Мова і мислення мають глибоко суспільний характер – не лише за своєю природою, а й за своєю функцією в суспільстві. За допомогою мислення люди пізнають світ, об'єктивні закони природи й суспільства. Пізнавальна діяльність людини, її мислення можливі лише на базі мовного матеріалу.

Важлива роль мови в суспільному житті нашої держави зобов'язує добре знати правила й закономірності її розвитку. Щоб оволодіти нормами сучасної літературної мови, треба глибоко вивчати її лексичний склад, фонетичну систему, граматичну будову і стилістичні властивості. Досконале знання мови є важливим показником розумового розвитку людини та її культурного рівня. Багатовіковий історичний досвід нашої та інших країн свідчить, що держави часто руйнувалися зсередини через нерозуміння суспільством та його елітами важливості процесів, що пов'язані із мовною проблемою.

Впродовж останніх років в Україні спостерігається позитивний рух у розвитку національної свідомості. Проте у суспільстві ще бракує чіткого уявлення про головні орієнтири свого поступу, про свої провідні цінності та ідеали. На цей час ще тривають суперечки щодо тлумачення власного історичного минулого, а також щодо напрямку того суспільного майбутнього, до якого слід прагнути. Під розвитком суспільства слід розуміти насамперед процеси, що забезпечують зростання добробуту, безпеки та духовності кожної людини, всебічного розвитку особистості. Для цього необхідно творення належного середовища, в якому людина могла б реалізувати свої можливості. Йдеться, насамперед, як про економічні, політичні, екологічні та інші передумови, так про певний тип виховання, культури та освіти. Сучасне суспільство ґрунтується на засадах раціоналістичного

мислення та критики, спирається на індивідуалізм, і є, власне, самоорганізацією особистостей в загальному просторі держави. Формуючи думки, людина мислить мовними нормами. Мислення понятійне – це оперування поняттями, позначеними певними словами. До того ж, у процесі мислення ці поняття зіставляються, протиставляються, поєднуються, заперечуються, порівнюються тощо за допомогою специфічних мовних засобів. Тому «мислити» означає «керувати мовним матеріалом». Відомим є вислів «обмінятися думками», який насправді означає обмінятися певними мовними одиницями, у яких і закодовані думки. Лише для тих, хто знає мову, вона є засобом спілкування, ідентифікації в межах певної спільноти. Для тих, хто її не знає зовсім або знає погано, вона може бути причиною роз'єднання, відокремлення, конфліктів і навіть ворожнечі.

Мова – це знакова система, яка служить засобом вираження думок, засобом спілкування між людьми, засобом передачі думок, знання, інформації від людини до людини, від покоління до покоління. Людина мислить за допомогою мови: природної або штучної, тобто мова є засобом мислення, способом опредметнення та об'єктивізації думки. У зв'язку з тим, що міркування звичайно виражається за допомогою мови, у логіці досліджуються тільки мовні знаки, інші різновиди знаків до сфери її вивчення не належать. Основними складовими мовного процесу для позначення предметів, вираження людського духу, думок, почуттів, настрою, бажань, потреб людини є: пізнавальна (людина пізнає світ за допомогою мислення, а мислення реалізується через мову), інформаційна, комунікативна, культурологічна (мовні знаки, знакові системи є засобом засвоєння національної та загальнолюдської культури окремою людиною або соціальною групою, засобом передачі культурних традицій, особистого та колективного досвіду, навичок, умінь).

Мовну свідомість досліджують у зв'язку з мовною особистістю, національною ментальністю, стратегією й тактикою мовленнєвої поведінки. Лінгвістів цікавлять закономірності формування процесів й функціонування мовної свідомості у внутрішньому та міжкультурному етнічному середовищі, специфіка мовної свідомості представників різних соціальних, професійних, вікових і статевих груп, реконструкція мовної свідомості минулих епох тощо.

Естетична функція мовного процесу у суспільстві полягає в тому, що мова є першим джерелом культури, зняряддя і водночас матеріалом створення культурних цінностей. Існування мови у фольклорі, красному письменстві, театрі, пісні тощо дає безперечні підстави стверджувати, що вона є становим хребтом культури. Ось чому виховання відчуття краси мови – основа естетичного виховання. Культурологічний процес мови відіграє важливу роль у житті будь-якої нації. Культура кожного народу відображена та зафіксована найперше в його мові. Для глибшого пізнання нації необхідне знання її мови, яка виконує функції своєрідного каналу зв'язку культур між народами. Репрезентуючи свою мову, ми репрезентуємо і власну культуру, її

традиції та здобутки, збагачуючи світову культуру. Через мову передається й естафета духовних цінностей від покоління до покоління. Чим повнокровніше функціонує в суспільстві мова, тим надійніший зв'язок та багатша духовність наступних поколінь. Дотримання мовних норм, популяризація рідної мови – це поступ у розвитку загальної культури нації. Отже, українська держава, як гарантує Конституція України, забезпечує всебічний розвиток і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя, що сприяє розвитку української нації, її традицій і культури.

Попенко Анастасія Сергіївна
студентка юридичного факультету
науковий керівник –
Маргулов А. Х., д-р іст. наук, доц.,
професор кафедри
міжнародних відносин та туризму
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

СУЧАСНА МОЛОДІЖНА ПОЛІТИКА В УКРАЇНІ

На сучасному етапі історичного розвитку досить актуальним є питання використання такого дієвого чинника суспільно-політичного функціонування, як молодь. У зв'язку з цим гостро постають такі питання, як – наскільки сучасна молодь готова взяти участь в державотворчих процесах сьогодення, а також що потрібно зробити для створення належних умов для реалізації можливостей сучасного підростаючого покоління та їх розвитку.

Дослідженню цієї теми приділили увагу ряд вчених, серед яких варто виділити М. Головатого, Є. Бородіна, В. Куліка, О. Голубицького, В. Рябіки, Ю. Поліщука, Ю. Тарабукіна, В. Онікієнка, Л. Ткаченко.

Молодь є суспільно диференційованою соціально-демографічною спільнотою, якій притаманні специфічні фізіологічні, соціально- психологічні, теоретико пізнавальні, культурно освітні та інші властивості, що характеризують її біосоціальне дозрівання як здійснення самовиразу її внутрішніх сутнісних сил і соціальних якостей [1, ст.63].

Стосовно визначення молодь України можна сказати, що воно розглядається як покоління, яке має потенціал для майбутнього розвитку нашої країни.

Державну молодіжну політику слід розглядати як самостійний напрям діяльності держави, що передбачає формування необхідних соціальних умов інноваційного розвитку країни, що реалізовується на основі активної взаємо-

дії з інститутами громадянського суспільства, громадськими об'єднаннями та молодіжними організаціями.

Ефективність молодіжної політики значною мірою залежить від системи відкритого розвитку, яка впливає на молодь та спонукає її проявляти ініціативу в усіх сферах життя, спонукає самостійно визначати важливі цілі та цінності, методи та пріоритети здійснення молодіжної політики. Проте існує необхідність популяризації такої відкритої системи та підтримання рівня соціальної безпеки, попередження та подолання труднощів, які можуть виникнути на шляху.

Управління молодіжною політикою здійснюється державою за допомогою системи державних органів, які спеціалізуються по роботі з молоддю, а також шляхом організації роботи соціальних служб та молодіжних інфраструктур.

Закріплені на законодавчому рівні завдання молодіжної політики, що регламентують діяльність та обумовлюють функції органів по роботі з молоддю, зумовлюючи ієрархічний розподіл, впливають на їх внутрішню структуру.

На нашу думку, основними завданнями молодіжної державної політики в Україні є: створення стартових, необхідних умов для соціалізації, серед яких варто виділити соціально-економічні, політичні та інші; реалізація проблем, запитів та інтересів молоді, проте не за рахунок інших соціальних груп; координація зусиль державних органів, партій, організацій, об'єднань, рухів, соціальних інститутів щодо забезпечення умов для розвитку і самореалізації молоді; соціальний захист груп молоді, неспроможних самостійно розв'язувати власні проблеми або хоча б полегшити своє життя [1, ст.65].

Варто зазначити, що надзвичайно важливим фактом, на який потрібно звернути увагу – це необхідність зосередження уваги на державній політиці, що спрямована на ту молодь, яка в зв'язку з певними життєвими обставинами не може і немає можливостей для покращення свого матеріального середовища. Дані кроки повинні здійснюватися для того, аби було створено належні умови для розвитку ініціатив молоді у межах певних соціальних груп.

При обговоренні вікових меж молоді необхідно зважати на такі чинники: відповідність законодавства, наявність коштів, відповідальність органів влади, зручність для статистики та міжнародні стандарти. Молодь дорослішає та розвивається різними шляхами, часто уникаючи стандартних підходів. Політика має бути спрямована і на тих молодих людей, які не йдуть стандартними шляхами (особливо тих, хто не отримує освіти та не представлений на ринку праці).

Зараз науковці виділяють чотири основних напрямки, пріоритети молодіжної політики: інтелектуальний, розумовий та творчий розвиток кожної особистості; популяризація здорового способу життя; зростання кількості

робочих місць та покращення умов праці; любов та повага до Батьківщини.

Сучасна молодіжна політика України повинна здійснюватися на всіх рівнях державної влади. Молодіжна політика є сукупністю дій державних і громадських інститутів, проте кожна соціальна інституція здійснює її відповідно до своїх потреб та можливостей.

Сучасний розвиток цивілізації висуває перед молоддю ряд проблем, серед яких проблеми не тільки національного, а й глобального, загальнолюдського характеру. Сьогодні перед державою стоїть завдання виробити виважену і збалансовану політику щодо молоді. Це має бути здійснено для того, щоб молоде покоління змогло в найближчому майбутньому проходити через ті чи інші випробування та ефективно вирішувати непрості питання.

Отож, молодіжна політика в Україні є одним із пріоритетних напрямків діяльності держави, яка здійснюється для задоволення потреб молоді та в їхніх інтересах. На жаль, вагомість та значущість молоді на сучасному етапі історичного розвитку держави не до кінця усвідомлюється представниками правлячої еліти. Тому й існує ряд проблем, серед яких можна виділити: недостатня увага до проблем молоді, зверхнє відношення до молодіжних рухів, фінансування заходів державної політики за залишковим принципом. Ці проблеми необхідно як скоріше вирішити, адже молодь України – її майбутнє, та ігноруючи проблеми молоді, ми ставимо під загрозу безхмарне майбутнє нашої держави.

-
1. Карнаух А. Проблеми молодіжної політики в сучасній Україні. Політичний менеджмент, 2005. С. 63-69.
 2. Головенько В.А. Молоде покоління України в алгоритмі суспільних процесів. С. 20-34.
 3. Метьолкіна Н.Б. Механізм формування та реалізації державної молодіжної політики в Україні, 2008. 11 с.
 4. Ева КЖАКЛЕВСКА, Говард ВІЛЬЯМСОН. Молодіжна політика в Україні. Висновки Команди міжнародних оглядачів Ради Європи, 2013. 192 с.

Тукіна Стелла Володимирівна,
слухач ННІ заочного навчання
та підвищення кваліфікації
Карпенко Роман Валерійович
викладач кафедри
цивільно-правових дисциплін
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ТА РОЗВИТОК СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ОБСЛУГОВУЮЧИХ КООПЕРАТИВІВ

Підвищення ефективності діяльності органічних товаровиробників можливе за рахунок створення досконалої системи збуту та реалізації виробленої органічної продукції. Багато вчених вважають, що проблему збуту органічної сільськогосподарської продукції можуть вирішити створення збутових кооперативів.

Звичайно, кожне органічне господарство може самостійно займатися реалізацією своєї продукції, проте, здебільшого, цьому перешкоджають: несформована збутова інфраструктура, неможливість забезпечити великі партії продукції та висока вартість утримання збутового підрозділу. Внутрішні продовольчі потреби населення країни забезпечуються за рахунок традиційних харчових продуктів. При цьому органічна продукція відіграє другорядну роль серед продуктів харчування, про що свідчать дослідження Федерації органічного руху України. Так, станом на 31.12.2016р. сучасний внутрішній споживчий ринок органічних продуктів в Україні зріс до 21,2 млн. євро. Упродовж останніх років обсяги споживання органічної продукції постійно зростають. Якщо у 2010 році український ринок органічних продуктів оцінювався на рівні 2,4 млн євро, то до 2017 року він зріс у 8,8 разів [1]. Споживання органічної продукції збільшується, особливо у великих містах. Реалізація продукції відбувається через мережі супермаркетів, спеціалізовані магазини, що займаються продажами органічних продуктів, а також через мережу Інтернет [2].

Варто відмітити, що Україна має значний потенціал з експорту органічних продуктів. Експерти оцінюють щорічні можливості надходження коштів від продажу такої продукції на зовнішніх ринках до 50 млн. євро. Основними країнами-експортерами є Німеччина, Австрія, Польща, Італія, Франція, Нідерланди, Данія, Швейцарія, США, Канада, попит у яких з кожним роком зростає [3, с 279].

Світова практика функціонування органічного сектору показує, що для товаровиробників найбільш ефективною є кооперативна модель збуту органічної продукції. На думку експертів Федерації органічного руху України, для розвитку вітчизняного органічного ринку необхідно розвивати сільсько-

господарську кооперацію, створювати спеціалізовані місця на оптових ринках, сприяти розвитку експорту органічної продукції [4].

На сьогодні інфраструктура ринку органічної продукції в Україні характеризується відсутністю достатньої кількості сертифікованих складів для зберігання продукції, переробних підприємств для виробництва органічних харчових продуктів, а також посередницьких структур для заготівлі та постачання органічної продукції. При цьому за рахунок збільшення кількості виробників органічної сільськогосподарської продукції зростає потреба у створенні відповідних збутових кооперативів.

Збутовий кооператив – це об'єднання сільськогосподарських товаровиробників, яке надає допомогу у реалізації органічної продукції виробленої його членами. Він має змогу сформуванати та продати партію товарів за вищою оптовою ціною безпосередньо споживачу або зберігати продукцію щоб реалізувати її коли ціна на неї буде вищою [5].

До основних причин, що стримують подальший розвиток сільськогосподарських збутових кооперативів, належить [3]:- відсутність локального розміщення дрібнотоварних виробників органічної продукції. Внутрішній ринок органічної продукції лише починає формуватися, тому багато фермерських господарств проходять процедуру сертифікації та вивчають цей ринок;- відсутність розуміння суті сільськогосподарських збутових кооперативів, що бере свій початок із часів колективізації сільського господарства; - однією з найбільших проблем розвитку кооперації є відсутність достатнього фінансового забезпечення для створення належної матеріально-технічної бази. Потенційні члени кооперативів мають обмежені фінансові можливості через низький рівень доходів. До того ж, на регіональному рівні відсутні дієві програми підтримки новостворених та наявних кооперативів. На державному рівні розглядаються можливості фінансової підтримки сільськогосподарських товаровиробників різних організаційних форм [6].

Незважаючи на низький рівень розвитку збутових кооперативів на ринку сільськогосподарської органічної продукції, вони мають значні перспективи. Основними перевагами кооперації є те, що вона надає аграріям можливість зайняти свою ринкову нішу в локальній продовольчій системі; підвищити ефективність виробництва сільськогосподарської продукції, використовуючи спільну господарську діяльність. Створення кооперативів дозволить організувати збут продукції підприємства через централізовану логістичну систему [7, с.50]. В Україні спостерігається тенденція до збільшення кількості органічних сертифікованих господарств та розширення площі сільськогосподарських угідь. Проте внутрішній ринок органічної продукції є малорозвиненим. Його основними характеристиками є відсутність достатньої кількості сертифікованих складів, переробних підприємств, а також посередницьких структур, що загалом ускладнює організацію заготівель, переробку та постачання сільськогосподарської органічної продукції. До того ж дрібнотоварні виробники із власною продукцією залишаються поза основними заготівель-

но-збутовими ланцюгами на внутрішньому ринку. Тому в подальшому перспективним напрямом розвитку ринку збуту органічної продукції є створення кооперативів, які об'єднуюватимуть органічні дрібнотоварні господарства. Виходячи з цього, потрібно і надалі розглядати питання перспективи розвитку та моделей функціонування збутових кооперативів на ринку сільськогосподарської органічної продукції.

1. Органік в Україні – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://organic.com.ua>.
2. Маслак О.М. Формування ринку органічної сільськогосподарської продукції в Україні // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2016. – № 10. – Режим доступу : <http://global-national.in.ua/issue-10-2016>
3. Маслак О.М. Дослідження проблем розвитку кооперації на ринку органічної сільськогосподарської продукції в Україні / Економіка і суспільство. 2017. №9. с.276-281
4. Україна стане одним зі світових лідерів із виробництва органічної продукції [Електронний ресурс] // Інформаційний бюлетень. – 2012. – 4верес. – Режим доступу: <http://www.info-kmu.com.ua/2013-09-04-000000am/article/15902467.html>.
5. Фоменко Л.Г. Збутовий кооператив як чинник підвищення ефективної політики малих сільськогосподарських підприємств / Л.Г. Фоменко // Електронна бібліотека «Наукове товариство Івана Кушніра» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=71608>
6. Довідка про фінансування видатків Мінагрополітики України за рахунок коштів загального фонду Державного бюджету України у 2017 році. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minagro.gov.ua>
7. Бурляй О. Л., Коваленко О. С. Кооперація у збутовій діяльності як засіб підвищення ефективності функціонування садівницьких підприємств / науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія; Економіка, аграрний менеджмент, бізнес. 2014. Вип.200(1).с.47-55.

Фоміна Дар'я Олександрівна,
студентка юридичного факультету

Науковий керівник –

Аксютіна А.В.,

старший викладач кафедри
цивільно-правових дисциплін

*(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)*

ДО ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ РАЦІОНАЛІЗАТОРСЬКОЇ ПРОПОЗИЦІЇ В УКРАЇНІ

На сучасному етапі економічного розвитку держави ефективність працівників знижується, недостатньо творчого підходу, раціоналізаторської роботи та винахідництва, системності. Однією з основних ознак сучасного економічного розвитку держави - перехід на інноваційний шлях української економіки. Нововведення охоплюють усю виробничу діяльність, радикально впливають на про-

цеси в державі, на конкурентоспроможність, імідж фірм, підприємств, установ незалежно від організаційної структури та виду діяльності.

Розвиток економіки України у ХХІ столітті вимагає залучення не тільки потужних інвестицій, але й інтелекту людини, її творчості та креативності. Цілком закономірним є те, що результатом творчої діяльності є комплекс певних ідей, які можуть втілюватися в окремі цілісні матеріальні та нематеріальні об'єкти. Одним із таких об'єктів, який може давати потужній економічній ресурс, є раціоналізаторська пропозиція. Існуюча нормативно-правова база у сфері охорони окремих об'єктів інтелектуальної власності та реалізації прав на них багато в чому не відповідає сучасним економічним реаліям. Тому проблема удосконалення існуючого законодавства у сфері охорони та реалізації права інтелектуальної власності на раціоналізаторську пропозицію є актуальною для спеціального наукового пошуку [4, с. 371].

Питання наукових проблем застосування у виробництві раціоналізаторської пропозиції досліджувалося такими науковцями як: Петренко С. А., Підпригора О. А., Романюк О. І., Андрощука Г. О., Бутнік-Сіверського О. Б., Цибульова П. М., Бельдія М. М., Бутяєва А. П., Прахова Б. Г., Крайнева П. П., Андрощук Г. О., Святоцький О. Д., Закорецький Г. В. та ін.

Термін «раціоналізація» походить від стародавнього римського *ratio* – розум. Таким чином, раціоналізаторська пропозиція – це розумна пропозиція, спрямована на удосконалення будь-яких виробничих процесів. Як правило, раціоналізаторська пропозиція стосується виробництва, але вона може стосуватися й інших видів суспільно-корисної діяльності. В основному ж раціоналізаторська пропозиція спрямована на удосконалення застосовуваної техніки, технології, матеріалів, тощо. Раціоналізація – це нижній рівень науково-технічної творчості, який не вимагає високої освіти та широких знань. [3, с. 24].

Раціоналізаторська пропозиція є результатом найбільш поширеного виду технічної творчості. З плином часу змінюються акценти щодо частки впливу та рівня раціоналізації в загальному інноваційному процесі, а також в умовах трансформації інтелектуальної власності в інноваційну продукцію [2, с. 32-33].

Нормативно-правовими актами, що регулюють відносини щодо раціоналізаторських пропозицій в Україні, є Цивільний кодекс України (ЦКУ) та Тимчасове положення про правову охорону об'єктів промислової власності та раціоналізаторських пропозицій в Україні, яке затверджене Указом Президента України від 18 вересня 1992 р. № 479/92 (далі - Тимчасове положення) (із відповідними змінами) [7]. Крім того, вказане питання регулюється низкою наступних нормативно-правових актів, спрямованих на реалізацію його норм, зокрема, затверджені наказом Держпатенту України від 27 серпня 1995 р. № 131 Методичні рекомендації про порядок складання, подачі і розгляду заяви на раціоналізаторську пропозицію, Положення про свідоцтво на раціоналізаторську пропозицію та порядок його видачі, затверджене наказом Держпатенту України від 22 серпня 1995 р. № 129). Оскільки відповідно до Указу Президента України від 22 червня 1994 р. № 324/94 вищезгадане "Тимча-

сове положення..." частково втратило свою чинність. Слід констатувати загальну необхідність розробки законодавчих актів, які з врахуванням норм Книги 4 Цивільного кодексу України, заклали б нові підвалини регламентації відносин у сфері правової охорони раціоналізаторських пропозицій.

У главі 41 "Право інтелектуальної власності на раціоналізаторську пропозицію" Цивільного кодексу України наводиться визначення поняття раціоналізаторської пропозиції та її об'єктів, зазначаються обсяг правової охорони раціоналізаторської пропозиції, суб'єкти права інтелектуальної власності на раціоналізаторську пропозицію.

Відповідно до ст. 481 ЦКУ *раціоналізаторською пропозицією* є визнана юридичною особою пропозиція, яка містить технологічне (технічне) або організаційне рішення у будь-якій сфері її діяльності. Об'єктом раціоналізаторської пропозиції може бути матеріальний об'єкт або процес. Обсяг правової охорони раціоналізаторської пропозиції визначається її описом, а також кресленнями, якщо вони подані (ст. 482 ЦКУ). У ст. 483 ЦКУ зазначено, що суб'єктом права інтелектуальної власності на раціоналізаторську пропозицію є її автор та юридична особа, якій ця пропозиція подана, тобто 117 правовідносини щодо раціоналізаторської пропозиції можуть існувати лише стосовно юридичної особи, якій вона подана. Автор раціоналізаторської пропозиції має право на добросовісне заохочення від юридичної особи, якій ця пропозиція подана. Юридична особа, яка визнала пропозицію раціоналізаторською, має право на використання цієї пропозиції у будь-якому обсязі (ст. 484 ЦКУ). Хоча в Тимчасовому положенні не наводиться визначення поняття "раціоналізаторська пропозиція", проте встановлюються критерії, за якими пропозиція визнається раціоналізаторською.

Для визнання раціоналізаторської пропозиції такою, законодавством на підставі зазначених вище ознак встановлено певні вимоги:

1. Створення або зміну конструкції виробів, технології виробництва і застосування техніки або складу матеріалів.

2. Є новою для підприємства, якому вона подана, якщо згідно з наявними на певному підприємстві джерелами інформації ця або тотожна поданій пропозиція не була відома настільки, що достатньо для її практичного використання.

3. Її використання дає змогу підвищити економічну ефективність або одержати інший позитивний ефект цим підприємством;

4. Не знижує надійність та інші показники якості продукції або підвищують рівень забруднення навколишнього середовища.

Згідно з п. 10 Тимчасового положення автором раціоналізаторської пропозиції визнається фізична особа, творчою працею якої вона створена. У разі, якщо раціоналізаторська пропозиція створена спільною творчою працею кількох фізичних осіб, усі вони визнаються співавторами. Порядок користування правами на раціоналізаторську пропозицію, створену у співавторстві, визначається угодою між авторами. Слід зазначити, що не визнаються авторами

фізичні особи, які не зробили особистий творчий внесок у створення раціоналізаторської пропозиції, надали автору тільки технічну, організаційну чи матеріальну допомогу або сприяли оформленню 118 прав на раціоналізаторську пропозицію та її використанню. Авторів раціоналізаторської пропозиції належить право авторства, яке є невідчужуваним особистим правом. Авторство на раціоналізаторську пропозицію охороняється безстроково [5, с. 117-118].

Сучасний світ демонструє Україні, що для забезпечення національної конкурентоспроможності немає іншого шляху, крім інноваційного. А забезпечення реалізації державної інноваційної політики неможливе без її ефективного впровадження на регіональному рівні, оскільки регіони з їх науково-технічними, фінансово-економічними, виробничими та соціальними можливостями відіграють особливо важливу роль у процесі переходу економіки на інноваційний шлях розвитку [6, с. 485].

Таким чином, слід дійти до висновку, що в Україні відсутній Закон про раціоналізаторську пропозицію, окрім чотирьох статей Цивільного кодексу України, а отже потребує прийняття окремих спеціальних нормативно-правових актів. Новий закон має забезпечити не тільки охорону права інтелектуальної власності на раціоналізаторську пропозицію, охопити своєю дією сферу раціоналізаторської діяльності як окрему сферу.

Отже, основними причинами не достатнього розвитку раціоналізаторської пропозиції в Україні виступають:

- недостатнє регулювання з боку сучасного законодавства України у сфері інтелектуальної власності, зокрема доцільність розробки Закону України "Про раціоналізаторську пропозицію;
- недостатність інституціонального забезпечення розвитку раціоналізаторської пропозиції в Україні;
- світова економічна криза;
- відсутня мотивація населення до розвитку вказаної сфери;
- відсутність порозуміння між автором та підприємством унаслідок відсутності у договорі посилання на конкретну методику визначення прибутку та доходу;
- відсутність центрального органу виконавчої влади, що буде вирішувати проблеми раціоналізаторської діяльності.

Для того, щоб раціоналізаторська пропозиція в Україні розвивалася потрібно на державному рівні вирішити такі питання:

- розробити нову більш удосконалену нормативно-правову базу, зокрема, Закон України "Про раціоналізаторську пропозицію;
- утворити інститут раціоналізаторської пропозиції в Україні;
- вийти Україні з економічної кризи;
- мотивувати населення розвивати та вносити свої вклади у раціоналізаторську пропозицію;
- більш детально на законодавчому рівні впровадити методику визначення прибутку та доходу;

- призначити конкретний центральний орган виконавчої влади, який буде вирішувати проблеми раціоналізаторської діяльності.

1. Бельдій М. М., Мова Н. І., Хаустов В. К. Регулювання раціоналізаторської діяльності//eip.org.ua. – 2001. - С. 12.

2. Бойко Г. Раціоналізаторська робота та новаторство , їх значення в реалізації концепції виробничої бережливості// Українська залізниця. - №4(34). - 2016. - С. 32-33.

3. Закорецька Г. До удосконалення цивільного законодавства про право інтелектуальної власності на раціоналізаторську пропозицію// Патентне право. Теорія та практика інтелектуальної власності. – 2007 №3 - С. 24.

4. Іващенко В. А. Правові проблеми реалізації прав на раціоналізаторські пропозиції в Україні// Форум права. – 2012. - № 1. – С. 371.

5. Онисько Є. Державне регулювання у сфері раціоналізаторської діяльності України// nbuv.gov.ua. - С. 117-118.

6. Солнцева Н. В. Аналіз сучасного стану винахідницької та інноваційної діяльності в Україні// Глобальні та національні проблеми економіки// - Вип. № 7. - 2015. - С. 485.

7. Цивільний кодекс України від 16 січ. 2003 р. № 435-IV. Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>.

Чечель Анастасія Олександрівна,
курсант факультету підготовки фахівців
для органів досудового розслідування

Науковий керівник –

Біліченко В. В.,

старший викладач кафедри
тактико-спеціальної підготовки

*(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)*

ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ МАЙНА ПОДРУЖЖЯ УКРАЇНИ ТА НІМЕЧЧИНИ

У зв'язку зі стрімким реформуванням законодавства в Україні, в різкій зміні стандартів, які були прийняті досить давно, не залишилися й поза увагою майнові права подружжя. Проблемний аспект питання спільного майна осіб, які перебувають у шлюбі має деякі особливості, а також спірні питання, які, на нашу думку, потребують більш детального розгляду.

Щодо поняття правового режиму майна подружжя, то таким явищем прийнято вважати відносини, які регулюються та складаються з приводу майна подружжя, який визначає характер і обсяг їх прав і обов'язків щодо цього майна.

Взагалі, розрізняють три види легальних правових режимів майна подружжя: режим спільності (Україна, Франція), режим роздільності (Англія) та режим відкладеної спільності майна подружжя (Германія).

Стосовно України, то в ній діє режим спільності, який означає об'єднання майна чоловіка і дружини в єдину майнову масу і встановлення спеціальних правил щодо його володіння, користування і розпорядження. Проте така ситуація існувала не завжди. Так, як на засадах роздільності майна будувалися правовідносини власності подружжя в Російській імперії, частиною якої були й українські землі, а також в УРСР до 1926 р. Ситуація змінилася з приходом радянської влади. [4,с.59].

Після укладення шлюбу дружина і чоловік залишаються самостійними суб'єктами прав. Тому той з подружжя, хто є власником майна, визначає режим володіння і користування ним. При розпорядженні своїм майном кожен з подружжя зобов'язаний враховувати інтереси дитини, інших членів сім'ї, які згідно із законом мають право користування їм.

У ч.1 ст.60 СК України [1] закріплено загальне правило, відповідно до якого майно, набуте за час шлюбу, належить дружині і чоловікові на праві спільної сумісної власності. Незалежно від реєстрації майна на ім'я одного з подружжя, якщо воно було набуто за час шлюбу, майно вважатиметься спільним на загальних підставах. Сьогодні до майна або об'єктів спільної сумісної власності подружжя Сімейний та Цивільний кодекси відносять зарплату, пенсії, стипендії та інші доходи, в тому числі від трудової та підприємницької діяльності, результатів інтелектуальної діяльності та інші об'єкти [4, с. 61].

Право спільної сумісної власності подружжя припиняється у разі поділу їх спільного майна або смерті дружини або чоловіка. Поділ спільного майна подружжя може бути здійснений під час шлюбу, в процесі його розірвання, а також після розірвання шлюбу та може бути здійснений в добровільному або судовому порядку.

Проводячи порівняльно-правовий аналіз легальних режимів спільності майна подружжя в Україні та Німеччині, можна сказати, що вони досить схожі. Наприклад, в Німеччині підставою утворення даного режиму, як і в Україні, є шлюб, тобто початок сумісного проживання та ведення подружжям сумісного господарства.

Проте, це не єдина підстава початку даного режиму. Також особи, що перебувають у фактичному шлюбі мають сукупність загальних прав і обов'язків, визнаних і гарантованих державою. Зокрема, все майно, набуто такими особами належить їм на праві спільної сумісної власності, і при чому кожна зі сторін подружжя має рівні права з приводу даного майна.

Досить часто зустрічаються ситуації, коли особи, у фактичному шлюбі, купують за спільні кошти майно, і воно реєструється на одного з них. У даного питання є дві сторони. Якщо при звичайному шлюбі це не має юридичного значення, то за умов фактичних шлюбних відносин має. Так, майно, оформлене на одного з учасників фактичних шлюбних відносин, є виключно його майном. Друга сторона права на таке майно не має, доки не доведе, що воно є спільним. Довести це можна за допомогою фото і відео доказів, сусідів а також інших матеріалів, які підтверджуватимуть факт спільного проживання осіб.

У німецькому законодавстві існує режим відкладеної спільності, що полягає в тому, що після укладання шлюбу кожен з подружжя самостійно володіє, керує та розпоряджається майном, набутим як до так і в період шлюбу. Проте, особливість даного режиму полягає в тому, що в разі його припинення, поділу підлягає приріст майна, яке досягнене подружжям в період шлюбу порівну. А приріст в свою чергу – це сума, на яку кінцеве майно подружжя перевищує початкове майно [3,с.138].

Можна зробити висновок, що режим спільності приросту майна в Німеччині належним чином захищає інтереси добросовісного подружжя, що є позитивним аспектом для Сімейного Кодексу України, яким суду надається право відходити від принципів рівності часток майна подружжя, в супереч їх інтересам. Німецька модель є позитивним джерелом для українського права, бо вона орієнтована на задоволення інтересів обох сторін подружжя та поєднує в собі режим спільності та роздільності, що є позитивною рисою для впровадження до українського законодавства.

1. Сімейний кодекс: Закон України від 10.01.2002 р. № 2947-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14> (дата звернення 20.01.2020).

2. Цивільний кодекс: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення 20.01.2020).

3. Германское право. Часть I. Гражданское уложение: Пер.с нем./Серия: Современное зарубежное и международное частное право. – М., 1996. - 552 с.

4. Дзера О.В. Деякі проблеми врегулювання відносин власності подружжя в новому Сімейному кодексі України // Юридична Україна. — 2003. —№ 1. - С. 59-65.

Наливайко Ігор Олегович
слухач магістратури
ННІ заочного навчання
та підвищення кваліфікації

Науковий керівник –

Шевченко С. О., д-р наук з держ. упр-я, проф.,
Засл. працівник освіти України,
зав. каф. управління та адміністрування

*(Дніпропетровський державний
університ внутрішніх справ)*

ДЕРЖАВНА СЛУЖБА В УКРАЇНІ ЯК СКЛАДОВА ПУБЛІЧНОЇ СЛУЖБИ

Державна служба в Україні є найбільш врегульованою та широкою за змістом складовою публічної служби. Основними засадами державної служби можна вважати те, що основою якісного публічного адміністрування є професійна та політично нейтральна державна служба.

Ефективне державне управління передбачає здатність країни надавати адміністративні послуги і забезпечувати її економічне зростання і конкурентоспроможність на міжнародній арені. В цьому аспекті вироблення нової концепції державної служби в Україні набуває актуальності.

Реформа державної служби повинна забезпечити її нову якість відповідно до кращої європейської практики. Пріоритетами реформи державної служби є: побудова професійної, некорумпованої, престижної, орієнтованої на потреби громадян державної служби; відділення політики від адміністрування; впровадження компетентнісної моделі управління людськими ресурсами; гармонізація державної служби і служби в органах місцевого самоврядування; впровадження прозорої моделі оплати праці і кар'єрної мотивації державних службовців; кадрове забезпечення процесу децентралізації [7]. Ключове місце займає саме належне кадрове забезпечення державної служби, гарантування прозорого і справедливого підбору кадрів.

Для гарантування професійності державних службовців добір на державну службу та просування по службі має здійснюватися на основі відкритого конкурсу, а регулярним явищем на державній службі має бути підвищення кваліфікації. Для гарантування політичної нейтральності державних службовців вони не повинні бути членами політичних партій та публічно висловлювати свої політичні уподобання. Державні службовці повинні бути політично лояльними до будь-якого легітимного Уряду [1, с.25]. Для кожного виду державної служби мають забезпечуватись специфічні вимоги до відбору кадрів.

У широкому розумінні, види державної служби відповідають класифікації, наведеній у Концепції адміністративної реформи. У вузькому розумінні, державна служба поділяється на такі види, як: а) цивільна державна служба; б) мілітаризована державна служба; в) спеціалізована державна служба [2, с.209].

Щодо агентств, служб та інспекцій як центральних органів виконавчої влади слід зазначити, що у цих органах, на відміну від міністерства, політичних діячів немає, а є тільки державні службовці й особи, що виконують функції з обслуговування [3, с.72].

Досліджуючи наукові позиції щодо класифікації державної служби, варто навести думку І. Письменного та Н. Липовської, які стверджують, що саму державну службу прийнято розуміти в широкому та вузькому аспектах, відповідно і підходи до її класифікації мають ґрунтуватися на таких підходах. У широкому розумінні, види державної служби відповідають класифікації, наведеній у Концепції адміністративної реформи. У вузькому розумінні, державна служба поділяється на такі види, як: а) цивільна державна служба; б) мілітаризована державна служба; в) спеціалізована державна служба [4, с.209].

А. Гаркуша наголошує на тому, що важливо не ототожнювати «поширення дії Закону України «Про державну службу» на державні органи з «ви-

знанням усіх службовців цих органів державними адміністративними службовцями». У такому державному органі, як міністерство, здійснюють діяльність три види службовців: а) політичні діячі: міністр, його перший заступник і заступники; б) державні службовці, які не належать до інших видів державної служби; в) особи, що виконують функції з обслуговування. Таким чином, до сфери державної служби належать тільки державні службовці, а не всі службовці цього органу. Щодо агентств, служб та інспекцій як центральних органів виконавчої влади слід зазначити, що у цих органах, на відміну від міністерства, політичних діячів немає, а є тільки державні службовці й особи, що виконують функції з обслуговування [3, с.72].

За статтею 1 Закону України «Про державну службу», державна служба є публічною, професійною, політично неупередженою діяльністю із практичного виконання завдань і функцій держави, зокрема щодо: 1) аналізу державної політики на загальнодержавному, галузевому і регіональному рівнях та підготовки пропозицій стосовно її формування, у тому числі розроблення та проведення експертизи проектів програм, концепцій, стратегій, проектів законів та інших нормативно-правових актів, проектів міжнародних договорів; 2) забезпечення реалізації державної політики, виконання загальнодержавних, галузевих і регіональних програм, виконання законів та інших нормативно-правових актів; 3) забезпечення надання доступних і якісних адміністративних послуг; 4) здійснення державного нагляду та контролю за дотриманням законодавства; 5) управління державними фінансовими ресурсами, майном та контролю за їх використанням; 6) управління персоналом державних органів; 7) реалізації інших повноважень державного органу, визначених законодавством [5, с.27].

Спираючись на викладене, пропонуємо вважати основними видами державної служби наступні: а) загальнопрофільна державна служба; б) спеціалізована державна служба (державна служба особливого призначення); в) дипломатична служба; г) військова служба. Окремо від наведеного переліку ми відмічаємо службу на політичних посадах та патронатну службу.

1. Ефективна публічна адміністрація (довідник для міністрів): автори-упорядники: І. Коліушко, В. Тимошук. Київ, 2006. 32 с.

2. Письменний І., Липовська Н. Види державної служби: теоретична полеміка. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2015. № 4 (27). С. 201-211.

3. Гаркуша А.Т. Державна служба як сфера функціонального управління національного агентства України з питань державної служби. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2017. № 1 (16) с. 70-78.

4. Письменний І., Липовська Н. Види державної служби: теоретична полеміка. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2015. № 4 (27). С. 201-211.

5. Науково-практичний коментар до Закону України «Про державну службу» / Ред. кол.: К.О. Ващенко, І.Б. Коліушко, В.П. Тимошук, В.А. Дерезь (відп. ред.). Київ: ФОРМ Москаленко О.М., 2017. 796 с.

6. Нова державна служба: європейська модель належного управління для України URL: <http://www.center.gov.ua/component/k2/item/1873>

Попенко Анастасія Сергіївна
студентка юридичного факультету

Науковий керівник –

Наливайко Л.Р.,
д.ю.н., проф., Засл. юрист України,
проф. каф. загальноправових дисциплін

*(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)*

НОВАЦІЇ ТА УМОВИ ПРОВЕДЕННЯ ВИБОРІВ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

1 січня 2020 року вступив у дію Виборчий кодекс України (Закон № 396-ІХ від 19.12. 2019р.), який передбачає низку новацій щодо проведення місцевих виборів. Таким чином вибори місцевих рад та голів громад у жовтні цього року відбуватимуться за новими правилами. На виборах депутатів місцевих рад буде застосовуватися дві різні виборчі системи, залежно від типу виборів та величини адміністративно-територіальних одиниць: Обидві системи є добре знайомими виборцям і використовувалися на останніх чергових місцевих виборах в Україні в містах з кількістю виборців до 90 тисяч осіб: мажоритарна система відносної більшості з голосуванням у багатомандатних виборчих округах – для виборів депутатів сільських, селищних, міських і районних у містах рад, рад відповідних ОТГ, а також районних рад в містах з кількістю виборців 90 тисяч і більше осіб: пропорційна система з відкритими партійними списками – для виборів депутатів обласних, міських рад і міських ОТГ, а також Верховної Ради Автономної Республіки Крим [2].

Право на участь у розподілі депутатських мандатів матимуть лише ті місцеві організації партій, які подолають 5-відсотковий виборчий бар'єр у межах єдиного багатомандатного округу. На виборах сільських, селищних, міських голів також будуть застосовуватися дві різні виборчі системи, залежно від величини адміністративно-територіальних одиниць: для виборів сільських, селищних, міських голів, а також старост: мажоритарна система відносної більшості з голосуванням в єдиному одномандатному окрузі для виборів міських голів у містах з кількістю виборців 90 тисяч і більше осіб мажоритарна система абсолютної більшості. Можемо також зазначити, що вибори є таких видів. Місцеві вибори можуть бути черговими, позачерговими, повторними, проміжними, додатковими або першими. Чергові місцеві вибори призначаються не пізніше ніж за дев'яносто днів до дня виборів, позачергові місцеві вибори - не пізніше ніж за шістьдесят днів до дня виборів [1].

Виборчий процес розпочинається за п'ятдесят днів до дня чергових, позачергових місцевих виборів. Повторні місцеві вибори призначаються на

останню неділю шістдесятиденного строку з дня прийняття рішення про їх призначення, а виборчий процес розпочинається за п'ятдесят днів до дня повторних місцевих виборів. Проміжні вибори депутатів (депутата) сільської, селищної, міської, районної у місті (міста з кількістю виборців до 90 тисяч осіб), районної ради в багатомандатному окрузі призначаються на останню неділю шістдесятиденного строку з дня прийняття рішення про їх призначення, а виборчий процес розпочинається за п'ятдесят днів до дня проміжних місцевих виборів. Додаткові вибори призначаються не пізніше ніж за сімдесят днів до дня виборів, а виборчий процес розпочинається за п'ятдесят днів до дня додаткових виборів.

Висування кандидатів у депутати місцевих рад (більше 90 тис. виборців), формування та затвердження виборчих списків здійснюються партією на її зборах (конференції). Особа може бути висунута кандидатом на відповідних місцевих виборах лише в одному виборчому окрузі й лише від однієї місцевої організації партії. Організація партії може висунути особу, яка є членом цієї політичної партії, або безпартійного громадянина [3].

Кожна місцева організація партії формує два типи списків: 1) єдиний виборчий список (обласний, міський чи республіканський в АРК), який не повинен перевищувати кількісний склад депутатів відповідної ради; 2) регіональні виборчі списки у кожному багатомандатному виборчому окрузі (повинен включати не менше п'яти і не більше дванадцяти кандидатів у депутати). Кожен кандидат, включений до єдиного списку партії, обов'язково має бути віднесений до одного з регіональних виборчих списків. При цьому кандидат не може бути включений до єдиного виборчого списку партії більше ніж один раз, а також – одночасно до двох чи більше різних регіональних виборчих списків. Черговість усіх кандидатів в єдиному виборчому списку і в регіональних списках визначається місцевою організацією партії на своїх зборах. При формуванні списків партії зобов'язані дотримуватися гендерного балансу – у кожній п'ятірці кандидатів не менше двох осіб кожної статі [1].

Грошова застава застосовується виключно на місцевих виборах до обласних рад, а також міських рад та міських голів у містах з кількістю виборців більше 90 тис. Для місцевих організацій партій, які висунули виборчий список кандидатів у депутати обласної чи міської ради та кандидата на посаду міського голови, а також для особи, яка висувається кандидатом на посаду міського голови (з кількістю виборців більше 90 тис.), грошова застава розраховується як результат множення чотирьох розмірів мінімальної заробітної плати, встановленої на день початку виборчого процесу, на кожні 10 тисяч виборців.

Отже, в Україні розпочався новий етап реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні. Він відбуватиметься протягом 2019-2021 років та буде запроваджувати стрімкі кардинальні зміни нормативно-правового регулювання щодо взаємопов'язаних трансформацій адміністративно-територіального устрою, місцевого самоврядування та державного управління.

1. Виборчий кодекс України від 19 грудня 2019 року. *Офіційний вісник України*. 2020. № 4. Том 1. Стор. 9. Ст. 188.
2. Офіційний сайт Кабінету Міністрів України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npras/pro-zatverdzhennya-planu-zahodiv>.
3. Офіційний сайт Національного проєкту Децентралізація. URL: <https://decentralization.gov.ua/main-news>.

Шемет Уляна Романівна
студентка юридичного факультету

Науковий керівник –

Наливайко Л.Р.,
д.ю.н., проф., Засл. юрист України,
проф. каф. загальноправових дисциплін

*(Дніпропетровський державний
університ внутрішніх справ)*

ОБМЕЖЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНИХ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА В УКРАЇНІ В ІНТЕРЕСАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ: ПОНЯТТЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ

Рівень розвитку демократичного суспільства в першу чергу визначається ступенем гарантування та забезпечення прав і свобод людини і громадянина. В системі останніх особливе місце займають наділені найвищою юридичною силою конституційні прав і свободи [4, с. 78]. Науковці акцентують на тому, що саме вони є «серцевиною конституційно-правового статусу особи» [1, с. 3], його першоосною та важливим елементом у сфері правового регулювання суспільних відносин.

Однак, більшість з конституційно закріплених прав і свобод не є абсолютними: реалії функціонування держави і суспільства свідчать про виникнення ситуацій, коли ці права можуть бути обмежені на цілком легітимних підставах. Зокрема, це стосується й українського конституційного законодавства.

Досліджуючи проблематику даного підрозділу, нами виокремлено та прийнято до уваги важливі для теоретичного осмислення зауваження науковців, а саме: інститут конституційно-правових обмежень є унікальною системою права; обмеженню підлягає не саме право, а його реалізація [3, с. 19]; конституційно-правове регулювання обмеження прав людини має вичерпні правові параметри, які не можуть розширюватися в довільному порядку і мати дискретний (перервний) характер [8, с. 5]; бінарність правообмежуючих підстав (захист як індивідуальних прав і свобод людини і громадянина, так і

захист публічних інтересів) [7, с. 147]; за аналогією із практикою ЄСПЛ, КСУ встановив підстави легітимного обмеження реалізації конституційних прав і свобод (законність, пропорційність, обґрунтованість) [2, с. 9].

Розглядаючи проблеми конституційно-правових обмежень прав і свобод людини і громадянина в Україні, О. В. Андріївська в своєму дисертаційному дослідженні звертає увагу на актуальність сучасного переосмислення юридичної регламентації прав і свобод, особливо в частині уточнення їх допустимих обмежень державою, та здійснює вичерпний аналіз основних напрямків розкриття сутності цієї наукової категорії [1, с. 24-39]. З наведеного увагу до себе привертає визначення цього поняття відомим конституціоналістом О. В. Скрипнюком, який під обмеженням прав і свобод людини розуміє «передбачений Конституцією та законами України режим тимчасового загального або конкретно-індивідуального призупинення чи звуження обсягу визначених і гарантованих Основним Законом прав і свобод в інтересах забезпечення прав інших людей, а також забезпечення національної безпеки і оборони України» [8, с. 8-9]. На нашу думку, таке визначення є найбільш зрозумілим та змістовно вичерпним, оскільки враховує сутнісні ознаки даного поняття, а саме: виняткову законність, тимчасовість, вказує на суб'єктів правовідносин, окреслює цілі встановлення обмежень, суспільно корисний характер, наголошує на охоронній функції тощо.

Конституційне забезпечення прав людини і громадянина вимагає наявності ефективного механізму правового регулювання обмежень прав і свобод людини та громадянина. В нових умовах сучасного праворозуміння виникає необхідність формування науково обґрунтованої національної концепції регулювання конституційно-правових обмежень прав і свобод людини та громадянина як складової гарантування їх здійснення прав [9, с. 81].

Вивчення результатів багатьох наукових досліджень та співставлення їх висновків з сучасними нормами українського законодавства дають підстави для наступного узагальнення: обмеження конституційних прав і свобод є вимушеною мірою, має тимчасовий характер та застосовується у виняткових ситуаціях; конституційно-правові обмеження мають загальний характер та поширюються на невизначене коло осіб; порядок здійснення обмеження та коло уповноважених на це суб'єктів є чітко визначеним; конституційними нормами передбачається встановлення обмежень прав і свобод людини і громадянина також в судовому порядку, чим підтверджується індивідуальний підхід щодо кожного окремого випадку обмеження такого права тощо [5].

Оскільки саме підстави визначають суть і напрями конституційно-правових обмежень, вони відіграють одну з вирішальних ролей у механізмі конституційно-правового регулювання обмежень прав і свобод людини і громадянина. Хоча Україна й дотримується міжнародних стандартів та обмежує свободу виключно з підстав, які мають важливе значення й закріплені на рівні міжнародних документів, проте, як демонструють реалії сьогодення, підстави та обсяг таких обмежень у багатьох випадках є надмірним [6]. Так,

відповідно до загальних засад співвідношення основоположних прав, демократії та державної безпеки, вони не є конкурентними цінностями; вони є передумовою один одного; панування верховенства права має відбуватися за будь-яких умов та ситуацій; «... право на безпеку та на ефективний захист являє собою самостійне право людини. Ця теза є особливо актуальною у зв'язку з обмеженнями, пов'язаними з поширенням пандемії COVID-19; загрози безпеці – є атакою на демократію та на верховенство права.

Отже, обмежувальні заходи щодо конституційних прав і свобод людини і громадянина має бути чітко визначеним, необхідним і пропорційним поставленій меті; врегулювання обмежень повинно здійснюватися зрозумілими та доступними правовими положеннями; до ефективності та пропорційності меж та наслідків обмеження у співвідношенні зі значенням інтересів додається також фактор «нагальної соціальної потреби», тобто обґрунтування обмежень дотримання певних прав людини з метою захисту національної та громадської безпеки підпадає під досить суворі умови.

1. Адрієвська О. В. Конституційно-правові обмеження прав і свобод людини і громадянина в Україні: дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.02 (081) / Ін-т держави та права ім. В.М. Корецького НАН України. Київ, 2018. 240 с.

2. Бориславська О. М. Конституційний Суд України: наступний етап розвитку чи початок нової ери? *Український часопис конституційного права*. 2018. С. 8-10.

3. Дахова І. І. Обмеження реалізації прав і свобод людини: конституційне регулювання та практика Європейського суду з прав людини. *Форум права*. 2018. № 4. С. 17-25.

4. Ірха Ю. Б. Обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина в інтересах національної безпеки України в сучасних умовах. *Вісник Конституційного Суду України*. 2015. № 5. С. 78-87.

5. Конституція України від 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141 (зі змінами внесеними Законом України «Про внесення змін до статті 80 Конституції України (щодо недоторканності народних депутатів України)» від 03 вересня 2019 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 38. Ст. 160.).

6. Обмеження основних прав в умовах загроз національній безпеці / упорядник В. Дубас. *Український часопис конституційного права*. 2017. № 2. С. 68-72.

7. Панкевич О. З. Підстави обмежування прав людини: філософсько-правовий аспект. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2016. № 3 (86). С. 141-150.

8. Скрипнюк О. В. Конституційно-правове регулювання обмеження прав і свобод людини і громадянина в Україні. *Публічне право*. 2011. № 3. С. 5-11.

9. Христова Г. О. Доктрина позитивних зобов'язань держави у сфері прав людини: дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук: 12.00.01 / Національний юрид. ун-т ім. Я. Мудрого. Харків, 2019. С. 498.

Мухай Анастасія Андріївна
студентка юридичного факультету
Науковий керівник –
Наливайко Л.Р.,
д.ю.н., проф., Засл. юрист України,
проф. каф. загальноправових дисциплін
(Дніпропетровський державний
університ внутрішніх справ)

ГЕНЕЗА ІНСТИТУТУ ОМБУДСМЕНА З ПРАВ ДИТИНИ У ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

У системі гарантій прав і свобод людини у сучасних демократичних державах важливе місце займає інститут парламентського уповноваженого у правах людини (омбудсмана). Омбудсман (або омбудсмен) – це самостійний державний орган, що спирається на парламент, посадова особа, метою якого є захист прав і законних інтересів людини, що порушуються діями або бездіяльністю адміністративних органів і посадових осіб.

Зазначимо, що темі правової природи омбудсмана з прав дитини приділено значну увагу в працях таких вчених, як А. Автономова, В. Бойцов, Ю. Грошевий, К. Закоморна, В. Костицький, М. Костицький, В. Лемак, Н. Оніщенко, О. Марцеляк, Г. Мурашин, О. Потопахіна, О. Петришин, В. Тацій, Ю. Тодика, В. Федоренко, В. Шаповал, Ю. Шемшученко та ін.

Термін «омбудсмен» (швед. ombudsman, від ombudo – представник) застосовують для позначення посадової особи (представника парламенту), яка контролює діяльність органів виконавчої влади у сфері дотримання прав людини [3, с. 10]. Уперше інститут омбудсмана виник у Швеції у 1809 р., коли шведський риксдаг (парламент) прийняв закон, за яким парламентові надавалося право обирати спеціального парламентського комісара (омбудсмана) для здійснення нагляду за дотриманням законодавства і з метою урівноважити широкі повноваження короля з компетенцією парламенту. Що стосується безпосередньо дитячого омбудсмана, то перший омбудсман з прав дитини був призначений у Норвегії в 1981 році документом «Акт про Омбудсмана у справах дітей Норвегії» [5].

Доцільно зауважити, що поширення інституту омбудсмана в інших державах Європи та світу почалося після Другої світової війни. Це пов'язано з тим, що держава стала більш активно втручатися в усі сфери суспільного життя, надавати більше послуг громадянам. Люди ставали все більш залежні від держави і влади, що, у свою чергу, збільшило кількість конфліктів між державою і громадянами. Таким механізмом став інститут омбудсмана. Поступово з'явилися спеціалізовані омбудсмени, покликані захищати права та

інтереси окремих категорій населення. Необхідність спеціалізованого захисту певних прав людини або прав певних категорій людей викликана потребою розширення охоплення контрольної діяльності, специфікою державного та адміністративно-територіального устрою [2, с. 20]. Запровадження інституту омбудсмана мало декілька позитивних наслідків, серед яких можемо виділити наступні: додаткові гарантії захисту прав і свобод окремих категорій населення, а також їх розвитку та розповсюдженню не тільки на загальнодержавному рівні, а й на рівні адміністративних одиниць. Спеціалізація омбудсманів має на меті головним чином підвищення ефективності їх діяльності.

Зараз цей інститут найпоширеніший у країнах Європейського Союзу та Латинській Америці. Підставами для його створення стали масові порушення прав і свобод дітей, особливо у соціально незахищених сім'ях. Діти – дуже особлива категорія населення, які мають обмежену можливість самостійного захисту власних прав через вік, відсутність достатньої кількості знань про свої права та можливості їх захисту. Тому існування спеціалізованого омбудсмана з прав дитини є необхідним інструментом для держав, які спрямовані на ефективний захист прав і свобод людини і громадянина.

Необхідність такого спеціалізованого правозахисного органу пояснюється щонайменше трьома причинами: по-перше, діти через особливості свого психічного і фізичного розвитку вимагають особливого підходу; по-друге, через відсутність життєвого досвіду і певною мірою залежного положення вони не завжди самостійно можуть захистити свої права і законні інтереси; по-третє, благополуччя і нормальний розвиток дітей визначають майбутнє будь-якої країни [1, с. 185].

Сьогодні у багатьох країнах є доволі поширеною практика введення спеціалізованих омбудсменів, які здійснюють свою діяльність в інтересах спеціальних груп, що потребують додаткового захисту. Моделі спеціалізованих омбудсменів досить різноманітні – військові омбудсмани (ФРН, Норвегія, на регіональному рівні в Російській Федерації (Алтайський край), омбудсмани з питань охорони здоров'я (Велика Британія, США), омбудсмани з прав дитини (Норвегія, Фінляндія, Нова Зеландія, Австрія, Ізраїль, Колумбія, Російська Федерація, Литва та ціла низка інших країн), студентські омбудсмани (США, Велика Британія, Канада, Російська Федерація) тощо [4, с. 12].

Загалом, у міжнародному співтоваристві немає єдиного визначення з прав дитини. У різних державах цей інститут має назву дитячий омбудсмен, Уповноважений з прав дитини, Захисник дітей; Комісарями з прав дітей тощо. Проте специфіка їх діяльності є однаковою – це незалежні державні інститути, створені на національному та місцевому рівнях. Їх роль полягає в тому, щоб незалежно виявляти порушення прав дитини та захищати дітей та підтримувати дії урядів, парламентів, громадянського суспільства, ЗМІ та приватного сектору були спрямовані на захист та підтримку дітей. Інститути Дитячих омбудсменів підтримують постійний контакт з дітьми, доносять їх думку до високопосадових осіб, які приймають владно-управлінські рішення,

а також постійно здійснюють охорону і захист прав та свобод дітей. Все більше країн в усіх регіонах світу створюють такі інститути з метою підтримки виконання своїх зобов'язань в сфері захисту дітей [6, с. 112].

Отже, перший омбудсман з прав дитини був призначений у Норвегії в 1981 році документом «Акт про Омбудсмена у справах дітей Норвегії». Міжнародний досвід здійснення незалежного контролю за реалізацією прав дітей свідчить, що інститут омбудсмена є найбільш ефективним його механізмом, основним змістом діяльності якого із часу появи цієї інституції в міжнародній практиці є захист прав дітей у всіх його виявах. Отже, омбудсмен у справах дітей – орган, утворений для захисту прав та інтересів дитини.

1. Банах С.В. Функції омбудсманів у сучасному світі: порівняльно-правове дослідження : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02. Маріуполь, 2014. 236 с.

2. Дакал А. Зарубіжний досвід формування та реалізації державної політики щодо захисту прав дітей: роль інституту омбудсмена у справах дітей. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2012. Вип. 4. С. 211-219.

3. Закоморна К.О. Інститут омбудсмена як засіб забезпечення прав і свобод людини та громадянина (порівняльно-правовий аналіз): автореферат дис... канд. юрид. наук. Харків, 2000. 20 с.

4. Марцеляк О.В. Конституційно-правовий статус інституту омбудсмена: світовий досвід та українська модель: автореф. дис. док. юрид. наук. 12.00.02. Одеса, 2004. 36 с.

5. Рудік О., Лазарєва Л. Інститут спеціалізованого і місцевого омбудсмена як механізм захисту прав людини: зарубіжний досвід. URL: [http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2011/2011_03\(10\)/11gomlzd.pdf](http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2011/2011_03(10)/11gomlzd.pdf).

6. Фоменко М. В. Щодо запровадження інституту омбудсмена з прав дитини в Україні. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. «Право»*. 2016. Вип. 17. С. 186-191.

Бідняк Софія Станіславівна

студентка юридичного факультету

Науковий керівник –

Наливайко Л.Р.,

д.ю.н., проф., Засл. юрист України,

проф. каф. загальноправових дисциплін

*(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)*

ПОЗИТИВНІ ТА НЕГАТИВНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ГЕНДЕРНИХ ПРИНЦИПІВ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Завдяки новим інформаційним технологіям світ радикально змінюється, стає взаємопов'язаним і взаємозалежним; формується глобальне людське співтовариство, здатне вирішувати багато глобальних проблем. З іншою боку,

проходження курсом неоліберального глобалізму загострює нерівність умов життя на планеті. Центральна проблема глобалізованої економіки полягає в надзвичайно нерівномірний розподіл її благ. Крім нерівності доходів, це проявляється у нерівності можливостей працевлаштування, доступу до послуг охорони здоров'я та освіти, а також до участі в управлінні і соціальному житті. Глобалізація як комплексне політичне, соціально-економічне та соціокультурне явище видозмінює існуючі форми гендерної нерівності. Одним з основних об'єктів економічного підпорядкування транснаціональним монополіям стають жінки, які виходять на ринок робочої сили з більш економічно вигідними умовами праці.

У контексті дослідження доцільно розглянути поняття глобалізації. Складність феномену та масштаби його проявів обумовлюють полеміку з приводу визначення поняття. Як вітчизняні, так і зарубіжні дослідники констатують факти зближення правових систем, які раніше здавалися такими, що не можуть бути поєднаними, як «вода та масло». Між тим, як справедливо зауважує С. Алексєєв, зближення – лише зовнішній прояв більш глибоких процесів, які перетворюють світ права [1, с.225]. О. Білоус зазначає, що глобалізація – це процес прискорення та вдосконалення різноманітних міжнародних потоків товарів та інформації в загальному контексті соціального розвитку [2, с. 24]. До того ж, глобалізація – явище у своїй основі об'єктивне, яке носить системний характер, тобто охоплює усі сфери життя суспільства. Разом із тим, велику роль у цьому процесі грають її учасники суб'єкти, найбільш важливими серед яких є держави [8, с. 431].

У міжнародному праві існує також тенденція врегулювання реалізації прав людини в різних сферах (право на здоров'я, на працю, освіту і т. д.), враховуючи гендерні особливості та різність потреб чоловіків та жінок. Але принцип гендерної рівності залишається базисом визнання та реалізації в контексті антидискримінаційного аспекту [5, с. 95].

Для дослідження впливу глобалізаційних процесів на гендерну рівність необхідно провести гендерний аналіз щодо визначення детермінанту гендерної рівності як фундаментальної категорії. І. Грицай наголошує, що жінки та чоловіки мають користуватися однаковим суспільним статусом, мати однакові умови для реалізації всіх прав людини, однакові можливості робити внесок у політичний, економічний, соціальний розвиток держави, а також рівною мірою користуватися результатами розвитку [3, с. 25]. У цьому випадку йдеться про справедливість, наприклад певний внесок жінок і чоловіків у суспільний розвиток та отримання тих чи інших дивідендів чи будь-чого іншого натомість.

Забезпечення гендерної рівності, тобто, рівних прав і можливостей для жінок і чоловіків є складовим елементом поняття прав людини. Тому питання гендерної рівності також розглядається у контексті забезпечення прав людини [6, с. 5]. Загалом, гендерну рівність можна розглядати як рівність правового статусу жінок і чоловіків (рівність прав, свобод та обов'язків) та ство-

рення умов для реалізації здібностей і можливостей кожної особи у всіх сферах приватного, суспільного та державного життя.

Слід наголосити, що сьогодні спостерігається глобалізація усіх сфер життя, що має наслідком трансформацію суспільної свідомості і, відповідно, питання забезпечення гендерного паритету набуває нового значення. Однак, глобальні інтеграційні зміни мають наслідком як позитивні так і негативні аспекти.

Безперечно, найбільших позитивних результатів у питанні гендерної рівності досягли європейські країни, які комплексними діями громадянського суспільства і держави забезпечили: досягнення рівної економічної незалежності жінок і чоловіків (скорочення в різності оплати праці, розвиток жіночого підприємництва, соціальний захист); запровадження заходів, які сприяють гармонійному поєднанню трудової, особистісної та сімейної сфер життя (мобільність робочих контрактів, збільшення кількості послуг з догляду за дітьми та престарілими); залучення чоловіків та жінок до рівної участі в процесі прийняття рішень (політична активність, в економічній та бізнесі, науці та сучасних технологіях); викорінення насилля; ліквідація гендерних стереотипів в усіх сферах суспільної взаємодії (в освіті, ринку праці, ЗМІ) тощо [4, с. 270]. Завдяки глобалізаційним процесам, Україна інтегрує європейський досвід у національну правову систему, але статистичні дані свідчать про необхідність запровадження більш ефективних механізмів практичної реалізації принципів гендерної рівності у політичній, економічній та інших сферах суспільного життя.

Як було зазначено раніше, глобалізація має не лише позитивний, а й негативний вплив на суспільні відносини. До негативних наслідків глобалізації можна віднести наступні: нерівномірний розподіл зростання світового доходу між різними країнами, в якому значну перевагу мають високорозвинені країни; економічна, фінансова та політична експансія розвинених країн; зростання безробіття некваліфікованого персоналу; деіндустріалізація економіки; свобода переміщення робочої сили [7, с. 12]. Усі ці фактори впливають на реалізацію принципу гендерного паритету, оскільки можуть гальмувати розвиток зазначеного інституту. Наприклад, питання розподілу переваг є одним із найважливіших у процесі глобалізації, однак через несправедливий розподіл благ від глобалізації, може виникнути загроза конфліктів на регіональному, національному та інтернаціональному рівнях. Зокрема варто очікувати появи серйозних соціальних проблем, що пов'язані із втратою роботи, необхідністю пошуку нового робочого місця, перекваліфікацією, і у цьому аспекті жінкам складніше через наявність гендерних стереотипів в українському суспільстві. До того ж, глобалізація пов'язана з помітним збільшенням розриву в рівнях заробітної плати кваліфікованих працівників, а також з ростом безробіття серед останніх. Проте слід відмітити, що підвищується попит на кваліфіковані кадри в ряді країн, галузей, підприємств, однак зазначений попит часто є орієнтованим на певну стать, так звані «чоловічі» та «жіночі» профе-

сії. Іншою проблемою є вільне переміщення робочої сили. Усі ці тенденції негативно впливають на розвиток гендерних принципів у нашій державі, а також на реальне їх забезпечення.

Отже, глобалізація сприяє інтернаціоналізації та активізації впливу гендерної складової на розвиток суспільних відносин. У цілому, в процесі глобалізації особистісна автономія жінок, їх соціальна мобільність і можливість впливати на гендерні обмеження і патріархальні контроль з боку чоловіків зросли. Підвищується активізація участі жінок в усіх сферах суспільного життя. У розвинених демократіях світу, розвиток яких здійснювався через вплив принципу гендерної рівності та постійною діяльністю гендерного руху, стався прорив жінок в політику, яка під їх впливом змінює свій зміст в бік більшої соціальності, гуманності і стійкості розвитку.

1. Алексеев С. С. Право на пороге нового тысячелетия: Некоторые тенденции мирового правового развития - надежда и драма современной эпохи / Алексеев С. С. М. : Проспект, 2000. 256 с.

2. Білорус О.Г., Власов В.І., П'ятаченко Г.О. Глобальна конвергенція ринків та ре-експортні геофінанси світового АПК. *Фінанси України*. 2016. № 8. С. 24–37.

3. Грицай І. О. Механізм забезпечення принципу гендерної рівності: теорія та практика: монографія. К.: «Хай-Тек Прес», 2018. 560 с.

4. Гришак С. Стандарти гендерної рівності Ради Європи як нормативно-правове підґрунтя розвитку гендерної освіти в пострадянських країнах. *Освітологічний дискурс*. 2017. № 3-4 (18-19). С. 269-284.

5. Зайцева М.В. Концепції впливу глобалізації на міжнародні відносини. *Міжнародні відносини. Серія «Політичні науки»*. 2015. № 9. С. 94-98.

6. Марценюк Т. Інтеграція гендерної складової в аналітичні матеріали. – К.: МФ «Відродження», 2019. 28 с.

7. Стоян О.Ю. Глобалізація як кульмінаційний етап формування нової світової політики, що передбачає міжнародну економічну безпеку. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 10. С. 9-14.

8. Хаустова М. Г. Феномен глобалізації та плюралізм її інтерпретації. *Форум права*. 2013. № 4. С. 430-440.

Землянюк Марія Сергіївна
студентка юридичного факультету

Науковий керівник –

Наливайко Л.Р.,
д.ю.н., проф., Засл. юрист України,
проф. каф. загальноправових дисциплін

*(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)*

РЕГУЛЮВАННЯ ПРОБЛЕМИ БУЛІНГУ НА ЗАКОНОДАВЧОМУ РІВНІ

Проблема булінгу має значний вплив на формування демократичного, правового та соціально розвинутого громадянського суспільстві і держави, зокрема на розвиток правової свідомості та культури населення. До того ж, булінгова поведінка має інтернаціональний характер, тому нормативно-правова регламентація механізмів запобігання і протидії цього явища здійснена на міжнародному та національному рівні.

Загалом, заборона посягання на життя та здоров'я, честь та гідність людини закріплена у Загальній декларації прав людини 1948 року, Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Міжнародному пакті про громадянські та політичні права 1966 року, Конвенції ООН проти катувань 1984 року, Європейській конвенції про запобігання катуванням та нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню від 1987 року та інших міжнародних нормативних актах. Крім зазначених актів, у міжнародно-правовій практиці існує досить широкий перелік й інших документів, якими регламентовано питання заборони катування та жорстокого поводження з людиною, а саме: Мінімальні стандартні правила поводження з ув'язненими, прийняті Конгресом ООН по запобіганню злочинності і поводженню з правопорушниками, 1955 р.; Кодекс поведінки службових осіб по підтриманню правопорядку, прийнятий Генеральною Асамблеєю ООН у 1979 р.; Декларація про поліцію РЄ 1979 р.; Декларація основних принципів правосуддя для жертв злочинів та зловживання владою 1985 р. тощо. Крім того, наразі діють різноманітні акти галузевого значення, зокрема рішення ЮНЕСКО, ОБСЄ тощо.

Переймаючи міжнародну практику запобігання і протидії насильства, зокрема у формі булінгу, Україна формує основи національного законодавства у зазначеній сфері. Згідно Постанови Верховної Ради України «Про засади державної політики України в галузі прав людини» від 17 червня 1999 року одним з основних напрямів державної політики в галузі прав людини є створення належних умов, вироблення механізмів і процедур для повної

і безперешкодної реалізації кожною особою своїх прав та законних інтересів [5]. Іншим не менш важливим документом, що спрямований на вдосконалення діяльності держави щодо утвердження та забезпечення прав і свобод людини, створення дієвого механізму захисту в Україні прав і свобод людини, вирішення системних проблем у зазначеній сфері є Національна стратегія у сфері прав людини. Одним з її напрямів є забезпечення прав дитини, метою якого є створення сприятливого середовища для виховання, навчання, розвитку дитини та ефективної системи забезпечення реалізації її прав [6]. Україна, ратифікувавши Конвенцію про права дитини 1989 р., визначила, що держава має вживати всіх необхідних законодавчих, адміністративних, соціальних і просвітніх заходів з метою захисту дитини від усіх форм фізичного та психологічного насильства.

19 січня 2019 року набув чинності Закон України від 18.12.2019 року № 2657-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)». Так, в Закон України «Про освіту» введено поняття «булінг», якого в Україні раніше не було. У Законі також визначено механізми протидії булінгу, зокрема, на засновника закладу освіти покладено функцію контролю за виконанням плану заходів, спрямованих на запобігання та протидію булінгу; на керівника закладу освіти – затвердження й оприлюднення на своїх веб-сайтах плану заходів щодо запобігання та протидії булінгу, а також забезпечення відкритого доступу до правил поведінки здобувача освіти в закладі освіти. Водночас у Законі передбачено порядок подання та розгляду заяв про випадки булінгу від здобувачів освіти, їхніх батьків та інших осіб; зазначено процедуру видання рішення про проведення розслідування. Крім цього, згідно зі змінами до ст. 73 Закону України «Про освіту», освітньому омбудсмену надано право здійснювати перевірку заяв про випадки булінгу в закладі освіти й отримувати інформацію від центрального органу виконавчої влади у сфері освіти і науки щодо загальної кількості випадків булінгу в закладах освіти [4, с. 178].

Відповідно зміни щодо протидії булінгу внесено також до спеціальних законів «Про дошкільну освіту», «Про загальну середню освіту», «Про позашкільну освіту», «Про професійну (професійно-технічну) освіту», «Про вищу освіту». Запроваджується адміністративна відповідальність за булінг. Так, доповненою статтею 173-4 Кодексу України про адміністративні правопорушення передбачено, що булінг (цькування), що вчиняється стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи або такою особою стосовно інших учасників освітнього процесу, внаслідок чого могла бути чи була заподіяна шкода психічному або фізичному здоров'ю потерпілого, тягне за собою накладення штрафу від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від двадцяти до сорока годин [3]. Якщо цькування вчинене групою осіб або повторно протягом року після накладення адміністративного стягнення, то штраф становитиме від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк

від сорока до шістдесяти годин [1, с. 199]. Здебільшого, до прийняття нового закону випадки словесних образ, принизливих фото замовчувалися, на загал піднімалися лише кримінальні злочини, зокрема, жорстокі бійки школярів, найчастіше дії булерів кваліфікують як хуліганство (ст. 296 КК України). Тепер приводом для притягнення до відповідальності можуть стати не лише фізичні розправи, а й словесна образа чи розповсюдження ганебних світлин школярів [2, с. 28].

Правова політика держави в протидії булінгу має бути спрямована не тільки на нормативну регламентованість, яка б встановлювала відповідальність за насильство у формі булінгу, а й зобов'язувала адміністрацію школи проводити відповідні розслідування.

Отже, на сьогодні вітчизняні наукові дослідження та законодавство з протидії цькуванню перебувають на етапі становлення. Потрібно зауважити, що законодавче регулювання протидії боулінгу є прогресивним кроком для зменшення даного негативного явища. Однак, попри позитивні законодавчі зміни, згідно зі статистикою та даними досліджень, кількість випадків булінгу не зменшується. Водночас шкільні психологи звертають увагу на те, що покарання не завжди є дієвим засобом під час розв'язання зазначеної проблеми, оскільки булер може помститися пізніше. Це зумовлює виникнення проблеми булінгу поза освітнім закладом, на яку не поширюється дія закону. Тому, цькування дітей поза межами території школи також має бути у фокусі відповідних інстанцій та не залишатися безкарним.

1. Гаджиева Е. Є. Сучасний стан запобігання булінгу в Україні. *Журнал східноєвропейського права*. 2019. № 63. С. 198–204.

2. Джуська А. В. Булінг – порушення права дитини на повагу до її гідності. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Юридичні науки*. 2019. Т. 30 (69), № 2. С. 26-33.

3. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-X (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради Української РСР*. 1984. Додаток до № 51. Ст.1122.

4. Кормило О. Явище булінгу в освітньому просторі. *Проблеми гуманітарних наук. Психологія*. 2015. Вип. 37. С. 174-187.

5. Про засади державної політики України в галузі прав людини: Постанова Верховної Ради України від 17.06.1999 № 757-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/757-14>.

6. Про затвердження Національної стратегії у сфері прав людини: Указ Президента України від 25.08.2015 № 501/2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/501/2015>.

Для нотаток

Наукове видання

**ПРАВОВА ДЕРЖАВА: ІСТОРІЯ, СУЧАСНІСТЬ
ТА ПЕРСПЕКТИВИ ФОРМУВАННЯ В УКРАЇНІ**

*Матеріали
XVIII Всеукраїнської науково-практичної
конференції*

*(28 лютого 2020 року, Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)*

Ориганіл-макет, дизайн – *Самотуга А.В.*
Відп. за випуск – *Межевська Л.В.*

Підп. до друку 21.02.2020 р. Формат 60x84/16. Гарнітура – Times.
Друк трафаретний (RISO), цифровий. Папір офісний. Ум.-друк. арк. 15,50.
Обл.-вид. арк. 16,00. Тираж 115 прим. Зам. № 04/20-зб

Надруковано у Дніпропетровському державному університеті внутрішніх справ
49000, м. Дніпро, просп. Гагаріна, 26
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 6054 від 28.02.2018